Inspirat de o sfâșietoare poveste adevărată, un roman deopotr
emoționant și captivant despre Al Doilea Război Mondial.
Moașa
de la
Auschwitz

ANNA STUART

MOAȘA DE LA AUSCHWITZ

ORIGINAL: THE MIDWIFE OF AUSCHWITZ (2022)

Traducere din limba engleză de Carmen Ion

LEDA BAZAAR

— 2023 —

Le dedic această carte Stanisławei Leszczyńka şi tuturor acelora care, aidoma ei, s-au străduit să păstreze vie flacăra speranței în zilele cele mai întunecate ale Holocaustului.

PROLOG

APRILIE 1946

Oriunde întorci capul, dai de pătuțuri. Umplu sala cu podea din lemn şi ecou puternic şi, din fiecare dintre ele, un copilaş, numai ochi, ne urmăreşte cu atenție. În privirile lor nu citesc speranță, sunt prea mici pentru aşa ceva, ci mai degrabă un soi de nevoie fierbinte, un dor aprig care îmi atinge nu doar corzile inimii, ci şi ceva mai profund, până în pântec. A trecut mult de când înlăuntrul ființei mele nu s-a mai aflat un prunc, însă poate că sentimentul nu te părăseşte niciodată. Poate că fiecare copil pe care l-am adus pe lume a lăsat în urmă o părticică din el, o fărâmă de cord ombilical care face ca orice pereche de ochi mari de copil să îmi înmoaie cu uşurință inima. Şi poate că în acelaşi chip m-a afectat fiecare naştere la care am ajutat în cei 27 de ani de lucru ca moaşă.

Fac câțiva paşi înăuntru. Pătuțurile sunt grosolan construite şi reci, dar curate şi bine îngrijite. Într-unul dintre ele plânge un bebeluş, şi aud o voce de femeie

cum se înalță într-un cântec de leagăn dulce şi alinător. Scâncetele se transformă în sughițuri şi se opresc, şi rămâne numai muzica. La fel ca toate celelalte lucruri din această încăpere mare, cântecul nu e deosebit ori interpretat cu talent, ci cu dragoste. Zâmbesc şi mă rog ca acesta să fie locul pe care l-am căutat.

— Eşti pregătită?

Mă răsucesc spre tânăra cu ochi la fel de mari ca ai orfanilor din sală, care stă în prag cu degetele încleştate de lemnul văruit al tocului uşii.

— Nu sunt sigură.

Întind mâna spre ea.

— Ce întrebare prostească! Nu vei fi pregătită niciodată, dar acum eşti aici, şi asta e de ajuns.

— Dar dacă nu e...?

— Atunci, vom continua căutările. Hai, vino!

O trag după mine în vreme ce o femeie vârstnică, toată numai zâmbete, îşi arată fața prietenoasă, croindu-şi drum printre pătuțuri.

— Văd că ați ajuns. Mă bucur mult! Sper că nu ați avut o călătorie dificilă.

Nu-mi pot înăbuşi râsul amar. Călătoria de azi-dimineață nu ne-a pus probleme, însă anii care au precedat-o au fost un amestec cumplit de răni şi suferințe. Am străbătut, animate de din ce în ce mai puțină speranță, acel gen de drum întunecat şi murdar pe care nimeni nu ar trebui să fie nevoit să-l parcurgă pentru a ajunge într-un astfel de loc dărăpănat. Călătoria ne-a secătuit de puteri pe amândouă, şi, indiferent de ceea ce tocmai am spus, nu sunt sigură cât timp vom mai putea continua.

Femeia cea vârstnică pare să înțeleagă. Își pune mâna pe brațul meu și dă din cap.

— Anii cei grei s-au dus.

— Sper să ai dreptate.

— Cu toții am avut enorm de pierdut.

Mă uit după prietena mea dragă, care s-a furișat între timp spre pătuțul aflat cel mai aproape de fereastră. În el stă o fetiță cu smocuri de păr blond care îi încadrează fețișoara serioasă, luminată de soare. Când vede pe cineva apropiindu-se, copila se saltă clătinându-se, însă cu hotărâre, pe piciorușe. Tânăra mea prietenă străbate în grabă ultimii metri care o despart de pătuț și își așază mâna pe bară. Fetița întinde brațul spre ea și inima mi se frânge la vederea gestului, căci prea multe opreliști, prea multe îngrădiri, prea multă segregare și divizare au fost.

— Ea e? bolborosesc.

— Are pe corp un semn care aduce cu cel descris de voi, zice și ridică din umeri, stânjenită, bătrâna.

„Aduce cu...” nu-i suficient. Mă întristez, și, dintr-odată, eu sunt cea care se simte nepregătită, cea care își dorește brusc ca drumul cel întunecat și murdar să șerpuiască înainte, pentru că, atâta timp cât vom avea motiv pentru a călători, speranța va rămâne.

Încetează! Îmi vine să plâng, însă plânsul mi se oprește în gât, căci acum tânăra mea prietenă întinde brațele și o ridică pe fetiță din pătuț, iar dorul pe care îl citesc pe fața ei este mai sfâșietor decât cel al tuturor bieților orfani din sală la un loc.

A sosit timpul să aflăm adevărul. Să aflăm dacă inimile noastre pot fi vindecate.

PARTEA ÎNTÂI

ŁÓDŹ

UNU

1 SEPTEMBRIE 1939

ESTER

Când ceasul catedralei Sf. Stanislav bătu miezul zilei, Ester Abrams se lăsă să cadă cu recunoştinţă pe treptele de sub el şi-şi înaltă faţa spre soare. Razele blânde îi încălzeau pielea, însă toamna îşi întindea deja tentaculele, aşa că picioarele îi rămâneau reci. Cochetă preţ de o clipă cu ideea de a-şi scoate haina şi a se aşeza pe ea, dar haina era nouă şi într-o culoare albastru pal aleasă cu nesăbuinţă, la îndemnul sorei ei mai mici, care o asigurase că avea să îi scoată în evidenţă nuanţa ochilor, iar Ester nu voia să rişte s-o păteze.

Se îmbujora la amintirea împrejurărilor în care cumpărase haina. Fusese un gest nechibzuit, dar, zău aşa, Filip era întotdeauna bine îmbrăcat. Nu extravagant – un ucenic de croitor nu câştiga decât un

pic mai mult decât o infirmieră în devenire – însă cu lucruri bine alese şi purtate cu mândrie.

Asta fusese unul dintre primele amănunte care îi atrăseseră atenţia asupra lui în ziua aceea de aprilie când el se aşezase pentru întâia oară în capătul îndepărtat al scării şi ea îşi simţise toate celulele din corp dând pe dinafară, la fel ca mugurii care se trezeau la viaţă în cireşul din apropiere. Sigur că-şi ferise imediat privirea, coborând-o asupra piroştilor, cu toate că înghiţise deja toate micile găluşte fără să simtă gustul niciunei îmbucături din umplutura cea mai bună de ciuperci şi *sauerkraut* făcută de mama ei.

Nu îndrăznise să se uite în sus până ce, într-un târziu, el se ridicase ca să plece, şi abia atunci aruncase o privire furişă. Şi îşi făcuse o primă impresie – bărbatul avea un trup înalt şi slab, aproape deşirat, dacă nu ar fi fost modul ferm în care păşea; jacheta pe care o purta era dintr-un material aspru, însă croită cu stil; kippa fixată pe ceafă era brodată pe margini cu un motiv complicat. Se delectase cu imaginea lui până ce, dintr-odată, el se întorsese şi o privise, ochii li se înlănţuiseră, iar ea simţise cum nu doar faţa, ci întreg corpul i se aprinde de ceva care ar fi trebuit să fie jenă, dar care semăna mai degrabă cu... o senzaţie de bucurie.

În ziua următoare se întorsese în acelaşi loc devreme, încordată de atâta nerăbdare. Ceasul bătuse miezul zilei, dar niciun tânăr nu se ivise, ci doar un bărbat în vârstă, cu o pălărie trasă prea mult peste ochi, care îşi târşâia picioarele urcând treptele sprijinit într-un baston. Ester se grăbise să-i sară în ajutor, pe de-o

parte pentru că aşa s-ar fi aşteptat mama ei să procedeze, pe de altă parte cu speranţa că la ieşirea din biserică avea să îl găsească pe tânăr aşezat pe scară. Se lăsase să cadă pe treaptă cu bagheta în poală, ciugulind mânioasă din ea, de parcă biata pâine era cea vinovată, aşa că abia după ce mâncase mai bine de jumătate din ea îşi dăduse seama că el se afla în exact acelaşi loc ca în ziua de dinainte. Îşi mânca în linişte propriul prânz, cufundat în lectura unui ziar, numai că, de fiecare dată când fata îi arunca o privire, îl surprindea părând mai degrabă să se zgâiască la foaia de hârtie decât să o citească.

Timp de şase zile lungi îşi luaseră prânzul în capetele opuse ale scării, cu locuitorii din Łódź înghesuindu-se şi îmbrâncindu-se, şi râzând mai jos, pe strada Piotrkowska. În fiecare zi, ea repeta în gând fraze care ajungeau să i se încâlcească în minte în noduri dureroase ori de câte ori încerca să le dea glas. Până ce, într-un final, o femeie păşise printre ei ţâţâind zgomotos din buze. Nu au aflat ce anume o supărase, căci, atunci când îşi ridicaseră amândoi privirea, ea se făcuse deja nevăzută înăuntrul bisericii, iar ei se pomeniseră holbându-se direct unul în ochii celuilalt.

Toate frazele isteţe care se învârtiseră prin capul lui Ester rămăseseră blocate cu încăpăţânare înăuntru, iar în cele din urmă, când el făcuse o remarcă neghioabă despre vreme, ea îi răspunsese cu alta şi mai neghioabă, şi apoi îşi zâmbiseră de parcă ar fi avut cel mai inteligent schimb de replici, aşa că poate că şi el îşi repetase frazele în gând. Odată ce acele prime cuvinte fuseseră slobozite, altele urmaseră cu mai multă

uşurinţă, şi curând se treziseră nu stând de vorbă, căci niciunul din ei nu se pricepea să întreţină conversaţii sclipitoare, ci schimbând cu simplitate mici informaţii despre ei înşişi.

— Îmi place kippa ta, reuşise Ester să rostească. E aşa drăguţ brodată pe margini!

El îşi dusese mâna la cap cu timiditate.

— Mulţumesc! Eu am brodat-o.

— Serios?

El se împurpurase la faţă, şi Ester observase că, deşi băiatul avea părul închis la culoare, ochii lui erau la fel de albaştri ca ai ei.

— Sunt ucenic de croitor. Facem mai ales jachete, pantaloni şi cămăşi, dar cel mai mult îmi plac... Făcuse o pauză şi se trăsese de marginile kippei, apoi adăugase: Tata le zice „farafastâcuri”. Nu este de acord cu ele. Zice că brodatul e treabă muierească.

— Dar se înşală, din moment ce ai brodat atât de bine.

El scosese un râset scurt, dar adânc.

— Mulţumesc! Eu sunt de părere că hainele trebuie să exprime ceva din ceea ce eşti.

Ester trase de mâneca hainei ei albastru pal la amintirea acelui comentariu şi a surprizei pe care i-o provocase. Fusese crescută să creadă că hainele trebuie să fie îngrijite, curate şi modeste, şi nu-i trecuse niciodată prin cap că ar putea să exprime altceva decât abilităţile de gospodină ale femeii.

— Mai povesteşte-mi despre tine! îl îmboldise, iar el o ascultase şi îi vorbise în aşa fel încât Ester ar fi putut să stea să îl asculte cu bucurie toată după-amiaza,

numai că nu avea la dispoziție decât o jumătate de oră pentru masa de prânz, iar infirmiera-şefă era o scorpie.

Dacă întârziai chiar şi un minut, riscai să fii trimisă să te ocupi de ploştile bolnavilor toată după-amiaza, şi, deşi ar fi meritat să stea cu tânărul croitor, părinții ei făcuseră mari sacrificii ca să-i plătească ucenicia, iar ea le datora să-şi termine cu bine pregătirea. Îi fusese foarte greu să se smulgă de lângă Filip, şi, având în vedere atenția cu care îşi îndeplinise apoi îndatoririle, la fel de bine ar fi putut să fie trimisă să se îngrijească de ploşti. Însă tânărul se întorsese în acelaşi loc a doua zi, şi în cea următoare, iar Ester ajunsese să prețuiască acele jumătăți de oră ca pe cele mai fine nestemate din minele ruseşti. Aşadar, pe unde o fi umblând el astăzi?

Se uită tulburată în josul străzii Piotrkowska. Poate că fusese reținut la muncă sau poate că avusese loc cine ştie ce incident. În dimineața asta, aerul părea ciudat de încărcat, oamenii erau mai agitați decât de obicei şi magazinele, mai pline de clienți. Toți cei care treceau prin fața bisericii păreau încărcați cu sacoşe burduşite cu produse de băcănie, de parcă se temeau ca marfa să nu dispară în chip misterios de pe rafturi. Vânzătorii stradali de ziare strigau mai tare ca niciodată, însă Ester auzise deja acel amestec neplăcut de vorbe – nazişti, Hitler, invazie, bombe – de prea multe ori în ultimele luni pentru a le mai acorda mare atenție. Era o zi de toamnă frumoasă, cu toate că treapta pe care stătea aşezată era cam rece, dar sigur că nimeni nu avea să facă ceva îngrozitor cu un cer atât de albastru deasupra capului.

Iată-l, în sfârşit, croindu-şi drum prin mulţimea din faţa măcelăriei, păşind cu aplomb printre miile de oameni! Ester se ridică pe jumătate în picioare, după care se forţă să se aşeze la loc. Trecuseră trei luni de când se întâlneau astfel şi îşi mâncau prânzul stând din ce în ce mai aproape pe treptele de la catedrala Sf. Stanislav, iar în acest răstimp mugurii din cireş se transformaseră în fructe, iar frunzele se întunecaseră la culoare şi începuseră să rugineascâ pe margini.

Discutaseră, devenind tot mai încrezători în sine pe măsură ce îşi împărtăşeau informaţii. Ea îi aflase numele: Filip Pasternak. Şi, evident, încercase să afle cum ar fi. Sunat prenumele ei alăturat celui de familie al lui – Ester Pasternak – însă atunci când Leah, sora ei mai mică, o imitase, o luase la rost, cerându-i să nu fie ridicolă. Filip îşi făcea ucenicia în atelierul cu bună reputaţie al tatălui său, unde nu se bucura de tratament special, lucru care nu îl deranja, declarase el (cu toate că Ester nu era tocmai sigură), şi, prin urmare, nu se punea problema să se căsătorească prea curând, căci avea „multe de făcut”.

Odată cu această informaţie, conversaţia se împotmolise. Ester reuşise să îngaime că Filip avea probabil talentul necesar pentru a duce mai departe afacerea familiei, iar el acceptase complimentul şi zâmbise cu recunoştinţă, după care adăugase pe un ton neobişnuit de aspru că „taţii nu au întotdeauna dreptate în toate privinţele”. Şi pe urmă amândoi se uitaseră în jur cu un aer vinovat, speriaţi că cineva ar fi putut auzi blasfemia, iar ceasul bătuse jumătatea de oră la momentul potrivit, făcându-i să se ridice în mare

grabă de pe scară. În după-amiaza aceea, lui Ester i se repartizase curățirea ploştilor, însă abia dacă remarcase cu atâtea gânduri care i se învălmăşeau prin minte.

Era aproape sigură că părinții ei aveau să o considere prea tânără pentru măritiş sau cel puțin prea ocupată cu ucenicia, şi adevărul era că în ultimii doi ani le repetase în nenumărate rânduri că nu o interesau bărbații şi că probabil nu aveau să o intereseze niciodată. Mama îi zâmbise cu înțelepciune la auzul unor astfel de vorbe şi zâmbetul ei o enervase pe Ester la acea vreme, însă acum i se părea alinător. Nu că Filip sau ea ar fi adus vreodată vorba de căsătorie, şi nici măcar de o cină sau o plimbare prin parc, totul rămânând la faza prânzurilor luate împreună pe treptele catedralei Sf. Stanislav. Era ca un soi de ritual, o mică bulă rigidă pe care amândoi se temeau să nu o spargă ca nu cumva să descopere că nu se găsea nimic înăuntru.

— Ester!

Filip o strigă peste capetele mulțimii. Un tramvai se apropia şi, preț de o clipă îngrozitoare, ea se sperie că băiatul avea să încerce să traverseze prin fața lui, însă, în ciuda privirii ciudate de om nebun, el se retrase şi, după prea multe secunde chinuitoare, tramvaiul îşi văzu de drum huruind. Şi pe urmă îl văzu sărind peste şine şi strigându-i din nou numele:

— Ester!

Tânăra se săltă de pe scară.

— Filip! Ce faci? Eşti bine?

— Nu! Adică da! Eu sunt bine. Dar lumea a luat-o razna. Şi lucrurile nu stau deloc bine pentru Polonia.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

— N-ai auzit?

Ester ridică din sprâncene şi Filip se lovi cu palma peste frunte într-un mod atât de comic, încât ei aproape că îi veni să râdă, dar se stăpâni văzându-l atât de îngrijorat, încât cu siguranţă nu ar fi apreciat un gest frivol.

— Sigur că n-ai auzit, continuă el, altfel nu m-ai fi. Întrebat. Scuze!

Stătea cu două trepte mai jos decât ea, şi pentru prima oară privirile lor erau la acelaşi nivel. Ester se uită adânc în ochii lui, prea preocupată pentru a se jena.

— N-ai de ce să-ţi ceri scuze. Spune-mi ce s-a întâmplat!

El oftă.

— Ne-a invadat Germania. Wehrmachtul a dat buzna peste graniţe şi acum nu mai e nimeni în siguranţă.

— Asta înseamnă că va trebui să pleci la război?

— E posibil. Dacă mai apuc. Nemţii se mişcă foarte repede. Se îndreaptă spre Cracovia şi Varşovia.

— Şi spre Łódź?

— Tot ce se poate. Łódź e un oraş frumos şi cu o industrie dezvoltată. Iar nemţilor le plac fabricile.

— Dar nu şi evreii.

— Nu, o aprobă Filip. Am auzit că unii evrei se pregătesc deja să fugă spre est, luând cu ei aurul pe care îl au.

— Dar familia ta?

Filip clătină din cap.

— Nu, tata nu şi-ar părăsi atelierul pentru nimic în lume. Şi, chiar dacă s-ar decide să o facă...

Se opri şi o privi adânc în ochi.

— Dacă s-ar decide să o facă...? îl îmboldi ea.

Îl văzu cum îşi ridică bărbia şi ochii i se întunecă de o hotărâre neaşteptată.

— Chiar dacă s-ar decide să plece, eu nu l-aş însoți. Nu fără tine.

— Fără mine? icni Ester, însă în clipa următoare tânărul îi prinse mâinile şi se aşează într-un genunchi în fața ei, păstrându-şi cu greu echilibrul, cu picioarele lui lungi, pe treptele înguste.

— Ester Abrams, îmi faci marea onoare de a accepta să fii soția mea?

Ester clipi, uluită. Preț de o secundă, păru că întreaga suflare de pe strada Piotrkowska îşi încetă forfota panicată şi-şi răsuci fața către ei. Două bătrâne care târau după ele un cărucior plin cu pungi de cumpărături se opriră din mers ca să se zgâiască. Ester se uită lung la ele şi una dintre femei îi făcu cu ochiul şi dădu din cap, aşa că fata îşi mută privirea spre tânărul chipeş aşezat într-un genunchi în fața ei.

— Eu...

— Pentru că de acum suntem în război, Ester; din clipa în care am auzit vestea şi mi-am imaginat soldați, puşti şi duşmanul năvălind în oraş, un singur gând nu mi-a dat pace – că aş putea să te pierd. Şi pe urmă mi-am zis ce prostie am făcut că în vara asta am pierdut zilnic 23 de ore şi jumătate fără tine şi că n-aş suporta

să mai pierd nici o altă jumătate de oră. Aşa că, ce zici, Ester?

— Mă întrebi dacă vreau să mă mărit cu tine?

— Da!

— Da!

Tot corpul lui Ester explodă când îl trase în sus pe Filip, iar el o luă în braţe şi buzele lui le atinseră pe ale ei, şi singurul ei gând fu că şi ea irosise prea mult timp. Lumea se învolbură în jur de atâta bucurie şi un zumzet puternic îi răsună în urechi, de parcă Dumnezeu le-ar fi poruncit tuturor îngerilor să cânte. Deşi, dacă ar fi făcut-o, ar fi putut alege nişte cântăreți mai buni, căci corul semăna mai mult cu un vaiet decât cu un cor divin, şi abia când se retrase, în sfârşit, din îmbrăţişare, îşi dădu seama că ceea ce auzea era urletul scos de o sirenă ce anunța un raid aerian dintr-unul dintre difuzoarele ruginite instalate pe stradă.

— Grăbeşte-te! o zori Filip luând-o de mână şi trăgând-o în sus pe scări spre intrarea în catedrală în timp ce, deasupra capetelor lor, două avioane nemțeşti spintecau, întunecate şi amenințătoare, cerul strălucitor de albastru, iar acum Ester nu mai ştiu dacă asta era cea mai fericită ori cea mai urâtă zi din viața ei.

Era o întrebare pe care avea să şi-o pună la nesfârşit în anii tulburi ce aveau să vină.

DOI

19 NOIEMBRIE 1939

ANA

Ana Kaminski îsi prinse soțul de braț în timp ce mai întâi Filip, apoi Ester, îmbujorată, erau conduşi de părinți spre *chuppah* şi lăsați să stea față în față sub frumosul baldachin. Zâmbi la vederea celor doi care se priveau în ochi atât de fericiți în momentul unirii destinelor lor, încât inima Anei se linişti. Slavă Domnului că venise! Ezitase atunci când primise invitația. Poate că, la cei 55 de ani ai ei, devenise sentimentală, însă nu fusese sigură că Dumnezeu voia ca ea să asiste la o ceremonie evreiască. Numai că dragul de Bartek îi alungase temerile.

— Bineînțeles că Dumnezeu vrea să mergi ca să îi vezi pe tinerii aceia celebrându-şi iubirea. Lumea e prea potopită de ură pentru a nu da curs oricărui eveniment de genul ăsta, indiferent de clădirea în care s-ar desfăşura.

Bartek avusese, desigur, dreptate, iar Ana se ruşinase că-şi făcuse probleme. Evreii erau oameni cinstiți, amabili şi respectuoşi, lucru de apreciat mai ales acum, într-o lume unde a-i constrânge pe ceilalți să-ți facă pe plac părea să devină regula. Două luni şi jumătate îngrozitoare se scurseseră de când naziştii cotropiseră Polonia şi-şi impuseseră regulile şi ideologiile rigide asupra scumpei ei țări. Îi venea să se arunce furioasă asupra tuturor acelor soldați înfumurați care mărşăluiau prin oraşul ei, schimbând denumirile străzilor sau elaborând noi legi, fără pic de respect

pentru obiceiuri şi tradiţii şi, din câte se părea, nici chiar pentru normele de bun-simţ şi decentă.

Iisus o învăţase să întoarcă şi celălalt obraz, numai că naziştii îi pălmuiseră pe ambii, şi o astfel de ofensă era greu de uitat, mai ales că fusese urmată de alte zeci. În momente de genul acela, Ana se simţea mai degrabă ca o creştină din Vechiul Testament, plină de mânie şi dornică de răzbunare, decât ca una din Noul Testament, ceea ce era oarecum ironic, având în vedere locul în care se găsea acum.

Privi de jur împrejurul sinagogii în timp ce rabinul îşi începu incantaţia misterioasă, care răsuna cu ecou, lovindu-se de pereţii pictaţi. La sosirea invitaţilor, trotuarul sclipea de chiciură, însă acum soarele lumina cerul, strecurându-se prin ferestrele înalte şi poleind stâlpii şi mobilierul, şi făcând ca totul să strălucească. Nu era deloc diferit de propria ei îndrăgită catedrală Sf. Stanislav, trebuia să o recunoască, şi îi strânse braţul lui Bartek, recunoscătoare pentru insistenţa cu care el pledase în favoarea participării la nuntă. Era cel mai plăcut şi mai liniştitor moment de care avusese parte toată toamna.

O urmări cu atenţie pe Leah, care o conducea pe Ester, sora mai mare, în cerc, de şapte ori în jurul mirelui, cu faţa ei plăcută plină de solemnitate şi ochii fixaţi în pământ, poate că mai puţin din cucernicie, cât din grija de a nu călca pe tivul rochiei lui Ester. Ana îşi amintea perfect sentimentul. Chiar dacă propria nuntă cu Bartek avusese loc în urmă cu 23 de ani, încă o păstra vie în memorie. Era în 1916, în mijlocul unui alt război: Marele Război, aşa i se spusese, cel care avea să

pună capăt tuturor războaielor, numai că nu aşa se întâmplase. Totul se repeta acum, şi puterile arogante aflate de o parte şi de alta a Poloniei se înfruntau turbate în oraşele şi satele paşnice ale ţării ei. De ce nu îi lăsau în pace? De secole, Rusia şi Germania consideraseră patria-mamă a Anei drept o bucată de pământ ce trebuia împărţită între ele, însă, în 1919, Polonia îşi recăpătase, în sfârşit, independenţa. Şi acum vecinii o călcau iar în picioare, şi de data aceasta cu tancuri şi cu puşti imense.

Ana se înfiora şi încercă să se concentreze asupra ceremoniei vesele în timp ce Ester îşi termină ritualul şi veni în faţa lui Filip, iar el întinse braţul şi îi trase cu blândeţe vălul de pe ceafă peste cap şi ochi ca simbol că îi preţuia nu numai corpul, ci şi sufletul. Era un moment binecuvântat, o zi de iubire în mijlocul fricii şi o amintire că, indiferent de miza pentru care puterile se războiau între ele, popoarele la a căror cârmă se găseau, din nefericire, nu voiau decât să îşi continue viaţa, aşa cum era – să se căsătorească, să aibă copii, să-şi întemeieze familii. Ce putea fi. Mai preţios de atât?

Mâna Anei zbură instinctiv spre documentele oficiale pe care le ţinea întotdeauna într-o veche cutiuţă de tablă pentru praf de dinţi, vârâtă în buzunarul hainei. Nu se ştia niciodată când puteai fi chemată, şi era bine ca mamele aflate în chinurile facerii să ştie că se pot baza pe tine. Lucra ca moaşă în Łódź de douăzeci de ani, şi nu de puţine ori fusese sculată de la masă sau de la un pahar băut cu prietenii ori chiar din sala de teatru pentru a ajuta la o naştere. Dacă piesa era întreruptă brusc, se încorda în aşteptarea anunţului

iminent: „Moaşa Kaminski este rugată să se prezinte în foaier.” Bartek ofta, dar o săruta pe frunte în timp ce ea îşi lua haina şi mica geantă cu ustensilele meseriei pe care o căra peste tot, apoi dispărea în noapte.

O părticică din Ana plângea după finalul piesei pe care nu avea să-l vadă, însă în clipa când se adâncea în munca ei, drama scrisă, cu toate fleacurile ei lipsite de însemnătate, pălea în faţa emoţiei faptelor reale. Avea o meserie extrem de privilegiată. De fiecare dată când ajuta la aducerea unei vieţi pe lume, sufletul ei simţea că e martor, iar şi iar, la naşterea pruncului Hristos, şi toată oboseala se risipea în faţa acelui miracol. Ce putere puteau avea puştile şi tancurile în faţa acestei reînvieri atât de simple?

Ana o studie îndeaproape pe Ester, minunându-se la gândul trecerii timpului. Încântătoarea tânără care stătea azi în faţa alesului inimii ei fusese unul dintre primii bebeluşi aduşi pe lume de Ana. Tocmai absolvise cursul de moaşe la Varşovia şi era încă îngrozită că de acum avea dreptul de a profesa de una singură. Chemată în zori de zi în casa curată şi ordonată a lui Ruth, fusese întâmpinată de soţul acesteia, Mordecai, care stătea ghemuit pe prag, trăgând furios din pipă. Bărbatul sărise în picioare la vederea ei şi o apucase de mâini.

— Slavă Domnului că eşti aici! Are nevoie de tine.

Ruth a mea. O să ai grijă de ea, nu-i aşa? Ca să nu păţească nimic?

Bărbatul bolborosea ca un copil, iar Ana simţea presiunea care-i fusese pusă pe umeri de dragostea lui pentru soţie. Toată fericirea lui fusese în ziua aceea în

mâinile ei, mâini care, îşi amintise Ana, fuseseră instruite cum să procedeze la cel mai bun colegiu pentru moaşe din întreaga Polonie, aşa încât înălțase în gând o rugăciune şi se grăbise să intre în casa.

În fapt, dorința lui Mordecai fusese împlinită cu uşurință, căci Ruth era tânără şi în putere, şi avea ajutorul unei mame hotărâte, care o obligase să strângă din dinți şi să asculte tot ce-i spunea Ana să facă. Mica Ester se născuse sănătoasă şi în numai o oră de la sosirea moaşei, iar Mordecai se grăbise s-o acopere cu laude. Ana îl asigurase că toată munca fusese făcută de Ruth, apoi se retrăsese cu un pas când el luase fața soției între mâini şi o sărutase tandru înainte de a-şi îmbrățişa copila de parcă era cel mai prețios lucru din lume. Iar acum, bebeluşul acela devenise femeie.

Ana ascultă cu atenție jurămintele rostite cu voce clară şi puternică de Ester pentru Filip. Ce cuplu tânăr şi drăguț, amândoi timizi şi serioşi, convinşi că-şi aleseseră bine drumul împreună! Ana văzu ceva din ea însăşi în Ester. Fata era în mod cert pasionată de munca ei de infirmieră, iar Anei nu îi rămânea decât să spere că avea să reuşească să-şi păstreze vocația şi totodată să-şi întemeieze o familie. Ochii i se întoarseră către Filip, înalt şi rostindu-şi mândru, la rândul său, jurămintele. Singurul lucru bun din faptul că se aflau sub ocupație străină era acela că bărbații tineri încă nu fuseseră chemați sub arme, îşi zise ea, aşa că Filip putea sta acum alături de cavalerul său de onoare, Tomaz. Cine ştie dacă voracele Reich urma să îi mobilizeze; totuşi, nici măcar Hitler nu putea fi atât de nebun ca să le ceară duşmanilor să lupte pentru cauza

lui, aşa încât poate că Ester avea să se bucure de prezența soțului ei acasă.

Nu că acum bietul băiat avea de lucru. Zona Łódź fusese „onorată” cu includerea completă în Reich, iar cu două săptămâni înainte, comandantul german le interzise evreilor să muncească în industriile textilă şi a pielăriei, o lege care lăsase, dintr-o lovitură, fără slujbă aproape 50 la sută din comunitatea din Łódź. Ucenicia lui Filip în croitorie se încheiase instantaneu, iar tatăl lui fusese forțat să-şi cedeze mult iubitul atelier unui neamț cu degete groase şi fără pic de talent.

Oraşul avea să fie mai prost înveşmântat după această inițiativă lipsită de sens şi, între timp, porcii care îl conduceau emiseseră un ordin de „muncă obligatorie” pentru sărmanii evrei şi îi smulgeau din casele, magazinele şi sediile lor de firme pentru a distruge monumentele poloneze, a mătura trotuarele şi a schimba indicatoarele stradale. Mai zilele trecute, Ana văzuse doi bărbați care plângeau în hohote în timp ce erau târâți de-a lungul vechii şi nobilei străzi Piotrkowska pentru a înlocui denumirile de străzi cu indicatoare noi-noute şi strălucitoare pe care stătea scris *Adolf-Hitler-Strasse.* Aşa procedau naziştii cu fiecare stradă din oraş, mâzgălind cu aroganță pe deasupra indicatoarelor vechi nume nemțeşti noi. Numai polonezii buni de nimic aveau să folosească noile denumiri, dar oricum toată lumea era conştientă de prezența lor, un semn de batjocură.

Şi pe urmă mai erau şi banderolele. Ordinul venise cu numai câteva zile în urmă: toți evreii aveau să poarte o banderolă galbenă şi lată de zece centimetri imediat

sub subsuoară, un loc ales pentru maximum de disconfort. Parcă se întorseseră în Evul Mediu. De-a lungul secolelor, enorm de mulți conducători despotici le impuseseră evreilor purtarea de banderole cu scopul de a „preveni accidentele sau amestecurile etnice” – ca şi cum ființele umane nu vorbeau între ele sau familiile nu se întâlneau unele cu altele ori nu aveau un trecut comun; ca şi cum alegerea fiecărui individ a celui sau a celei cu care dorea să se unească în sfânta taină a căsătoriei era treaba statului.

Deunăzi, Ana se întâlnise pe stradă cu Ruth şi Leah, care-şi frângeau mâinile de îngrijorare pentru impactul pe care noile reglementări mizerabile îl puteau avea asupra ținutelor de nuntă atât de atent alese şi se rugau ca legile să nu intre în vigoare până în ziua ceremoniei, dar nu, SS-ul – reprezentanții cei mai răi, cei mai sadici ai forțelor naziste – patrulase toată săptămâna pe străzi, amenințându-i cu puştile pe toți bieții evrei care nu purtau banderola galbenă... şi uneori trăgând în ei. Bătrânul Elijah Aarons, cel mai bun brutar din oraş, nu avea să mai coacă *kołaczki* sau *szarlotka* spre deliciul miilor săi de clienți, căci fusese împuşcat mortal în propria brutărie pentru că protestase că nu găsise încă suficient material galben pentru a-şi înfăşură bicepsul de o grosime considerabilă. Aşa că iată-i acum, aproape toți membri congregației, cu excepția Anei şi a lui Bartek, cu brațele legate în fâşii de material de culoarea fierii! Până şi biata Ester fusese nevoită să poarte banderola, însă cineva cu mintea isteață – Filip, aproape sigur – cususe în chip sfidător o bandă aurie strălucitoare pe fiecare

braţ al rochiei, astfel încât arăta mai mult ca o regină decât ca o proscrisă.

Ceremonia se apropia de final, iar Ana îşi alungă gândurile negre şi îşi îndreptă atenţia asupra momentului glorios pe care îl trăia acum, când vălul lui Ester era ridicat la loc peste cap şi rabinul lua un pahar şi li-l înmâna celor doi pentru a bea pe rând din el. Când paharul se goli, îl vârî într-o punguţă de catifea pe care o strânse bine cu şnurul şi o aşeză pe jos, în faţa lui Filip. Tânărul mire se uită la Ester, care-i zâmbi în chip de încurajare şi îl luă de mână. Congregaţia se apropie pentru a nu rata momentul când Filip îşi ridică piciorul şi îl abătu cu hotărâre peste pahar. Ana auzi primul sunet de pahar spart înainte de a fi înăbuşit de uralele voioase de *Mazel tov,* cărora li se alătură, ştiind că, indiferent de limbă şi de clădire, toate culturile se asemănau în privinţa urărilor de căsnicie fericită.

Se întoarse şi-şi sărută şi ea soţul şi văzu cum în jur toată lumea flecărea fericită, se îmbrăţişa şi se înghesuia pentru a-i ridica pe umeri pe mire şi pe mireasă şi a-i plimba prin sinagogă. Petrecerea, care urma să fie ţinută în sala din spatele frumoasei clădiri, părea să fi început deja şi ridicolele banderole galbene se roteau într-un vârtej auriu în jurul tinerei perechi. Ana o văzu pe Ester râzând tare în timp ce Tomaz îi smulgea mâna din a lui Filip şi o împingea în sus către umeri care aşteptau, iar el se pregăti să-l salte pe Filip pe propriii umeri.

Perechea era purtată într-o paradă glorioasă de jur împrejurul sinagogii, dar chiar în clipa când bătăile din

palme ale invitaților se topiră într-una singură, puternică şi exuberantă, uşile fură date de perete şi împuşcături răsunară în jurul clădirii. Mulțimea îngheță când câțiva soldați SS năvăliră înăuntru urlând cu glasuri aspre în limba germană: *„Raus, raus!”* „Afară!”

Ana auzi cum râsetul lui Ester se transformă într-un țipăt de groază când soldații îşi întoarseră armele spre ea, aşezată pe umerii mulțimii ca o rață clocitoare, şi instinctiv făcu un pas în față.

— Vă rog, rosti Ana în germană, asta este o nuntă!

Ofițerul îi aruncă o privire surprinsă. Ana învățase limba în copilărie şi o vorbea aproape fluent. De-a lungul anilor, îi fusese de ajutor, căci multe dintre cliente erau nemțoaice stabilite în Polonia, dar niciodată nu-şi închipuise ca avea să o folosească în fața unor soldați.

— Nuntă?

Ofițerul ridică un braț pentru a-şi opri oamenii, apoi privi în jur, fapt care măcar le permise invitaților să-i coboare pe Ester şi pe Filip şi să-i aducă în relativă siguranță în mijlocul mulțimii. Bărbatul scoase un hohot de râs neplăcut.

— O nuntă evreiască! zise el. Dar, doamnă, tocmai de aceea ne aflăm aici, ca să împiedicăm asemenea lucruri. Nu vom permite ca astfel de scursuri să se împreuneze şi să se reproducă. Deja sunt prea mulți pe pământ. O măsură din cap până în picioare şi-i remarcă haina de bună calitate, neacoperită pe braț de banderolă, apoi adăugă: Tu ce cauți aici?

— Am venit pentru a celebra iubirea, răspunse curajoasă Ana.

De data asta râsul bărbatului răsună şi mai întunecat, mai amenințător. Cu coada ochiului, Ana îl văzu pe Tomaz, stând de pază, cu pieptul lui lat, în timp ce Ruth şi Mordecai îi strecurau pe mire şi mireasă afară pe uşa din spate. Se bucură că scăpaseră, însă restul congregației era în continuare în pericol. Benjamin şi Sarah, părinții lui Filip, încercau să-i calmeze pe ceilalți, însă panica începuse să se răspândească.

— Cu ce vă putem ajuta, domnule? întrebă Ana, silindu-se să rămână politicoasă, cu toate că vorbele păreau să-i iasă sugrumat din gât.

— Să mă ajutați? Ei bine, doamnă, nu aveți cu ce, suntem aici pentru a rade de pe fața pământului această clădire blestemată şi a face să dispară toți ticăloşii de evrei din ea. Hei, tu! Rămâi pe loc!

Ochise uşa din spate pe care încercau să se furişeze şi alți invitați. Se îndreptă spre ea şi o trase înapoi pe domnişoara de onoare a lui Ester. Inima Anei se strânse. Leah, sora în vârstă de paisprezece ani a lui Ester, care păruse atât de matură când intrase în sinagogă mergând în spatele miresei, cu părul ei într-o nuanță neobişnuită de blond ridicat într-un coc înalt şi cu o umbră de machiaj pe față, arăta acum ca un copil înspăimântat, ceea ce nu era deloc de mirare. Văzute de aproape, puştile erau extrem de mari, de puternice şi de furioase. Dacă soldații se hotărau să apese pe trăgaci în acest spațiu închis, invitații lui Ruth şi Mordecai nu aveau unde să se mai ascundă.

— Vă rog! imploră din nou Ana. Lăsați oamenii să plece! Sunt vârstnici printre ei, şi copii.

— Copii evrei!

— Toți copiii sunt la fel...

Ofițerul o privi cu fața strâmbată de furie.

— Nu, nu sunt la fel! mârâi el. Evreii sunt o ciumă, şi e de datoria noastră să-i eradicăm.

Ana simți că rămâne fără aer. Văzuse evrei puşi să umple bălțile cu nisip, îi văzuse forțați să îşi închidă prăvăliile şi să se ascundă în case, dar până în acest moment nu îşi dăduse seama de profunzimea urii revărsate asupra lor. Aici nu mai era vorba doar de batjocură şi de duşmănie; era o manifestare a răului în stare pură. Icni, căutând să tragă aer în piept, şi ochii i se încețoşară, însă în clipa următoare simți brațul lui Bartek prinzând-o de mijloc, puternic şi hotărât.

— Iar noi vă mulțumim pentru asta! rosti el calm într-o germană nu la fel de bună ca a ei, dar suficient de clară. Dar ce ordine ați primit pentru azi?

Anei îi veni să-l lovească în piept pentru întrebarea aparent complice, dar, pe măsură ce încerca să se calmeze, cizmele strălucitoare ale ofițerului începeau să se foiască. Ordine. Da, Bartek avea dreptate, ordinele erau singurul lucru la care reacționau robotii ăştia.

— Am primit ordin să aruncăm în aer toate sinagogile din Łódź.

— Dar nu şi oamenii?

— Nu încă! scuipă neamțul vorbele, dar Ana îi ghici ezitarea din glas şi se strânse şi mai mult lângă Bartek.

— Atunci, spuse acesta, poate că îi veți lăsa deocamdată să iasă ca să vadă cum locaşul lor sfânt e pus la pământ.

— Da! prinse din zbor sugestia ofițerul. O umilință şi un avertisment asupra forței Reichului. *Raus!* strigă el, şi subordonații îl imitară imediat. *Raus, raus, raus!*

Leah porni spre uşă în fruntea mulțimii care se înghesuia şi împleticea în graba de a scăpa înainte ca templul să se prăbuşească peste ea, aşa cum se întâmplase de prea multe dăți în istorie. Bartek se ghemui sprijinit de o coloană şi-şi cuprinse capul în mâini, aşa că acum veni rândul Anei să îl îmbrățişeze şi să-l conducă spre ieşire, alături de ceilalți.

— Ce-am zis? suspină el. Ce oribil a fost! Absolut oribil!

— A fost foarte curajos şi îndrăzneț din partea. Ai salvat nenumărate vieți, răspunse Ana.

— Da, pentru moment, rosti pe un ton întunecat Bartek în timp ce se îmbulzeau să iasă în strada Piotrkowska – Adolf-Hitler-Strasse – alături de ceilalți participanți la nunta dată complet peste cap.

Invadatorii le cuceriseră oraşul şi acum se pregăteau să divizeze populația. Un nebun hotărâse că bebeluşul gol şi neprihănit adus pe lume de Ana în urmă cu optsprezece ani valora mai puțin decât ceilalți bebeluşi şi trebuia eliminat de pe pământ, la fel ca toți cei din neamul său. Nu mai era un război, ci sfârşitul civilizației, şi în timp ce se îndrepta către casă, întreaga frumusețe a ceremoniei nupțiale se şterse din sufletul Anei, înlocuită de o teribilă presimțire rea. Nu putea decât să spere că Ester şi Filip se vor putea bucura de

câteva zile fericite împreună, căci săptămânile şi lunile care urmau aveau să-i pună pe amândoi la grea încercare.

TREI

8 FEBRUARIE 1940

ESTER

— Filip, am sosit!

O, ce mult îi plăcea lui Ester să rostească aceste vorbe! Niciodată nu îşi imaginase că simplul gest de a păşi peste un prag avea să îi aducă atâta fericire. Deşi apartamentul era mic şi mobilat sărăcăcios şi se găsea la capătul unei îngrozitoare mulţimi de trepte, era al lor, iar ea îl preţuia ca pe cel mai sublim palat din lume.

— Cina e gata! îi răspunse Filip, iar Ester chicoti în timp ce îşi atârnă haina în cui şi intră în bucătărioară, văzându-l lângă sobă, cu un şorţuleţ înfăşurat peste mijloc şi faţa frumoasă îmbujorată de la aburii ce se înălţau din oală.

— Miroase grozav! îi spuse, cuibărindu-se în braţele lui întinse şi sărutându-l.

— E *bigos*[1], sau cel puţin asta am intenţionat. Mi-a scris mama reţeta, dar n-am găsit toate ingredientele în

[1] Fel de mâncare polonez făcut din varză murată fiartă şi carne de porc amestecată cu alte feluri de carne, fructe şi legume (carne de miel, mere sau ciuperci) (n. red.)

prăvălii. Ar trebui să aibă şapte feluri de carne, dar n-are decât două, şi, sincer să fiu, nici nu sunt sigur că vreuna dintre ele e carne adevărată.

Ester îl sărută din nou, ştergându-i o pată de sos de pe obraz.

— Filip, sunt convinsă că e perfectă. Îţi mulţumesc!

Filip îi zâmbi recunoscător.

— A trebuit să stau ore în şir la coadă şi, când am ajuns aproape în faţă, cineva m-a îmbrâncit.

— Şi nu ai protestat?

— Cum, cu soldaţii SS pândind la fiecare colţ de stradă? Nu pot decât să-mi imaginez cum mi-ar fi sărit ei în ajutor.

Ester se cutremură. Cu cât anul 1940 înainta, tot mai mulţi prieteni şi membri ai familiei erau pălmuiţi, bătuţi sau loviţi cu piciorul de către naziştii care îi foloseau pe post de obiecte de joacă. Deunăzi, Maya, una dintre prietenele lui Ester, apăruse la uşa lor plângând şi implorându-i să o ajute. Naziştii îi obligaseră tatăl vârstnic să care cărămizi cu mâinile goale de cealaltă parte a străzii toată dimineaţa, apoi îi ordonaseră să le ducă înapoi. Bietul om îşi zdrelise rău degetele, se frânsese de mijloc şi coastele i se învineţiseră de la picioarele încasate în spate de fiecare dată când se prăbuşea.

Ester făcuse tot ce-i stătea în putinţă ca să îi spele rănile şi să le bandajeze, însă în dimineaţa următoare SS-iştii îi bătuseră omului la uşă, cerându-i să-şi mişte „oasele leneşe” şi să iasă la muncă, iar coşmarul reîncepuse. Tatăl Mayei era acum internat în spital, şi Maya îi jurase răzbunare, dar ce puteau face ei?

Naziştii aveau puşti şi toată puterea care decurgea din asta. Restul lumii intrase în război de partea Poloniei, însă, din câte se părea, Poloniei nu îi rămăsese decât să se chircească la pământ şi să se roage să fie salvată. Mulți tineri fugiseră în străinătate şi se înrolaseră, şi, deşi Ester îi înțelegea, se ruga neîncetat ca Filip să-i rămână alături.

— Nu ai impresia că lumea s-a răsturnat cu susul în jos? o întrebă el. Tu mergi la muncă şi eu țin casa.

— Îmi place aşa cum e, răspunse ea rânjind. Sortul ăsta îți vine foarte bine!

Filip făcu în glumă o jumătate de reverență, şi Ester chicoti din nou şi-l trase mai aproape pentru un sărut mai lung şi mai pasional. Nu îi venea să creadă că nu trecuse nici măcar un an de când tânărul chipeş de lângă ea se aşezase pe treptele bisericii, iar acum erau căsătoriți şi trăiau împreună. Nici nu îşi mai amintea cum arăta lumea fără el şi era convinsă că nu avea să se sature nicicând să se culcuşească în brațele lui.

— E gata mâncarea? îl întrebă.

Filip gustă tocana groasă, încruntându-se concentrat.

— Cred că mai trebuie lăsată vreo jumătate de oră.

— Bun! zise ea luându-l de mână şi conducându-l către dormitor.

— Doamnă Pasternak, nu cumva intenționezi să mă seduci?

— Ba da! consimți ea veselă.

Latura fizică a căsniciei lor nu avusese parte de un debut prea fericit, cu oroarea alungării din sinagogă chiar înainte să înceapă sărbătoarea nupțială. Familia lui Filip făcuse aranjamentele necesare pentru ca tinerii

însurăței să stea câteva zile într-o fermecătoare cabană din pădurea Łagiewniki, însă amândoi fuseseră atât de supărați în prima noapte petrecută împreună, încât nu făcuseră decât să se cuibărească unul în brațele celuilalt şi să se uite la focul din vatră, abia aşteptând să se întoarcă acasă pentru a se asigura că rudele lor sunt bine.

Obosiți şi nesiguri pe ei, se vârâseră până la urmă în pat, însă noaptea petrecută dormind îmbrățişați îi calmase pe amândoi şi a doua zi dimineață, în lumina zorilor ce se strecura printre copaci, îşi găsiseră drumul imul spre celălalt. Iar după aceea, lui Ester nu îi mai venea să se smulgă de lângă el. Înțelesese că nu avea de ce să se ruşineze în prezența lui Filip. Avea încredere deplină în el şi deci timiditatea nu-şi avea rostul, şi, în plus, amândoi intraseră în căsnicie la fel de inocenți, făcând împreună călătoria aceasta, care spera ea avea să continue încă mulți ani de acum încolo.

— Deci ce zici, mergem în pat? întrebă ridicând din sprâncene.

Văzu răspunsul în ochii lui, care se întunecară.

— Da, te rog! Dar mai întâi am ceva să-ți spun.

— Nu poate aştepta? Oh!

Trase cuvertura, pregătită să sară în pat, dar descoperi că salteaua era acoperită cu haine.

— Filip?

El adună lucrurile în grabă şi le făcu ghem într-o pânză groasă de sac.

— Modificări. Toată lumea slăbeşte acum în ritm rapid şi are nevoie să-i fie strâmtate hainele. Şi s-a răspândit

vestea cum că m-aş pricepe. O să fiu plătit în bani peşin sau cu mâncare, ceea ce ar fi şi mai bine, dar...

— Dar trebuie să nu afle nimeni, îl completă Ester.

Simţi furnicături pe piele la gândul a ceea ce riscau dacă erau prinşi. Lucrul cu materialele textile, chiar şi în propriul dormitor, era strict interzis.

— Pot să renunţ, dacă aşa vrei, spuse Filip, lipind-o de coapsa lui.

Ester clătină din cap. N-avea decât să facă glume pe seama şorţuleţului lui, dar era conştientă că pentru el statul în casă cât era ziua de lungă era dificil, iar munca îl putea ajuta să-şi păstreze sănătatea mintală. Şi, în plus, oamenii aveau nevoie de el. Banderola galbenă fusese înlocuită cu steaua galbenă a lui David, care trebuia cusută pe piept şi pe spatele fiecărui obiect de îmbrăcăminte. Cu conturile de economii ale evreilor îngheţate şi limite impuse la retragerile de numerar, devenise tot mai dificil să fii bine îmbrăcat, dar nimeni nu dorea să-şi piardă demnitatea în faţa SS-iştilor, cu uniformele lor imaculate. Dacă Filip şi alţi croitori ca el puteau contribui la obţinerea acestei victorii minore, cu atât mai bine.

— Dar acum coşi stele, nu-i aşa? întrebă ea arătând spre mormanul de haine.

— Da, aprobă Filip.

Asta măcar era permis, iar unii dintre evreii mai bogaţi comandaseră variante elegante, în încercarea de a crea o modă din nenorocirea lor, asta până ce nemţii puseseră capăt practicii. Micimea stelelor îi adusese însă mai mult de lucru lui Filip, care înlocuia stelele extravagante cu fâşii aspre de material galben,

preferatele duşmanului, iar dacă se întâmpla să tragă un tiv sau să brodeze o margine şi să adauge un pliseu în timp ce însemna haina, cine avea să afle?

— Atunci, ce motiv au nemții să se plângă? Nu ne-au făcut deja destule necazuri, de ce s-ar lega acum de hainele noastre?

Filip se foi agitat în brațele ei.

— Am altceva să-ți spun.

Ester îl privi surprinsă.

— Nu despre haine era vorba?

— Nu!

— Oh! E ceva ce nu poate aştepta? repetă ea, cu toate că începuse să simtă că acel „ceva", orice ar fi fost el, le stricase deja cheful. Hai, spune-mi!

— Nu, nu! Mai târziu. Vino aici!

Începu să-i desfacă nasturii uniformei de infirmieră, dar degetele îi tremurau şi Ester îl opri cu blândețe.

— Cred că-i mai bine să-mi spui acum, Filip. Dacă ne împărtăşim unul altuia problemele...

— Nu înseamnă că scăpăm de ele, o completă el pe un ton sumbru.

— Dar, atâta timp cât suntem împreună...

— Păi tocmai despre asta e vorba.

Lui Ester îi sări inima din piept.

— Ce e? Apartamentul? Proprietarul...?

— Nu, nu proprietarul... E... Oh, aşteaptă o clipă!

Străbătu rapid bucătăria şi reveni ținând strâns în mână ziarul *Lodscher Zeitung.* Îl despături încet şi i-l dădu lui Ester. Pe prima pagină era tipărită o hartă a oraşului şi în jurul pieței Bałuty era o zonă înnegrită, iar dedesubt, cuvintele *Die Wohngebiet der Juden.*

— *Wohngebeit?* întrebă Ester.

— Zonă rezidențială, îi traduse el, adăugând pe un ton amar: Ghetou.

Ester se lăsă să cadă pe pat, conştientă doar pe jumătate de prezența lui Filip lângă ea, în timp ce se zbătea să înțeleagă sensul cuvintelor nemțeşti. Ordinul, elaborat în stilul imperios al ocupanților, îi denunța pe evrei drept o „rasă necurată" şi vestea punerea în aplicare a unei măsuri imperios necesare pentru protejarea sănătății publice: separarea acestora înainte de a-i infecta pe „oamenii buni" din oraş. Ester citi şi reciti cuvintele, fără să le priceapă decât pe jumătate.

— „Rasă necurată"? scuipă ea vorbele într-un târziu. Cum îndrăznesc?

Se uită în jur indignată la apartamentul lor puțin învechit, chiar sărăcăcios, însă imaculat.

— Nu e adevărat, Ester, spuse blând Filip.

— Ştiu! Şi asta e şi mai rău. Cum de-şi permit să spună aşa ceva despre noi? Nu există legi împotriva defăimării? De ce nu sunt împiedicați să ne ponegrească?

Filip îşi muşcă buzele.

— Nemții sunt cuceritorii, iubirea mea. Asta înseamnă că pot face ce vor.

— Inclusiv să ne închidă într-un ghetou?

Până şi cuvântul suna rău scurt şi muşcător, ca o insectă furioasă.

— Aşa se pare.

— Când se va întâmpla?

Filip îşi înghiți nodul din gât.

— Avem la dispoziție trei zile.

Ester se holbă la el oripilată, apoi se sculă în picioare, deschise uşa dormitorului şi merse în bucătăria ce servea şi drept sufragerie. Haina ei era în cuiul în care o atârnase atunci când intrase ţopăind de bucurie la mirosul de *bigos* şi la vederea frumosului ei soţ, încins cu un şorţ peste mijloc. Îi veni să-l bată cu pumnii în piept pentru că o lăsase să-l ademenească în pat ştiind deja toate acestea, şi în clipa următoare îşi dori ca Filip să fi amânat dezvăluirea până... Până ce?

— Filip, ce ne facem?

Filip se apropie, o trase spre el prinzând-o de mijloc, iar ea se lăsă în braţele lui. Buzele lui o sărutară uşor pe gât.

— O să ne ţinem unul de celălalt, iubirea mea. Cât vom putea noi de strâns. Şi mie mi-e drag apartamentul ăsta, la fel ca şi ţie, dar acasă e pentru mine oriunde eşti tu, iar dacă nemţii îşi închipuie că ne vor despărţi mutându-ne în altă parte în oraş, se înşală. Hai să ne mâncăm *bigosul,* să ne urcăm în patul nostru şi mâine să mergem la rude şi să ne facem un cămin nou, un cămin mai bun decât orice palat nemţesc simandicos pentru că va fi plin de dragoste, nu de ură!

Se străduiră. Din toate puterile, dar *bigosul* avea gust de rumeguş şi le fu imposibil să doarmă ştiind că aceasta putea fi ultima noapte pe care o trăiau în micul lor cămin marital, aşa că se simţeau amândoi uşuraţi când lumina zilei începu să strecoare, cenuşie şi umedă, printre draperii. Din stradă răzbăteau deja strigăte, şi se cuibăriră unul în braţele celuilalt pentru a prelungi ultimele momente petrecute împreună în

siguranță, însă un ciocănit în uşă anunță sosirea părinților şi a surorii ei, aşa că nu avură încotro şi se sculară pentru a da piept cu coşmarul.

În stradă, toată lumea se grăbea de colo-colo, panicată. Din câte se părea, ghetoul urma să fie amenajat în zona din jurul marii piețe Bałuty, în partea de nord a oraşului, locuită de mulți evrei, dar nici pe departe de toți. Nimeni nu părea să ştie încotro avea să se îndrepte.

— Pe strada Południowa e un birou de repartizare a locuințelor, îi informă Tomaz, însă, când ajunseră acolo, dădură de o mulțime imensă.

— Cum rămâne cu şcoala? întrebă Leah, uitându-se curioasă în jur.

La cei paisprezece ani ai săi, era singura care privea întâmplarea ca pe o aventură.

— Şcoală? pufni un neamț aflat în trecere. La ce le-ar fi de folos şcoala acelora ca voi? Pierdere de vreme pentru profesorii buni!

Leah îşi aşează mâinile pe şoldurile care începuseră să capete rotunjimi.

— Află că sunt prima la învățătură în clasa mea.

— Nu zău? Ia vino tu încoa' ca să-ți arăt la ce fel de educație sunt bune cele de teapa ta!

Bărbatul făcu un gest obscen, primit cu ovații de camarazii lui. Furioasă, Leah dădu să facă un pas în față, dar Ester o trase înapoi.

— Nu-i băga în seamă, Leah! Nu merită.

— N-au dreptul să ne vorbească aşa! strigă Leah peste umăr.

Ester îi aruncă un zâmbet trist. Ce ar fi putut să-i răspundă? Sora ei mai mică avea dreptate, dar adevărul, oricât de hidos suna, era că în Łódź ocupanții le puteau vorbi aşa cum voiau ei.

— Hai să ne aşezăm la coadă!

Aşteptarea fu lungă şi înfricoşată până le veni rândul. Birourile erau ocupate de funcționari epuizați, supravegheați de Chaim Rumkowski, numit cu o lună înainte „decanul de vârstă al evreilor" de către nemți, aparent pentru a conduce ghetoul. Bărbatul avea păr alb, moale, şi un zâmbet încurajator pe chip, însă ochii lui bătrâni îi scrutau alert pe „ai săi", şi de o parte şi de alta lui stăteau doi SS-işti. Ester se bucură când fură îndrumați spre o femeie tânără ce stătea la cel mai îndepărtat birou față de scaunul cu spătar înalt al lui Rumkowski.

— Avem nevoie de o locuință mică pentru mine şi soțul meu şi o alta pentru părinții şi sora mea, spuse Ester.

Femeia îşi ridică privirea spre ea şi dădu să izbucnească în râs, după care fața i se boți.

— Te simți bine? o întrebă Ester.

— Atât de bine pe cât se poate atunci când eşti nevoită să le dai veşti proaste tuturor, răspunse femeia pe un ton obosit. Va trebui să împărțiți casa.

— Toți?

Femeia oftă.

— Voi toți, plus alții.

— Vrei să locuim cu nişte străini?

— Îmi pare rău, dar ghetoul nu dispune decât de jumătate din necesarul de locuințe. Şi în majoritatea caselor de acolo deja locuiesc polonezi.

— Şi ce se va întâmpla cu ei?

— Vor fi relocați.

Rosti cuvintele cu convingere, dar Ester nu reuşi să-şi ascundă temerile, căci nu găsea nimic liniştitor în situația în care se afla. Îl privi şocată pe Filip. Apartamentul lor fusese mic, dar le aparținuse în întregime. Acum aveau să împartă o casă cu familia, de parcă erau copii, şi să trăiască, pe deasupra, şi cu nişte străini!

— Părinții mei, rosti deodată Filip. Ce-ar fi să-i aducem şi pe ei?

— Atunci ați fi în total şapte? întrebă femeia de la birou, iar Ester şi Filip confirmară.

Cele două perechi de părinți nu se întâlniseră decât de câteva ori, dar prezența copiilor lor avea, slavă Domnului, să-i unească.

— Am o casă aici, pe Kreuzstrasse, continuă femeia.

— Unde?

Femeia se aplecă spre ei.

— Pe fosta stradă Krzyżowa, şopti ea, ca şi cum menționarea unui nume polonez ar fi fost o crimă. Are două dormitoare.

— Două?

— Şi mansardă.

— O luăm, zise Filip, iar mâna lui o strânse pe a lui Ester în timp ce se apleca şi îi şoptea la ureche: Mansardele sunt foarte romantice.

În clipa aceea, Ester îl iubi mai mult ca oricând pentru optimismul lui, dar, după ce cheia casei pe care urmau să o împartă cu părinții amândurora le fu înmânată, se gândi că nu auzise în viața ei ceva mai puțin romantic. Cine ştie ce cuplu de intruşi nemți avea să primească prețiosul lor apartament în timp ce ei erau alungați în ghetou! Inima i se frânse, şi, în timp ce-şi croiau cu greu drum afară din biroul de repartizare a locuințelor, se agăță atât de puternic de mâna lui Filip, încât încheieturile degetelor lui se albiră, căpătând o nuanță cadaverică.

PATRU

FEBRUARIE 1940

ANA

Bang, Bang, Bang!

Ana se trezi din somn fără pic de tragere de inimă şi bâjbâi după uniforma pe care o ținea permanent la îndemână, agățată de spatele uşii de la dormitor. O rază de lumină se strecura prin spațiul dintre perdele, aşa că îşi dădu seama că aproape se crăpase de ziuă, însă nu se simțea deloc pregătită să înfrunte zorii. Atât de mulți bebeluşi se încăpățânau să vină pe lume noaptea! Cineva îi explicase o dată că în felul acesta corpul mamei dădea pruncul afară înainte de a fi nevoit să se ocupe de îndatoririle casnice de zi cu zi, şi Ana considera că există ceva adevăr în spusele acelea. Uneori, oricât de tare Îl iubea pe Domnul, îşi dorea ca

El să fi fost femeie, pentru ca momentul naşterii să fie unul mai bine organizat.

— Vin imediat! strigă în momentul când ciocănitul în uşă reîncepu.

Era limpede că o biată mamă intrase în chinurile facerii; parcurse în gând lista pacientelor cărora li se apropia sorocul. Nu se aşteptase ca vreuna să nască în această săptămână, dar asta era treaba cu pruncii – soseau pe lume atunci când nu tu, ci ei erau pregătiți. Îşi puse cea mai groasă pereche de ciorapi, luptându-se să-i prindă de jartiere şi întrebându-se dacă nu cumva era cazul să înceapă să poarte şi ea pantaloni, aşa cum o făceau moaşele mai tinere. Pantalonii păreau mult mai practici, dar cumva ideea nu îi surâdea. Îmbătrânea, asta era problema, îmbătrânea şi devenea tot mai apatică şi mai lentă în mişcări atunci când trebuia să se trezească la primele ore ale zilei.

— Vin! strigă din nou.

Prevenea întotdeauna familiile că îi lua câteva minute pentru a ajunge la uşă dacă era trezită în toiul nopții, însă tații, intrați în panică, uitau deseori asta. Nu se gândeau decât la prețioasele lor soții şi la copiii ce se grăbeau să vină pe lume, iar adevărul era că exact aşa şi trebuia să fie. Într-un final fu gata şi se îndreptă spre scară. Bartek se foi în pat şi îi trimise o bezea, iar ea îi răspunse la fel, numai că ochii lui se închideau deja, norocosul! Soțul ei mai avea două ore de somn până să se scoale pentru a merge la tipografia unde lucra ca zețar, o alegere profesională mult mai rezonabilă. Chiar şi aşa, Ana simți familiara emoție la gândul vieții noi pe

care urma să o aducă pe lume; nu aveai parte de aşa ceva aşezând nişte litere pe o placă.

Zâmbi în direcţia uşii bine închise în spatele căreia se afla dormitorul fiilor lor. Bronislaw şi Alekzander îi călcaseră pe urme în profesie: Bron era deja doctor în primul an de practică, în timp ce Zander studia medicina la facultate. Cel mai mic dintre fii, Jakub, ceruse să-i fie ucenic tatălui, iar Ana ştia că Bartek se mândrea pe ascuns că unul dintre copii îşi alesese aceeaşi meserie ca el.

Aruncă o privire fotografiei de familie atârnate cu mândrie pe peretele de la baza scărilor. O, ce agitaţie se stârnise în ziua când fusese făcută, însă meritase efortul! Poate că arătau cu toţii un pic cam ţepeni, cam nefiresc, stând în picioare şi holbându-se spre aparat în loc să se foiască, să râdă, să se tachineze şi să se bată între ei, dar iată-i aici pe toţi trei împreună, imortalizaţi – familia ei.

— Deschideţi! se auzi un strigăt aspru prin uşă, şi Ana şovăi.

Nu părea glasul unui viitor tată. Îşi luă totuşi haina şi trusa medicală şi răsuci cheia în broască.

Uşa fu dată imediat de perete şi Ana se grăbi să se retragă în clipa când doi bărbaţi intrară bocănind în hol. Inima Anei se opri în gât la vederea uniformelor SS, însă îşi zise că şi nemţoaicele fac copii – doar adusese mulţi bebeluşi germani pe lume – aşa că se forţă să-şi păstreze cumpătul.

— Cu ce vă pot ajuta, domnilor?

Cei doi o priviră surprinşi.

— Unde e soţul dumitale?

— Doarme.

— Şi te lasă pe dumneata să deschizi uşa în toiul nopții? se priviră rânjind soldații. Polonezii ăştia!

— Cea care deschide întotdeauna uşa noaptea sunt eu pentru că numai pe mine mă caută lumea la ore târzii. Sunt moaşă.

Bărbații făcură un pas în spate şi o măsurară din priviri, remarcându-i abia acum uniforma. Cel mai vârstnic dintre ei făcu o mică plecăciune comică.

— Scuzele noastre, doamnă! Aveți o profesie nobilă.

— Mulțumesc!

Soldatul mai tânăr îşi privi curios camaradul.

— Mama mea e moaşă, îl repezi vârstnicul. Dă-te înapoi!

Îşi târşâiră amândoi picioarele către uşa încă deschisă, care lăsa aerul înghețat de februarie să pătrundă în casa Anei.

— Ce pot face pentru dumneavoastră? insistă Ana, deşi tulburată.

— A, da! Hmmm... Soldatul mai vârstnic părea să se fi fâstâcit, însă camaradul său făcu un pas în față, scoase o foaie de hârtie din buzunar şi o flutură prin fața Anei, apoi adăugă: Veți fi relocați.

— Poftim?

— Veți fi mutați de aici. Nu puteți rămâne în această casă.

— De ce? E casa mea, o am de aproape treizeci de ani. E proprietatea mea şi a soțului. Şi este integral achitată.

— Reichul are nevoie de ea.

Ana simți cum corpul începe să-i tremure şi se văzu nevoită să întindă brațul pentru a se sprijini de perete. Mâna îi întâlni portretul de familie, împingându-l deoparte, apoi se forță să-şi îndrepte spatele.

— În ce scop?

— Casa se află în zona care a fost desemnată să facă parte din cartierul rezidențial rezervat scursurilor de evrei.

— Nu se poate!

Ana citise despre ghetou cu o zi înainte. Ea şi Bartek parcurseseră cu atenție ordinul tipărit în ziar, îngroziți de tonul dur, de eficiența sa nemiloasă şi de întreaga idee a segregării ființelor umane pe baza unor decizii arbitrare referitoare la „puritatea rasială". Inima Anei se frânsese – sau cel puțin aşa îşi spusese cu sentimentalism – pentru evreii smulşi din casele lor şi târâți în zona din jurul pieței Bałuty, fără să-i treacă nicio clipă prin minte că şi ea putea fi dată afară din propria casă. Câtă aroganță, câtă mulțumire de sine din partea ei! Nu, inima nu i se frânsese de mila evreilor; abia acum sosise vremea să-şi plângă ei de milă.

— Vă rog! Ce putem face? E vorba de bani? Pentru că, dacă da, am putea să...

— Nu, doamnă, nu-i vorba de bani. Am primit ordine de sus. Casa dumitale se află în zona de relocare, aşa că va trebui să vă mutați. Dar nu vă faceți griji! Veți primi altă casă. Poate chiar una mai bună. Unii evrei au trăit pe picior mare de pe urma profiturilor obținute din afacerile lor parazitare.

— Parazitare? Jumătate din oraşul ăsta ar umbla dezbrăcată fără croitorii evrei.

Soldatul mai tânăr se hlizi şi tovarăşul său mai vârstnic se încruntă la el.

— Prostii! spuse el. Aşa, croitorii nemţi vor avea mai mult de lucru. Şi cei polonezi, adăugă el ca pe o favoare.

Ana îşi simţi sângele începând să-i clocotească în vene. Auzi, uşurată, cum uşile de la etaj se deschid brusc şi bărbaţii casei ieşiră. Bartek coborî într-un suflet, îmbrăcat în halat, şi-şi aruncă un braţ protector în jurul umerilor ei, iar Ana se lipi recunoscătoare de el.

— Ce se întâmplă aici?

— Suntem „relocaţi”, îl informă Ana pe un ton amar.

— Unde?

— În cealaltă parte a oraşului, răspunse neamţul, vizibil uşurat că i se poate adresa unui bărbat. Aveţi două zile la dispoziţie ca să vă împachetaţi lucrurile şi să vă prezentaţi la biroul de repartizare a locuinţelor, pe data de 12 februarie între orele – îşi consultă agenda legată în piele – 10 dimineaţa şi amiază. Acolo veţi preda cheile casei şi veţi primi un set nou la o casă din altă parte a oraşului. Într-un loc curat.

— Şi aici e curat.

— Dar nu va mai fi, cu toţi acei evrei locuind în apropiere.

Ana se holbă la el incredulă.

— Chiar credeţi asta? întrebă ea.

Soldatul se încruntă.

— E purul adevăr, doamnă. Marii noştri oameni de ştiinţă au făcut o mulţime de experimente.

— Experimente cu privire la curățenia pe care mamele evreice o tin în casă?

— Nu, sigur că nu! E vorba de studii mult mai aprofundate. Despre sânge şi puritatea rasială. N-aveți cum să înțelegeți.

— De ce nu?

Ana simți mâna lui Bartek încordându-se pe umărul ei şi îşi văzu fiii cum o privesc cu îngrijorare, dar nu se putea abține.

— Pentru că sunteți femeie.

Îl săgeta cu o privire mânioasă.

— Oi fi eu femeie, dar am pregătire medicală.

— Numai la moşit. Nu şi în ştiința adevărată.

— Nu în ştiința... Ştii ceva, tinere, fără ramura ştiinței medicale pe care o practic eu, ai fi murit răsucit în uterul mamei tale înainte să apuci să respiri. Sau te-ai fi. Născut cu cordonul ombilical înfăşurat în jurul gâtului, sufocat şi cu creierul afectat pe viață, deşi, dacă stau bine să mă gândesc, poate că asta s-a şi întâmplat, din moment ce crezi ca...

— Destul, Ana! îi şopti pe un ton imperios în ureche Bartek.

Ambii soldații se înroşiseră de furie şi dădeau să-şi apuce puştile. Bartek luă hârtia din mâna ei şi o flutură ca pe un steag alb prin fața lor.

— Vă mulțumim pentru înştiințare! O vom citi cu atenție.

— Şi vă veți supune instrucțiunilor, mârâi soldatul mai vârstnic, sau, dacă nu, veți suporta consecințele! E pentru binele vostru, chiar dacă – o fixă din ochi pe Ana

– sunteți prea proşti ca să vă dați singuri seama. O zi bună!

În clipa următoare, nemții ieşiră cu paşi apăsați din casă şi Ana se repezi să trântească uşa în urma lor şi să se sprijine de ea, ca şi cum corpul său îmbătrânit ar fi putut să-i țină la distanță pe agenții feroce ai nemilosului Reich.

— Cum se poate să ne facă aşa ceva? începu ea să plângă. Cum să ne arunce afară din propria casă?

— Se pare că pot face tot ce le trece prin cap, comentă cu amărăciune Bartek. Haideți... mai întâi micul-dejun, apoi am face bine să ne apucăm de împachetat!

Urmară două zile oribile. Nu reuşiră să-şi ia liber de la muncă, aşa încât Ana, Bartek şi băieții petrecură mare parte din ultimele două nopți în prețiosul lor cămin împachetând haine, aşternuturi, ustensile de bucătărie şi mobilă. Reichul le punea la dispoziție o casă nouă, dar nu şi banii necesari relocării, aşa că fură nevoiți să cheltuiască o parte din micile lor economii pe închirierea unei căruțe la un preț exorbitant pentru o mutare nedorită de nici unul din ei.

Ana plânse în timp ce îşi împacheta porțelanurile primite cadou la nuntă în hârtii de ziar tipărite cu detestabilul anunț al înființării ghetoului. În teorie, urmau să fie mutați într-un „cartier rezidențial" polonez, însă vecinilor lor le fuseseră repartizate locuințe în alte părți din oraş, şi deci cartierul se afla deocamdată doar în stadiu de promisiune. Cum aveau să se instaleze acolo cu amenințarea unei alte posibile mutări planând deasupra capetelor? O casă era cuibul

în care familia se poate simți în siguranță, şi se părea că naziştii le luau acum până şi asta.

În ultima noapte petrecută acasă, au stat printre lăzile pline cu lucruri şi au împărțit pâine, brânză şi o sticlă de vin bun pusă deoparte de Bartek pentru o ocazie specială. Ana sperase că aveau să o bea pentru a sărbători ceva – poate logodna lui Bronislaw – însă Bartek îi anunță cu hotărâre că aveau ce celebra: familia, unitatea şi forța lor.

— Vom avea mare nevoie de toate astea, spuse Ana pe un ton sumbru, însă băieții o tachinau, încercând să o înveselească, şi rămaseră cu toții până târziu în noapte evocând amintirea unor vremuri mai bune şi promițându-şi unul altuia că altele vor urma după ce toată nebunia se va termina.

— Ultima oară i-am bătut pe nemți, anunțară băieții cu optimismul specific tinereții, şi o vom face din nou.

Ultima oară nemții nu avuseseră tancuri aşa de mari, îi venise Anei să le răspundă, însă se abținuse. Optimismul, oricât de nefondat, era singurul lucru de care se puteau agăța pe moment.

La ora stabilită, îşi luară căruța prea scump plătită şi se prezentară la biroul de repartizare a locuințelor. O femeie ofițer SS cu fața de piatră le smulse cheile din mână fără a-i privi în ochi şi le bifă cu satisfacție numele pe lista ei lungă. O compară cu o altă listă, scoase un alt set de chei şi li-l înmâna.

— Ostpreussenstrasse, rosti ea scurt. Să faceți curățenie lună înainte de a vă muta! Colcăie de mizerie.

Bartek o trase brusc pe Ana deoparte înainte să apuce să o contrazică pe femeie, şi toți cinci porniră să

străbată oraşul spre noua lor adresă. Pe celălalt trotuar al străzii, şiruri de evrei cu căruțe la fel de încărcate ca a lor şi familii la fel de înspăimântate stăteau la coadă, aşteptând să fie primite în ghetou. Ana îi privea, întrebându-se cui îi va reveni casa lor – ce cuplu avea să doarmă începând din noaptea aceea în patul ei şi al lui Bartek, ce copii aveau să alerge prin bucătăria lor? Se rugă la Dumnezeu ca oricine ar fi, să fie fericiți acolo, însă deja era clar că mai mulți oameni se îndreptau spre nord, către cartierul evreiesc, decât spre sud, aşa că, din păcate, micuții nu urmau să beneficieze probabil de prea mult spațiu de joacă. Deja începuseră recrutările forțate pentru ridicarea de garduri uriaşe, şi în timp ce înaintau cu greu pe drum, un camion mare, plin cu oribila sârmă ghimpată, trecu huruind pe lângă ei. Ana se opri şi-şi trase soțul de braț.

— Nu e corect ce facem, Bartek. N-ar trebui să ne plecăm în fața lor. Ce-ar fi să zicem „nu”? Să ne adunăm cu toții şi să ne postăm în mijlocul străzii în loc să defilăm pe trotuare, supunându-ne unei ideologii abjecte care ne desparte? Doar noi, polonezii, suntem mult mai numeroşi decât nemții.

Bartek se uită în jur gânditor, însă ochii îi fugiră spre şirurile de gărzi SS dispuse de-a lungul străzii, cu puştile pe umăr şi cartuşierele pline cu muniție atârnate peste piept.

— Nu avem arme, Ana. Cei mai mulți dintre noi şi-ar găsi sfârşitul.

— Dar restul ar fi. Liberi.

— Până ce ar trimite întăriri, iar atunci cei rămaşi în viaţă ar fi şi ei strămutaţi, şi nemţii ar avea tot oraşul la dispoziţie, exact aşa cum îşi doresc.

— Şi atunci, ce facem? Cedăm, pur şi simplu?

Bartek se aplecă şi o sărută uşor pe buze.

— Deocamdată. Însă există şi alte căi de a opune rezistenţă, draga mea, căi care necesită mai mult timp şi mai multă răbdare.

Ana oftă. Răbdarea nu se numărase niciodată printre calităţile ei. Era o persoană prea directă, era conştientă de asta, prea impetuoasă, prea grăbită să acţioneze. În meseria ei, învăţase să aibă răbdare, căci pruncii lucrau conform propriilor planuri, însă în rest îi venea greu să rămână pasivă.

Bronislaw se aplecă de cealaltă parte a ei.

— Deja am luat legătura cu nişte oameni, mamă.

— Ce fel de oameni?

— Şşt! Mulţi îţi împărtăşesc părerile. Supunerea noastră e doar un scut. Vom merge pe stradă cu capetele plecate, ca şi cum le-am asculta ordinele ridicole, însă în clandestinitate...

Îi rânji, şi Ana se simţi copleşită de un val de emoţii – mândrie, uşurare şi imediat o senzaţie de spaimă care-i cuprinse ceafa.

— Va fi periculos.

Bronislaw ridică din umeri.

— Suntem în război, şi războiul ăsta nu va fi purtat numai pe câmpurile de luptă. Bun, acum hai să mergem, mamă! ridică el vocea pentru a suna ferm în clipa când trecură prin faţa a doi SS-işti încruntaţi. Să

mergem la casa noastră nouă şi minunată, oferită de bunii noştri stăpâni!

SS-iştii îi aruncară priviri suspicioase, însă Bronislaw le făcu o plecăciune adâncă şi fu lăsat să plece fără să-l agreseze. Bartek îi zori, căci nu închiriaseră căruța decât pentru două ore, după care un alt amărât urma s-o preia, şi mult prea curând ajunseră pe Ostpreussenstrasse, după numele mâzgălit cu negru peste originalul polonez, Bednarska, şi păşiră peste pragul casei dragi a altcuiva. Cu adevărat lumea se răsturnase cu susul în jos.

CINCI

30 APRILIE 1940

ANA

Ana îşi luă voioasă la revedere de la o mamă voinică şi de la noua adăugire la familia ei şi aşa numeroasă, apoi ieşi din casa de pe Gartenstrasse păşind cu atenție, căci cerul primăverii începuse deja să capete o nuanță rozalie. Curând avea să se întunece şi traversau o perioadă când nu era bine să te prindă noaptea pe stradă, indiferent ce profesie aveai. Iar seara aceea era mai periculoasă decât altele, căci era Walpurgisnacht, sărbătoarea întunericului, momentul în care, spunea legenda, duhurile rele se dezlănțuiau pe cer în zori, vestind sosirea primăverii. Ana nu credea în astfel de superstiții, însă tinerii germani, da. Ieşiseră pe străzi îmbrăcați în costume pătate de sânge, purtând cuțite şi

puşti în miniatură, parodiindu-şi taţii nazişti şi căutând ceartă. Bartek urma să-şi facă griji pentru ea, dar măcar ajutase la aducerea pe lume în deplină siguranţă a unui copil. Îşi aminti momentul când aşezase fiul nou-născut în braţele mamei şi încercă să păstreze imaginea în minte cât mai mult timp posibil. Naziştii le luaseră multe, dar dragostea maternă nu le-o putuseră lua.

Se gândi la propriii copii, acum adulţi, dar la fel de aproape de inima ei de parcă tocmai îi născuse, şi grăbi pasul. Până la urmă, familia nu nimerise prea rău cu straniul schimb de locuinţe. Apartamentul lor elegant avea tavane înalte şi ferestre glisante lungi, cu vedere spre răsărit, prin care dimineaţa pătrundea soarele. Avea un şemineu mare, o bucătărie foarte bine utilată şi chiar şi un al treilea dormitor, pe care, încântat, Bronislaw se grăbise să-l revendice. Numai că nu era acasă, şi Ana încă se simţea în fiecare zi ca şi cum călca pe amintirile unei alte familii, însă era un loc cald şi sigur, şi în întregime al lor, deci nu se compara nici pe departe cu înghesuiala din cartierul evreiesc.

Aruncă o privire peste drum, spre ghetou. Gartenstrasse era mărginită în faţă de o zonă verde, traversată de pârâul Lodka-bach, însă de cealaltă parte se afla gardul urât – stâlpi înalţi din lemn cu sârmă ghimpată răsucită în vârf, păziţi la intervale de circa douăzeci de metri din turnuri de observaţie grosolane de către SS-işti înarmaţi cu puşti lungi. Colţul sud-vestic de lângă pârâu era slab luminat, iar turnurile de observaţie erau ceva mai distanţate, aşa încât Ana se putu apropia fără a fi zărită şi văzu cum două porţi

imense erau montate în capătul străzii. Icni, şi o poloneză care mergea grăbită cu doi copii pe urme se opri şi-i aruncă o privire.

— Îi închid înăuntru, sărmanii de ei.

— Complet?

Femeia încuviinţă dând din cap.

— Niciun evreu nu are voie să iasă de acolo. Până şi străzile principale care trec prin ghetou au fost împrejmuite cu garduri şi nu li se permite să le traverseze decât la ore prestabilite. Deunăzi, am auzit că naziştii îi obligă să construiască poduri ca să nu „întineze" bulevardele.

— Ce nebunie! murmură Ana.

— Nebunie şi cruzime, o aprobă femeia, după care, cu o privire înspăimântată aruncată spre umbrele lăsate de turnurile de observaţie, îşi zori copiii să plece.

Ana rămase pe loc, holbându-se prin gard, în timp ce cerul se împurpura, la mulţimea care viermuia dincolo de împrejmuire. Se întrebă din nou cine locuia în casa ei şi picioarele o purtară, din proprie voinţă, în josul străzii, către pârâu. Nivelul apei era încă scăzut, căci luna aprilie fusese una neobişnuit de săracă în ploi, aşa încât nu-i trebui decât o săritură pentru a ajunge pe celălalt mal, de unde, la adăpostul şi în umbra unor tufişuri, se îndreptă direct spre gard. Întinse un braţ şi pipăi suprafaţa aspră a lemnului ieftin – un jalnic obstacol pentru sufletele chinuite, captive dincolo de el. Doi copii nemţi înveşmântaţi în cape de diavoli trecură în fugă prin spatele ei şi Ana tresări, dar rămase pe loc, încremenită la vederea răului în forma sa absolută ce i se desfăşura în faţa ochilor.

— Ana?

Vocea era moale şi blândă, însă o făcu să tresară mai rău decât o făcuseră copiii. Se uită în jur înspăimântată şi zări o siluetă desprinzându-se din mulțime.

— Ester? Tu eşti?

— Da, veni confirmarea.

Ester se apropie de gard şi întinse brațul spre ea. Ana îşi luă mâna fără regret de pe lemnul rugos şi o înfăşură în jurul degetelor tinerei.

— Ce faceți? Sunteți bine?

— Atât cât se poate. Eu şi Filip împărțim casa cu părinții noştri şi cu Leah, însă noi doi avem toată mansarda la dispoziție şi e foarte... romantic.

Glasul i se frânse când rosti ultimul cuvânt şi Ana se întrista.

— Nu sună prea romantic.

— Ba da, atâta timp cât Filip e cu mine, zise Ester pe un ton ferm de această dată.

Ana se uită în jos la liniile negre ale gardului.

— Vă închid înăuntru?

— Da, izolează ghetoul. De acum încolo, niciun evreu nu va mai murdări străzile din Litzmannstadt.

Amândouă femeile se înfiorară la rostirea cuvântului „Litzmannstadt". Naziştii schimbaseră numele Łódź cu cel al unui erou militar neamț, înlăturând treptat din oraş orice urmă a limbii poloneze. Era neplăcut, dar nici pe departe la fel de terifiant ca înlăturarea oricăror urme ale locuitorilor evrei.

— Dar sunteți... în siguranță?

Degetele lui Ester tremurară fără voia ei, însă bravă.

— Ne-am amenajat propriul spital, aşa că lucrez din nou ca infirmieră. Şi Filip s-a întors la maşina de cusut, şi asta e ceva bun. Rumkowski zice că trebuie să muncim pentru a supraviețui, pentru că nemții ne vor ține atâta timp cât vor avea nevoie de noi.

— Şi după aia...?

Ester se cutremură. Ana îşi blestemă limba ascuțită şi se grăbi să adauge:

— Sunt sigură că au mult de lucru să vă dea. Naziştilor le plac uniformele spilcuite, iar soțiile lor se dau în vânt după hainele elegante.

— Deci atâta timp cât le facem viețile uşoare ne vor lăsa să le trăim pe ale noastre? Foarte drăguț din partea stăpânilor noştri!

— O, Ester...

Anei îi displăcu asprimea pe care o detecta în vocea tinerei ei prietene. Ester era o fată extrem de bună şi drăguță, dar locul acesta, ghetoul acesta, cu siguranță avea să scoată la suprafață duritatea chiar şi din cel mai blând om.

— Cu ce vă pot ajuta? întrebă ea.

— Nu ştiu nici eu. Avem nevoie de...

— Hei, tu, evreico! Îndepărtează-te de gard!

Ester făcu un salt în spate, de parcă ar fi fost împuşcată.

— Trebuie să plec. Ai grijă de tine, Ana!

Şi plecă, întorcându-se la relativa siguranță conferită de mulțime.

— Iar tu, mârâi neamțul, să nu te mai apropii de gard dacă ții la viața ta!

Un glonț ricoşa din pământ la mai puțin de un metru distanță, şi, cu inima bubuind în piept, Ana se răsuci pe călcâie şi porni să alerge pe malul pârâului. Se împiedică şi căzu în noroi. Se chinui să se ridice, iar paznicul scoase un hohot de râs şi mai trase o dată undeva în spatele ei. Glezna Anei zvâcnea, dar asta nu era nimic prin comparație cu durerea care-i urla în inimă pentru sărmanii oameni izolați în ghetou, la mila monştrilor.

ŞASE

IUNIE 1940

ESTER

— Noapte bună, soră Pasternak!

— Dar…

— Noapte bună! Du-te acasă! La familia ta. Culcă-te!

Ester lăsă să-i scape un oftat pe care nici nu-şi dăduse seama că îl ținuse în piept şi îi zâmbi recunoscătoare doctorului. Avusese o tură lungă şi grea care le urmase multora la fel, şi era atât de obosită, încât nu mai vedea bine, însă tot nu-i venea să plece. Dr. Stern era un bărbat destul de vârstnic, cu o claie de păr alb care se ițea de sub kippa, şi ar fi trebuit să se bucure de o binemeritată pensie, numai că ghetoul ducea lipsă de personal medical, aşa că fusese rechemat la datorie. Ester simți că îl lasă de izbeliște în timp ce-şi lua haina şi pleca acasă, dar dr. Stern o strânse blând de braț.

— Gândeşte-te la asta, soră... Dacă ai grijă de tine, vei putea să-i îngrijeşti mai bine pe ceilalţi.

Arătă spre şirurile de oameni înghesuiţi în salon şi Ester îl aprobă dând din cap tristă. La început, în zilele fierbinţi ale lui iunie 1940, vremea caldă păruse o binecuvântare pentru ghetou – o şansă de a ieşi din casă, de a scăpa de aglomeraţia dinăuntru – însă pe urmă apăruseră păduchii şi, odată cu ei, tifosul. Boala se răspândise peste tot, până ce una din două persoane ajunsese să se îndoaie de mijloc din cauza durerilor de stomac şi să facă febră, pe care cadrele medicale nu reuşeau s-o ţină sub control în acele zile fierbinţi ale lunii iunie din anul 1940.

La pompele de apă erau cozi permanente şi unii locuitori ai ghetoului începuseră să-şi sape propriile puţuri. Cele mai mari ravagii le făcea diareea. Ghetoul nu avea sistem de canalizare. Excrementele erau cărate cu căruţele de oamenii care, bieţii de ei, nu-şi găsiseră altceva de lucru. Sistemul funcţionase în parametri rezonabili până ce populaţia din zonă se dublase forţat şi tifosul le atacase măruntaiele, însă acum devenise un adevărat dezastru. Totul puţea, totul era murdar, şi asta nu făcea decât să provoace alte şi alte boli. Ester îşi instruise familia să spele, să frece şi să dezinfecteze căsuţa pe care o împărţeau, iar până acum scăpaseră de cele mai grave manifestări de boală, însă dezinfectantul era pe cale să se epuizeze şi, cu stocurile de materiale admise în ghetou controlate centralizat de o comisie, nu aveau cum să facă rost de mai mult. Recent, li se interzisese să primească scrisori din afară şi se introdusese o monedă cu circulaţie internă,

„marca de ghetou” sau, mai pe scurt, „Rumki”, după numele creatorului său, Rumkowski. Aceasta se putea cumpăra la rate de schimb copleşitoare. Condiţiile de trai se degradau pe zi ce trece şi nimănui nu părea să-i pese.

Ester îşi luă pălăria, rezistă impulsului de a-şi scărpina nasul şi se aventură afară. Era aproape nouă seara şi toată lumea era deja înăuntru, ora de stingere fiind instituită de noua poliţie evreiască a lui Rumkowski. Această forţă internă avea menirea de a impune legea şi ordinea într-o manieră mai blândă decât nemţii, însă jumătate dintre noii ofiţeri se îmbătaseră de la autoritatea conferită şi-şi exercitau puterile mărunte la fel de nemilos ca SS-iştii. Nu purtau arme, dar îşi manevrau brutal bastoanele şi, cu tot cu rudele şi prietenii din ghetou, erau mult mai susceptibili de a fi corupţi. Se ştia deja că o mare parte dintre cele mai bune mărfuri care intrau pe porţile ghetoului era rezervată unui grup restrâns, ales pe sprânceană, aşa că resentimentele începuseră deja să apară.

Ester se uită în jur neliniştită, bucuroasă de uniforma de soră medicală care îi servea drept permis pentru a circula după ora de stingere. Soarele coborâse pe cer şi o lumină aurie cădea pieziş peste străzi, dându-le un aspect înşelător de plăcut. Se însufleţi şi privi în sus, spre cer, căutându-l pe Dumnezeu, tot mai greu de găsit în ultima vreme. Toate sinagogile fuseseră dărâmate şi, deşi Rumkowski obţinuse permisiunea pentru deschiderea caselor de rugăciuni, puţini erau cei care asistau cu regularitate la slujbe – în îngrămădeala

şi mizeria în care trăiau, oamenilor le era mai teamă de păduchi decât de Dumnezeu. Şi cine ar fi putut să-i învinovăţească, din moment ce păreau că oricum ajunseseră în iad?

Ester se scutură, alungând gândurile negre, şi se grăbi să dea colţul străzii şi să se îndrepte spre casă înainte s-o oprească cineva. Mai zilele trecute, un tânăr se repezise afară din locuinţa lui şi o prinsese de braţ, implorând-o să-l ajute. Soţia lui intrase în travaliu, însă singura moaşă din ghetou fusese împuşcată cu câteva zile înainte în cursul unei încăierări pentru cartofi, aşa că bărbatul o rugase disperat să-i asiste nevasta la naştere.

— Nu am calificare de moaşă, replicase Ester.

— Dar eşti soră medicală, contracarase el şi o privise atât de încrezător, încât Ester nu avusese puterea să-l refuze.

Din fericire, nu fusese o naştere dificilă. Pe parcurs, Ester aflase că mama soţiei tânărului murise de tifos cu o săptămână înainte şi-şi dăduse seama că marea problemă a fetei era propria teamă. După ce reuşise s-o calmeze, naşterea decursese relativ lin şi cuplul o copleşise apoi cu mulţumiri şi, mai mult decât atât, îi vârâse în braţe o pâine proaspătă. Noul tătic lucra într-o brutărie şi putea „extrage” uneori pâinici; altele îşi găsiseră apoi drumul până la uşa lui Ester. Tânăra era recunoscătoare, numai că zvonul despre abilităţile sale „strălucite” de moaşă începuse să se răspândească şi se temea să nu fie solicitată la o naştere mai dificilă. Îi trimisese un bilet Anei prin intermediul unui băiat polonez care sfida puştile SS-iştilor de cealaltă parte a

gardului şi presta comisioane în schimbul banilor peşin (dintr-aceia reali, nu Rumki). În bilet, o rugase pe Ana să-i împrumute o carte sau măcar să-i ofere câteva sfaturi şi noţiuni de bază despre naşteri, dar deocamdată nu primise nimic.

Imediat ce trecu pragul casei, se opri pentru a se linişti. Le auzi pe Ruth şi Sarah ciorovăindu-se în bucătărie pe tema modului perfect de frăgezire a cărnii de vită – de parcă asta avea vreo importanţă acum! – şi se sprijini de peretele din vestibul pentru a se aduna.

— Ester! Filip coborî în fugă scara îngustă şi o prinse în braţe, apoi adăugă: Ai venit!

Bucuria din vocea lui era atât de pură, încât Ester simţi cum lacrimile îi înţeapă ochii obosiţi. Filip întinse mâna şi i le şterse cu blândeţe.

— Nu plânge, frumoasa mea! Totul e bine, nu-i aşa? Suntem cu toţii împreună.

O lipi atât de strâns de el, că parcă ar fi fost o singură fiinţă! Ester se înfierbântă şi-şi aruncă braţele în jurul gâtului său, trăgându-l şi mai aproape. Şi acum îl dorea la fel de tare, în ciuda condiţiilor restrictive în care trăiau. În fapt, dorinţa devenise şi mai dulce, şi mai aprigă, iar singura temere a lui Ester era aceea de a nu rămâne însărcinată, căci oricât de mult îşi dorea să poarte în pântec copilul lui Filip, ghetoul mizerabil nu era locul potrivit pentru aşa ceva. Filip era de acord cu ea şi cu o săptămână înainte venise de la slujba de la croitorie înarmat cu „protecţie”. Fusese un pic stingheritor la început, dar Ester îl iubise şi mai mult pentru grija pe care i-o purta, şi actul fusese cu atât mai satisfăcător pentru ea.

— Ce-ar fi să urcăm direct la mansardă? îi şopti ea.

Filip o sărută lung şi pasional.

— Aş vrea eu, dar mamele noastre au aşteptat toată seara să te întorci. Avem carne!

— Carne?

Lui Ester îi veni instantaneu apă în gură şi abia acum înţelese miza ciorovăielii. Adoptă o expresie obraznică şi se uită în sus la Filip.

— În cazul ăsta...

— Preferi o bucată de carne de vită în locul meu?

— Chiar şi una singură e mai bună decât tine!

Filip îşi duse mâna la inimă.

— Ah, ce tare m-ai rănit!

Ester chicoti, dând uitării suferinţele ghetoului.

— Ai noroc că sunt soră medicală şi pot să te vindec.

— Nu zău?

— După cină!

Filip scoase un geamăt, dar îi dădu un sărut scurt şi, luând-o de mână, o conduse spre bucătărie.

— Ester!

Fu primită cu un entuziasm neobişnuit, sosirea fiindu-i întâmpinată prin tragerea de pe sobă a oalei în care bolborosea ceva. Toată lumea se înghesui în jurul mesei, lovindu-se cu coatele, însă în seara asta nu se plânse nimeni. O urmăriră cu toţii cu ochi mari pe Ruth cum scoate din oală tocana obişnuită din cartofi şi napi, îmbogăţită însă acum prin adăugarea unor bucăţi suculente şi ademenitoare de carne. Sarah împărţi felii de pâine – se părea că tânărul tată recunoscător trecuse din nou pe la ei – şi ochii lui Ester se umplură iar de lacrimi la vederea ospăţului.

— Cum se face că avem carne? întrebă în timp ce-şi cufundă lingura în sos şi îi gustă savoarea dumnezeiască.

— Slujba surorii tale a început să dea roade, răspunse Ruth.

Ester se răsuci cu faţa către Leah. Sora ei, care împlinise cincisprezece ani, reuşise cu puţin timp în urmă să obţină o slujbă în birourile administraţiei din piaţa Bałuty. Toată familia îşi făcuse griji din pricina ei, căci birourile erau înţesate de nemţi, însă Leah se instalase cu bine şi măcar lucra într-o clădire curată şi ordonată, nu în condiţiile aspre de muncă ale numeroaselor ateliere înfiinţate de Rumkowski peste tot în ghetou.

— Eşti plătită în... carne de vită?

— Nu, prostuţo! răsună râsul ca de clopoţel al lui Leah. Sunt plătită în nenorociţii ăia de Rumki, la fel ca toată lumea.

— Ai grijă cum vorbeşti, Leah! o mustră Ruth, şi Leah se înroşi la faţă.

— Scuze, mamă! La birou înjură toată lumea.

— Tu nu te lua după ei! Trebuie să ne menţinem standardele înalte.

Leah îi aruncă o privire piezişă lui Ester şi aceasta îşi înăbuşi chicotitul, amintindu-şi de o după-amiază când se ascunseseră amândouă în dulapul de la spălătorie (o încăpere aproape la fel de mare ca dormitorul în care erau nevoiţi să se înghesuie acum bieţii lor părinţi) şi repetaseră toate înjurăturile pe care le ştiau. Nu fuseseră prea multe, dar se simţiseră încântător de

obraznice schimbând între ele şoapte la câțiva metri de scrupuloasa lor mamă.

— Atunci, dacă nu eşti plătită cu carne, cum ai făcut rost de ea? insistă Ester.

Castronul i se golea oribil de repede şi se forță să înghită mai rar. Tatăl ei terminase de mâncat şi se uita la vasul din fața lui de parcă nu-şi dorea nimic mai mult pe lume decât să-l ia de pe masă şi să-l lingă. Avea însă „standarde" de apărat. Filip savura fiecare îmbucătură, iar părinții lui fugăreau cu colțuri de pâine ultimele fărâme de carne din farfurie, aruncând priviri pline de speranțe spre oala de acum goală. Leah îşi strecură în gură ultima bucățică delicioasă în gură şi zâmbi.

— Mi-a dat-o Hans.

Ester îngheță.

— Hans?

— Lucrează în acelaşi birou cu mine. De fapt, el e şeful. O fi el neamț, dar e un om destul de drăguț. Adică nu la fel de nesuferit ca toți ceilalți.

Ester se uită înspre mama ei, dar Ruth îşi feri privirea.

— Câți ani are Hans ăsta, Leah?

— O, e bătrân! Pe puțin treizeci. Sarah, care mesteca pâine, se înecă, însă Leah adăugă: Nu-ți face griji, nu s-a dat la mine! Doar a spus că muncesc din greu şi merit o mică recompensă.

— Aşa e? Munceşti din greu?

— Da! răspunse Leah indignată. Să ştii că pot să muncesc din greu, Ester. Sunt la fel de capabilă ca tine.

— Ştiu, ştiu. Mă bucur mult pentru tine, Leah!

— Îți mulțumesc!

Leah se umflă în pene, iar Ester o privi cu atenție, văzând cât de frumoasă se făcuse sora ei. Avea trăsături delicate şi plăcute, şi păr chiar mai blond decât al ei. Mama lor îi explicase că nuanța blondă era moştenire de la un bunic danez, însă, în timp ce părul lui Ester era de culoare paielor murdare, al lui Leah strălucea precum aurul. Lui Ester îi era clar de ce Hans ăla îşi revărsa favorurile asupra surorii ei.

— Şi cu ce anume l-ai impresionat aşa de tare pe Hans?

Simți cum toată lumea din jurul mesei se încordează la auzul întrebării, dar Leah nu băgă de seamă nimic.

— Zice că bat foarte bine la maşină şi că îi place să mă urmărească atunci când îndosariez.

— Serios?

— Şi mai zice că mă îmbrac cel mai bine din birou, deşi nu-i adevărat, pentru că unele dintre femei poartă haine foarte frumoase, iar eu port zilnic aceleaşi lucruri, dar oricum, e drăguț din partea lui să zică aşa ceva, nu crezi?

Ester îi aruncă din nou o privire mamei. Ruth îşi drese glasul.

— Da, e foarte drăguț. Totuşi, nu uita că e neamț – fă bine şi păstrează distanța!

— De ce? întrebă Leah. Ar fi o prostie din partea mea. Dacă ne poate da carne, atunci ar trebui să mă port drăguț cu el. Nu-i aşa că v-a plăcut cina? De ce să nu o repetăm?

Ruth îşi frânse mâinile, dar tăcu; nu îşi găsea cuvintele.

— Fiindcă la mijloc e o chestiune de preț, Leah, rosti prudentă Ester.

— Nu mi-a cerut niciun ban.

— Nu deocamdată, dădu să riposteze Ester, însă Leah se înfurie vizibil şi toată lumea răsuflă uşurată când cineva bătu la uşă.

Şi pe urmă se instala teama.

— Cine Dumnezeului ar putea fi la ora asta? întrebă Mordecai ridicându-se.

Benjamin se săltă şi el de pe scaun, însă Filip fu cel care ajunse primul la uşă. Ceilalți se priviră nelinişiți, până ce Filip reveni însoțit de un băiat care ducea cu el un mic pachet.

— E pentru Ester, explică Filip. De la Ana.

Ester sări în picioare, luă pachetul şi îi oferi băiatului ultimul coltuc de pâine în semn de mulțumire. Băiatul îl înşfăca şi-l înfulecă pe loc, dornic să termine de mâncat înainte de a se întoarce în umbrele ghetoului, la prietenii lui. Ester desfăcu pachetul pentru a descoperi cu încântare înăuntru un mic volum intitulat *Ghid practic de moşit.* Era însoțit de un bilet şi, după ce îl parcurse în grabă, se uită la ceasul de pe perete.

— Ana mi-a scris că va fi de cealaltă parte a gardului la ora zece.

— Dar s-a dat deja stingerea, protestă Ruth, iar Ester arătă spre uniforma pe care nu apucase s-o dezbrace, însă mama clătină din cap. N-ai fi în siguranță.

— Nici femeile n-ar fi dacă ar naşte fără moaşă, ripostă Ester. Am nevoie de sfaturi dacă e să ajut mamele din ghetou.

— Dar nu e treaba ta.

— A cuiva trebuie să fie, aşa că de ce nu a mea? În plus, dacă vom atrage de partea noastră mai mulţi taţi recunoscători, poate că vom avea nevoie de mai puţini nemţi recunoscători.

Ruth păru jignită, dar, după ce aruncă o privire spre Leah, dădu din cap aprobator.

— Vin cu tine, spuse Filip.

— Dar tu nu ai permis, protestă Ester.

— Iar tu nu ai escortă. Vin cu tine.

Ester îi zâmbi recunoscător, căci acum cerul se întunecase complet, iar ghetoul era plin de umbre. Îl luă de braţ, îi mulţumi familiei pentru cina delicioasă şi ieşi pe uşă.

— Oare vom apuca să ajungem sus, la mansardă, în noaptea asta? întrebă ea tristă.

Picioarele aproape că i se împleticeau de oboseală şi ochii o usturau de nevoia de a se închide, dar măcar îşi umpluse stomacul. Îşi adună forţele şi o luă cu Filip spre sud, către locul unde o întâlnise pe Ana. Uniforma ei căpătase o nuanţă pală în lumina lunii şi acceptă bucuroasă haina pe care Filip o smulsese din cui înaintea plecării pentru a o feri de atenţiile paznicilor.

Când ajunseră la locul stabilit, Ester văzu mai mulţi SS-işti stând în cel mai apropiat turn de observaţie în jurul unei torţe pâlpâitoare, cu o sticlă de votcă şi un pachet de cărţi de joc, din fericire mult prea absorbiţi de treburile lor pentru a-şi bate capul cu cele două surori medicale care se întâlneau în întuneric undeva, mai jos de ei.

— Ana? şopti Ester prin gard.

— Ester?

Femeia mai vârstnică ieşi din spatele unui tufiş şi întinse un braţ. Degetele lor se întâlniră pentru câteva clipe.

— Spune-mi, ai primit cartea?

— Da! Mulţumesc mult!

— Îţi voi explica noţiunile de bază, dar ţine minte: moşitul e în mare parte o chestiune de simţire. Trebuie s-o citeşti pe mamă, să o faci să-şi păstreze calmul şi să ştii cum să procedezi când intră într-un nou stadiu.

— Un nou stadiu? repetă Ester, simţindu-se deja pe jumătate pierdută.

Filip stătea de pază la câţiva metri distanţă, dar prea mult timp nu aveau la dispoziţie. Cum să înveţe o meserie cu ajutorul câtorva fraze prinse din zbor printr-un gard, când unor femei dedicate instruirea le lua doi ani?

— De obicei, mama devine foarte agitată şi resimte cele mai mari dureri exact în momentul când trebuie să nască. Atunci trebuie să verifici poziţia capului fătului dacă se zăreşte. Dacă da, îi spui mamei să împingă. Nu o lăsa să împingă decât atunci când simte contracţii! între contracţii, trebuie să se odihnească. Toată treaba durează de la cinci minute la cinci ore – în mod uzual, ceva între aceste extreme. Cheia reuşitei este „fără panică”.

— Din partea mamei sau a mea?

— A amândurora, chicoti uşor Ana. Dacă bebeluşul întârzie să iasă, îl poţi ajuta cu propriile mâini, însă ai grijă să faci mişcări cât mai blânde şi fii atentă la cordonul ombilical să nu se înfăşoare în jurul gâtului copilului!

— Ca să nu...

— Îl sugrume.

Ester îşi înghiți nodul din gât.

— Ana, nu sunt sigură că sunt în stare să fac asta. Dar, dacă voi fi nevoită, aş da orice ca să lucrez cu tine. Nu sunt moaşă. Dacă nu fac decât să înrăutățesc lucrurile?

Mâna femeii mai vârstnice, caldă şi liniştitoare, o prinse pe a ei.

— Nu ai cum să înrăutăţeşti lucrurile, Ester. Dacă va fi să existe probleme, ele ar apărea oricum, iar tu vei putea să le uşurezi. Copiii ştiu cum să se nască şi fiecare naştere e un miracol binecuvântat.

Ester înghiți în sec.

— Dacă naşterea e un asemenea miracol, asta înseamnă că pierderea unei sarcini e cea mai mare tragedie care se poate întâmpla.

Ana zâmbi în întuneric.

— Nu lăsa gândurile negre să te întoarcă din drum, copilă! Ceea ce vrei să faci este un lucru bun şi curajos, şi Dumnezeu te va binecuvânta pentru asta.

— Al cui Dumnezeu? Al tău sau al meu?

Din nou un chicotit.

— Ambii. Este acelaşi, numai că noi îl auzim şi ascultăm în moduri diferite.

Paznicii SS scoaseră un hohot de râs zgomotos, probabil după o mână câştigată de unul dintre ei la cărți, şi amândouă făcură un pas în spate.

— Ar trebui să pleci, îi spuse Ester Anei. Nu eşti în siguranță stând aşa de aproape de noi.

— Ba nu, ripostă prietena ei. Nu sunt în siguranță în apropierea lor.

Se uită încruntată în direcția paznicilor, însă se retrase, şi Ester se simți copleşită de supărare. Aveau atât de multe să-şi spună, iar ea avea atât de multe de învățat! Rămase holbându-se la spațiul lăsat gol de moaşă, dar Filip o luă de braț şi se grăbi să o tragă în spatele clădirilor din capătul ghetoului în clipa când un paznic trecu pe lângă ei clătinându-se pe picioare. Cu inima bubuindu-i în piept, Ester se lipi recunoscătoare de el şi, împreună, aşteptară să se golească strada.

— Te iubesc! îi spuse ea ridicându-şi ochii spre fața lui blândă şi atât de dragă.

— Şi eu te iubesc! Bun... şi acum, ce ziceai de mansardă?

Ester dădu din cap cu însuflețire şi porniră amândoi înapoi spre casă. Tânăra se gândi la prunci şi îşi dori să i se dăruiască în întregime soțului său, însă momentul nu era potrivit pentru aducerea pe lume a unui copil, iar deocamdată trebuiau să se mulțumească să fie împreună.

ŞAPTE

AJUNUL CRĂCIUNULUI, 1940

ANA

– Stille nacht, heilige nacht.

Colindul ce se înălța din stradă de sub apartamentul Anei era cântat în germană, dar suna totuşi frumos.

Ana se apropie de fereastră şi se uită în jos la cântăreții ale căror răsuflări albe făceau ca muzica să pară că prinde formă în aerul înghețat. Oftă. Păreau atât de inocenți, cu fețele ridicate spre bradul de Crăciun gigantic din capătul străzii! Oamenii aceştia nu erau nazişti, ci nemți obişnuiți care îşi făuriseră o viață liniştită în Łódź înainte ca soldații să intre mărşăluind în oraş şi să le spună că neamul lor e superior tuturor celorlalte. Cui nu i-ar fi plăcut să audă aşa ceva?

Asta nu însemna însă că îi putea ierta. Chiar dacă nu ei schimbaseră numele oraşului, nu elaboraseră noile legi şi nu îi aruncaseră pe cei diferiți de ei în spatele sârmei ghimpate, nici nu le luaseră în vreun fel apărarea. Nu spuseseră „Nu, e greşit ce faceți, nu e creştinesc!" A, nu! Cântau cântece de pace, dar în acelaşi timp se bucurau să se afle în tabăra potrivită în războiul care avea să-i facă stăpânii lumii, indiferent de prețul plătit de ceilalți. Ana scrâşni din dinți, le întoarse spatele ipocriților şi reveni la familia ei.

Inima i se strânse la vederea mesei încărcate. Postiseră toată ziua, dar acum venise vremea ospățului tradițional. Sub fața de masă fusese aşternut un strat subțire de fân, menit să simbolizeze grajdul. Douăsprezece farfurii, reprezentându-i pe cei doisprezece apostoli, fuseseră aşezate pe masă, şi Ana simți că-i plouă în gură la vederea supei de sfeclă roşie, a delicatelor piroşti, a heringilor cu sos de smântână şi mai ales a clasicului crap prăjit care trona în mijloc. Peştele special fusese greu de găsit anul acesta, dar cu o zi înainte Jakub venise acasă în fugă, anunțând că un prieten al tatălui prietenului său vindea crap dintr-

un butoi în spatele străzii Karolew (acum denumită oficial Karlshof), iar Bartek plecase într-acolo în goană. Se bucuraseră cu toţii nespus noaptea trecută la vederea „capturii” ce înota în cada de baie şi care acum ocupa, aurie şi delicioasă, centrul mesei.

Băieţii îmbrăcaţi în haine de duminică arătau atât de chipeşi şi de puternici, încât Ana nu rezistă tentaţiei şi îi îmbrăţişa pe rând, în ciuda protestelor lui Jakub că îi ciufulea părul. Devenise vanitos de când lucra în tipografie, poate din cauza dactilografelor, şi Ana spera să-l vadă făcându-i curte uneia dintre ele. Nu era momentul ideal pentru o nuntă – bieţii Ester şi Filip erau dovada cea mai grăitoare – însă trebuia să te bucuri de fiecare clipă, aşa că-l sărută din nou pe cel mai mic dintre fii. Băiatul se lăsă îmbrăţişat cu destulă curtoazie, după care se apropie de masă.

— Arată minunat, mamă!

— Arată ca o masă cu multă mâncare.

Masa părea într-adevăr aproape ridicol de opulentă după privaţiunile din anul ce se încheia. Hrana fusese raţionalizată şi polonezii trebuiau să se aşeze întotdeauna ultimii la coadă, în spatele nemţilor care îi împingeau mereu deoparte, aşa încât mesele lor fuseseră destul de sărăcăcioase. Chiar şi aşa, Ana ştia din scurtele conversaţii furate cu Ester că situaţia în ghetou era cu mult mai grea. Acolo evreii trăiau cu cartofi putreziţi şi cu legume pe care Reichul le considera nedemne de a fi expuse în pieţe.

Hrana se împuţinase după ce temperaturile scăzuseră mult sub zero grade, dar şi dacă s-ar fi găsit, penuria cumplită de combustibil făcea imposibilă gătirea unor

mese calde, aşa încât lumea era nevoită să mănânce legume crude. Copiii erau trimişi la Marysin, spațiul deschis aflat în nordul ghetoului, pentru a săpa în pământ în căutare de bucăți răzlețe de cărbune, iar oamenii erau atât de disperați după căldură, încât îşi dădeau foc la mobilă. Ana aruncă o privire stânjenită crapului de pe masă.

— Este Crăciunul, mamă, spuse Jakub. Şi n-am mâncat nimic toată ziua.

— Adevărat, îl aprobă Ana în încercarea de a nu strica momentul.

Făcuse atât de mari eforturi pentru această cină, că ar fi fost păcat să o învăluie în regrete. Totuşi...

— Măcar am avut ce mânca toată săptămâna.

Jakub încremeni, pe jumătate aşezat deja pe scaun.

— Te gândeşti la evrei?

Ana dădu din cap în semn de încuviințare şi Alekzander, cel mai serios dintre fii, se apropie de ea.

— Îi văd din tramvai când trece pe lângă ghetou, spuse el.

De curând, naziştii aduseseră un contingent de studenți nemți în spitale, iar lui Zander i se pusese în vedere că nu putea lucra acolo decât trei zile pe săptămână, aşa că-şi luase o a doua slujbă ca încasator de bilete pe tramvai. Bartek bombănise că e o slujbă sub demnitatea lui, însă Zander replicase că „îl ține în priză". Ana bănuia că are prieteni în Rezistență şi era mândră de el, dar nu îndrăznea să-i pună întrebări.

— Cum sunt condițiile de trai acolo? Atât de proaste pe cât se aude? îl întrebă Bartek pe fiul mijlociu.

— Mai proaste chiar. Străzile sunt permanent murdare şi, dacă se încearcă să fie curăţate, apa îngheaţă şi numai cei mai solizi pot păşi pe ea. Şi prea puţini oameni mai sunt în putere. Văd ce hrană le e livrată – căruţe cu legume atât de împuţite, că nu le-ai da nici la vaci, însă bieţii oameni se bulucesc când sosesc şi-şi smulg raţiile din ele înainte să fie descărcate. Tifosul a dispărut odată cu venirea vremii reci, dar acum bântuie tuberculoza. Străzile răsună de o tuse cumplită. Şi mai rău decât atât... Zander aruncă o privire furişă în jur, cu toate că erau singuri în casă, şi completă: Am auzit zvonuri cum că au de gând să-i trimită pe o parte din evrei la moarte.

— Vor să-i ucidă? icni Jakub.

— Da, să-i gazeze. Mă înfurie groaznic faptul că eu, doctor fiind – în fine, doctor în devenire – sunt nevoit să le vând bilete unor nemţi care umblă cu nasul pe sus şi se plimbă cu tramvaiul între garduri, ţinându-i pe evrei ca pe animale, închişi în cuşcă, în loc să fiu în mijlocul lor şi să-i ajut. E o cruzime ceea ce se întâmplă... Ba nu, e mai rău, e o barbarie.

Ana îi strânse braţul. Era greşeala ei. Ea fusese cea care adusese vorba de ghetou, iar acum toată lumea stătea în picioare, simţindu-se vinovată, în jurul frumoasei mese de Crăciun.

— Ce-ar fi să ne aşezăm? propuse ea.

O ascultară, dar până şi Jakub se aşeză încet şi toţi se uitară stingheriţi către al şaselea scaun, lăsat gol în mod tradiţional la masa de Crăciun pentru orice călător străin aflat la nevoie.

— Ar trebui să ne oferim ajutorul, rosti Bronislaw. Pot să scot medicamente din spital, numai să găsim o cale de a le introduce în ghetou.

— Am putea apela la Ester, spuse Ana. Dacă nu e prea periculos.

— Cum adică prea periculos? întrebă Zander.

Ana înghiți în gol.

— Crezi că ar împuşca-o dacă ar fi prinsă?

— E posibil, zise Zander şi îşi muşcă buza. Dar nu şi dacă are mare grijă. Cunosc nişte oameni.

Vorbise atât de încet, încât Anei i se păru că nu auzise bine.

— Oameni din ghetou?

— Dinăuntru şi din afară. Oameni buni, dispuşi să ajute.

— Şi să-şi arate degetul nenorociților de nazişti, adăugă Jakub.

— Jakub! îl dojeni Bartek.

— Ce? Tu nu li l-ai arăta?

Ana îşi văzu soțul foindu-se pe scaunul din celălalt capăt al mesei şi îl urmări cu atenție. Conversația alunecase într-o direcție riscantă şi dintr-odată cina lor în familie părea să fi. Căpătat semnificații mult mai ample.

— Nu numai că „mi-aş arăta degetul”, spuse Bartek, ci... i-aş bate de să le meargă fulgii.

Ana icni, surprinsă; rareori îi fusese dat să-şi audă soțul, om paşnic de felul lui, vorbind cu atâta vehemență. El o privi cu ochi tulburi de emoțiile care îl frământau – teamă şi, poate, mândrie şi nevoia de aprobare. Ana îi zâmbi.

— Sau măcar de i-am bate cât să lase Polonia în pace.

Bartek prinse din zbor ideea:

— Exact, draga mea. Să-i batem şi să-i scoatem afară din Polonia, şi din Germania, şi din oricare alt loc unde oamenii buni încearcă să-şi ducă traiul modest. N-avem nevoie de toate astea... Nu ne trebuie această ură. Nu Domnul nostru e Cel care a spus: „Iubeşte-ţi aproapele?" Nu El ne-a îndemnat să urmăm exemplul bunului samaritean şi să îi ajutăm pe cei aflaţi în dificultate, indiferent de credinţa lor? Nu pentru a aduce pacea pe pământ S-a născut El?

Se priviră unul pe altul. Pe masă, în faţa lor, supa sclipea rubinie, iar crapul strălucea ca aurul. Atât de multe bogăţii pe masă, când la doar câteva străzi distantă alţii mureau de foame! Jakub sări în picioare.

— Of, ce Dumnezeu – ştim cu toţii ce avem de făcut!

Îşi ridicară ochii către el, voinicul de optsprezece ani, care, cu numai câteva clipe înainte, îşi frecase mâinile de bucurie la vederea ospăţului.

— Ce? întrebă Ana uluită.

— Trebuie să împachetăm mâncarea şi să o ducem la ghetou. Este Crăciunul, momentul din an când dăruim, şi nu ştiu pe nimeni care să aibă mai mare nevoie de ajutor. În plus, adăugă în timp ce restul se holbau la el cuprinşi de admiraţie, acum nu aş putea să mă mai bucur de tot acest festin.

Bartek sări şi el de pe scaun şi-şi îmbrăţişa fiul cel mai mic.

— Eşti un băiat bun! Voi toţi sunteţi băieţi buni!

Să mergem... Este Ajunul Crăciunului şi nici măcar SS-iştii nu vor îndrăzni să ne împuşte.

Se dovedi că Bartek avusese dreptate. Numărul de paznici fusese redus la minimum în turnurile de observație, iar cei aflați la datorie, înduioşați poate de colindele care continuau să răsune pe străzile din Litzmannstadt, se uitară în altă parte când ei se apropiară de gard cu pachetele cu mâncare în mâini. Făcuseră cât de multe pachete putuseră şi combinaseră în fiecare dintre ele toate felurile de mâncare. La supă fuseseră nevoiți să renunțe, însă deschiseseră cutia cu bomboane de ciocolată trimisă de părinții lui Bartek şi adăugaseră câte una în fiecare pachet, în total douăsprezece. Într-un fel, era un gest oarecum prostesc, având în vedere că evreii nu recunoşteau sărbătoarea şi tradițiile de Crăciun, însă simțiseră că e ceva important. După ce terminaseră de făcut pachetele, se aşezaseră cu toții în cerc şi Bartek le binecuvântase, după care plecaseră neliniştiți în noapte.

Nu erau singuri. Mulți alții se îndreptau către aceleaşi garduri din sârmă ghimpată încărcați cu pachete similare, şi inima Anei se încălzi de la iubirea pe care o simțea emanând din grupul format la ieşirea din ghetou. Acesta era cu adevărat spiritul Crăciunului, şi se bucură că prețiosul lor crap avea să ajungă în burți mai înfometate decât ale lor. Observă că Alekzander se salută cu mai mulți oameni şi îi urmări cu atenție, însă, când se apropiară de gard, lumea aflată de cealaltă parte se înghesui, lipindu-şi mâinile cu disperare de el, şi trebui să se concentreze la distribuirea pachetelor. Care dispărură mult prea iute.

— Ana! Ester veni în fugă la gard şi spuse: Mă bucur mult să te văd! Tocmai am ajutat la o naştere, una dificilă. Fătul era poziționat spate în spate cu mama.

Ana se înfiora, înțelegătoare.

— Dar am reuşit să îl răsucesc şi totul s-a terminat cu bine.

— Grozav!

Ester radia.

— Un miracol de Crăciun, spuse ea. Sau de Hanukkah, cum zicem noi, cei de pe partea cealaltă a gardului, asta dacă am avea lumânări cu care să marcăm sărbătoarea. În schimb, acum avem mâncare şi Dumnezeu va zâmbi la vederea ei. Vă mulțumim!

Făcu semn spre oamenii care alergau spre casele lor cu pachetele cu mâncare, şi Ana se simți îngrozitor.

— O, Ester, îmi pare foarte rău! Nu mi-a mai rămas niciun pachet.

Ester flutură din mână, respingând ideea.

— Nu-ți face griji, avem nişte rezerve! Leah şi-a făcut... contacte în birourile administrației şi ne aduce suficientă hrană acasă cât să ne descurcăm.

— Contacte?

Ester se înroşi la față.

— Un ofițer neamț a pus ochii pe ea. Nu-mi place ce se întâmplă, dar până acum tipul s-a mărginit în a-i face cadouri în mâncare, şi, sinceră să fiu, dacă Leah i-ar refuza avansurile, foarte probabil situația s-ar înrăutăți. Nu putem decât să ne rugăm ca Dumnezeu să vegheze asupra ei.

Îşi înălță privirea spre cerul înstelat şi Ana îi luă mâinile în mâinile ei.

— O să mă rog pentru voi.

— Mulțumesc!

Ester zâmbi, însă de data asta, oricât de mult se încredea ea în Domnul, Ana simți că rugăciunile ei nu sunt de ajuns. Îl zări pe Zander discutând cu însuflețire cu alti trei tineri şi trase aer adânc în piept.

— O să vă ajutăm.

— Cum?

Ana înghiți în gol.

— Încă nu ştiu. Am putea încerca să vă scoatem pe tine şi pe Filip din ghetou. Ce zici?

Ester clătină din cap.

— E nevoie de mine la spital, şi Filip se descurcă bine la atelierul de croitorie şi are grijă de tatăl lui, care lucrează cu el. Nu putem să ne părăsim părinții şi pe Leah.

Ana dădu din cap. Îi înțelegea atitudinea, dar asta nu însemna că o şi aproba.

— O să facem tot ce putem pentru voi. Îți promit! Să stai cu ochii pe băiatul meu! I-l arătă pe Zander şi adăugă: Lucrează ca încasator pe tramvai şi are posibilitatea să aducă în ghetou diverse lucruri. Mâncare, combustibil, medicamente.

Ochii lui Ester se luminară de parcă auzise enumerate cele mai bune mărfuri ale creştinătății, şi un fulger de vinovăție o traversă pe Ana – dacă făcuse promisiuni pe care nu le putea respecta?

— Ne-ar fi de folos şi am aprecia orice ajutor, spuse Ester. Dar n-ar fi prea periculos?

— Cum adică, prea periculos? repetă Ana vorbele fiului ei, şi, de parcă ar fi auzit-o, paznicii SS părură să

decidă brusc că fuseseră suficient de înțelegători şi-şi luară puştile în mâini.

Gloanțele zburară în aer, însă mulțimea se împrăştie, adăpostindu-se, şi, cu o strângere de mână uşoară, Ester se făcu şi ea nevăzută. Iar Ana luă o hotărâre.

Mai târziu în seara aceea se aşezară să mănânce supa de sfeclă roşie la o cină în familie mai liniştită, mai solemnă.

— Vreau să-ți cunosc prietenii, Zander, spuse Ana.

— Şi eu, interveni Bartek.

— Şi eu.

— Şi eu.

Se priviră în ochi. Ana întinse brațele şi ceilalți răspunseră imediat, întinzându-le şi ei şi înlănțuindu-le în cerc.

— Trebuie să ne gândim bine la ceea ce vrem să facem, rosti Ana. Dacă ne alăturăm Rezistenței, riscăm să ne pierdem viața.

— Iar dacă nu o facem, riscăm să ne pierdem sufletele, comentă Bartek.

Alegerea era clară. Îşi plecară capetele în rugăciune şi jurară să lupte din toate puterile împotriva răului.

OPT

OCTOMBRIE 1941

ESTER

— Faceți loc, îndepărtați-vă, vă rog! Femeia asta naşte!

Ester îşi folosi tonul cel mai autoritar (un lucru la care părea că se pricepe din ce în ce mai bine) şi lumea aflată în casă se retrase. Nu suficient, dar adevărul era că spaţiul nici nu permitea mai mult. Ester bătu din picior.

— O parte din voi trebuie să iasă. N-aveţi cum să rămâneţi cu toţii aici, şi trebuie să vă miscaţi cât mai iute.

Nou-veniţii o priviră, însă ochii le erau înceţoşaţi de oboseală, şi Ester îşi dădu seama că nu înţelegeau pe deplin situaţia. Erau oameni bine îmbrăcaţi, care ţineau în mâini valize elegante şi nu pricepeau în ce privaţiuni se trăia în ghetoul din Litzmannstadt, chiar dacă se aflau în mijlocul lui. Se fâţâiau de colo-colo reclamând să le fie respectate drepturile şi aşteptând ca o persoană amabilă, cu o mapă în mână, să se ocupe de ei. Toată acea primă săptămână din octombrie 1941 decursese aşa. Rumkowski anunţase că urmau „câteva noi sosiri" din ghetourile mai mici din est, care aveau să fie desfiinţate, dar cele „câteva" se dovediseră a fi mii.

Bieţii oameni fuseseră împinşi afară din trenurile supraaglomerate în cartierul Marysin şi mânaţi pe jos până în centrul ghetoului, unde biroul de repartizare a locuinţelor era arhiplin şi majorităţii li se spunea să-şi caute singuri unde să stea. Evident, se îndreptau cu toţii către casele cele mai frumoase, ca aceasta în care sărmana femeie încerca să nască, pentru a le găsi ca pe toate, de altfel, dând pe dinafară de locatari. Locatari care nu erau câtuşi de puţin dispuşi să-şi cedeze micul spaţiu, motiv pentru care se iscaseră multe bătăi.

Ester şi Filip fuseseră obligaţi să-şi înghesuie părinţii în preţioasa lor mansardă, şi, cu toate că Filip atârnase o perdea despărţitoare veche, era oribil de stânjenitor să doarmă atât de aproape unii de alţii. Necesitatea protecţiei dispăruse, căci cu socrii care-ţi auzeau orice respiraţie, nu mai puteau face dragoste noaptea.

În spatele ei, femeia aflată în travaliu scoase un ţipăt de durere. Ester îşi pierdu răbdarea:

— Uite cum facem! Voi cinci luaţi camera aceea de acolo! Voi doi, care aţi locuit în ea, vă veţi muta la etaj! Da, ştiu, dar deocamdată n-avem încotro, toată lumea împarte locuinţa. Restul, ieşiţi şi căutaţi-vă iute o casă, înainte să pună alţii mâna pe ea! Haideţi odată! Ieşiţi de aici!

Făcu mici gesturi de uşuire cu mâinile, ca pentru a mâna de la spate o turmă de oi recalcitrante, şi oamenii porniră să-şi târşâiască picioarele către uşă şi să iasă din casă pentru a se ciorovăi cu alţi rezidenţi.

— Bun!

Ester le întoarse spatele oilor rătăcite şi se concentra asupra muncii ei. Sărmana mamă era în travaliu de peste o zi şi dădea semne de slăbiciune, însă pruncul se încăpăţâna să nu iasă.

— Staţi aşa, aşteptaţi o clipă!

Ester se repezi spre ultimii oameni aflaţi încă în încăpere şi o înşfăca de braţ pe o femeie care ţinea de fiecare mână câte un copil.

— Ai mâncare la tine?

— Nu.

Femeia încercă să-şi smulgă braţul din strânsoare, dar Ester nu-i dădu drumul.

— Ba ai. Nicio mamă nu pleacă de acasă cu copiii fără mâncare la ea.

— Dar ne trebuie mâncarea.

— La fel de mult ca ei?

Ester arătă spre viitoarea mamă întinsă pe pat, cu burta uriaşă în contrast grotesc cu restul corpului emaciat. Femeia oftă.

— Nu, nu la fel de mult ca ei.

Îşi deschise geanta şi scoase dinăuntru o prăjitură. Se turtise, dar altfel era bună.

— Mulţumesc! spuse Ester. Mulţumesc mult!

Femeia se foi pe picioare.

— Ai nevoie de ajutor?

— Eşti moaşă?

Răspunsul fu o ridicare neputincioasă de braţe.

— Nu, din păcate, dar am adus pe lume nepoate şi nepoţi de surori şi fraţi de le-am pierdut şirul.

— Atunci, da, am nevoie de ajutor! strigă Ester. Chiar te rog!

— Bine, atunci, să trecem la treabă! Apropo, numele meu e Martha.

— Eu sunt Ester. Mă bucur foarte mult să te cunosc!

Martha îi scutură mâna, apoi strigă după soţul ei, ieşit între timp pe stradă:

— Noah, adu bebeluşul înapoi! Avem o treabă de făcut aici.

Noah păru uşor descumpănit pentru moment, însă, obişnuit fiind să-şi asculte soţia, se conformă supus. Era un bărbat chipeş, lat în umeri, cu părul numai bucle negre, şi, rânjind spre viitorul tată speriat, îl luă după el în bucătărie, împreună cu cei trei copii.

— Nu-ți face griji, flăcăule! îl auzi Ester rostind cu voce groasă. Femeile se pricep la chestii dintr-astea.

Ai bere în casă? Cum? Niciun pic? Cum aşa, nici pic de bere în toată casa?

Ester nu ştia dacă să râdă sau să plângă de naivitatea bărbatului. Berea era ultima lor grijă în ghetou. Auziseră că urmau să primească pe raţie cărţi, ceea ce era o glumă, având în vedere penuria de mâncare sau haine, păturи sau combustibil. Numai mulţumită Anei şi familiei ei Ester reuşise să aprovizioneze spitalul cu medicamente, căci naziştii nu aveau niciun interes să le acorde asistentă medicală evreilor.

Puseseră la punct un sistem prin care Ana şi fiul ei, Bronislaw, obţineau medicamente de la doctorii cu suflet bun din spitalele din afara ghetoului, iar Zander arunca din tramvai pachetele copiilor postaţi pe poduri. Dacă un paznic mai vigilent stătea cu ochii pe el, Zander n-avea ce face; unii copii erau nevoiţi să îl aştepte cu orele până să prindă un moment sigur sau cât de cât mai sigur. Ester era conştientă de riscul pe care familia Kaminski şi-l asuma ajutându-i pe cei închişi în ghetou şi le era profund recunoscătoare. Fără ei şi fără alţii la fel, oamenii din ghetou ar fi suferit şi mai mult, mai ales acum, când se apropia iarna.

Deocamdată însă trebuia să se concentreze la treaba pe care o avea de făcut, aşa încât, rugându-se în gând ca Noah să aibă dreptate în comentariul său despre priceperea femeilor, o hrăni pe viitoarea mamă, bucată cu bucată, din prăjitura Marthei. Zahărul păru să-şi facă imediat efectul şi tânăra se ridică în şezut în pat şi se holbă la ele cu ochi mari.

— Scoateți nenorocirea asta din mine, doamnelor!

Se însufleţise, însă corpul îi era în continuare slăbit. Împinse şi capul pruncului ieşi, iar Ester şi Martha scoaseră un strigăt triumfător, numai că efortul păru să o fi epuizat pe tânără, care se lăsă să cadă înapoi în pat, aparent fără simțire.

— Cordonul! strigă Martha. Cordonul e înfăşurat în jurul gâtului!

Ester îşi aminti sfaturile Anei, rostite de pe partea cealaltă a gardului, şi ştiu că trebuia să acționeze cu repeziciune. Îngenunche, lăsând pe seama Marthei sarcina îmbărbătării mamei, şi, cu grijă şi infinită delicatețe, îşi coborî mâinile pe corpul alunecos al bebeluşului. Din fericire, pruncul era mic, aşa că reuşi, cu ceva eforturi, să-i deznoade cordonul ombilical din jurul gâtului. Mai rămânea însă ca pruncul să fie scos din pântecul mamei.

— Împinge! strigă ea când văzu pântecul pulsând. Acum! O singură dată, şi-ți vei ține pruncul în brațe!

Mama scoase un urlet puternic şi împinse. Ester trase cât de tare îndrăzni de corpul fragil, rugându-se să nu fie prea târziu, şi acesta ieşi până la urmă odată cu un val de fluid.

— E fată! Ai o fetiță frumoasă.

Mama scoase un hohot de plâns fericit, însă Ester văzu cu oroare că bebeluşul se albăstrise şi era inert şi deloc frumos.

— Lasă-mă pe mine!

Martha apăru lângă ea într-o clipă. Luă copilul, îl răsturnă cu capul în jos şi îi trase trei palme zdravene peste fund. Ester icni şocată, gândindu-se că femeia îşi

pierduse minţile, dar, ca prin magie, micuţa creatură trase aer în piept şi scoase un urlet lung şi minunat de puternic.

— Ai reuşit!

Ester se holbă la Martha, care legăna copilul în braţe.

— Da, confirmă Martha, care părea la fel de uluită ca şi ea.

— Nu ştiai dinainte că avea să funcţioneze?

Martha ridică din umeri.

— Am văzut o moaşă cum a procedat la naşterea fiului mijlociu al Johannei, dar până acum n-am făcut asta niciodată. Mi-am dat seama însă că nu aveam de ales. Acum, în ce înfăşăm bebeluşul?

Cu o privire de scuză, Ester îi dădu o cămaşă veche. Martha se încruntă, dar o înfăşa cu pricepere în ea pe nou-născuta care plângea şi o puse în braţele mamei. Pruncul căută cu gurița sânul mamei şi, spre uimirea lui Ester, îl găsi şi începu să sugă. Ester oftă uşurată; capacitatea de rezistența a corpului femeiesc nu înceta să o mire.

— Mulţumesc mult! îi spuse noului ei ajutor după ce terminară. Te-ai ales cu o slujbă.

— Dar nu şi cu o locuinţă, veni replica Marthei.

Ester oftă.

— Vino cu mine!

Mai aveau o cameră de zi la ei în casă, şi cum ar fi putut să se lăfăiască în acel spaţiu când alţii erau nevoiţi să doarmă în stradă?

În timp ce traversau oraşul, trecură prin piaţa Bałuty, iar Ester observă mulţimea strânsă în spaţiul imens. În

față fusese ridicată o platformă şi îl zări pe Chaim Rumkowski urcând pe ea, pregătit să ia cuvântul. Câțiva oameni începură să facă glume pe seama lui, alții îl ovaționară, dar majoritatea rămase fără reacție, aşteptând amorțită să audă noul anunț. Ester îl urmări cu atenție pe decanul de vârstă al evreilor, încercând să desluşească ce fel de om era. La suprafață, Rumkowski părea un bătrânel drăguț, însă era greu să nu-i remarci hainele imaculate şi obrajii suficient de umflați pentru a concluziona că nu avea parte de aceleaşi privațiuni precum ceilalți.

Rumkowski se ocupase să deschidă tot mai multe ateliere, repetând neîncetat că munca înseamnă viață. Părea să aibă dreptate, căci nou-sosiții, mai leneşi, fuseseră alungați din ghetourile lor mai puțin eficiente, pe când cel din Litzmannstadt rezistase. În ciuda condițiilor grele, Ester era recunoscătoare că Filip se bucura să lucreze în continuare cu acul. Adevărat, îl folosea pentru a croi uniforme ale Wehrmachtului călduroase şi frumoase, în timp ce hainele lor se uzau pe zi ce trece, însă era un croitor priceput şi fusese promovat, împreună cu bunul său prieten, Tomaz, la rangul de „lucrător special", ceea ce îi conferea dreptul la cel mai vital dintre privilegii – supă în plus la prânz. Ceea ce însemna că Filip putea renunța la cină în favoarea mamelor lor, care, casnice fiind, nu beneficiau decât de rațiile oficiale, cu care abia dacă puteai hrăni un şoarece.

Tatăl lui Filip, care lucra alături de fiul său, brava, declarând că munca în fostul său atelier îi amintea de vremurile când fusese şi el ucenic. Mordecai obținuse o

slujbă mult râvnită şi curăța ț u ţţ legume în bucătăria unei fabrici, de unde reuşea să mai scoată pe ascuns câte ceva de mâncare; împreună cu cadourile primite de Leah de la Hans cel grijuliu, acestea ajutau familia să se mențină pe linia de plutire. Alții fuseseră mai puțin norocoşi, aşa că vederea conducătorului lor spilcuit şi bine hrănit nu avea cum să îi mulțumească. Ester încercă ț să-şi facă loc în față, dar o opri Martha.

— Ce spune?

— Nu ştiu, dar nu pot fi veşti bune. Niciodată nu sunt.

Mulțimea era însă prea numeroasă şi Ester se trezi forțată să se oprească în timp ce Rumkowski îşi dregea glasul, plin de importanță, în microfon.

— Doamnelor şi domnilor... am veşti bune pentru voi.

— Vezi? îi dădu un cot Martha lui Ester.

— Eu, decanul de vârstă al evreilor, am văzut cum vă luptați cu lipsa de spațiu de aici şi mă bucur să vă informez că am găsit o soluție. Foarte curând vor fi oportunități pentru oamenii din Litzmannstadt să se mute în ferme, la țară. Nemții mi-au povestit despre una dintre ele, pe nume Auschwitz, unde există spațiu suficient, aerul e mai proaspăt şi sunt multe munci care pot fi prestate afară.

Oamenii ascultară confuzi, se priviră unii pe alții nedumeriți şi începură să şuşotească între ei.

Rumkowski îşi ridică vocea:

— Şi va fi mai multă hrană.

Fraza din urmă atrase, în fine, atenția publicului.

— Cu cât mai multă? întrebă cineva.

— Mult mai multă. Veți munci în ferme, aşa că mâncarea va proveni direct de pe câmp.

— Nu va fi putrezită şi călcată în picioare ca asta de aici?

Rumkowski zâmbi scurt.

— Categoric nu! Primele trenuri vor pleca peste două zile. Prezentaţi-vă mâine la birourile centrale pentru a vă rezerva locurile în tren! Primul venit, primul servit!

— De ce nu am merge chiar acum? se auzi o voce, urmată de altele.

Mulţimea începu să se împingă în faţă şi Ester prinse ocazia şi se depărta de piaţă.

— Sună bine, nu crezi? îşi întrebă Martha soţul.

Noah nu părea la fel de convins.

— Am auzit de lagărele astea de muncă, spuse el trecându-şi mâna prin buclele negre, şi am înţeles că ar fi nişte locuri întunecate şi pline de primejdii. De muncă acolo e mai mult la construcţia de drumuri şi la sfărâmat pietre decât la cultivarea de legume drăguţe – asta dacă ai noroc. Eu zic să mai aşteptăm.

Ester îi dădu dreptate. Oricât de aglomerat şi slab aprovizionat era ghetoul, măcar era un loc sigur – cel puţin deocamdată.

— Am ajuns acasă! rosti ea veselă, conducând-o pe Martha pe strada lor.

Cuvântul nu era cel mai potrivit, având în vedere că o familie de străini se mutase deja în camera părinţilor lui Filip şi acum o alta urma să i se alăture. Feţele ocupanţilor casei se lungiră când intră urmată de cei cinci noi locatari, dar se însufleţiră imediat ce Noah deschise o valiză şi scoase dinăuntru mai multe conserve de fasole, plus – fapt incredibil – un baton de ciocolată.

— Ce mai ospăț! exclamă Filip în timp ce le făcea semn să intre, iar Ester îl aprecie pentru primirea calda.

— Martha m-a ajutat azi la o naştere grea, îi explică ea, şi toți ceilalți se agitară, foindu-se pentru a le face loc nou-veniților. Mă temeam că pruncul avea să moară, dar pe urmă ea...

Vorbele i se stinseră pe buze când Leah năvăli în cameră cu părul răvăşit şi ochii roşii. Ruth se grăbi spre ea.

— Leah, ce e? Ce s-a întâmplat?

— Ha... Ha... Hans, bâigui Leah.

Tatăl lor se ridică imediat în picioare, cu pumnii încleştați.

— Ce ți-a făcut?

Leah trase aer în piept cu putere, ca şi cum nu se mai sătura de prospețimea lui.

— A încercat să mă sărute. Mi-a spus că a fost transferat la Berlin şi că-i va fi dor de mine. M-a întrebat dacă şi mie îmi va fi dor de el, şi eu i-am răspuns, bineînțeles, că da, pentru că trebuia să fiu politicoasă. Dar pe urmă m-a împins în rafturile dulapului cu papetărie şi a încercat să mă sărute. L-am împins deoparte. Nu ştiu cum de am reuşit, fiindcă e mult mai solid decât mine, dar presupun că l-am luat prin surprindere. Cred că şi-a închipuit că voi fi ono... onorată că mă doreşte. Dar nu am fost.

Am fost doar înspăimântată, aşa că l-am împins şi mai tare în spate, iar el s-a împleticit şi a căzut. Şi s-a lovit tare. S-a înfuriat. A sărit în picioare şi a dat să mă

prindă, dar l-am ocolit şi am fugit înapoi pe coridor spre biroul cel mare înainte să mă înşface.

Se holbară la ea oripilaţi.

— Hans ăsta e ofiţer superior? întrebă Benjamin.

— Ce importanţă are? tună Mordecai. Superior sau nu, o să-i mut fălcile din loc.

— Ba nu, îl contrazise Ruth scurt şi tăios, altfel atunci cine ştie ce am păţi cu toţii.

— Dar ai zis că urmează să plece la Berlin, interveni Ester, încercând să-şi păstreze cumpătul. Aşa ai zis, nu-i aşa, Leah? N-ai spus tu că a fost transferat la Berlin?

Leah încuviinţă dând din cap.

— Ba da. Pleacă la noapte.

— Atunci, e totul în regulă.

— Deocamdată.

— Ce vrei să zici?

Toţi ochii se aţintiră asupra lui Leah. Biata Martha părea mai uluită decât toţi, iar copiii ei făcuseră ochii mari şi se uitau în jur de parcă ar fi aterizat în mijlocul unei grădini zoologice.

— Ce vrei să zici? repetă Ester întrebarea.

Leah înghiţi în gol.

— M-a prins din nou la înghesuială când plecam la sfârşitul zilei de lucru. Am încercat să ies împreună cu celelalte fete, dar m-a oprit; a zis că are să-mi spună „o vorbă” şi n-am avut încotro, a trebuit să merg cu el.

— Ce ţi-a făcut? mârâi Mordecai.

— Nimic, se grăbi să răspundă Leah. Nu mi-a făcut nimic, tată, jur! Nu l-am lăsat.

— Nu-i vina ta, Leah, spuse Ruth mângâind-o pe păr. Tu n-ai greşit cu nimic.

Era adevărat, îşi spuse Ester cu un sentiment de vinovăție. Leah era prea tânără pentru a înțelege ce se întâmpla, dar ea ghicise de la început ce urmărea acel Hans. Atât ea, cât şi Ruth ştiuseră, la fel şi tatăl ei, probabil, însă cu toții fuseseră prea preocupați să înfulece din carnea de vită oferită de neamț pentru a o preveni pe Leah.

— Ce ți-a spus? o întrebă Filip pe un ton blând.

Leah îl privi. Buzele îi tremurau.

— Mi-a zis că sunt o „mironosiță obraznică” şi o... o...

Se înroşi la față.

— Nu contează, o întrerupse Ester. Indiferent ce ți-a spus, nu e adevărat.

Leah îi aruncă o privire recunoscătoare.

— Dar pe urmă... pe urmă mi-a zis să aştept până se va întoarce de la Berlin, după Anul Nou. Mi-a zis că atunci va fi ofițer superior şi că mă va „germaniza”. Ce înseamnă asta, Ester? Şi cum ar putea să o facă?

Ester o prinse într-o îmbrățişare strânsă, căutând din ochi un răspuns din partea celorlalți. Sarah fu cea care dădu glas rugăminții ei tăcute:

— Probabil că va dori să-ți schimbe numele, Leah, aşa cum au făcut cu cel al Łódźului.

Leah se uită lung la ea, apoi clătină din cap.

— Nu. M-a ținut strâns la piept. Lam simțit răsuflarea. E mai mult decât atât. O privi pe Ester şi adăugă: Nu-i aşa?

Ester o îmbrățişa şi mai strâns.

— Da, e mai mult decât atât, confirmă ea, înțelegând din nou cât de oribil de repede crescuse sora ei.

Astăzi avusese noroc să scape, dar, dacă Hans se întorcea în oraş, numai un miracol o putea salva.

— Cred că ar trebui să te scoatem de aici.

— Transporturile cu trenul la ferme? sugeră cu timiditate Martha.

Ester o privi gânditoare. Oricât de mult ar fi vrut să creadă în promisiunile de spațiu generos, aer curat şi mâncare bună făcute de Rumkowski, ceva i se părea în neregulă.

— Avem timp să chibzuim, spuse ea. Să aşteptăm şi să-l rugăm pe Bronislaw să afle mai multe despre lagărele astea de muncă, şi abia apoi să decidem! Da?

— Da, se arătară de acord cu toții.

— Dar nu vreau să plec nicăieri fără voi, se smiorcăi Leah agățându-se de Ester. Nu vreau să merg în niciun lagăr.

— Nimeni nu o să meargă în lagăr, o linişti Ester. Acum, hai să mâncăm!

Martha luă conservele de fasole şi dădu să le aşeze pe masă, dar, pentru prima oară de când ghetoul fusese închis, nimănui nu-i ardea de mâncare.

NOUĂ

IANUARIE 1942

ANA

Ana ieşi din casa splendidă aflată pe o stradă laterală din Piotrkowska (n-avea să-i spună niciodată Adolf-Hitler-Strasse) ținând strâns în mână teancul de mărci primite drept bacşiş şi încercând să se concentreze la frumusețea a ceea ce fusese realmente o naştere foarte uşoară – gemene sănătoase şi o femeie tânără şi puternică, deja mama unui băietei de doi ani. Tancul năvălise în cameră imediat ce totul se terminase şi era atât de fascinat de perechea de surori identice, încât nimeni n-ar fi putut rămâne nepăsător la vederea acelei imagini înduioşătoare. N-ar fi trebuit să conteze deloc faptul că familia era germană, nou sosită din Austria, şi că dobândise casa pentru că proaspătul tată era un eminent profesor de chimie.

Şi totuşi, conta.

Ana îşi ridică ochii spre ferestrele luminate cald ce sclipeau în amurgul în care ninsoarea se pregătea să cadă. Nu cu mult timp în urmă, casa aceasta fusese căminul iubit al unor evrei, oameni de treabă şi muncitori, care acum se înghesuiau, umiliți, în ghetou, poate chiar în casa Anei. Era greu să nu priveşti cu amărăciune la numeroasele familii germane care se jucau în parcurile nou amenajate, se revărsau din teatrele nou finanțate şi umpleau şcolile recent extinse. Uneori, în ciuda celor 56 de ani ai săi, Anei îi venea să se arunce pe jos în mijlocul nenorocitei de „Adolf-Hitler-Strasse”, să se bată cu pumnii în piept ca un copilaş şi să țipe din toți rărunchii „Nu e drept!”

Mama pe care o ajutase să nască astăzi fusese încântătoare. În casă, mai nimic în afara obişnuitei fotografii cu Fuhrerul cu față de nevăstuică nu dovedea

cine ştie ce afinităţi naziste puternice, iar soţul ei se comportase ca un gentleman, calm şi grav. Fuseseră plăcut surprinşi că Ana vorbea fluent limba germană, ba chiar îi puseseră întrebări despre istoria noului lor oraş în pauzele dintre contracţii. Nu erau decât o familie care avusese noroc, însă Ana se îndoia că ajunseseră vreodată în nord pentru a vedea suferinţele poporului care le oferise, în cel mai dur mod cu putinţă, viaţa lipsită de griji pe care o duceau. Îi stătuse pe limbă să-i întrebe dacă li se părea drept ca unii să sufere în timp ce alţii trăiau în lux, dar oare nu era genul de întrebare pe care oamenii şi-o puneau din cele mai vechi timpuri?

Şi totuşi, niciodată ca acum.

Niciodată linia despărţitoare dintre cei avuţi şi cei săraci nu fusese mai pronunţată. Bogăţiile adunate de evrei erau sistematic furate în numele Reichului şi acum începuseră să circule zvonuri că şi vieţile le erau luate. Ana se înfioră şi-şi trase haina mai strâns pe lângă corp în timp ce începu să ningă. Zăpada se aşternuse deja într-un strat gros de câteva săptămâni. Nemţii marcaseră intrarea în noul an 1942 mâncând gogoşi şi bând vin fiert, *gluhwein,* în albeaţa „drăguţă" de afară înainte de a se grăbi să intre în casele lor la focul mare din şemineu şi la mesele calde. Între timp, în ghetou, evreii îşi ardeau paturile ca să nu le îngheţe oasele. Ignoranţa nu era o scuză.

Ana se simţi cuprinsă de un sentiment de ură copleşitor, care aproape că o dărâmă din picioare. Un cuplu se apropia, femeia fiind înfofolită într-o haină de blană mare, iar bărbatul, într-o uniformă SS. În timp ce

treceau pe lângă ea, bărbatul spuse ceva ce o făcu pe femeie să izbucnească într-un hohot de râs încântat, şi Ana se simți săgetată de un impuls brusc, disperat, de a se arunca asupra spinării lui late, a-l trage zdravăn de părul blond şi a-i țipa în față să-şi deschidă ochii albaştri ca să se uite în jur şi să vadă cât rău îi făcea lumii.

Respira sacadat şi greu, azvârlind nori alburii în aerul înghețat, şi-şi duse o mână la brâu, unde îşi ținea rozariul. Pipăi mărgelele şi murmură un „Ave Maria" cu răsuflarea tăiată. De data asta, rugăciunea familiară nu îi aduse alinarea dorită. Dumnezeu s-o ierte, dar era plină de ură.

Dezorientată, aruncă priviri disperate în jur şi, spre uşurarea ei, văzu lumini colorate care se revărsau primitoare pe zăpadă, la numai câțiva metri în fața ei. Catedrala Sf. Stanislav! Închise ochii, îşi domoli respirația şi înălță o rugăciune către Domnul, care îi văzuse deznădejdea şi îi venise în ajutor. Cu trusa medicală strânsă în mână, urcă în grabă treptele, amintindu-şi de locul unde Ester şi Filip obişnuiau să ia prânzul cu an înainte. Îi zărise de câteva ori când trecuse pe acolo cu treburi şi urmărise progresul timid al idilei lor în timp ce cei doi se apropiau atât de încet unul de celălalt. Deveneau pe zi ce trece tineri de treabă, şi Ana nu putea decât să spere că ambii aveau să continue să aprovizioneze ghetoul până ce toată nebunia urma să se termine.

Biserica era cufundată în linişte şi Ana, recunoscătoare, făcu mătănii şi se strecură într-o strană pentru a se ruga. Un călugăr intona Psalmul 36,

iar ea, cu capul plecat, lăsă muzica să o învăluie. Călugărul ajunse la versetul 11: *„Dar cei blânzi vor moşteni pământul şi se vor desfăța întru belşug şi pace!”*[2]

— O, Preacurată Maică a Domnului, ajută-mă, fă ca rugăciunile mele să se împlinească! murmură Ana. Primeşte-i la tine pe cei ce ajută, pe cei care nu încearcă să-şi impună părerile pervertite, crude, haine asupra lumii...

Se opri, încercând să se concentreze la cei blânzi şi binecuvântați, nu la opresorii cei cruzi, însă îi era tare greu. Deschise ochii şi privi altarul, cu intenția de a se inspira din liniştea frumoasei Case a lui Dumnezeu. Aici măcar nu erau soldați, căci naziştii nu credeau decât în blestematul lor de Führer. Religia lor se reducea la ei înşişi; venerau propriul simț de superioritate, atât de deplasat. Ei...

— Cei blânzi..., rosti Ana, fără să vrea, cu voce tare şi se înroşi când cineva din strana de alături se încruntă.

Pentru numele lui Dumnezeu, probabil că arăta ca o babă care mormăie de una singură. Trebuia să fie atentă, altfel risca să fie internată într-o instituție unde naziştii să o „eutanasieze”, un cuvânt ales cu băgare de seamă pentru a ascunde sub poleiala grijii față de oameni o culme a cruzimii.

— Cum îndrăznesc ei să...?

Iat-o bombănind din nou! Ar fi trebuit să meargă acasă, dar de fapt aceea nu era casa ei, nu-i aşa? Se

---

[2] *Biblia* sau *Sfânta Scriptură,* versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată şi tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania (n. Red.).

ridică agitată din strană şi se îndreptă cu paşi înceți spre altar, uitându-se în sus la imaginile ce evocau patimile Mântuitorului. Hristos îşi dăduse viața pentru oameni şi oamenii se transformaseră acum în monştri? Cât de dezamăgit era probabil Domnul! Cu inima frântă, se răsuci pe călcâie şi porni înapoi, furioasă pe ea însăşi pentru că nu-şi găsise pacea pe care Dumnezeu i-o indicase cu atâta claritate atunci când îşi aruncase strălucirea asupra zăpezii de afară. Şi abia în clipa aceea remarcă micul grup.

Stăteau în picioare în Capela Sfintei Fecioare, murmurând între ei cu mânie, exact aşa cum făcuse şi ea cu o clipă înainte şi ținând în mâini un ziar. Ana îşi miji ochii în lumina lumânărilor şi desluşi denumirea publicației: *Gazeta polonezã bilunarã,* un ziar clandestin. Se grăbi să se apropie. Membrii grupului îşi ridicară privirile vinovate, însă un tânăr pe care Ana îl recunoscu drept unul dintre prietenii lui Zander păşi în față şi îi zâmbi.

— Bine ați venit, doamnă Kaminski!

Ceilalți o întâmpinară şi ei cu murmure de bun-venit, dar ziarul dispăruse, fără îndoială ascuns în spatele cuiva. Ana se apropie.

— Pot să mă uit şi eu?

— Poftim?

— Pot să văd şi eu ziarul?

— Ce...?

— Vă rog, arătați-mi-l! Vreau să ştiu ce se întâmplă în lume, ce se întâmplă cu adevărat. Adică nu numai ce vor naziştii să ne spună.

Tinerii se priviră şi prietenul lui Zander ridică din umeri.

— Putem avea încredere în ea. Colaborează cu grupul din ghetou.

Ana se îmbujora uşor de mândrie, apoi se dojeni în gând. Aici nu era vorba de ea, ci de oamenii pe care încercau să-i ajute.

— Nu e ceva prea plăcut, ca să ştiți, o preveni o tânără, privind-o îngrijorată.

Ana îşi încrucişa brațele la piept.

— Domnişoară, scot zilnic prunci lipicioşi şi acoperiți de sânge din mamele lor. „Neplăcutul" nu mă deranjează.

Tânăra clipi mărunt, apoi scoase un hohot de râs reținut şi îi întinse ziarul interzis. Ana îl luă şi unul dintre membrii grupului se postă de pază în fața intrării în capelă.

„Camioane cu gaz la Chełmno", titra ziarul cu litere mari, descriind apoi, cu ajutorul poveştilor martorilor oculari şi al unor fotografii granulate, cum evreii erau scoşi din Litzmannstadt şi transportați în camioane sigilate, unde erau gazați cu monoxid de carbon emis de motoare. Aceste camere de gazare erau duse după aceea adânc în pădure, iar cadavrele erau aruncate în gropi şi arse până se făceau scrum, care era împrăştiat apoi pe râu. Vieți omeneşti azvârlite în apă în mai puțin de o oră. Ceva atât de hidos, încât era aproape de neconceput.

— Chiar e adevărat? icni Ana, privind în jur.

Tinerii păreau la fel de increduli ca ea, însă relatarea nu îi aparținea unei singure persoane amatoare de

scandal. În satul Chełmno, folosit pe post de centru pentru aceste operațiuni barbare, unii localnici erau ținuți la respect de naziștii care le pătrundeau în case înarmați, în timp ce alții îndrăzniseră să fugă și să povestească ce se întâmplă. Și toate relatările coincideau: grupuri de evrei aduși cu trenul, ținuți în hambare și transportați apoi în camioane – în camioanele morții.

— Îi exterminã, șopti tânăra. În mod eficient și sistematic, și la fel se petrec lucrurile și într-un alt loc pe nume Auschwitz. Lagărele de muncă nu există, doamnă Kaminski. Sau, dacă există, oamenii din Łódź nu sunt trimiși acolo. Sunt trimiși la moarte.

Ana își făcu cruce și se uită în spate, la imaginea lui Hristos pătimind pe cruce. Deci de asta o adusese Dumnezeu în această sfântă catedrală – nu pentru a-și găsi pacea, ci cu un scop anume. Se gândi la evreii din ghetou care își ridicau mâinile, oferindu-se să meargă să lucreze în ferme pentru Reich, pentru a fi în fapt mânați ca niște vite spre moarte. Ceea ce se întâmpla nu putea fi cu niciun chip descris drept nedrept, și nici crud, barbar sau funest. Pentru ceea ce se întâmpla nu existau cuvinte.

În mintea Anei răsări figura lui Ester. Prietena ei slăbise din cauza lipsei de mâncare și a prea multor griji, dar ochii încă îi străluceau, căci muncea în folosul oamenilor. Ana încercase de mai multe ori să o convingă să se lase ajutată de cei din Rezistență pentru a fugi din ghetou, dar Ester era de neclintit, susținând că avea o treabă de făcut acolo. Ana era sigură că tânăra avea dreptate; bieții oamenii aveau într-adevăr

nevoie de suflete vajnice şi bune ca al lui Ester pentru a-şi putea duce traiul. Dar cât o costa pe Ester toată acea muncă?

Măcar acum luau în considerare ideea de a o scoate pe Leah din ghetou. Ana îşi aminti că Ester îi povestise ceva despre transporturi cu trenul şi un ofițer SS care îi amenințase sora mai mică. Atunci Ana fusese prea preocupată să se concentreze la întrebările despre moşit puse de Ester, însă acum discuția îi reveni în minte. Trebuia neapărat să-i trimită vorbă prietenei ei. Să o avertizeze să nu-şi lase, cu niciun chip, sora să urce în trenurile acelea, iar între timp să se gândească la un alt mod de a o scoate pe Leah din ghetou, cu orice risc.

— Mulțumesc! le spuse ea tinerilor lucrători din Rezistență, luându-le mâinile pe rând. Vă mulțumesc pentru munca voastră! Este vitală, vitală. Naziştii ăştia îşi închipuie că au câştigat deja războiul cu tancurile, puştile şi ura lor insidioasă, dar îi vom sabota cu răbdare şi putere, cu calm şi mare grijă. Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți!

Apoi ieşi din catedrală, nu înainte de a face, recunoscătoare, o ultimă mătanie către Domnul, şi se întoarse acasă la Bartek şi băieții ei ca să stabilească împreună cu ei un plan de a-i ține pe evrei departe de cei care îi persecutau.

ZECE

FEBRUARIE 1942

ESTER

— Ați primit un pachet, soră.

— Dar eu nu am...

Ester îşi curmă vorba la vedere privirii insistente a infirmierei şi îl luă. Cu un aer nepăsător, străbătu cu pas energic coridorul spre magazie, unde, după ce încuie uşa în urma ei, desfăcu pachetul în siguranță, înăuntru se aflau medicamentele obişnuite, dar şi o scrisoare într-un plic mare. Îl deschise, răsuci coala de hârtie aspră, nefamiliară, citi titlul şi icni oripilată.

„Certificat de deces" stătea scris în partea de sus a foii şi, imediat dedesubt, de mâna fermă a unui doctor şi aproape neinteligibil, apărea un nume: Leah Kaminski.

— Leah, gâfâi Ester, încercând cu disperare să înțeleagă.

În dimineața aceea îşi văzuse sora pregătindu-se să plece la serviciu. În ultimele zile fusese foarte neliniştită la gândul întoarcerii lui Hans, dar deocamdată nu se întâmplase nimic. Pe parcursul iernii, mii de evrei părăsiseră ghetoul în trenuri, şi, la fiecare transport, familia se gândise dacă n-ar fi trebuit ca Leah să-i însoțească, însă de fiecare dată căzuseră de acord că era mai bine să rămână împreună. Se rugaseră la Dumnezeu ca draga lor fată să fie în siguranță, şi El le ascultase până acum rugăciunile, însă cum anul începuse de ceva vreme şi dacă era ca Hans să se întoarcă în Łódź, atunci nu mai aveau mult timp la dispoziție. Ester reciti cuvintele hidoase, ținând scrisoarea cu mâini tremurânde. Totuşi, nici măcar naziştii nu aveau cum să ucidă pe cineva şi să emită certificatul de deces în numai două ore, nu-i aşa?

Încercă să-şi revină şi extrase din plic restul scrisorii. Era un text cu majuscule groase, dar alcătuit din cuvinte pline de înțeles:

ACEST CERTIFICAT ESTE BILETUL DE IEŞIRE DIN GHETOU AL SURORII TALE. NU CUMVA SĂ PLECE CU TRENURILE ÎN CARE SUNT TRANSPORTAT! CEILALȚI, CĂCI NU SUNT DELOC CE PAR A FI. VA FI AJUTATĂ.

PESTE DOUĂ ZILE, O CĂRUȚĂ ESTE AŞTEPTATĂ SĂ SOSEASCĂ LA ATELIERUL SOȚULUI TĂU PENTRU A RIDICA O COMANDĂ MARE DE UNIFORME PENTRU WEHRMACHT. DACĂ O VEȚI ASCUNDE PE SORA TA SUB GRĂMADA DE UNIFORME, VIZITIUL O VA SCOATE PE PORȚILE GHETOULUI. VEȚI PREZENTA ACEST CERTIFICAT AUTORITĂȚILOR ŞI O VEȚI JELI, DAR MĂ VOI RUGA CA INIMILE VOASTRE SĂ FIE UŞOARE, CĂCI NE VOM ÎNGRIJI PERSONAL CA EA SĂ FIE ÎN SIGURANȚĂ, SĂ PRIMEASCĂ O NOUĂ IDENTITATE ŞI O ALTĂ CARIERĂ, PÂNĂ CE VEȚI PUTEA, MULȚUMITĂ DOMNULUI, SĂ VĂ REUNIȚI CU EA ÎN PACE ŞI ÎN SIGURANȚĂ. DUMNEZEU SĂ VĂ AIBĂ ÎN PAZA LUI!

Ester reciti scrisoarea de mai multe ori. Să o ascundă pe Leah sub uniforme. Să prezinte certificatul de deces autorităților. Să țină doliu. Oare erau în stare să facă toate acestea? „Inimile voastre să fie uşoare.” Da, sigur că puteau.

Nu se gândi decât la toate acestea cât timp îşi îndeplini sarcinile de serviciu, până ce găsi o scuză să plece din spital, şi alergă cât o țină picioarele acasă, unde dădu de mama ei.

— Putem să o scoatem pe Leah de aici. Peste două zile. Trebuie să-i trimitem vorbă urgent. Să-i spunem să se prefacă bolnavă şi să vină acasă. Şi trebuie să vorbim cu Filip.

Mama ei o ascultă derutată şi speriată. Ester o înțelegea, dar li se oferise un colac de salvare de care trebuiau să se agațe cu amândouă mâinile. O îndemnă pe Ruth să se aşeze şi îi citi scrisoarea cât de răbdător putu, după care o rupse în bucăți mici şi o îngropa în cenuşa focului pe care îl aprindeau o singură dată pe săptămână, apoi ascunse certificatul de deces sus de tot, deasupra unei grinzi din mansardă. Două zile! Nu aveau la dispoziție decât două zile. Inima îi bubuia în piept şi se temea ca bătăile să nu se oprească până să apuce să vadă căruța ieşind pe porțile ghetoului cu sora ei ascunsă înăuntru.

În noaptea aceea făcură planuri. Ruth reuşise să trimită vorbă la biroul lui Leah că trebuie să înceapă să tuşească, şi cum fata surprinsese doi SS-işti discutând despre întoarcerea iminentă a prietenului lor, Hans, „boala” fu doar pe jumătate o prefăcătorie. Şeful ei o trimise acasă mai devreme – un ordin aproape nemaiauzit – iritat de tuşea ei cumplită, iar acum Leah stătea înfăşurată într-un pled uzat şi arătând atât de palidă, încât Ester se temu pentru o clipă că era cu adevărat pe moarte.

— Trebuie să fii curajoasă, Leah. Curajoasă şi calmă. Foarte, foarte calmă. Poți să o faci?

Sora ei îşi ridică ochii cenuşii, mari de spaimă, însă dădu din cap în semn de încuviințare.

— Da, Ester, pot. O să fiu singură?

— Doar pentru puțin timp, scumpa mea. De cum vei fi afară din ghetou, Ana va avea grijă de tine.

Leah dădu din nou din cap.

— Afară, repetă ea într-o şoaptă înspăimântată.

— Numai dacă vom proceda aşa cum trebuie, îi avertiză Mordecai, frângându-şi mâinile.

— Vom reuşi, îi asigură calm Filip. Vom reuşi.

Era totuşi greu. Două zile mai târziu, cu căruța aşteptată să sosească din clipă în clipă, Ruth şi Ester o conduseră pe Leah în spatele atelierului de croitorie, ținând-o strâns de mâini.

— Trebuie să stai nemişcată, îi spuse Ester. Abia dacă să respiri.

— Abia, repetă Ruth. Dar să nu-ți ții respirația, Leah! Continuă să respiri în fiecare zi din acest război hidos!

Leah se agață de mama ei.

— Vino cu mine! De ce să nu fugim amândouă? Am putea fi. Fericite împreună.

Ruth clătină din cap.

— O fată slăbuță, aşa, ca tine, va trece neobservată pe sub hainele alea mari, dar pentru două persoane ar fi prea riscant. Dacă o să te ştiu în siguranță, voi fi mulțumită să rămân aici, Leah. Şi, când toate astea se vor termina, când îi vom înfrânge pe monştrii aceştia, te vom găsi şi vom trăi fericiți cu toții împreună.

Leah dădu din cap, cu ochii în lacrimi, şi Ester le zori. Nu trebuiau să atragă atenția asupra lor, când se presupunea că Leah era pe moarte acasă.

— Am ajuns.

Uşa atelierul fusese lăsată întredeschisă un pic de către Filip.

— Asta e! O prinse de braț pe Leah şi adăugă: Ai înțeles ce ai de făcut?

— Să mă strecor înăuntru şi să mă ascund în spatele celei de-a treia uşi de pe partea stângă până ce va veni cineva după mine.

— Bun!

În spatele lor, dinspre drumul plin de hârtoape, se auzi un hurducăit, şi se întoarseră pentru a da cu ochii de o căruță mare ce se îndrepta către atelier. Calea de scăpare din ghetou a lui Leah. Ester o trase pe sora sa mai mică mai aproape, încercând să stoarcă într-o singură îmbrățişare toată dragostea pe care o simțea pentru ea, însă timpul le presa, aşa încât o împinse aproape cu brutalitate înspre uşă. Lacrimi porniră să curgă pe obrajii lui Leah.

— Te iubesc! spuse ea.

— Şi eu te iubesc! Acum, du-te!

Şi Leah se duse. Se strecură prin deschizătura uşii, apoi o închise în urma ei cât de silențios putu. Ester şi Ruth rămaseră acolo, în zăpada ce începuse să se topească, zgâindu-se la dreptunghiul metalic gol. Ele două îşi făcuseră treaba şi de acum încolo totul depindea de Filip. Ruth căzu în genunchi, cu mâinile împreunate şi ochii îndreptați spre ceruri, dar nu era momentul potrivit nici măcar pentru rugăciuni, aşa că Ester o săltă cu forța în picioare şi o trase deoparte.

— Lasă-mă să mă uit! o imploră Ruth. S-o văd cu ochii mei. Te rog, lasă-mă să văd că iese cu bine din ghetou!

Ester îşi privi mama. Şi ea voia să vadă, însă nu-şi permiteau să pună planul în pericol. În joc nu erau numai viețile lor.

— Nu plânge, mamă! Trebuie să fii puternică şi calmă.

— Da, ştiu.

Ruth se îndreptă de spate, îşi şterse lacrimile de pe față şi-şi aşeză mai bine broboada pe cap.

— Ştiu.

Cu cupoanele de rație în mâini, se aşezară la coadă la brutăria cea mai apropiată de poarta principală a ghetoului, bucuroase de această dată de lentoarea îngrozitoare cu care se înainta. Toată atenția le era îndreptată spre drumul care pleca de la atelier, şi într-un final, căruța ieşi hurducându-se, plină de uniforme împăturite cu grijă. Ruth o strânse de braț pe Ester, dar se abținu să facă alte mişcări vizibile, iar Ester o strânse la rândul ei de braț. Inima îi bătea atât de tare, că ar fi. Putut să jure că paznicii o auzeau de la douăzeci de metri depărtare.

Căruța se îndreptă spre porți şi patru SS-işti se apropiară. Vizitiul le înmâna documentele, iar unul dintre paznici le răsfoi în timp ce restul dădeau ocol căruței. Unul dintre ei împunse pachetele puse deasupra, ridicând alene câteva din ele. Lui Ester i se opri respirația în gât. Paznicul-şef îi dădu documentele înapoi vizitiului şi le făcu semn bărbaților care manevrau porțile. Acum porțile se deschideau. Aveau să reuşească! însă în clipa când vizitiul luă hățurile în mâini, Ester zări o mişcare în căruță.

— Nu! şopti ea.

Unul dintre paznici observase şi el.

— *Halt!*

Vizitiul se opri, aşa cum i se ordonase, şi Ester observă cum i se încordează umerii. Al doilea paznic îşi luă puşca de pe umăr şi fixă cu calm baioneta pe ţeava. Ester şi-o imagină pe Leah undeva, în mijlocul mormanului de uniforme. Cât de adânc se ascunsese? Cât de adânc putea străpunge baioneta? Cât pe-aici să reuşească, iar acum...

Un strigăt venit din spate, de la oamenii aşezaţi la coadă, o făcu să tresară:

— Vai, biata ta mamă! Ajutaţi-o!

Ruth căzuse pe jos şi se zvârcolea spasmodic în noroi. Alţi oameni aflaţi la coadă arătau spre ea şi ţipau, iar Ester se lăsă să cadă în genunchi lângă Ruth.

— Fă zgomot! îi şuieră Ruth. Fă larmă cât poţi de tare! Naiba să-i ia pe nemţi!

Era pentru prima oară când Ester îşi auzea mama înjurând şi asta o puse în mişcare.

— Ajutor! strigă ea, sărind în picioare şi alergând către paznici. Mama mea are o criză... Ajutaţi-ne!

— O criză?

Paznicul care îşi fixase baioneta pe ţeava puştii se uită în jur rânjind dezgustat.

— Nenorociţi de evrei jegoşi! Dacă nu tuşesc sau aleargă ca să nu facă pe ei de la diaree, îi apucă nu ştiu ce crize.

Îşi flutură puşca spre camaradul său şi se îndreptă cu paşi mari, roşu la faţă de furie, către Ester şi Ruth.

— Ştii ce ajută la crize? mârâi el.

Ester clătină din cap neputincioasă, dar ceilalţi paznici, mai interesaţi de drama ce se desfăşura sub

ochii lor decât de un banal transport de uniforme, îi făcură semn căruței să treacă. Ester o privi hurducându-se pe drum, îndepărtându-se de atelier şi de ghetou, cu sora ei ascunsă în siguranță înăuntru.

— O bătaie zdravănă, asta ajută.

— Nu!

Ester se aruncă în fața mamei în clipa când cizma paznicului se balansa cu forță în aer pentru a-şi lua avânt. Lovitura îi atinse brațul şi o durere cumplită o săgeta, dar intervenția nu făcu decât să-l întărâte şi mai tare pe ofițer. O înşfăca de brațul îndurerat şi o azvârli deoparte, şi de data asta cizma îşi găsi calea spre Ruth. Femeia se încovrigă, iar oamenii aflați la coadă se retraseră, cu mâinile la gură de spaimă şi incapabili să pună capăt torturii. Cizma lovi iar şi iar în silueta plăpândă a lui Ruth, până ce, într-un târziu, paznicul se opri şi, cu un hohot de râs aspru, se retrase. Ruth rămase întinsă pe jos, nemişcată.

— Ați văzut? le aruncă paznicul vorbele peste umăr. Gata cu criza!

Camarazii săi îl ovaționară în chip grotesc, după care dispărură cu toții înapoi la posturile lor din fața porților, lăsând-o pe Ruth, rănită, în noroi. Ester alergă spre ea, o luă în brațe şi o legănă.

— Mamă?

Ochii lui Ruth erau înceţoşați de durere, dar încă mai respira.

— A scăpat? îngăimă ea. Leah a reuşit să scape?

— Da, îi răspunse Ester îndepărtându-i cu blândețe părul de pe față.

— Atunci, a meritat, rosti Ruth cu cel mai dulce zâmbet în timp ce-şi dădea ochii peste cap şi trupul îi rămânea moale în brațele lui Ester.

ANA

În capătul celălalt al oraşului, Ana alergă spre căruța care intrase pe o străduță laterală întunecată.

— Leah! şuieră ea. Leah, eşti acolo?

Niciun răspuns.

— Leah, sunt eu, Ana. Gata, acum eşti în siguranță! Poți ieşi.

În jurul ei, Bartek şi băieții începură să mute pachetele din căruță. Erau multe şi păreau grele. Dacă o zdrobiseră pe Leah? Dacă o sufocaseră? Daca...?

— Ana?

— Leah!

Băieții se opintiră şi dădură la o parte alte pachete, iar Leah se cățăra, în sfârşit, afară, tremurând, dar nevătămată. Se uită în jur de parcă aterizase pe un tărâm fantastic.

— Ana, chiar am scăpat? Chiar am ieşit din ghetou?

— Da, ai reuşit, o asigură femeia mai vârstnică. O să te scoatem imediat din oraş. Poftim! Îi înmâna un nou set de documente de identitate, proaspăt scoase de sub presa de tipărit deşteaptă a lui Bartek, şi adăugă: De acum încolo vei fi Lena Kaminski, o verişoară de-a doua de-a mea, şi o ajuți pe mătuşa noastră, Krystyna, cu treburile casnice la ferma ei de la țară pentru a putea produce cât mai multe legume pentru onorabilul Reich.

Leah – Lena – cercetă iute din ochi hârtiile, clipind mărunt în încercarea de a înțelege tot ce i se întâmplă.

— Când plecăm?

— Acum.

Băieții reîncărcaseră deja căruța, care plecase între timp spre gară, de unde uniformele urmau să ajungă cu trenul pe front. Nemții luaseră prin surprindere lumea întreagă cu o vară înainte, când invadaseră Rusia, şi acum bieții soldați aveau nevoie de uniforme groase cu care să țină piept gerului sovietic. Preț de o clipă, Ana fu tentată să dea foc întregului lot de haine şi să le arunce în apa înghețată a râului, aşa cum făceau naziştii cu trupurile carbonizate ale evreilor, însă trebuia să respecte planurile făcute de cei din Rezistență, iar asta implica răbdare, putere, calm şi atenție. Renunță la idee şi o conduse pe Leah la o altă căruță, cu mult mai mică.

— Ai dus legume la gară ca parte a cotei stabilite de consiliul local şi acum te întorci acasă împreună cu verişorul tău, Alekzander.

Leah îi aruncă o privire neliniştită lui Zander, îmbrăcat în haine țărăneşti grosolane, aşezat cu spatele său înalt spre ele şi cu hățurile pregătite în mână. Ana se aplecă spre ea.

— Să ştii că nu-i aşa de dur pe cât pare. Alekzander e fiul meu. E doctor.

— Doctor?

Ana zâmbi.

— În ultima vreme, nimeni nu mai e ce pare.

Scoase apoi din buzunar o pereche de foarfeci curate, descusu firele care țineau prinsă detestabila stea galbenă pe haina lui Leah şi o smulse. Fata privi în jos, spre pieptul ei, cu un soi de uluire, iar Ana o sărută.

— Acum pleacă, draga mea! Eşti liberă şi în siguranţă. Fii fericită şi încearcă să nu-ţi faci griji pentru familia ta! Ei îi vor mulţumi Domnului în fiecare zi pentru că ai scăpat.

Leah dădu din cap şi, cu ochii în lacrimi, dar plină de curaj, urcă în căruţă lângă Zander. Tânărul îi oferi o pătură cu care să se apere împotriva frigului şi, cu toate că nu era decât o vechitură, Ana observă cum Leah îşi trece palma mângâietor peste ţesătură, minunându-se, şi îi urî şi mai tare pe nazişti pentru ceea ce le făceau bietelor fiinţe nevinovate. „Cei blânzi vor moşteni pământul” îşi spuse din nou, însă acum ştia că asta nu avea să se întâmple decât cu ajutor. Cu ajutorul *ei.* Astăzi o scoseseră pe Leah din ghetou, şi asta era o victorie demnă de a fi sărbătorită, însă prea mulţi oameni continuau să stea închişi acolo sub ameninţarea permanentă a camerelor de gazare, şi deci momentul mulţumirii de sine nu sosise încă. Mai aveau multe, foarte multe de făcut.

UNSPREZECE

1 SEPTEMBRIE 1942

ESTER

Ester desfăcu atentă ultima copcă de pe piciorul bătrânului domn Becker şi admiră, plină de mândrie, cicatricea minusculă.

— Se vindecă frumos, domnule Becker.

— Mulţumită cusăturilor tale, soră.

— Şi aţei aduse de cei din Rezistentă.

Bărbatul îi făcu cu ochiul.

— Niciodată să nu încerci să faci fărâme un evreu, este? Pentru că nimeni pe lumea asta nu se pricepe mai bine ca noi să lucreze cu acul. Oricât s-ar strădui cineva să ne distrugă, ne facem repede bine la loc.

Ester zâmbi şi dădu din cap. Ce mult îşi dorea ca domnul Becker să aibă dreptate! Dar adevărul era că abia dacă reuşeau să salveze unu din douăzeci de evrei care cădeau răpuşi de frig, de malnutriție ori, ca domnul Becker aici de față, de o mamă de bătaie cruntă, administrată cu nepăsare de un ofițer SS plictisit. În plus, mai era şi chestiunea transporturilor...

La puțin timp după fuga dramatică din ghetou a lui Leah, primiseră veşti că fata ajunsese cu bine la țară şi locuia cu verişoara Anei, Krystyna, iar de atunci înălțaseră cu toții zilnic rugăciuni Domnului pentru asta. Măcar unul dintre ei avea şansa de a apuca sfârşitul războiului, însă ostilitățile nu dăduseră semne de încetare pe tot parcursul verii lui 1942, şi cum nemții păreau pe cale să cucerească Stalingradul, era posibil să iasă câştigători. Dacă naziştii preluau puterea peste lume, asta însemna, fără îndoială, sfârşitul nației evreieşti.

În fiecare zi soseau alte şi alte zvonuri despre „ferma" de la Auschwitz a lui Rumkowski, cu aerul ei proaspăt şi abundența de hrană. Poate că o mică parte dintre evreii mai în putere erau trimişi la muncă acolo, însă majoritatea sfârşeau direct în camerele de gazare. Nimeni nu se mai oferea să plece voluntar la Auschwitz, însă cum mulți o făcuseră deja, în ghetou se crease mai mult spațiu. Martha, Noah şi cei trei copii ai lor încă

locuiau în camera de zi a casei, însă cealaltă familie se mutase din dormitorul lui Benjamin şi Sarah, iar acum Ester şi Filip aveau din nou la dispoziție toată mansarda.

În seara aceea se împlineau trei ani din ziua când Filip o ceruse în căsătorie şi plănuiseră o mică petrecere. Făcuseră economii şi troc cu alimente timp de două săptămâni pentru a putea găti din nou *bigos* şi a savura mâncarea împreună în camera lor. Făcuseră rost de un corn proaspăt şi aveau până şi o jumătate de sticlă de vin primită cadou de la un tată recunoscător, deținător al unei pivnițe bine ascunse. Ester abia aştepta.

— Gata, domnule Becker! spuse ea curățind găurile lăsate de cusături cu un tampon îmbibat cu puțin din antisepticul atât de prețios. Acum sunteți ca nou.

— Eşti un înger! Nu mulți s-ar osteni să trateze un bătrân tocmai bun de trimis la gazare, aşa, ca mine.

— Nu vorbiți aşa, domnule Becker!

Bătrânul ridică din umeri.

— E purul adevăr. Dacă nu mă întorc la muncă, data viitoare când vor veni soldații, mă vor sălta cu siguranță.

— Prostii! se grăbi Ester să-l contrazică, mai mult pentru sine decât de dragul pacientului ei.

Pe dinafară, biata sa mamă se recuperase după bătaia încasată în ianuarie, însă Ester se temea că pe dinăuntru vătămările persistau, perfide, căci Ruth respira cu greutatea şi pofta de mâncare îi lipsea.

— Faptul că nu mi-e foame e o binecuvântare, spunea ea cu voioşie în timp ce-şi împingea bucata de pâine în farfuria lui Filip, numai că toţi ştiau că nu era adevărat.

Pielea lui Ruth devenise cenuşie şi îi cădea părul. Doar ascunzându-se în dormitor scăpase de tifos în vara ce trecuse, însă cu iarna ce se pregătea să sufle vânt rece peste ghetou, lui Ester îi era teamă să nu piară de tuberculoză. Sarah se ţinea un pic mai bine, deşi şi ea părea obosită şi mult mai vârstnică decât cei cincizeci de ani pe care îi avea. Filip îi obţinuse o slujbă la „fabrica de saltele" amenajată într-o biserică veche, însă fulgii şi rumeguşul folosite la umplerea aşternuturilor aspre ale soldaţilor pătrundeau în fiecare crăpătură din plămânii muncitorilor, iar femeii îi era foarte greu.

În timp, dezvoltaseră un sistem: atunci când poliţia evreiască venea ca să ridice „voluntari" pentru transportul următor, bătrânii şi bolnavii erau duşi la câteva străzi distantă şi mutaţi de colo-colo cu ajutorul copiilor care stăteau de pază pe la colţuri, până ce se puteau întoarce în siguranţă în casele lor deja percheziţionate. Nu era cea mai sigură dintre manevre şi prea mulţi erau încă luaţi pe sus, dar deocamdată Ruth şi Sarah scăpaseră de deportare. Chiar şi aşa, în zilele acelea nimeni nu mai mergea la culcare sau ieşea din casă fără a-şi lua la revedere de la cei dragi, pentru cazul în care nu aveau să îi mai vadă vreodată.

Ester îşi ridică ochii spre ceasul de pe perete, dar nu era nici măcar miezul zilei – mai avea câteva ore bune până să se poată cuibări cu soţul ei în mansardă. Mâinile ei curăţară staţia de lucru în chip mecanic în timp ce cu ochii minţii îl vedea pe Filip aşezat de

cealaltă parte a mesei meşterite de el dintr-o ladă metalică „subtilizată” din atelier, pe care ea o acoperise cu un cearşaf uzat ale cărui margini le cususe împreună. Ester nu avea niciun cadou să-i ofere decât propriul trup, dar cu intimitatea recâştigată, era convinsă că asta avea să fie mai mult decât de ajuns pentru amândoi.

— Soră!

Doamna Gelb era cea care o striga din patul aflat în capătul îndepărtat al salonului. Biata de ea, avea mai mult ca sigur nevoie să se uşureze din nou! Ester trase oblonul peste visele cu ochii deschişi, convinsă că peste numai câteva ore urmau să devină realitate, şi se întoarse la îndatoririle sale. Dar doamna Gelb nu avea nevoie să meargă la latrină. Stătea aşezată în fund pe pat şi arăta cu degetul, agitată, spre fereastra deschisă. Ester nu apucă s-o întrebe ce o deranja, căci auzi strigăte: *„Raus! Raus!”* De jos, de la etajul principal al spitalului, răsunară zgomote de uşi trântite şi inconfundabilul şi înfricoşătorul bocănit de cizme nemțeşti păşind iute pe podeaua pardosită cu plăci de teracotă.

— Sus! Toată lumea afară! E momentul să plecați!

— Unde să plecăm? întrebă doamna Gelb.

Nimeni nu se oferi să-i dea răspunsul, deşi îl cunoşteau cu toții. Până atunci, spitalele beneficiaseră de imunitate în privința selecției pentru transporturi, însă se părea că acum i se punea capăt acestei favori. Ester rămase pe loc, înghețată de spaimă, în timp ce paşii bocăneau în sus pe scări, şi patru ofițeri SS dădură buzna în salon.

— *Raus! Raus!*

Dr. Stern făcu un pas în față, trecându-şi agitat mâna prin părul alb. Kippa i se strâmbă pe cap.

— Ce se întâmplă aici, domnule ofițer? Ce treabă aveți cu aceşti bolnavi?

Ofițerul cel mai înalt în grad se aplecă atât de mult spre doctor, încât îl împroşcă pe față cu salivă.

— Vrem să scăpăm de ei!

— Dar sunt oameni suferinzi.

— Exact! Asta e un lagăr de muncă, un ghetou numai pentru oameni capabili să muncească.

Dr. Stern îşi îndreptă umerii, plin de curaj.

— Vor munci când se vor simți mai bine.

— Şi cam când crezi că se va întâmpla asta? Ratele voastre de vindecare sunt îngrozitoare, doctore.

— Pentru că nu avem echipamente, nici medicamente, nici...

Ofițerul îi tăie vorba pălmuindu-l cu forță, iar doctorul se împletici în spate.

— Bun, aşa e mai bine! Acum, ce mai aşteptați? Hai, scularea! Toată lumea afară!

O parte din pacienți începură să se salte tremurând din paturi. SS-iştii se fâțâiau de colo-colo prin salon, împungându-i în spinări ca pe vite şi împingându-i spre scări. O sărmană femeie se împiedică şi fu săltată cu forța în picioare. O alta, care încerca să şchiopăteze pe un picior rupt, fu pur şi simplu împinsă şi se rostogoli în jos pe scări, unde se lovi de perete şi rămase nemişcată.

— Vă rog! se grăbi Ester să iasă în față. Lăsați-ne să vă ajutăm! Va fi mai... Caută un cuvânt cât mai convingător: Mai eficient.

Ideea funcționa. Ofițerul cu gradul cel mai înalt încuviință din cap, şi Ester, împreună cu ceilalți membri ai personalului medical, alergară ca să-i sprijine pe invalizi să coboare scările. Senzația că îi conduceau către o moarte sigură era îngrozitoare, dar măcar pacienții puteau părăsi spitalul cu un pic de demnitate.

— Hei, tu! auzi Ester o voce nemțească tăioasă în spatele ei. Tu, da, tu! în picioare!

Ester se uită înapoi şi-l văzu pe domnul Becker întins pe pat, cu brațele încrucişate la piept şi o expresie sfidătoare întipărită pe față.

— Nu.

— Nu?

Neamțul părea surprins.

— Nu, ce?

— Nu merg cu voi. Nu vreau să mor în chinuri, zgâriind pereții unei camere de gazare. Prefer să mă împuşcați aici, în pat.

— Să te împuşcăm? râse neamțul. Pentru nimic în lume n-aş irosi un glonț pe tine, evreule. Hai, scoală-te!

— Nu.

Ester urmări scena, înmărmurită de admirație pentru curajul domnului Becker, însă ofițerul se îndreptă cu paşi mari spre bătrân, îl prinse de subțiori şi-l zgâlțâi zdravăn, trăgându-l jos din pat.

— Şi zici că nu vrei să cobori scările?

— Nu, repetă domnul Becker, dar cu o voce răguşită.

— Bine! Atunci vei ieşi pe fereastră.

Acestea fiind zise, îl săltă pe domnul Becker, se apropie de fereastră şi, fără ca măcar să se întrerupă din mers, îl aruncă afară. Ester închise ochii, îngrozită, dar nu avu cum să nu audă trosnetul oaselor bătrâne la impactul cu trotuarul, şi se rugă ca moartea să fi survenit instantaneu.

— Ce faci, soră, de ce ai încremenit aici? Vrei să o iei pe urma lui?

Ester clătină din cap, se răsuci pe călcâie şi alergă în jos pe scări. Afară, în stradă, domnea haosul. Nu doar pacienţii spitalului, ci toate persoanele vârstnice din ghetou erau înconjurate de SS-işti şi mânate să străbată oraşul până la calea ferată din vecinătatea cartierului Marysin. În aer se înălţau gemete şi urlete care cerşeau milă, dar nu erau decât reflexe, căci toată lumea ştia că naziştii n-aveau milă. Lui Ester îi fugi imediat gândul la mama ei şi coti în goană pe o străduţă lăturalnică pentru a scurta drumul către casă. Fu oprită chiar în faţa locuinţei de Delilah, o femeie drăguţă, cândva rotundă ca o gogoaşă cu zahăr, dar a cărei piele atârna acum ca nişte fâşii bizare prinse de trupul emaciat.

— Mă duc să le ascund.

— Poftim?

— Sarah şi Ruth. Mamele voastre. Le ascund împreună cu mamele noastre. Işmael al meu e tâmplar şi avem în casă un panou fals. Le-am ascuns în spatele lui şi sper să le fie bine acolo, numai că nu trebuie să atragem atenţia asupra casei.

— Sigur că da, ai dreptate, o strânse Ester de mână. Mulțumesc mult!

— Trebuie să rămânem uniți, Ester. E singura modalitate ca să supraviețuim.

Delilah plecă, întorcându-se în casă pentru a le ascunde pe Sarah şi Ruth. Ester se rugă ca tații lor să fie la muncă împreună cu Filip şi-şi aminti de Leah cu un sentiment cald de uşurare, însă în clipa următoare Martha ieşi în fugă din casă cu toți cei trei copii agățați de poalele rochiei. Ester se grăbi spre ei.

— Unde mergi?

— Rumkowski o să țină un discurs ca să ne explice ce se întâmplă. Doamne, Dumnezeule, Ester, oare ce are să ne zică?

Ester îşi aminti cu câtă naivitate îl ascultase Martha pe decanul de vârstă al evreilor în ziua când o ajutase să aducă pe lume primul prunc. De atunci urmaseră multe alte naşteri şi Ester se bucurase de ajutorul stoic al Marthei, însă astăzi panica şi o senzație de leşin îi apăsau stomacul în timp ce-şi repeta în gând cuvintele spuse de ofițerul SS: „Asta e un lagăr de muncă, un ghetou numai pentru oameni capabili să muncească.” Şi cine erau cei incapabili să muncească? Bineînțeles, copiii.

Nu, imposibil! se dojeni singură Ester, însă chiar în momentul când îşi spunea asta, îl văzu cu ochii minții pe ofițerul SS cum îl arunca pe domnul Becker pe fereastră ca pe un lighean cu apă murdară. Nimic nu era imposibil pentru oamenii aceştia. Îl luă de mână pe cel mai mic dintre copiii Marthei şi porniră cu toții către piață.

Aproape toți locuitorii ghetoului se înghesuiseră acolo. Se uită în jur după Filip, dar n-aveai cum să găseşti pe cineva într-o mulțime atât de mare, şi oricum, Rumkowski urca deja pe platformă spre pupitru şi-şi dregea glasul în microfon. De data aceasta părea îmbătrânit şi obosit, şi Ester se trezi că-l mângâie pe cap în neştire pe micul Zillah în timp ce aştepta discursul.

Rumkowski ridică un braț şi în piață se lăsă tăcerea.

— Astăzi, rosti el pe un ton grav, ghetoul nostru a primit o lovitură grea. Se uită în mulțime agățându-se de pupitru, ca şi cum avea nevoie de sprijin pentru a nu se prăbuşi, şi continuă: Ni s-a cerut să îi dăm pe cei mai dragi oameni ai noştri: copiii şi bătrânii.

— Nu! urlă Martha de lângă Ester, şi acelaşi strigăt teribil răsună ca un ecou în rândurile întregii mulțimi.

Ester căută cuvinte de alinare pentru prietena ei, dar nu le găsi. Nu, era de neconceput să li se ceară să îşi dea copiii. Încercă să se concentreze asupra cuvintelor rostite de decanul de vârstă al evreilor, cuvinte pe care însă niciun bărbat şi nicio femeie nu ar fi trebuit să le audă vreodată în viață.

— La vârsta mea, n-am încotro decât să întind mâinile spre voi şi să vă cer: Frați şi surori, dați-mi copiii! Tați şi mame, dați-mi-i pe copiii voştri...

Martha căzu în genunchi, trăgându-şi cei doi copii aproape şi bâjbâind aproape orbeşte după cel mai mic dintre ei, Zillah. Ester se aplecă s-o ajute, ascultând doar pe jumătate discursul lui Rumkowski, cel care perora despre ordinul pe care îl primise de a trimite peste douăzeci de mii de evrei şi despre felul în care el

şi consiliul de conducere din ghetou luaseră teribila decizie în privinţa celor care urmau a fi sacrificaţi.

— Nu ne-am gândit „Câţi oameni vom pierde?”, ci „Câţi putem salva?”, îşi ridică bătrânul vocea pentru a acoperi urletul teribil. Azi nu vă pot aduce nicio alinare. Vin la voi ca un hoţ ca să vă iau ceea ce iubiţi cel mai mult. Trebuie să duc la bun sfârşit această operaţiune dificilă şi sângeroasă, trebuie să tai mădularele pentru a salva corpul. Trebuie să vă iau copiii, altfel vor fi luaţi alţii.

Continuă să vorbească, să-şi pledeze cauza, să explice cât de mult se străduise să-i facă pe nazişti să se răzgândească, dar nu-l mai asculta nimeni. În capetele tuturor vuia continuu, ca o sirenă din infern, un singur refren: „Daţi-mi copiii, daţi-mi copiii, daţi-mi copiii!”

DOISPREZECE

12 SEPTEMBRIE 1942

ESTER

O linişte stranie se abătuse asupra ghetoului.

Era sfânta sărbătoare de Rosh Hashana, dar nu o celebra nimeni. Familiile nu se mai aşezaseră în jurul meselor şi toată pofta de mâncare pierise. Niciun copil nu alerga vesel pe stradă, nu sărea coarda şi nu juca şotronul. Nicio femeie vârstnică nu şedea pe treptele casei pentru a-i supraveghea pe cei mici şi a curăţa legumele luate pe raţie pentru cina tradiţională. Niciun

prunc nu plângea şi singurele lacrimi erau cele vărsate de mamele din ale căror braţe fuseseră smulşi.

Poliţia evreiască şi stăpânii ei SS-işti terorizaseră toată săptămâna ghetoul, mânându-i la muncă pe toţi cei neînregistraţi. Goliseră casele, bifaseră nume pe liste, îi scoseseră pe copii din poduri, pe ţâncii care abia începuseră să meargă din butoaie şi pe prunci din sertare şi fântâni, şi din oricare alte locuri unde adulţii încercaseră să îi ascundă. Îşi înfipseseră baionetele în fiecare saltea şi canapea, găuriseră pereţii cu gloanţe şi îi vânaseră pe fugari cu ajutorul unor câini răi, trimişi să scotocească prin beciuri şi şoproane. Străzile care duceau către piaţa Marysin se umpluseră de copii derutaţi, agăţaţi de mâinile bunicilor, oameni bătrâni care se clătinau pe picioare, şi în fiecare din aceste zile negre trenurile veneau unul după altul şi îi răpeau fără milă.

Acum singurul sunet care se mai înălţa în aerul toamnei era uruitul maşinilor de cusut, al matriţelor de presat pielea şi al războaielor de ţesut. Viaţa revenea în ghetou, o viaţă pe care însă nimeni nu mai era sigur că vrea să o ducă. Pentru că ce era viaţa fără o generaţie care să deschidă calea şi o alta care să vină din urmă? Pentru ce şi cine să munceşti? Doar pentru a mai câştiga câteva zile din această nonexistentă mizeră?

Unii supravieţuiseră. Ruth şi Sarah ieşiseră cu o zi în urmă din ascunzătoare şi se întorseseră acasă, însă Martha refuzase să-şi lase copiii singuri şi plecase cu ei, iar Noah se refugiase într-un colţ şi-şi smulgea buclele din cap plângând. Încercase să-şi urmeze familia, însă fusese îmbrâncit cu forţa deoparte de

lângă trenurile de vite ticsite cu oameni, căci umerii lui lăți erau prea valoroşi pentru nazişti pentru a fi lăsat să plece.

Familia Pasternak-Abrams se strânse în jurul mesei, dar nimeni nu îndrăznea să mănânce.

— Data viitoare ne vor prinde, rosti Ruth cu o voce tremurătoare, dar fermă.

— Data viitoare, repetă Sarah cu ochii ațintiți în jos. Ester, ar trebui să fugi din ghetou. Şi tu, şi Filip, aşa cum a făcut Leah. Mi-aş da viața să vă văd plecați.

— Şi eu, o aprobă Ruth. De o mie de ori.

Soții lor le îmbrățişară pe după umeri şi dădură solemn din cap în semn de încuviințare.

— Noi ne-am trăit viața, spuse Mordecai. Ne-am trăit tinerețea, am făcut copii, am avut parte de bucurii mulți ani, dar voi... voi sunteți tineri. Ester, ia legătura cu Ana şi cu Bartek! Fugiți de aici şi trăiți-vă viața, şi faceți-o pentru voi înşivă, dar şi pentru noi şi pentru copiii care vor duce moştenirea ambelor familii mai departe! îşi întinse mâinile peste masă şi adăugă: Vă rog! rosti, şi vocea i se frânse. Trebuie să încercați, de dragul nostru!

Ester se uită la Filip. De mult timp rezista tentației de a fugi, convinsă fiind că oamenii din ghetou aveau nevoie de ea, dar la ce folosea o soră medicală în lipsă de pacienți? O moaşă care nu avea pe cine moşi? Şi totuşi, se simțea vinovată numai la gândul de a fugi. Filip îşi aşează brațul cald şi ferm în jurul ei şi o sărută pe buze.

— A venit vremea, spuse el. Nu-i aşa, Ester?

Ea clătină din cap şi ochii i se umplură de lacrimi, dar adevărul era că n-avea nicio idee ce altceva putea face, iar toţi ceilalţi păreau foarte siguri pe ei.

— Da, a venit vremea, îşi aprobă ea soţul.

TREISPREZECE

FEBRUARIE 1943

ANA

Ana despături cu grijă bucata delicată de carton pentru a verifica detaliile poate pentru a suta oară. Faţa lui Ester o privea solemn de deasupra unui nume polonez clasic: „Emilia Novak”, o bună catolică născută în Łęczyca, acum soră medicală în Varşovia. Ana avea contacte în spitalul de acolo din perioada când urmase cursurile facultăţii de moaşe şi obţinuse o slujbă pentru Ester/Emilia pentru momentul când ea şi „Filip Novak” aveau să ajungă în capitală. Având în vedere că majoritatea lucrătorilor textili din Łódź erau evrei, deliberaseră îndelung dacă să scrie în documentele lui Filip că acesta era croitor, însă cum bărbatul avea nevoie de un loc de muncă şi în capitală existau mai multe ateliere care făceau haine la comandă, îl transformaseră într-un nativ din Varşovia aflat în călătorie la Łódź în scop de aprovizionare. Amprentele erau singurul lucru care lipsea din cărţile de identitate ale celor doi, şi de acestea urmau să se ocupe ei înşişi după ce ieşeau din ghetou – dacă reuşeau să o facă.

Ana împături înapoi bucata de carton şi o aşează cu un oftat într-o cutie pentru mărunţiş. Era a patra oară când puneau la cale un plan de fugă pentru tânăra pereche, şi dăduseră greş din nou. Un dulgher priceput, membru al Rezistenţei, meşterise un fund fals la una dintre căruţele care transportau mărfuri în ghetou şi afară din el, iar în ultimele două luni mai mulţi oameni reuşiseră să scape în acest fel, însă nu era deloc uşor. De obicei, căruţele intrau în ghetou încărcate cu legume şi ieşeau cu mărfuri produse în ateliere, însă după numeroasele evadări din primele două luni ale anului 1943, poliţia evreiască şi ofiţerii SS stăteau cu ochii pe ele, aşa încât de multe ori era imposibil de găsit un moment prielnic în care fugarii să se poată strecura înăuntru.

De patru ori aşteptase neliniştită Ana să intre căruţa pe strada laterală convenită, şi de patru ori vizitiul clătinase trist din cap la vederea ei. Începuse să creadă că nu aveau să reuşească niciodată să ducă misiunea la bun sfârşit, iar situaţia devenea din ce în ce mai disperată. În rândurile Rezistenţei circula zvonul că execuţiile urmau să înceteze la Chełmno. La început păruse o veste bună, dar apoi auziseră de o activitate suspectă a naziştilor în lagărele de concentrare, în special în cel de la Auschwitz. Se părea că nemţii construiau crematorii gigantice, ceea ce nu putea însemna decât un singur lucru – că nu mai intenţionau să-i „închidă” pe evrei, ci să-i elimine pe scară largă. Micile ghetouri de pe întreg cuprinsul Poloniei erau desfiinţate şi nu peste mult timp aveau să urmeze şi cele mari, oricât de mult se străduiau Ana şi prietenii ei

să îi ajute pe evrei. Ester şi Filip trebuiau să plece, şi cât mai repede.

— Poate că, din moment ce nemţii supraveghează atât de îndeaproape căruţele, ar fi bine să căutăm o altă cale, spuse Alekzander.

— Ca de pildă?

— Cunosc o fată care activează într-un grup ce lucrează la săparea unui tunel dintr-o veche pivniţă de vinuri. Tunelul trebuie să fie lung cât să depăşească perimetrul ghetoului, dar, dacă ar reuşi să-l termine, ar putea fi o cale sigură de evadare pentru mulţi oameni. O să încerc să aflu mai multe despre treaba asta.

Anei îi sări inima din piept. Fiul ei mijlociu părea extrem de hotărât, şi îl iubea pentru asta, dar în acelaşi timp se temea pentru el.

— Zander, sper că vei fi cu băgare de seamă.

— Sigur că da, mamă. Nu-ţi face griji pentru mine! Jakub se descurcă de minune cu documentele de identitate şi treaba mea e să-i eliberez pe oamenii care să le folosească.

Jakub radie de încântare. Devenise, într-adevăr, expert în falsificarea actelor cu ajutorul presei de tipărit, făcând copii după documente reale şi înlocuind apoi datele şi semnăturile cu unele false, scrise cu îndemânare şi cu cea mai mare atenţie la detalii. Crease personal o copie aproape perfectă a ştampilei oficiale. Problema rămânea însă scoaterea oamenilor din ghetou.

— Nu-ţi face griji, mamă, repetă el vorbele rostite de fratele mai mare, îi vom scoate curând pe Ester şi pe Filip de aici şi-i vom trimite la Varşovia ca să aştepte

acolo sfârşitul acestui război nenorocit. Ruşii ripostează puternic şi i-au pus pe fugă pe nazişti. Roata se va întoarce, sunt sigur. Peste un an o să îl vizităm pe Filip „Novak” la Varşovia ca să ne facem costume la comandă pentru a sărbători cu toţii victoria Aliaţilor.

Ana le zâmbi amândurora.

— Sunteţi băieţi buni şi Dumnezeu vă iubeşte şi vă binecuvântează. Eu şi tatăl vostru suntem foarte mândri de voi. Bun, acum hai să ascundem hârtiile astea, ca să fie pregătite pentru data viitoare!

Alekzander se săltă în picioare şi ridică scândura din podea intenţionat dezlipită, dar, în timp ce Ana se apleca pentru a vârî cutia de mărunţiş sub ea, în siguranţă, un ciocănit puternic zgâlţâi uşa de la intrare.

— Grăbeşte-te! o zori Jakub.

— Deschideţi! strigă o voce cu inconfundabil accent nemţesc. Deschideţi imediat!

Ana împinse cutia în gaură.

— Vin acum, răspunse ea, după care bocăni zgomotos spre uşă, bâjbâind la zăvor pentru a le acorda băieţilor mai mult răgaz ca să pună scândura la loc.

Uşa se zdruncină şi mai tare de la atâta ciocănit, şi, într-un final, Ana o deschise.

— Vă cer scuze! Degetele mele nu mai sunt aşa de agile ca pe vremuri, rosti ea într-o germană fluentă.

Nemţii fură luaţi prin surprindere şi cel din faţă chiar îşi scoase casca în semn de salut, însă în spatele său mai erau alţi trei camarazi şi respiraţia Anei se acceleră la vederea lor. Patru SS-işti însemnau că vizita era una realmente importantă.

— Vă pot ajuta cu ceva, domnilor?

Un ofițer mai în vârstă păşi în față.

— Da, *Frau* Kaminski, credem că da. Credem că sunteți în contact cu membri ai Rezistentei. Credem că familia dumneavoastră – ochii bărbatului fugiră spre Zander şi Jakub, care între timp se apropiaseră şi stăteau de o parte şi de alta a Anei – e implicată într-o operațiune de falsificare care este atât ilegală potrivit legislației poloneze, cât şi un act deliberat de sabotaj îndreptat împotriva celui de-Al Treilea Reich.

— Falsificare? întrebă Ana încercând să-şi ascundă tremurul din voce. Eu?

— Familia dumneavoastră, răspunse ofițerul, împingându-i pentru a-şi face loc să intre. Percheziționați casa! le comandă subordonaților.

Ceilalți trei SS-işti dădură buzna tropăind şi începură să răstoarne mobilele şi să smulgă tablourile de pe pereți cu o desconsiderare grosolană. Ana se cutremură. Apartamentul elegant în care locuiau nu era în fapt căminul lor, însă în ultimii doi ani îl făcuseră să fie şi detesta să-l vadă distrus acum de bestiile SS-iste. Se simți cuprinsă de un nou val de ură față de opresori şi asta îi dădu tăria de a-i înfrunta:

— Nimeni nu-i trădător în casa asta. Nu suntem decât nişte oameni simpli, care ne câştigăm existența prin muncă.

— Muncă? Ce fel de muncă? Actele la control!

Studie documentele Anei şi pe cele ale lui Zander, dar zăbovi asupra celor ale lui Jakub.

— Lucrezi la tipografie?

— Da.

— Şi ce anume tipăriți acolo?

— Diverse. Cărți, ziare...

— Cărți de identitate?

— Da, am tipărit şi aşa ceva, dacă ni s-a comandat de către Reich.

SS-istul îl prinse de guler şi îl lipi de perete.

— Sau de către rețelele clandestine.

— Nu, domnule, gâfâi gâtuit Jakub. Numai de către Reich.

Cu coada ochiului, Ana văzu că unul dintre soldați ajunsese să stea pe scândura din podea sub care erau ascunse cărțile de identitate. Se forță să-şi mute privirea, să nu atragă în niciun fel atenția asupra locului. Dacă găseau fotografiile lui Ester şi Filip, aveau să-i vâneze şi să-i ucidă fără ezitare, încercările lor de a-i salva urmau să-i trimită cu siguranță la moarte şi tot ce-i mai rămânea de făcut era să se roage ca Zander să fi avut suficient timp pentru a aşeza scândura la loc în deplină siguranță.

Ofițerul îi dădu drumul din strânsoare lui Jakub la fel de brusc precum îl prinsese.

— Ați găsit ceva? îşi întrebă oamenii.

Soldații clătinară din cap şi Ana remarcă uşurată că soldatul se îndepărtase de scândura extrem de importantă. Merseră apoi să răscolească dormitoarele, şi, cu toate că ideea scotocirii printre obiectele personale îi repugna, era preferabilă găsirii probei incriminatorii.

— Nu contează, spuse ofițerul cu gradul cel mai înalt în timp ce le dădea ocol ca un motan mare. Avem informații cu privire la implicarea acestei familii în mişcarea de Rezistentă şi asta e de ajuns.

— De unde aveți informațiile? întrebă Zander.
— De la o sursă. Una foarte îndatoritoare.
— Şi foarte bătută, ripostă Zander.
Ana întinse brațul spre el ca să-l potolească, dar ofițerul se mulțumi să-i arunce un zâmbet fals.
— E uimitor ce mărturisiri sunt oamenii dispuşi să facă... ajutați de câteva mici mijloace de persuasiune, completă el, vârându-şi fața în cea a lui Zander. Aşa cum vei afla şi tu.
Ana îl văzu pe Jakub aruncând o privire spre uşă şi îşi dori ca fiul ei cel mic să se repeadă înspre ea. Cei trei SS-işti se aflau în dormitoare şi sigur ofițerul lor n-avea să-i lase pe ea şi pe Zander de capul lor pentru a-l urmări pe Jakub. Era o şansă să scape. Dar, ca şi cum i-ar fi. Citit gândurile, ofițerul o prinse brusc de braț şi i-l răsuci la spate, iar durerea o săgetă, făcând-o să geamă zgomotos.
— La orice mişcare bruscă, mama voastră moare.
Scoase un pistol din tocul de la brâu şi i-l puse la cap. Ana îi simți sărutarea înghețată şi se cutremură de spaimă. Dar pe urmă îşi zise: *Şi ce dacă?* Era dispusă să accepte moartea în schimbul vieții fiilor ei. Numai că ceilalți SS-işti se întorceau deja şi ocazia trecuse. Nu putea decât să fie recunoscătoare că Bartek şi Bronislaw nu se aflau acasă.
— Ați găsit ceva? latră ofițerul către subordonați.
— Doar astea, domnule... Nişte instrumente scârboase.
Unul din ei scoase din trusa medicală a Anei forcepsul şi îl agită în aer.

— Instrumentele astea sunt pentru scoaterea pruncului din mamă, spuse Ana, căreia aproape că-i veni să izbucnească în râs când îl văzu pe soldat cum lasă trusa să-i cadă de mâini de parcă l-ar fi opărit. Iar acela, continuă ea arătând cu capul spre cuțit, este pentru tăierea cordonului ombilical şi eliberarea fluidelor de după naştere, pentru ca pruncul să poată fi înfăşat.

Toți cei patru SS-işti se strâmbară dezgustați, şi Ana îi urî şi mai mult pentru asta.

— Vi s-a întâmplat şi vouă atunci când ați venit pe lume, nişte nou-născuți frumoşi şi nevinovați, când...

— Ajunge!

Ofițerul o trase iar de braț în sus atât de tare, încât Ana avu senzația că i-l dislocase din umăr.

— Ave Maria, Maica lui Dumnezeu! începu ea să intoneze, încercând să-şi adune puterile, însă rugăciunea nu-i aduse decât o lovitură de picior în gambă.

— Termină cu tâmpeniile astea religioase! Acum eşti locuitor al Reichului – aici nu-i loc de superstiții prosteşti. Afară!

O îmbrânci spre uşă şi, în ciuda urii care o copleşea, Ana se simți dintr-odată slăbită de spaimă.

— Unde mă duceți?

— La închisoare. Poate că o noapte sau două oferite cu amabilitate de Gestapo te vor face mai cooperantă.

— Dar n-a făcut nimic rău! protestă Jakub. Luați-ne pe noi şi pe ea lăsați-o în pace! Nu e decât o femeie bătrână, o moaşă nevinovată.

— Atunci, n-are motive să se teamă, răspunse răutăcios ofițerul. Haide! Afară!

O împinse pe Ana în jos pe scări şi un val de aer rece o izbi în față.

— Haina, spuse ea. Pot să-mi iau haina?

Ofițerul mârâi în timp ce unul dintre soldați luă haina Anei din cuier şi o pipăi. Scoase victorios din buzunar o cutiuță metalică pe care i-o înmâna superiorului său.

— Aha! Ce-i asta?

Spre marea ei uşurare, ofițerul îi eliberă brațul pentru a bâjbâi la capacul cutiei de praf de dinți.

— Înăuntru sunt documentele mele medicale, îi explică Ana. Le țin în cutie ca să le păstrez uscate.

— Ce poveste convenabilă! mârâi ofițerul, dar, când deschise capacul, găsi, aşa cum îl prevenise Ana, documentele care atestau calificarea ei ca moaşă.

Îi căzu fața, vârî cutia înapoi în buzunarul hainei şi i-o dădu.

— Afară! lătră el iar, şi de data asta nu mai exista niciun motiv de întârziere.

Ana se trezi împinsă în jos pe scară şi îmbrâncită într-o dubă de culoare închisă împreună cu cei doi fii. Vecinii ieşiră cu prudență în praguri ca să-i privească, iar Ana se rugă în gând să îi anunțe cineva pe Bartek şi Bronislaw, ca nu cumva să se întoarcă acasă şi să cadă în capcana întinsă de SS-işti. În timp ce portierele erau trântite în spatele lor, se întrebă dacă avea să-şi mai vadă vreodată soțul drag.

Singurul lucru bun, o adevărată binecuvântare, era acela că naziştii nu descoperiseră cutia de mărunțiş de sub podea chiar dacă ea, Zander şi Jakub fuseseră

prinşi, Ester şi Filip nu fuseseră trădaţi. Totuşi, nu reuşiseră să scape din ghetou, iar cu ameninţarea lagărelor de exterminare planând deasupra capetelor lor, eşecul o împungea pe Ana la fel de dureros precum se aştepta să se întâmple şi în temutele celule de detenţie ale Gestapoului.

PARTEA A DOUA

AUSCHWITZ-BIRKENAU

PAISPREZECE

APRILIE 1943

ESTER

— Hai, mamă, uite, bea, te rog, asta! O să te facă să te simţi mai în putere!

Ester ridică bolul cu supă la buzele mamei, încercând să o facă să guste măcar. Ruth se strădui, dar era prea slăbită şi părea că acum până şi efortul de a înghiţi era prea mare pentru ea. Ester se rugă să-i de Domnul răbdare. Ar fi. Trebuit să fie la spital, însă acest pacient era prea preţios pentru a fi lăsat de izbelişte.

— Foarte bine! Aşa, mamă, câte o înghiţitură pe rând!

Ochii lui Ruth o urmăreau cu o expresie de scuză întipărită pe faţa îngrozitor de slabă. Ester o văzu cum

se concentrează asupra supei, forțându-se să mai înghită un pic, şi îi zâmbi.

— Bine! Foarte bine!

Încă un pic de lichid curse pe gâtul lui Ruth şi Ester îşi permise să spere puțin. Fusese o iarnă lungă şi grea, cu tuberculoza stând la pândă în întreg ghetoul şi răpindu-i pe cei mai neglijenți. La începutul lui ianuarie o pierduseră pe biata Sarah din cauza unor crize distrugătoare de tuse, o suferință la care îi făcuse pe toți părtaşi noapte după noapte, aşa încât fusese aproape o binecuvântare atunci când Domnul Se îndurase şi o luase la El ca să se odihnească. Ester o jelise pe soacra pe care nu o cunoscuse decât în mijlocul greutăților şi al suferințelor şi se străduise să-l aline pe Filip ținându-l noaptea în brațe sub pături şi lăsându-l să plângă în întuneric. Ruth, în schimb, reuşise cumva să se agate de viață, şi cum primăvara se apropia, Ester era sigură că avea să-şi revină, dar numai dacă reuşea să mănânce.

Singurul lux de care nu dispuneau era timpul. Iarna, transporturile în afara ghetoului încetaseră – poate că sărmanilor soldați nemți nu le făcea plăcere să-i mâne pe evrei la moarte prin zăpadă şi ger – însă reîncepuseră cu o săptămână în urmă şi toți cei care nu lucrau erau în pericol. O slujbă foarte bună o aştepta pe Ruth la brutăria din ghetou, un favor făcut lui Ester de bunica recunoscătoare a unui băiat născut în prima zi a sărbătorii de Hannukah – aşa că, dacă izbutea să se dea jos din pat, totul avea să fie bine.

— Te rog, mănâncă şi restul, mamă!

Ruth îşi dădu ochii peste cap, dar mai sorbi un pic din supă.

— Nu ştiu de ce-ți baţi capul cu mine, draga mea.

— Pentru că te iubesc, mamă.

O lacrimă sclipi în ochii lui Ruth, care îşi întinse braţul slab şi o îmbrăţişa cu o forţă surprinzătoare.

— Eşti o fată bună, Ester. Îmi doresc să te văd plecată de aici.

— Iar eu mă bucur că nu am plecat, mamă, altfel n-aş fi putut să am grijă de tine.

Asta era adevărat, dar Ester trebuia să recunoască în sinea ei că o durea inima când se gândea cât de aproape fuseseră ea şi Filip să scape din iadul ghetoului. De patru ori se ghemuiseră în fundul atelierului lui Filip în aşteptarea momentului potrivit pentru a sări în căruţă, şi de fiecare dată ticăloşii de poliţişti evrei se fâţâiseră prin preajmă, ţanţoşi şi plini de importanţă, nelăsându-i tânărului cuplu nicio secundă liberă. Şi după aceea venea mesajul îngrozitor: „Renunţăm la plan!”

Ester nu ştia ce se întâmplase, doar că de atunci nu mai primise veşti de la Ana, iar fiul ei, Zander, nu mai fusese văzut în tramvai. În fiecare noapte, îngenunchea în mansardă lângă Filip şi se rugau amândoi pentru siguranţa familiei Kaminski, însă Ester se temea de tot ce era mai rău. Dacă Gestapoul aflase că îi ajutau pe evrei şi îi prinsese asupra faptului, nu aveau să aibă parte de clemenţă, iar pe Ester o chinuia teribil gândul că oamenii aceia buni la suflet ar fi putut muri din pricina ei.

— Dacă e aşa, atunci cu atât mai mult trebuie să trăim, ca să le onorăm memoria, îi spuse Filip.

Şi asta şi încercară, făcând eforturi mari, cu toate că le era greu când viaţa se redusese la truda zilnică pentru supravieţuire.

Singurul loc unde mai găseau bucurie în zilele acelea era în mansardă, cuibăriţi împreună sub pături, şi Ester se îmbujora acum la amintirea felului cum o mângâiase Filip cu o noapte înainte.

— Tu, Ester, eşti sărbătoarea vieţii mele, murmurase el cu buzele lipite de pielea ei. Eşti muzica mea, fericirea mea de zi cu zi. Eşti tot ce am nevoie.

— Şi tu eşti la fel pentru mine, răspunsese Ester, arcuindu-se spre el.

— Ester!

Tresări şi se smulse din reveria plăcută la sunetul numelui ei sâsâit de undeva de sus. O luă la fugă şi în capul scărilor dădu cu ochii de Delilah, vecina lor, care se holba la ea cu ochi plini de spaimă.

— Vin! Vin poliţiştii şi au o listă cu ei.

Ester îngheţă.

— Unde sunt?

— În faţa casei mele, dar se mişcă repede. N-avem timp s-o ascundem pe Ruth în spatele panoului. Nu poţi s-o duci în altă parte? Vera are beci la casă, stă pe strada Marynarska. Şi ar putea să... Oh!

Ester văzu cu oroare cum un poliţist o înşfacă neceremonios de braţ pe Delilah şi o împinge deoparte.

— Ester Pasternak? întrebă el.

Ester dădu din cap cu un aer tâmp.

— Bun! Am aici o listă cu persoane care secătuiesc Reichul.

— Poftim?

Spre cinstea lui, tânărul evreu se înroşi, însă, după ce o măsură din priviri, reveni la sarcina lui abjectă:

— Persoane care secătuiesc de puteri Reichul. Germania nu-şi permite să țină în ghetou oameni care nu contribuie la viabilitatea economică a comunității.

— Poftim?

— Avem nevoie de muncitori. Ştii asta. Te rog, nu îngreuna şi mai mult lucrurile!

— Pentru cine să nu le îngreunez? întrebă Ester. Pentru tine? Să înțeleg că te doare că trimiți la moarte oameni lipsiți de apărare? Poate te mustră conştiința? Sau te pomeneşti că doar te deranjează că treaba asta te face să pierzi timp şi să întârzii să ajungi la casa ta bine încălzită şi la tocana care îți va umple stomacul, toate oferite cu bunăvoință de naziştii în fața cărora faci sluj.

— Ester! încercă Delilah să o avertizeze din spatele bărbatului, însă Ester părea incapabilă să se oprească.

— De ce? spuse ea coborând scara pentru a-l înfrunta pe tânăr. De ce faci asta? De ce îți vinzi poporul duşmanilor noştri?

— Germania nu ne e duşman, răspunse înțepat polițistul. Patria-mamă ne protejează.

— Asta vi se spune? Şi, mă rog frumos, cum îi protejează pe cei din neamul nostru, îi urcă în camioane pline cu gaz?

Tânărul se foia de pe un picior pe celălalt.

— Uneori individul trebuie sacrificat pentru binele suprem.

— Sacrificiu? Asta ne învață credința noastră?

Asta ne spune Tora?

— Păi...

— O să-ți reproduc exact ce ne învață Tora: „înaintea celui cărunt să te scoli, să cinsteşti fața bătrânului.” Leviticul 19:32. Aşa că, spune-mi, cum îi respecți tu pe vârstnici, îi târăşti afară din paturile în care bolesc şi-i expediezi cu trenul spre locuri de unde nu se vor mai întoarce?

O văzu pe Delilah făcând un pas în spate pentru a nu fi asociată cu ea, dar nu se opri; cum putea să-şi trimită mama la moarte fără a opune rezistență?

— Uite ce-i, reluă Ester, forțându-se să nu ridice vocea. Mama a căpătat o slujbă la o brutărie. Trebuie să înceapă lucrul săptămâna viitoare şi n-are nevoie decât de câteva zile ca să mai prindă putere. Era o minciună, şi amândoi o ştiau, dar polițistul păru că şovăie şi Ester se aruncă în genunchi în fața lui, spunând: Te implor! Sunt soră medicală, ştiu cum să o pun pe picioare. Acordă-ne o săptămână! Dacă până atunci nu va fi în stare să-şi ia slujba în primire, poți să o pui din nou pe listă.

Polițistul se uită în jos la agenda din mână, apoi îşi căută creionul, şi preț de o clipă victorioasă Ester crezu că avea să şteargă de pe listă numele mamei, însă în momentul următor un ofițer SS apăru de după colț, iar polițistul evreu luă poziția de drepți şi-şi vârî creionul înapoi în buzunar.

— Totul e în regulă, soldat? întrebă neamțul.

— Totul în regulă. Tocmai îi spuneam acestei tinere să o aducă pe mama ei pentru a fi. Transportată.

— Excelent! Nazistul îşi aţinti ochii albaştri pătrunzători asupra lui Ester şi-şi duse mâna ameninţător la puşcă, adăugând: Grăbeşte-te! N-avem toată ziua la dispoziţie.

Ester se încruntă la el, însă o voce moale se auzi de undeva din spate:

— Aici sunt, domnule ofiţer. Sunt pregătită să merg.

Ester se răsuci şi o văzu pe Ruth coborând greoi scara, sprijinindu-se cu toată forţa de balustradă.

— Mamă! strigă Ester şi alergă să o ajute. Nu pot să te las să pleci, sâsâi ea. Nu pot să...

— Nu ne permitem să-ţi punem viaţa în primejdie, rosti calm Ruth. Spune-i tatei că-l iubesc şi ai grijă de el, scumpa mea, până ce ne vom reîntâlni în viaţa de apoi!

— Mamă, nu!

— Grăbiţi-vă, vă rog! le tăie vorba poliţistul după ce aruncă o privire în direcţia comandantului SS. E timpul să mergeţi.

O mulţime dezordonată mărşăluia pe stradă, mânată de la spate de nazişti înarmaţi cu bâte mari, şi poliţistul o împinse pe Ruth spre oameni. Femeia se împiedică de o piatră desprinsă din treaptă şi zbură de pe scară, prăbuşindu-se la pământ.

— Ridică-te! lătra ofiţerul SS şi o lovi cu piciorul.

Ester văzu roşu în faţa ochilor.

— Las-o în pace! strigă ea împingându-l pentru a-şi face loc şi a veni în ajutorul mamei sale. Nu-i de ajuns

că o trimiteți la moarte, de ce n-o lăsați să plece cu demnitate?

— Oooh... Ia uite la ea, a luat foc! spuse comandantul. O pisică sălbatică evreică în toată puterea cuvântului.

— O îmblânzesc eu, domnule, rosti rânjind unul dintre slugoii care manevrau bâtele, iar Ester se făcu mică şi o strânse pe Ruth la pieptul ei.

Comandantul surâse în bătaie de joc.

— Nu-ți mânji mâinile cu ea, soldat! Nu merită. Cât despre tine – o împunse el cu puşca pe Ester – dacă vrei ca mama ta să meargă demnă la moarte, n-ai decât să o însoțeşti.

— Nu! țipă Ruth. Nu, Ester, nu! Cere-ți scuze! Pleacă de aici! Intră în casă! Nu trebuie să vii cu mine. Te rog... nu veni!

— Prea târziu! mârâi comandantul. Hai, intră în rând!

— Dar...

— Intră în rând când îți zic!

O împunse în spinare cu puşca şi-şi plimbă degetul pe trăgaci. Ester se grăbi să se alăture mulțimii, trăgând-o pe Ruth după ea.

— Bravo, pisicuțo! Călătorie plăcută!

Îşi flutură batjocoritor mâna în chip de rămas-bun şi cele două porniră alături de mulțimea de evrei către Marysin.

— Nu te îngrijora! îi şopti Ester lui Ruth. O să te las la gară şi mă întorc. O să le spun că te-am condus la tren. Vor vedea că port uniformă. Şi mă vor lăsa să plec.

Dar chiar în timp ce se îmbulzeau pe drum, îl văzu pe polițistul evreu cum îşi scoate iar creionul, şi în loc să taie numele lui Ruth de pe listă, îl scrie pe al ei. Acum

era şi ea pe listă şi trebuia să facă tot posibilul să evite să fie urcată în tren.

La gară domnea debandada, şi Ester îşi dădu seama cu oroare că în afară de bătrâni şi infirmi erau şi oameni mai tineri. Nu recunoscu pe nimeni şi bănui că erau evrei din alte ghetouri, aflaţi în tranzit, însă prezenţa lor însemna că a ei nu avea să fie remarcată, aşa cum sperase, şi o gheară începu să-i strângă inima ca într-o menghină. După ce văzuse de atâtea ori oameni mânaţi spre camioanele din lemn goale pentru transportul vitelor, acum înţelese cu infinită spaimă că se număra printre ei.

— Filip! strigă.

Nu putea să îl părăsească; nu putea să moară. Îşi imagină faţa lui la întoarcerea acasă, când avea să îi descopere absenţa, şi se urî pentru răul pe care i-l făcea. Cu doar o noapte în urmă stătuseră atât de strânşi unul în altul, încât păreau una şi aceeaşi fiinţă, iar acum prostia ei îi despărţea. De ce nu-şi ţinuse gura, aşa cum o rugase Ruth? De ce o apucase furia tocmai astăzi? Îi fu însă de ajuns să arunce o privire alături, spre mama ei, slăbită şi înspăimântată, pentru a găsi răspunsul. Nu fusese în stare să o lase pe Ruth singură cu acei monştri.

— Unde mergem? îl întrebă pe unul dintre poliţiştii care îi mâna spre vagoane.

Era un tânăr cu ochi închişi la culoare care sorbea lacom dintr-o sticluţă, poate pentru a-şi amorţi durerea. Ester nu îl compătimea deloc, dar încercă să-i exploateze slăbiciunea.

— La Chełmno?

— Nu, nu la Chełmno.

— Atunci, unde?

Tânărul o privi cu ochi înceţoşaţi.

— Un loc pe nume Auschwitz. O tabără.

— O tabără? se agăţă Ester de vorbele lui. Ce fel de tabără?

Bărbatul ridică din umeri şi dădu să se îndepărteze, însă Ruth îl prinse de braţ.

— Fiica mea a fost adusă aici din greşeală. E soră medicală şi n-are ce căuta printre noi. E foarte pricepută în meserie şi are un rol important în spital.

Tânărul scoase un hohot de râs amar.

— Nu contează, femeie. E evreică. Şi în ochii ăstora, niciun evreu nu este important.

— Dar n-am putea să...?

Bărbatul plecase însă şi între timp se apropiaseră de trenuri. Vagoanele pentru vite erau înalte, cam la un metru de pământ, şi n-aveau scări. Doi SS-işti, bărbaţi puternici, stăteau de o parte şi de alta a uşii şi îi trăgeau în sus pe oameni, şi, din instinct, Ester o săltă pe Ruth pentru a o cruţa de atenţiile lor nedorite. Ruth rămase o clipă pe marginea vagonului, clătinându-se pe picioare ca un ţânc, şi inima lui Ester se umplu de iubire pentru femeia atât de bună la suflet care o adusese pe lume. Dar deja mama ei era împinsă tot mai adânc în vagon în timp ce alţii se îmbulzeau înăuntru.

— Du-te! îi strigă Ruth. Pleacă! Întoarce-te la Filip!

Ester dădu din cap în semn de încuviinţare şi încercă să-şi croiască drum înapoi. Inima i se frânse la gândul că-şi părăsea mama, dar ce altceva putea face decât să se retragă pentru a fi în siguranţă? îşi înfipse ferm

picioarele în pământul noroios, lăsându-i pe alții înaintea ei şi rugându-se ca trenul să se umple până la refuz pentru a avea răgazul necesar ca să-şi pledeze cauza. Mama ei era în ultimul vagon şi locomotiva porni brusc să pufăie, iar impiegatul suflă voios din fluier. Paznicii începură să strige şi să împingă şi mai tare oamenii în vagoane, dar era clar că nu toată lumea avea să încapă în tren.

— Pleacă! strigă iar Ruth înainte de a fi înghițită cu totul de mulțimea dinăuntru.

Ester dădu din cap, cu şiroaie de lacrimi curgându-i pe față, însă în clipa următoare zări în uşă o figură familiară care era împinsă în față de oamenii care se buluceau înăuntru.

— Ana?

Nu se putea, se înşelase. Femeia semăna cu vechea ei prietenă, dar era mult mai slabă, iar fața plină de vânătăi şi cicatrice o făcea de nerecunoscut. N-avea cum să fie ea, îşi zise Ester. Ce să caute Ana într-un tren plin de evrei?

— Ester?

Ochii li se întâlniră, şi, în secunda când Ester îi văzu privirea fermă şi îngrijorată din spatele pleoapelor obosite, fu sigură că era moaşa.

— Ce e cu tine aici? strigă ea.

Paznicii încercau să o împingă pe Ana din uşă pentru a face loc şi a închide uşa imensă, iar Ester păşi instinctiv în față când îşi auzi prietena cum scoate un urlet de durere. În clipa următoare se trezi prinsă de mijloc, ridicată pe sus şi împinsă în vagon.

— Nu! țipă ea lovind cu picioarele, însă uşa se închidea deja şi se pomeni lipită de celelalte trupuri cufundate în întunecimea spațiului fetid, înspăimântător.

Panica o cuprinse şi-şi simți inima bubuind în coaste în timp ce încerca să tragă aer în piept. Se gândi la Filip şi corpul i se încovoie ca înjunghiat. S-ar fi prăbuşit la podea dacă nu ar fi fost ținută în picioare în mod dureros de celelalte amărâte de suflete înghesuite în jur.

— Îmi pare rău, iubirea mea! icni ea tare. Îmi pare atât de rău!

Lacrimile care îi curgeau de pe obraji în gură amenințau să îi sufoce căile respiratorii şi aşa pe jumătate blocate şi capul porni să i se învârtă de greață. Dar un braț o prinse brusc, de data asta nu ca s-o împingă, ci ca să o tragă în siguranță înspre posesoarea lui.

— Te țin eu, Ester, se auzi în întuneric vocea Anei. Te țin eu, şi, indiferent unde ne vor duce, n-o să-ți dau drumul!

CINCISPREZECE

APRILIE 1943

ANA

— Hai, Ester!

Ana întinse mâinile spre tânăra care încerca să coboare din tren ținând încă în brațe trupul mamei ei.

Ruth Pasternak murise în timpul nopții, şi singura binecuvântare fusese aceea că-şi găsise sfârşitul în siguranță, în brațele fiicei sale. Imediat ce trenul plecase din Łódź, lumea începuse să se foiască în spațiul aglomerat. Cineva reuşise să smulgă o scândură pe jumătate desprinsă din partea laterală a vagonului pentru vite, lăsând din fericire aerul proaspăt şi ceva lumină să pătrundă înăuntru, aşa încât putuseră să o găsească pe Ruth în mulțime. Era însă evident că femeia se stingea, şi Ana rămăsese în picioare, rugându-se în tăcere, în timp ce Ester îşi alinase mama şi o ajutase să treacă în pace la odihna veşnică. Totuşi, chiar înainte de a muri, Ruth întinsese mâna ca să atingă uşor, dar ferm brațul Anei.

— O să ai grijă de ea? implorase muribunda. Îmi promiți că vei avea grijă de fata mea?

— Fireşte! o asigurase Ana. Cu mare bucurie!

Ruth dăduse din cap.

— De acum încolo, ea va fi fiica ta.

După care o sărutase pe obraz pe Ester şi renunțase la luptă. Ester plânsese în hohote tăcute, înfrânate, însă disconfortul călătoriei lungi îi oferise măcar timp pentru a jeli. Acum se părea că şi acest episod se încheiase.

— Pune-o jos! se răsti la Ester un ofițer SS, făcând semn cu dispreț spre cadavrul lui Ruth.

— Dar trebuie să o înmormântez, domnule.

— S-o înmormântezi! lătră bărbatul batjocoritor. Unde s-o înmormântezi în Birkenau? Las-o jos şi o s-o aruncăm în groapă lângă ceilalți!

— Ceilalți? întrebă Ester, uitându-se în jur la oamenii care se chinuiau să coboare din tren.

— Nu întreba! o îndemnă Ana. Îmi pare rău, Ester, dar va trebui s-o lăsăm aici! Trebuie să nu rămânem în urmă.

Din câte se părea, trenul se oprise în mijlocul pustietății, iar acum deportații erau mânați pe un drum plin de gropi, în timp ce nişte câini răi se repezeau să-i muşte de picioare. Deja atrăseseră prea multă atenție asupra lor, aşa că Ana luă cu blândețe trupul lui Ruth din brațele tinerei şi îl întinse pe pământ. Ruth murise cu ochii închişi, fiind astfel cruțată de vederea locului deprimant în care fusese adusă fiica sa. Ana îi acoperi fața cu propriul şal, apoi o luă de braț pe Ester şi o trase în grabă după ea. „De acum încolo, ea va fi fiica ta." Ei bine, oricât de mult îşi iubea ea fiii, dintotdeauna îşi dorise o fiică, şi, chiar dacă acesta nu era locul ideal în care să o capete, asta era situația şi trebuia să fie recunoscătoare. Încurcate erau căile Domnului!

Gândul la cei trei fii amenința să o afunde în disperare, aşa că Ana se agață de Ester atât ca să se sprijine de ea, cât şi pentru a o ajuta să înainteze. Nu ştia ce se întâmplase cu Bartek şi Bronislaw şi nu putea decât să spere că reuşiseră să fugă din Łódź. În timpul cinelor, discutaseră uneori în şoaptă în familie despre ceea ce aveau să facă în caz că erau prinşi, iar Bartek contactase celule ale Rezistenței din Varşovia care îi puteau lua în grija lor dacă aveau nevoie de ajutor. Anei îi plăcea să şi-i imagineze pe cei doi în capitală, în vechea şcoală de moaşe ale cărei cursuri le urmase. Era conştientă că e o prostie din partea ei, însă acela era cartierul din oraş pe care îl cunoştea cel mai

bine şi în felul acesta le păstra cumva amintirea vie în inima ei.

N-avea idee unde fuseseră dusi Zander şi Jakub.

În cursul interogatoriilor, SS-iştii încercaseră să o şantajeze cu ei de nenumărate ori. „Spune-ne tot ce ştii, altfel băieţii tăi vor avea de suferit!" La cinele acelea şoptite, conveniseră însă să nu spună nimic dacă erau prinşi şi mai ales să nu divulge nume. În fapt, Ana nu fusese convinsă că avea să fie suficient de puternică pentru a rezista brutalităţii naziste, dar Dumnezeu fusese de partea ei în sala aceea ce deborda de ură, iar lumina Lui se pogorâse asupra sa, ajutând-o. În cele din urmă, torţionarii ei îşi pierduseră răbdarea şi îi spuseseră că e o hoaşcă proastă şi neştiutoare şi că urmau să o ducă într-o tabără ca să „înveţe să se comporte ca o bună nemţoaică". Iar acum era aici.

Drumul denivelat se întindea în faţa lor şi străbătea un teren mlăştinos, oprindu-se după trecerea printr-o arcadă în faţa unei clădiri mari din cărămidă încadrată de garduri imense, duble. Cumplitele sârme ghimpate erau susţinute de stâlpi înalţi din beton şi păzite la intervale regulate de uriaşe turnuri de observaţie din lemn. Indicatoare mari avertizau asupra pericolului electrocutării în perioadele când luminile erau aprinse, iar acest tip de hotar făcea ca gardul ghetoului din Łódź să semene cu o construcţie ridicată de o mână de copil. Ana se înfiora la gândul că urma să fie ţinută captivă înăuntrul incintei.

— Deci asta este tabăra? întrebă Ester ridicându-şi, în fine, capul. Birkenau? Credeam că mergem la Auschwitz.

— Auschwitz-Birkenau, rânji la ea un paznic aflat în apropiere. Un lagăr nou-nouț, bun la toate şi super eficient.

Scoase un hohot de râs malefic şi le forță să intre în rând alături de alte trei femei. Ana observă că în vederea marşului inexorabil către gardurile din sârmă se formaseră două coloane, una de femei, cealaltă de bărbați, alcătuite din rânduri de câte cinci persoane. Încercă să rămână în urmă, să nu cedeze, însă nemții impuseseră un ritm susținut şi îi loveau pe toți cei care se împiedicau. Ceea ce era dificil de evitat, căci în tren nu avuseseră nimic de mâncare şi, încă şi mai rău, nici apă de băut, iar Ana se simțea periculos de amețită. Preț de o clipă, aproape că o invidie pe Ruth fiindcă se sustrăsese infernului, apoi se dojeni singură pentru slăbiciunea de care dădea dovadă. Se afla aici pentru un motiv anume, pe care Dumnezeu încă nu i-l revelase.

Drumul pe care înaintau era în mod clar săpat pentru construcția unei noi linii ferate şi lucrătorii care munceau la ea erau traşi deoparte pentru a le face loc, formând un soi de comitet de primire straniu, aşa cum stăteau cu lopețile sprijinite pe umerii lor slabi. Ana îi privi şi, remarcând siluetele emaciate şi privirile hăituite, îi veni să-şi proptească tălpile în pământ şi să oprească marşul forțat prin porțile acelea întunecate. De ce se lăsau cu toții călcați în picioare atât de supuşi? De ce le permiteau naziştilor să-i împingă în ghetourile şi lagărele lor bolnave? Prizonierii le erau cu mult superiori numeric paznicilor; dacă luau cu toții atitudine, puteau pune capăt situației.

După o singură privire aruncată înspre armele nemților, Anei îi fu de ajuns să priceapă inexactitatea ideii. Naziştii i-ar fi împuşcat pur şi simplu şi i-ar fi aruncat în gropi cu Ruth şi „ceilalți”, şi ce ar fi câştigat evreii răsculându-se? Supraviețuirea era acum singura armă pe care o mai aveau la dispoziție. Când coloana demnă de milă se opri în fața porților, Ana îşi încrucişa privirea cu cea a unui prizonier. Bărbatul făcu un mic pas în față.

— Uită-te bine în jur! sâsâi el, iar Ana tresări nedumerită. Trebuie să te uiți bine. Mai ales tu, insistă omul.

Arătă spre steaua galbenă de pe haina lui Ester, iar Ana observă un triunghi galben cusut grosolan pe uniforma lui, alături de un număr. Aruncă un ochi la oamenii din coloană şi văzu că majoritatea purtau aceleaşi însemne, însă erau câțiva şi cu triunghiuri roşii şi verzi. Toți erau oribil de slabi şi erau îmbrăcați în uniforme vărgate ciudate, mult prea subțiri pentru vremea rece.

— Dacă nu, ce? întrebă ea.

Bărbatul răspunse făcând semn spre porțile care se deschideau în partea din spate a lagărului, unde cinci coşuri mari se înălțau printre copaci. Ana icni, dându-şi seama brusc ce voise paznicul să spună când descrisese tabăra ca fiind „supereficientă”. Îşi aminti de zvonurile care circulau în rețeaua clandestină despre crematoriile care se construiau în lagărul de la Auschwitz, de „soluția finală” găsită de nazişti la aşa-zisa „problemă evreiască”. Fusese unul dintre motivele pentru care îşi intensificase eforturile de a o scoate pe

Ester din ghetou şi iată cum, printr-o întunecată întorsătură a destinului, acum se aflau amândouă aici, în lagărul morţii.

„De acum încolo, ea va fi fiica ta."

Ana se uită în spate, copleşită brusc de impulsul de a alerga înapoi la Ruth şi a o zgâlţâi pentru a o readuce la viaţă şi a-i spune că nu putea face asta, că nu-şi putea ţine promisiunea de a o proteja pe Ester, dar fireşte că ar fi fost o prostie. Porţile fuseseră deschise cu un zornăit puternic şi batjocoritor şi acum erau împinşi înăuntru. Ana privi în jur, curiozitatea prevalând pentru o clipă asupra spaimei. Lagărul era mare. În faţa lor, drumul pe care veniseră se intersecta cu cartiere rezidenţiale, iar în zona aceea erau montate şinele de cale ferată; în mod cert, nemţii se pregăteau pentru multe alte sosiri.

În stânga, şiruri lungi de barăci erau poziţionate paralel cu drumul, în spatele altor garduri din sârmă. Păreau să aibă un metru optzeci adâncime, primele trei şiruri fiind formate din barăci de lemn, iar cele din spatele lor, din cărămidă, fiecare putând găzdui probabil în jur de cincizeci de oameni. Ana încercă să calculeze întreaga populaţie din acel infern, numai că nu putea vedea cât de departe în spate, spre liziera de copaci şi linia orizontului, se întindeau clădirile grosolane din cărămidă şi pierdu rapid şirul.

În dreapta, lagărul era de cel puţin cinci ori mai întins. Aici, barăcile erau poziţionate perpendicular pe drum în secţiuni îngrădite care se prelungeau dincolo de raza ei vizuală. Pământul dintre ele fusese călcat mult în picioare şi era amestecat cu noroi, însă locul era

straniu de gol. Îşi privi ceasul medical de la mână şi văzu că e nouă dimineaţa. Poate că ocupanţii barăcilor erau la muncă? Gândul îi dădu ceva speranţă, dar imediat îşi aminti vorbele sâsâite ale bărbatului – „uită-te bine în jur" – şi ochii îi fugiră în sus dinspre barăci, către capătul îndepărtat al lagărului, acolo unde pomi verzi se înălţau în chip absurd de strălucitor deasupra liniilor clar delimitate ale gardului. Cele cinci coşuri mari scoteau fum gros, cenuşiu, şi simţi în nări miros de carne arsă.

— Dumnezeu să ne aibă în pază! murmură ea şi o prinse şi mai strâns de braţ pe Ester. Stai dreaptă, Ester! Ca să pari sănătoasă şi puternică.

— Poftim?

În mod evident, fata se afla încă sub imperiul suferinţei şi o privi derutată.

— Fă cum îţi spun! o repezi Ana.

Acum ajunseseră în faţă şi Ana zări un bărbat îmbrăcat în uniformă SS decorată cu panglici împletite. Pe măsură ce prizonierii înaintau, el îi măsura din ochi, după care gesticula cu un băţ spre stânga ori spre dreapta. Ana ghici dintr-o singură privire că aceia aflaţi în dreapta erau consideraţi inapţi pentru muncă. Se uită din nou la coşurile fumegânde şi se forţă să-şi tragă umerii în spate şi să stea dreaptă. La fel ca în ghetou, naziştii nu intenţionau să-i păstreze decât pe cei care le erau de folos.

— Tu!

Inima îi bubui în piept în timp ce era împinsă în faţă. Bărbatul o privi curios, remarcându-i vânătăile de pe faţă.

— Pare cam bătrână, *Herr Doktor,* se auzi o voce în spatele Anei, şi ea îşi dădu seama cu o claritate arzătoare că traversa un moment critic.

— Bătrână, dar în putere, replică, bucuroasă că vocea nu-i tremura. Sunt soră medicală, domnule, şi pe deasupra moaşă.

— Moaşă!

Slugoiul din spatele ei chicoti, însă doctorul o studie cu un oarecare interes.

— Îți poți dovedi calificarea?

Cu inima bătându-i tare în piept, Ana scoase din buzunar cutiuța de tablă pentru praf de dinți şi încercă să o deschidă cu mâini tremurânde. Doctorul pocni din degete şi slugoiul îi smulse cutiuța din mâini şi o deschise. Documentele căzură dinăuntru, iar doctorul le luă, le despături şi, după ce le parcurse, dădu scurt din cap.

— Foarte bine! Stânga, spuse el uitându-se la asistentul său. Blocul 17.

— Dar, *Herr Doktor...*

— Blocul 17! urlă doctorul, iar asistentul se făcu mic.

— Da, *Herr Doktor.*

Ana îşi adună tot curajul şi îl privi mai cu atenție pe doctor. Observă că mâinile îi tremurau uşor, iar ochii îi erau acoperiți de o peliculă de ceață specifică bețivilor. Fiind atât de devreme dimineața, Ana era sigură că sarcina pe care o îndeplinea el acum îl dezgusta, aşa că îşi încrucişa degetele la spate, cerându-I ajutorul Domnului, şi îndrăzni să vorbească din nou:

— Tânăra aceea este asistenta mea.

— Cine? Asta?

Doctorul flutură din mână şi Ester fu împinsă în faţă.

— Dar e foarte mică şi slabă.

— Şi foarte talentată.

— Foarte bine! Stânga!

Slugoiul se înroşi la faţă de nervi.

— *Herr Doktor...*

— Taci! lătra doctorul. Am primit noi directive de care tu nu ai habar, prostule. Vezi-ţi de treaba ta şi lasă-mă să-mi fac datoria!

Slugoiul se învineţise de furie, dar pentru Ana asta nu conta. O prinse de braţ pe Ester şi se grăbi să intre în coloana din stânga, supărată că nu putea face nimic pentru bieţii oameni care se chinuiau să stea în picioare în dreapta, dar luând drept o mică victorie faptul că rămăseseră amândouă în viaţă. Singura întrebare care se punea acum era ce se întâmpla în Blocul 17.

— Voi două... Da, moaşele, haideţi, intraţi aici!

Femeia ofiţer SS le dădu un brânci puternic amândurora şi scoase un hohot de râs ca un croncănit.

— Chestia asta cu moşitul e o vocaţie nobilă, nu-i aşa, Klara?

O femeie solidă, cu antebraţe de mărimea unor dovleci şi faţă pătată şi plină de furie, intră cu paşi mari şi se postă în faţa lor.

— Foarte nobilă, *Aufseherin*[3] Grese, aprobă ea cu un surâs batjocoritor. Viaţa e sfântă şi aşa mai departe.

---

[3] „Supraveghetoare”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

Ana încercă să vadă ce se afla în baraca din lemn din spatele femeii, însă aceasta ocupase cu statura ei impunătoare tot cadrul uşii şi-i fu imposibil.

— Ea e *Schwester*[4] Klara, le informă Grese. Şi e moaşă, la fel ca voi. Sau, mai bine zis, a fost.

— Mi s-a ridicat licența, rosti pe un ton mândru Klara. Pentru infanticid.

Ana simți cum îi îngheață sângele în vene.

— Infanticid? şopti ea.

— Avorturi, le explică Klara nepăsătoare. E considerată crimă, deşi nu a fost aşa în cazul femeilor pe care le-am tratat eu. De ce să-ți strici viața pentru un țânc smiorcăit?

— Corect! o aprobă Grese cu un zâmbet şiret în direcția Anei şi a lui Ester. Sora Klara şi-a perfecționat arta aici, la Auschwitz-Birkenau.

— Aşa e, se împăuna Klara. Acum sunt capabilă să scap orice femeie de un copil.

Ana îi aruncă o privire lui Ester, dar îşi păstrară amândouă expresiile neutre. Deja începuseră să înțeleagă cum funcționau treburile în lagăr. „Procesarea" informațiilor fusese un proces ce implicase umilințe crunte. Fuseseră împinse în interiorul unei clădiri mari, aflate în partea din spate a lagărului, imediat după cele două construcții lungi cu coşuri, şi li se ordonase să se dezbrace până la piele. Ofițerii, în majoritate bărbați, nu ezitaseră să le încurajeze să se mişte mai repede cu ajutorul unor bice din piele, aşa

[4] „Soră", în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

încât nu avuseseră de ales şi îşi scoseseră hainele, rămânând complet goale.

Trecuseră chinuitor de încet prin faţa naziştilor care le priveau pofticios şi alţi prizonieri le tăiaseră părul de pe cap şi de pe alte părţi ale corpului cu nişte foarfeci mari, după care, cu ajutorul unor lame groaznic de tocite, le răseseră pe cap şi pe restul corpului expus. Ana, care născuse trei copii, îşi închisese pur şi simplu ochii şi îndurase cu stoicism, însă sesizase stinghereala furioasă din ochii tineri ai lui Ester şi îi simţise ura care clocotea aproape de suprafaţă, gata să explodeze în orice clipă. Din fericire, totul decursese rapid şi imediat după aceea se treziseră în faţa unui prizonier, un bărbat scund, înarmat cu un ac.

— Braţul!

— Poftim? întrebase Ana, mirată.

— Dă-mi braţul!

Bărbatul îi apucase braţul cu o delicateţe surprinzătoare, dar ferm, şi îi săpase în piele un număr: 41401. Aşadar, îşi spusese ea, peste patruzeci de mii de femei fuseseră mânate prin porţile întunecate ale lagărului înaintea ei. Oare câte mai erau în viaţă?

întrebarea o făcuse să vrea să smulgă acul oribil şi să se zbată, dar înainte de a-şi aduna curajul fuseseră conduse într-o încăpere întunecoasă pentru a face „duş". Potrivit zvonurilor care circulau în Łódź, camerele de gazare funcţionau ca nişte băi cu duşuri, şi Ana şi Ester stătuseră agăţate una de cealaltă în timp ce uşile erau închise şi ţevile porniseră să zdrăngănească. Ana nu se simţise niciodată mai

uşurată ca în momentul când apa – rece, dar binecuvântat de curată – începuse să curgă peste ele.

După ce terminaseră şi cu asta, se întorseseră la coadă pentru a primi bluze vărgate şi fuste care nu le veneau bine. A lui Ester era mult prea mare pentru silueta ei micuță şi nu i se permisese să se încingă cu o curea sau orice altceva, aşa că în final Ana îi făcuse un nod grosolan la spate pentru a împiedica fusta să-i cadă mereu peste glezne. Nu primiseră lenjerie de corp sau ciorapi – doar nişte saboți rudimentari care o rodeau deja după marşul până la Blocul 17 – şi acum, colac peste pupăză, avea de-a face şi cu o moaşă criminală.

— Eu mi-am ales profesiunea ca să salvez viețile pruncilor şi ale mamelor, îndrăzni Ana să protesteze.

Sora Klara îi aruncă o privire chiorâşă.

— Ce drăguț! Fața i se înăspri când adăugă: E momentul să te reprofilezi, *blöde Kühe.*

Ana tresări, dar la viața ei avusese parte de jigniri mai grave decât „vacă proastă" şi nu era dispusă să o lase pe femeia aceea acră să o intimideze.

— Atunci, ai face bine să ne arăți locul!

— Nu o să dureze prea mult.

Klara se retrase în fine şi, cu o plecăciune exagerată, le invită să intre în baracă. Ana făcu prudentă câțiva paşi înăuntru şi se grăbi să se tragă înapoi, îngrozită. În baracă mirosea oribil a sânge amestecat cu transpirație, excremente şi duhoare de corpuri nespălate. Ceva fojgăi la picioarele ei şi din spate Ester scoase un țipăt.

— Un şobolan!

Klara îl lovi cu picioarele încălțate, după cum remarcă Ana, în cizme mari, comode, puțin purtate.

— Dăunătorilor le place grozav aici, spuse ea pe un ton aproape drăgăstos. Au ce mânca din belşug.

Gesticula spre un şir de paturi suspendate şi, pe măsură ce ochii Anei se obişnuiau cu întunericul dinăuntru, înțelese că se uita la circa o sută de femei înghesuite poate câte cinci sau şase într-un pat dublu. Majoritatea se aflau într-un stadiu avansat al sarcinii şi burțile lor umflate arătau precum nişte protuberanțe obscene pe trupurile emaciate. Se apropie şi văzu că una dintre ele țipa de durere din cauza contracțiilor.

— Femeia asta a intrat în travaliu! icni Ana.

— Se mai întâmplă, o aprobă Klara, examinându-şi murdăria de sub unghii.

— Luați-o de acolo! o repezi Ana.

— De ce?

— Pentru că trebuie să se mişte ca să se mai atenueze durerile, desigur. Ester!

Tânăra se apropie în fugă şi, împreună, o ajutară pe sărmana femeie să coboare din pat. Celelalte femei îşi ridicară ochii spre ele, doar pe jumătate interesate, iar Ana detestă letargia neajutorată pe care o desluşi în ei.

— Vino! o îndemnă ea pe femeia aflată în chinurile facerii. Vino să mergi cu mine! în felul ăsta vei suporta mai uşor contracțiile.

Femeia o privi nedumerită, dar se sprijini recunoscătoare de brațul oferit şi porni să meargă. Coridorul dintre paturile suprapuse înghesuite era îngust, iar baraca nu avea decât vreo patruzeci de paşi lungime, dar până ce ajunseră în capătul său

îndepărtat, femeia se deplasa deja cu mai mare uşurinţă.

— Unde nasc femeile aici? o întrebă Ana pe Klara, care stătea sprijinită de perete şi le privea cu un soi de amuzament.

— Oriunde se nimereşte să se prăbuşească.

Ana îşi muscă buza şi se uită în jur. Nu văzu decât un scaun grosolan pe care se tolănise o femeie. Uniforma ei era surprinzător de strânsă pe corp şi cu decolteu adânc, care dădea la iveală o pereche de sâni mari, dar cam lăsaţi. Părul lung şi des îi ieşea în evidenţă, în primul rând din cauza existenţei printre celelalte capete rase, şi în al doilea rând datorită culorii de un roşu intens. Triunghiul negru o identifica drept „anti-socială” – prostituată.

— Vă rog frumos să vă ridicaţi! i se adresă Ana. Avem nevoie de scaun.

— Pentru ce? rosti tărăgănat femeia.

— Pentru femeia aceasta, biata de ea, care va naşte curând.

— Pentru o biată evreică în chinurile facerii, o corectă femeia cu faţa strâmbată de ură.

— Nu are nicio importanţă că este evreică.

— Aşa crezi? zise femeia şi se legănă pe scaun, azvârlindu-şi în chip dramatic părul roşu pe spate.

Ai auzit-o, Klara? Cică nu are importanţă. Cine-s idioatele astea?

Ana rămase fermă pe poziţie.

— Scaunul, te rog!

Klara scoase un oftat exagerat.

— Dă-i scaunul idioatei, Pfani, şi hai să vedem ce va face cu el!

Pfani se ridică ostentativ de lent, luă scaunul şi îl trânti în faţa Anei.

— Mulţumesc! spuse Ana întorcându-se cu spatele la ea.

O conduse pe viitoarea mamă la scaun şi îi arătă cum să se aplece în faţă pentru a slăbi presiunea din spinare. Contracţiile se îndesiseră între timp şi de acum era limpede că femeia mai avea puţin până să nască. Ana îngenunche în faţa ei.

— Inspiră adânc! o îndemnă. Uite, aşa!

Îi demonstra cum să respire pentru a uşura durerea şi văzu o mică flacără de speranţă în ochii femeii, care o asculta supusă.

— Bun! E foarte bine! Cum te cheamă?

— Elizabet, gâfâi femeia.

— Minunat! Acum, Elizabet, când durerile se vor mai domoli puţin, voi verifica în ce stadiu eşti.

— Mulţumesc! icni femeia. Au!

Ester veni lângă Ana, care îi cedă recunoscătoare locul şi se mută pentru a o trage pe femeie pe marginea scaunului şi a-i ridica fusta.

— Pruncul e pe cale să iasă, spuse ea emoţionată la vederea creştetului său.

Baraca murdară se estompă în ochii ei, foşnetul uniformei largi se stinse şi, ignorând durerea de picioare cauzată de saboţii din lemn, se concentra asupra muncii ei.

— Elizabet, când îţi spun eu, să împingi! Trei, doi, unu... împinge!

Sprijinită de Ester, Elizabet îşi adună puterile şi, cu un urlet, împinse cât putu de tare. În jur, celelalte femei se ridicaseră în şezut pe paturi şi ofereau încurajări slabe.

— Fantastic! o încuraja Ana. Capul a ieşit. Aproape că s-a terminat, scumpo. Odihneşte-te o clipă, apoi reluăm! Trei, doi, unu... împinge!

Elizabet se săltă pe jumătate, sprijinită de Ester, şi împinse iar cu toate forţele.

— Vine! strigă Ana. Vine bebeluşul! O singură dată mai trebuie să împingi, Elizabet, şi pe urmă îţi vei ţine copilul în braţe.

Le auzi pe Pfani şi Klara râzând în bătaie de joc în spatele ei, dar apoi Klara îi ordonă lui Pfani să „aducă găleata", aşa că îşi spuse că poate se pregăteau să le vină în ajutor. Se concentra asupra mamei.

— Împinge! Ultima oară.

Elizabet scoase un alt urlet, şi bebeluşul se născu, mic, dar perfect.

— E o fetiţă! exclamă Ana, uitându-se în jur după un prosop.

Nu găsi şi îl şterse pe nou-născut cu propria fustă.

— O fetiţă superbă.

Elizabet se lăsă să cadă înapoi pe scaun şi surâse.

— Mulţumesc! gâfâi ea. Mulţumesc mult!

Întinse braţele şi Ana căută în jur o foarfecă pentru a tăia cordonul ombilical. Pfani îi oferi un cuţit. Era tocit şi ruginise puţin, însă, în lipsă de altceva, Ana îl şterse de fustă pentru a încerca să scoată mizeria de pe el, apoi, scrâşnind din dinţi, tăie cordonul.

— Foarte bine, moaşo! zise Klara. Foarte... instructiv! Acum, să-ți arăt şi eu ceva.

Întinse braţele şi smulse pruncul de la Ana, aruncându-l neceremonios într-o găleată.

— Ai grijă, o imploră Ana. Răneşti fetița! Opreşte-te, Klara!

Sări în picioare şi o prinse pe Klara de unul din antebraţele cărnoase, în timp ce Ester se agățase de celălalt, însă femeia era puternică şi reuşi fără prea mare efort să țină nou-născutul scufundat în apă. Ana se simțea de parcă propriii plămâni se umpleau. O auzi țipând în spatele ei pe mamă în timp ce ochii îngroziți ai celorlalte femei priveau totul de sus, de pe paturile suprapuse, şi în centrul scenei se afla Klara, care împingea trupul frumos al pruncului tot mai adânc în găleata metalică jegoasă, până ce bulele de aer dispărură şi totul rămase nemişcat. Pe vecie.

Ana îşi desprinse braţul de pe cel al Klarei şi se rezemă de un pat, gâfâind.

— Ți-am spus eu, rosti tărăgănat Klara. Reprofilare, despre asta e vorba aici.

Scoase apoi corpul micuț din apă, făcu cinci paşi mari până la uşă şi-l aruncă în noroi. Îl auziră căzând cu o bufnitură surdă şi Ana căută bâjbâind mâna lui Ester. Totul porni să se învârtă în jur. Se temuse că avea să găsească iadul la Auschwitz, dar nu bănuise că putea fi atât de adânc sau atât de deznădăjduitor de inuman.

Elizabet plângea, iar Ana văzu cu oroare mâini întinse spre ea care o trăgeau spre un pat, unde rămase întinsă în braţele celorlalte femei într-o suferință şi mai mare în resemnarea ei profundă. Ana nu-i oferise decât

un moment dureros de speranță, pierdut odată cu viața fragilă a bebeluşului.

— Nu!

Strigătul veni de undeva din adâncul ființei ei şi nu putu să-l oprească, tot aşa cum nu se putuse împotrivi venirii pe lume a pruncului a cărui soartă fusese pecetluită înainte de naştere.

— Nu? o imită Klara pe un ton amenințător, postându-se în fața ei cu brațele cărnoase încrucişate la piept.

— Nu, repetă Ana. Nu poți face asta. Eşti moaşă. Nu poți să ne trădezi profesia. Ni s-a acordat autoritatea de a aduce viață pe lume, nu de a o distruge.

— Când o să înțelegi ce se întâmplă aici, proasto? Auschwitz-Birkenau e o lume aparte. Trebuie să joci după regulile ei, altfel mori.

— Nu.

— Aşa, deci?

Klara pocni din degete şi Pfani se grăbi să se apropie.

— Uite, Pfani, avem o rebelă în bloc. Rebelii provoacă tulburări în comunitate şi nu ne dorim aşa ceva, nu?

— Sigur că nu, Klara, răspunse Pfani, frecându-şi mâinile. Trebuie s-o învățăm să se poarte.

— Nu!

Cea care strigă acum fu Ester, care se aruncă în fața Anei, însă Klara nu făcu decât să întindă brațul, s-o prindă de încheietura mâinii cu degetele ei groase şi să o răsucească până ce fata se prăbuşi la pământ, încovrigată de durere. Klara o împinse apoi deoparte.

Degetele Anei bâjbâiră după rozariu, însă îi fusese luat împreună cu toate celelalte lucruri de către gardiene, iar acum se afla la mila neîndurătoarei şefe a blocului.

— O, Preacurată Maică a Domnului, ajută-mă! murmură ea.

Klara chicoti.

— Dumnezeu nu îți va fi de niciun ajutor aici. Acum...

Ridică pumnul, însă în clipa următoare uşa fu dată de perete şi auziră tropăit de bocanci pe podeaua de pământ.

— Ce se întâmplă aici? întrebă o voce joasă, iar Klara se răsuci spre ea şi făcu, surprinzător, o reverență.

— Insolentă, *Doktor* Rohde.

Era bărbatul pe care îl cunoscuseră în timp ce mărşăluiau spre acest loc, cel care le repartizase pe ea şi pe Ester în coloana din partea stângă. Ana aproape că-şi dori să nu se fi obosit; dacă n-ar fi fost el, poate că acum s-ar fi aflat la jumătatea drumului spre rai, învăluită într-un nor de fum negru şi cruțată de ororile din Blocul 17. Poate că tot la crematoriu avea să ajungă în cele din urmă, însă măcar nu avea să părăsească lumea aceasta fără a vorbi în numele dreptății. Făcu un pas în față.

— *Herr Doktor,* rosti ea într-o germană clară, cursivă. Tocmai am ajutat o mamă să nască, şi această... *femeie...* (cuvântul era un eufemism, dar se forță să-l pronunțe) a înecat pruncul sub ochii noştri. Este o abatere gravă de la îndatoririle noastre de moaşe, de la jurământul lui Hipocrat, care şi noi ne-am angajat să-l respectăm, la fel ca dumneavoastră.

Doctorul Rohde clipi mărunt.

— Jurământul lui Hipocrat? spuse el şovăitor, de parcă i se amintise de ceva din trecutul îndepărtat.

— De ce aici sunt omorâți pruncii? întrebă Ana.

Femeile aşezate pe paturi icniră la auzul cuvintelor, însă doctorul căzu pe gânduri.

— Aici e un lagăr de muncă, răspunse el. Prin urmare, oamenii care sunt aduşi aici trebuie să muncească. O mamă cu copil mic nu poate munci.

— Ba da. Multe femei lucrează la câmp cu copilul legat pe spinare.

Observația îl făcu să tresară pe doctor.

— Adevărat, îi dădu el dreptate fără tragere de inimă. În tinerețea mea am văzut şi eu cazuri dintr-astea.

Vorbele lui păreau din nou rostite cu nostalgie, ca şi cum se refereau la lucruri petrecute cu mult timp în urmă, cu toate că, judecând după înfățişare, Ana i-ar fi dat mai puțin de patruzeci de ani. Acum doctorul scutură din cap, ca pentru a-şi limpezi gândurile.

— Dar aici nu e vorba doar de recoltat cerealele. Ci şi de construcția de drumuri şi de căi ferate, de ferme de peşte şi de păsări. Auschwitz nu e un loc potrivit pentru prunci.

Ana era de acord cu asta, însă uciderea şi aruncarea nou-născuților în noroi era cu totul altceva, un lucru inacceptabil.

— Dacă s-ar înființa o creşă...

Cuvântul fu înăbuşit de chicotitul Klarei şi al lui Pfani. Doctorul Rohde se încruntă la ele.

— Ajunge! le repezi el, şi râsetele se opriră instantaneu. Întâmplător, continuă el, am primit noi directive din partea lui *Herr* Himmler însuşi. Programul

de eutanasiere va fi aplicat de acum încolo numai persoanelor cu deficiențe mintale. Reichul are nevoie de forță de muncă şi nu ne mai permitem să pierdem femeile însărcinate. Deci începând de acum, nici ele şi nici odraslele lor nu vor mai fi... îndepărtate.

Klara îl privi furioasă.

— Deci copiii trebuie lăsați să trăiască? întrebă ea pe un ton întunecat, incredul.

— Copiii nu mai trebuie omorâți, o corectă doctorul Rohde.

Aruncă priviri de jur împrejurul barăcii murdare şi până şi Ana, care nu petrecuse decât câteva ore înăuntru, băgă de seamă că niciun nou-născut nu avea şanse mari de a supraviețui în asemenea condiții. Simți însă mâna lui Ester strecurându-se în a ei şi strângând-o, şi ştiu că era totuşi un început.

— Mulțumesc, *Herr Doktor,* spuse ea.

Bărbatul dădu scurt din cap.

— Îți poți practica în continuare meseria, moaşo. Iar tu, adăugă uitându-se la Klara, o vei modifica pe a ta.

Klara o privi duşmănos pe Ana, dar nu prea avea ce să facă.

— Da, *Herr Doktor.*

Ana simți un licăr de triumf. Deci de asta se afla aici. Asta era misiunea pe care i-o încredințase Domnul, iar ea trebuia să o accepte cu dragă inimă, începând din ziua aceasta, avea să se bată cu orice preț pentru viețile tuturor copiilor născuți la Auschwitz-Birkenau. O privi pe Ester, lipită strâns de ea, şi îşi permise să-i arunce un mic zâmbet. Aveau să-şi îndeplinească misiunea împreună.

Dar Klara nu-şi spusese ultimul cuvânt:

— Dar directiva nu se referă şi la copiii evrei, nu-i aşa, *Herr Doktor?* întrebă ea şireată în timp ce superiorul său se apropia de uşă.

Doctorul Rohde se uită în jur.

— A, nu, rosti el fără să ezite. Copiii evrei trebuie să moară.

ŞAISPREZECE

IUNIE 1943

ESTER

— Sus! Sus! Scularea, *dumme kühe*[5]*!*

Ester se forţă să se trezească în timp ce Klara îşi trecea nepreţuitul baston de-a lungul paturilor pentru a scula pe toată lumea din somnul chinuit la o realitate şi mai chinuitoare. Era ora 4 dimineaţa şi chiar în miezul verii fiind, soarele însă nu se ivise la orizont, aşa că Blocul 17 era cufundat în întuneric.

Ester se frecă tare la ochi pentru a opri lacrimile să ţâşnească: nu-şi permitea să piardă umezeala lor.

— O, Preacurată Maică a Domnului! o auzi pe Ana murmurând în beznă şi, preţ de o clipă, se simţi alinată de vorbele rugăciunii ce-i deveniseră familiare.

---

[5] „Cretinelor”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

La început i se păruseră ciudate, însă cu timpul ajunsese să se adape din dulceața lor, ca și cum îl asculta pe rabin intonând imnuri în sinagogă. Biata ei minte obosită nu mai știa dacă Dumnezeu veghea de acolo, de sus, asupra Birkenaului, dar era sigură că, dacă o făcea, plângea de mila lor. Se foi lângă femeile cu care împărțea patul gol din lemn și își simți, ca de fiecare dată, corpul tânjind după atingerea mângâietoare a lui Filip. Oare avea să-l revadă vreodată?

— Haideți odată, curve jegoase... Scularea!

Ester își smulse gândurile de la soțul ei și se forță să coboare din pat. Klara ura sculatul din zori și se răzbuna pentru disconfortul regimului de lagăr pe cele care, din nefericire, îi erau subordonate. Deoarece purta, ca prizonieră, numărul 827, unul foarte mic, era, cel puțin din câte știau ele, cea mai veche deținută încă în viață. Expediată în 1942 dintr-o închisoare germană direct în nou construitul lagăr de la Birkenau, fusese remarcată a fi suficient de sadică pentru un lider de bloc și, în calitate de *kapo,* primise o cămăruță doar pentru ea, imediat la intrare, cu saltea și cuvertură de pat – un adevărat lux. Nu că toate aceste cadouri i-ar fi îndulcit temperamentul.

— Azi e o zi specială, anunță ea în timp ce pocnea la întâmplare femeile ce încercau să coboare din paturile suprapuse pe trei niveluri.

— E ziua ta de naștere, nu-i așa, Klara? întrebă una dintre femeile mai vârstnice, care fu imediat cadorisită cu o lovitura pe spatele coapsei.

— Ce păcat că nu a înecat-o cineva pe ea în găleată, auzi Ester un murmur care o făcu să zâmbească pe furiş.

— Sau nu a încercat să o trateze cu bunătate, sugeră Ana, dar se ruşina imediat.

Prietena ei avea dreptate şi era practic imposibil ca cineva cu excepția ei înseşi să trateze oamenii cu bunătate în atare condiții.

Imposibil, totodată, să ghiceşti despre ce fel de „zi specială" putea fi vorba, având în vedere că toată lumea trăia în lagăr într-o rutină învăluită în ceață – apelul de dimineață, apa de vase numită pompos cafea, muncă, supă acrită, muncă din nou, al doilea apel şi o crustă de pâine menită să servească şi de cină, şi de mic-dejun. Serile ofereau distracții precum statul la coadă la gropile săpate pe post de latrine, scărmănatul părului din cap în căutare de păduchi şi lupta pentru ocuparea unei jumătăți de spațiu pe un pat tare din lemn. Măcar Ester fusese cruțată de mărşăluitul în afara lagărului pentru a munci într-una dintre numeroasele ferme din vecinătate, căci femeile obligate să îndeplinească astfel de sarcini se întorceau în fiecare seară frânte de oboseală şi nu căpătau nimic de mâncare. Munca ei de moaşă, deşi nu foarte solicitantă fizic, era în schimb distrugătoare din punct de vedere emoțional. Ea şi Ana lucrau în cele patru blocuri desemnate drept spitale, şi, cu tuberculoza care făcea ravagii printre femei şi în cvasiabsența medicamentelor, a dezinfectanților sau chiar a apei, încercările de a ajuta le tulburau sufletele. Şi exact asta urmăreau naziştii.

Tot ce făceau torţionarii lor, începând cu rasul pe cap şi uniformele identice şi sfârşind cu utilizarea numerelor în locul numelor, avea menirea de a le transforma din fiinţe umane în însemnări pe un răboj. Dacă o femeie murea în timpul nopţii, camaradele ei erau nevoite să o care afară pentru apelul de dimineaţă ca să fie identificată şi numărată, pentru a fi apoi azvârlită în mormanele de cadavre ce aşteptau să fie transportate în căruţe la crematorii. Ester jura că SS-iştii le lăsau să trăiască mai mult decât era necesar doar pentru a le aminti nou-veniţilor cât de aproape se aflau de neant şi învăţase repede că, pentru a rezista, trebuia să lupte cu fiecare fibră rămasă din vechiul ei eu.

În timp ce se împleticea în primele tentacule ale zorilor ceţoşi pentru a se prezenta la apel, se zbătu să nu cedeze greţei care părea să-i tulbure continuu bietul stomac gol şi încercă să-şi adune puterile. Îşi târşâi picioarele spre locul ei de la coadă şi închise ochii pentru a nu mai vedea şirurile de femei pe jumătate moarte de foame, SS-iştii care le dădeau târcoale cu câinii lor furioşi şi cadavrele care erau scoase pentru a fi identificate la apel. Îşi puse la lucru fiecare celulă din creier şi se transportă cu mintea pe treptele catedralei Sf. Stanislav, şi dintr-odată soarele îi încălzi creştetul în timp ce scara o necăjea cu răceala care îi învăluia coapsele. În jur, oamenii se îmbulzeau pe strada Piotrkowska, făceau cumpărături pentru cina în familie, luau prânzul cu prietenii sau admirau pantofii superbi din vitrine.

Se gândi la prânzul care o aştepta. Brânză de casă făcută de mama ei şi un covrig simplu, dar oh, atât de delicios, stăteau în punga de hârtie în care Ruth le învelise cu dragoste în dimineaţa aceea, şi putea să o deschidă încet ca să ia o îmbucătură. Zăbovi puţin, ignorând strigătele, gemetele şi urletele care ameninţau să-i strice visul perfect cu ochii deschişi şi îşi lăsă celălalt eu să savureze gustul brânzei pe limbă înainte de a se bucura de cea mai satisfăcătoare senzaţie – aceea de a-şi ridica privirea şi a-l vedea pe el, pe Filip, ţopăind spre ea cu părul ciufulit, traista bălăbănindu-se şi lovindu-se de picioarele lui lungi şi un zâmbet larg întipărit pe faţa blândă şi deschisă.

— Filip, şopti ea, ridicându-şi pe jumătate mâna, de parcă îi putea atinge degetele prin marele abis al timpului şi spaţiului săpat între ei de către opresori.

În schimb, se alese cu o lovitură puternică de cot în coaste.

— Ester!

Clipi şi deschise ochii pentru a o vedea pe Ana holbându-se la ea implorator.

— Numărul 41400.

— Aici! se grăbi ea să răspundă.

Gardiana îşi miji ochii şi, în timp ce se îndreptă spre ea, Ester observă cu groază că ofiţerul SS era *Aufseherin* Irma Grese, o femeie a cărei frumuseţe ariană perfectă nu era egalată decât de cruzimea ei.

— Eşti sigură, 41400? întrebă Grese cu o strâmbătură a buzei ei superioare în forma arcului lui Cupidon. Fiindcă pari cu mintea în altă parte.

— Sunt aici, *Aufseherin,* răspunse Ester, forțându-se să stea cât mai dreaptă.

Supraveghetoarea Grese ura slăbiciunea. Singurul lucru pe care îl ura şi mai mult, potrivit bârfelor şoptite prin lagăr, era atractivitatea, care, considera ea, îi putea pune în umbră perfecta siluetă de clepsidră. Se ştia că jupuise sânii unei femei frumoase într-un acces de invidie, şi din acest motiv Ester se bucura că cele trei luni de foamete şi spaimă aproape că o deposedase de orice urmă de feminitate. Din fericire, în dimineața asta Grese era distrasă, aşa că se mulțumi doar cu o palmă aplicată peste obrazul lui Ester. Purta un inel greu cu pecete care îi zgârie obrazul, dar Ester se abținu să reacționeze, şi Grese se îndepărtă în cele din urmă mârâind uşor.

— Bine... pentru că astăzi va trebui să fii ageră. Fiindcă vă veți deplasa.

— Ne vom deplasa?

Întrebarea veni din partea unei femei aflate undeva în spate. Grese îşi miji şi mai mult ochii şi, cu un urlet aproape animalic, se năpusti asupra ei.

— Cum îndrăzneşti să-mi pui la îndoială afirmațiile?

Bățul se abătu asupra spinării femeii iar şi iar şi celelalte prizoniere se făcură mici şi se îndepărtară în timp ce SS-iştii asistau imperturbabili la scenă. Ester căută mâna Anei, conştientă că oasele ei ar fi putut la fel de bine să fie cele care să se sfarme acum în furia irațională a sadicei supraveghetoare. Cât ar fi dat să poată reveni cu gândul la catedrala Sf. Stanislav, acolo unde Filip tocmai sosea, dar nu îndrăzni să meargă cu mintea atât de departe! Avea nevoie să se concentreze.

Într-un târziu, Grese obosi şi reveni cu paşi mari în rândurile camaradelor ei, lăsând-o pe biata femeie căzută grămadă. Fiecare fibră din corpul lui Ester ţipa de dorinţa de a se apleca pentru a o ajuta, dar nu avea curaj; până şi omenia dispăruse, acesta fiind efectul pe care Birkenau îl avea asupra tuturor. Aşa cum Ana îi repetase în nenumărate rânduri, singura lor armă era acum supravieţuirea. Bunătatea devenise o chestiune clandestină.

Ofiţerul superior al lui Grese, *Lagerführerin* Maria Mandel, făcu un pas în faţă şi întreg lagărul luă poziţia de drepţi, fiecare dintre prizoniere străduindu-se din răsputeri să stea cât mai ţeapănă.

— Astăzi, rosti Mandel în germana ei rigidă, va avea loc o reorganizare.

Femeile înţepeniră, înspăimântate că termenul era un nou eufemism pentru selectare. Periodic, SS-iştii, fie la ordin, fie cu scopul de a reduce efectivul ori pentru propriul amuzament, chemau prizonierii la apel pentru a-i „selecta" pe cei care urmau să fie expediaţi către înspăimântătoarele crematorii. Dacă în vastele cuptoare nu era suficient spaţiu, erau împinşi în temutul Bloc 21, „anticamera crematoriului", unde erau ţinuţi fără mâncare şi apă până ce se adunau destui pentru a forma o „şarjă completă".

Norocoşii mureau înainte de a face drumul spre acel loc din spatele lagărului, aşa că nimeni nu ştia cu exactitate ce se întâmpla acolo. Din când în când, bărbaţii erau transportaţi la crematoriile numite *Sonderkommando* – unitate de muncă – însă erau ţinuţi complet separat de restul prizonierilor, la care nu

ajungeau, prin urmare, decât informații trunchiate. Unii spuneau că gazul otrăvitor era livrat de ambulanțe ale Crucii Roşii, furate în acest scop, alții susțineau că naziştii îi împingeau pur şi simplu pe oameni în cuptoare şi îi ardeau de vii. Nou-veniții „norocoşi" expediați direct acolo erau ademeniți cu promisiunea unui duş, dar deținuții vechi nu beneficiau de acest lux. Moartea plutea deasupra lagărului în nori cu o prezență fizică indubitabilă ce umplea aerul pe care îl respirau cu un miros pestilențial care o făcea pe Ester să se simtă şi mai rău decât de obicei.

— Astăzi, continuă Mandel, smulgând-o pe Ester din gândurile despre durerile de burtă, bărbații vor trece dincolo de şinele de cale ferată, aşa că vom avea de două ori mai mult spațiu la dispoziție pentru femei.

Un mic murmur, aproape entuziast, se înălță la auzul cuvintelor „de două ori mai mult spațiu".

— Femeile capabile să muncească se vor muta la B1b.

Gesticula în stânga, spre capătul din spate al lagărului, unde, când priviră, femeile văzură bărbați mărşăluind afară din barăci şi îndepărtându-se peste drum.

— Scursurile Reichului care au nevoie de timp pentru a redeveni utile vor rămâne aici, în B1a. Şefele de blocuri vă vor da mai multe detalii. Faceți aşa cum vă spun ele şi mişcați-vă repede! Nu veți primi niciun fel de rații până ce nu se termină deplasarea. Porniți!

Femeile se holbară nedumerite una la alta.

— Întoarceți-vă la blocurile voastre, *Schweinedreck*[6] ce sunteți, şi acolo veți fi redistribuite!

Toată lumea se îmbulzi. De acum soarele începuse să se înalțe, aruncând sclipiri de un roz înşelător de plăcut peste gardurile din sârmă ghimpată. Uitându-se în sus, Ester nu văzu natura radiind, ci setea pe care o zi de deplasare sub soarele fierbinte avea cu siguranță s-o provoace. Buzele îi erau deja crăpate, iar limba i se lipise dureros de cerul gurii, şi fără măcar cana cu aşa-zisa cafea care le era servită în mod normal după apelul de dimineață, ziua se anunța un adevărat iad.

— Strângeți-vă lucrurile! lătra Klara un ordin (probabil în glumă, căci nimeni nu poseda altceva decât cota parte dintr-o pătură jegoasă). Mergem la Blocul 24.

— La spital? întrebă Ana.

— Da, la unul dintre ele. Am fost desemnată *kapo* peste toate şi tu vei căpăta o secție de maternitate.

— Serios?

Ester văzu cum Ana se luminează la față, şi Klara observă şi ea.

— O, da! Una ultramodernă. Cu podele curate, paturi de naştere acoperite cu saltele groase, ustensile sterilizate...

Chicoti ca o nebună în timp ce fața Anei se întunecă. Ester se întrista văzându-i decepția. A acorda asistentă medicală în astfel de condiții semăna cu a-i cere unui om să sape un drum cu mâinile goale. Deşi adevărul era că n-ar fi mirat-o dacă naziştii ar fi făcut aşa ceva –

---

[6] „Scârnăvii”, mot-â-mot, „rahat de porc”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

totul era gândit în lagăr pentru a-i face pe prizonieri să dea mereu greş, iar ei erau obligaţi să lupte din răsputeri pentru a-şi îndeplini corvezile. Prietena ei moaşă nu le putea oferi pacientelor decât pături jegoase, infestate de păduchi, apă murdară şi o pereche de foarfeci ruginite pentru unghii. Fiecare prunc născut în lagăr însemna o mică victorie – o gură de aer proaspăt în cloaca în care trăiau – şi, chiar dacă totul se sfârşea cu smulgerea bebeluşului din braţele mamei frânte de durere, măcar avuseseră parte de un moment de bucurie.

— Mâinile tale sunt tot ce îi trebuie oricărei femei în travaliu, îi şopti ea Anei. Haide să mergem să vedem noul nostru salon!

Blocul 24 era plin de femei. Unele zăceau neajutorate pe paturi, arzând din pricina tuberculozei, altele fuseseră aparent aduse aici pentru a ajuta la „subţierea efectivului", după cum se exprimase Klara. Se dovedi că treizeci de paturi din capătul îndepărtat urmau să fie golite pentru a fi transformate în secţie de maternitate, însă mutarea bietelor femei care se luptau să rămână în viaţă avea să ia ceva timp. Cineva, fără îndoială Klara, decisese să-i repartizeze Anei zona ocupată de femeile cele mai suferinde, prea slăbite pentru a face altceva decât să zacă în fluidele corporale proprii şi ale celorlalte. În partea aceasta a clădirii, paturile erau acoperite de un soi de saltele, dar cu o umplutură atât de subţire, încât era ca şi inexistentă, în timp ce ţesătura abia dacă absorbea murdăria.

— Avem nevoie de apă, spuse Ester, şi Klara o trimise râzând pe Pfani să aducă o găleată cu ceva care conținea mai mult noroi decât apă şi, în plus, mai era şi crăpată, astfel încât, chiar dacă încercau să folosească lichidul murdar, acesta se scurgea pe podeaua de pământ.

Ana se lăsă să cadă în genunchi, ca şi cum forța din ea se scurgea odată cu apa murdară din găleată, şi Ester, neştiind ce să facă, începu să o maseze pe spate.

— Ce rost are? spuse Ana, ridicându-şi ochii căprui spre cei ai lui Ester. Ce rost are să ne zbatem atâta?

— Pentru că, dacă nu ne zbatem, ei vor învinge, îi răspunse Ester ghemuindu-se lângă ea.

Ana îşi lipi fruntea de a ei.

— Au învins deja, şopti ea.

— Nu încă, o contrazise vehement Ester, care, atâta timp cât încă şi-l mai putea imagina pe Filip, avea ceva pentru care merita să lupte, şi nu intenționa să renunțe la cea mai mică şansă de a-l revedea. Hai, Ana!

O ajută să se ridice şi între timp spre ele se îndrepta o femeie îmbrăcată într-o bluză albă aproape curată, lucru rar, şi încă şi mai rar, purtând un zâmbet pe față.

— Ana Kaminski? îi întinse mâna şi îi vorbi în polonă: Sunt onorată să te cunosc! Am auzit multe despre talentele tale.

— Chiar aşa? se bâlbâi Ana, adresându-i-se tot în limba lor maternă.

— Sigur că da. În locul ăsta rareori găseşti pe cineva care dă viață în loc să o ia, şi te admir pentru asta. Sunt dr. Węgierska Janina. Am lucrat ca medic generalist în Varşovia în urmă cu secole, sau aşa mi se

pare. Am fost trimisă aici pentru „crima” de a-i trata pe evrei, un lucru pe care sunt hotărâtă să-l continui! încerc să fac ceva ordine în barăcile de spital. Ce zici, eşti dispusă să mă ajuți?

Ana îi aruncă o privire lui Ester, care observă uşurată cum spinarea îmbătrânită a prietenei ei se îndreaptă din nou.

— Ne-ar face mare plăcere!

Munciră toată dimineața, spălând paturile cu apa de care Janina reuşi, ca printr-un miracol, să facă rost, mutând pacientele pentru a le face încet-încet loc, astfel încât bietele femei să aibă spațiu să se mişte şi un pic de aer care să le răcorească trupurile înfierbântate şi să le aducă puțin confort în lupta cu păduchii. SS-iştii păstrară distanța, speriați de posibile infectări, şi pentru întâia oară de la sosirea la Birkenau, Ester se simți aproape ca într-un spital adevărat. Pe la prânz ajunseră la paturile din centrul salonului, unde găsiră o mulțime de femei îndurerate strânse la un loc.

— Suntem aici ca să vă ajutăm, spuse Ester, întinzându-le o mână.

Femeile se dădură înapoi de parcă se aşteptau să fie lovite, şi Ester le privi curioasă. Aveau pielea înnegrită de soare, ochii de culoarea măslinelor negre şi bălmăjeau între ele într-o limbă pe care Ester nu o mai auzise niciodată.

— De unde sunteți? întrebă ea şovăitor în germană.

Niciun răspuns. Repetă întrebarea în polonă, cu acelaşi rezultat.

— Nu sunt nepoliticoase, se auzi din spate o voce într-o polonă cu accent puternic. Pur şi simplu nu înţeleg ce le spui. Sunt grecoaice.

Ester se răsuci şi se trezi faţă în faţă cu o tânără cu chip în formă de inimă, ochi verzi izbitori şi un început de bucle ce răzbăteau deja cu încăpăţânare prin ţeasta rasă.

— Naomi, se prezentă fata, punând jos două găleţi cu apă şi întinzându-i mâna. Numărul 39882, se strâmbă ea la numărul de pe braţ. Şi eu sunt grecoaică, dar mama era polonează, aşa că am un avantaj faţă de bietele mele prietene. Am mers des la bunicii din Cracovia, deci clima de aici nu a fost un şoc aşa de mare pentru mine.

Ester se uită pe geam spre soarele care dogorea nemilos, şi Naomi izbucni în râs. Era un sunet atât de neobişnuit în lagăr, încât Ester râse şi ea şi i se păru că gâlgâitul pe care îl simţea în gât avea gust de şampanie din cea mai fină.

— Astăzi e o zi bună, recunoscu Naomi, dar în ziua când am sosit am fost foarte şocate. Suntem din Salonic şi nu văzuserăm în viaţa noastră căzând atâta ploaie.

— Vă invidiez.

Naomi rânji.

— Atunci, va trebui să vii să vizitezi Salonicul când toate astea se vor termina.

Ester se holbă la ea, surprinsă de optimismul viguros pe care îl afişa.

— Chiar crezi că se va întâmpla?

— Sigur că da, într-un fel sau altul, şi atunci ce rost ar avea să ne gândim la tot ce poate fi mai rău?

Ester îi strânse mâinile.

— Fii binecuvântată, Naomi! Ai dreptate!

— Îmi pare rău că nu pot să-i spun asta şi mamei. Zâmbetul dispăru pentru o clipă de pe faţa lui Naomi în timp ce-şi arunca privirea spre crematorii, dar apoi şi-l readuse pe chip cu hotărâre şi adăugă: Mama îmi spunea că sunt cam nătângă, şi presupun că avea dreptate, deşi uneori e mai bine să fii prost.

— Naomi! Eu n-am deloc impresia că ai fi proastă.

— O, crede-mă că mă străduiesc din greu să fiu, pentru că, dacă-ţi permiţi până şi pentru o clipă să gândeşti raţional în privinţa locului acestuia, îţi vei pierde minţile cu siguranţă!

— Adevărat! o aprobă Ester. Eu, una, încerc mereu să mă smulg de aici şi să plec în altă parte.

— În altă parte? făcu ochii mari Naomi. Cum aşa?

Ester se înroşi.

— A, nu în realitate, doar în mintea mea.

— Şi unde pleci?

Interesul lui Naomi era atât de autentic, încât Ester se pomeni că-i face confidenţe:

— Pe scara unei catedrale din oraşul meu natal.

— O catedrală? îşi miji ochii Naomi. Dar nu eşti evreică?

Ester arătă spre triunghiul galben cusut pe uniforma mult prea largă.

— Ba da, însă catedrala e aproape de spitalul unde lucram şi pe treptele ei mă aşezam ca să-mi mănânc prânzul şi să mă uit la lumea care trecea pe strada

Piotrkowska. Şi, într-o zi, un tânăr s-a aşezat şi el acolo ca să mănânce de prânz.

— Şi ați început să discutați şi v-ați îndrăgostit!

Zâmbetul se lăți pe fața lui Ester şi-i arcui buzele crăpate.

— În fine, a durat ceva mai mult – eram destul de timizi amândoi – dar da.

— Oh, e o poveste aşa de romantică! Cum îl cheamă?

— Filip.

Rostirea numelui cu voce tare o bucură aşa de ț mult, încât aproape că-i dădură lacrimile.

— E şi el... aici?

Ester clătină din cap.

— Nu. Adică nu ştiu sigur. Nu mai sunt sigură de nimic. Mi-l imaginez tot timpul şi îmi spun că, atâta timp cât îl pot vedea cu ochii minții, el e în viață. Dar asta-i o prostie, nu-i aşa?

— Ba deloc. Dacă sunteți suflete-pereche, vă chemați unul pe celălalt.

— Aşa crezi?

— Ştiu că aşa e, răspunse hotărât Naomi, dar dacă vrei mai multe amănunte, pot vorbi cu Mala.

— Mala?

— Mala Zimetbaum. Nu o cunoşti?

Ester clătină din cap.

— O, Mala e formidabilă!

Naomi aruncă o privire furişă în jur, însă SS-iştii se țineau în continuare la distantă şi până şi Klara ieşise afară împreună cu Pfani şi stătea la soare, supraveghind în mod ostentativ procesul de curățare a păturilor.

— Mala e evreică poloneză, dar trăieşte în Belgia aproape dintotdeauna şi ştie multe limbi străine, explică Naomi. E o tipa foarte sofisticată, aşa că nemţii o folosesc pe post de interpret şi curier. Asta înseamnă, îşi coborî Naomi şi mai mult vocea, că are mereu treabă la oficiile poştale, aşa că poate... rezolva problema cu scrisorile.

— Scrisori?

Cuvântul îi sună în urechi lui Ester precum cea mai minunată promisiune de pe lume.

Naomi confirmă dând din cap energic.

— Deunăzi mi-a adus o scrisoare cu o fotografie a familiei. Nu şi cu mama... Aceeaşi umbră îi traversă faţa şi fu la fel de repede alungată în timp ce adăuga: Dar cu tata şi cu surorile mele. Când ne-au invadat naziştii, ei au reuşit să fugă. Eu lucram într-o fabrică, aşa că pe mine m-au prins, însă tata a avut timp să fugă pe dealuri cu surorile mele. Acum sunt cu toţii în siguranţă în Elveţia.

— Uimitor! Şi vrei să zici că ţi-au scris? Şi scrisoarea ţi-a parvenit? Aici?

— Da. Toate scrisorile ne parvin. Nemţilor le convine pentru că oamenii de afară trimit bani şi mâncare pe care le reţin ei. Le lasă nonevreilor ce primesc – sau măcar o parte – dar nu şi nouă. Însă Mala găseşte scrisorile. Cum te cheamă?

— Ester Pasternak. Asta e numele meu după căsătorie. Numele de familie al lui Filip.

— Ester, dacă Filip ţi-a scris, Mala îţi va găsi scrisorile. O să vorbesc cu ea mâine, îţi promit!

— Îţi mulţumesc, e foarte drăguţ din partea ta!

— Mă dau în vânt după poveştile de amor. Tare aş vrea să mă îndrăgostesc şi eu!

Ester se uită în jur la baraca plină de femei bolnave.

— Teamă mi-e că va trebui să mai aştepți un pic pentru asta.

— Mda, aşa se pare. Singurii bărbați de aici sunt naziști, deşi unii dintre ei arată bine.

Ester se holbă la ea oripilată.

— Nu se poate, Naomi... Naziştii sunt oameni groaznici.

— Unii dintre cei tineri n-arată aşa de rău!

— Care tineri? Unde i-ai văzut?

Naomi ridică din umeri.

— Eu lucrez în Kanada şi unii dintre ei pot fi câteodată drăguți, mai ales atunci când văd că ai găsit ceva interesant. Deunăzi, unul m-a lăsat să păstrez un ruj. Uite!

Îşi țuguie buzele în mod caraghios şi Ester observă într-adevăr pe ele urme de un roz-închis strălucitor. Auzise de oameni care lucrau în „Kanada", şirul mare de blocuri de lângă crematorii unde erau sortate hainele şi bunurile nou-sosiților. Era o slujbă de invidiat, desfăşurată sub un acoperiş şi cu infinite posibilități de a „face rost" de diverse lucruri, cu condiția să ai tupeul de a le subtiliza. Naomi părea genul cu mult tupeu, dar, privind-o cu mai mare atenție, Ester îşi dădu seama cât de tânără era fata.

— Câți ani ai, Naomi?

— Şaisprezece, răspunse ea, împingându-şi bărbia înainte într-un fel care îi sugeră lui Ester că putea fi mai mică în realitate.

Nu insistă însă. Ceva din felul de-a fi al lui Naomi îi amintea de Leah şi simţi imboldul de a o proteja.

— Nu vorbi cu SS-işţii, Naomi, oricât de drăguţi îţi par! Ăştia sunt oamenii care te ţin prizonieră împotriva voinţei tale, nu-ţi dau mai nimic de mâncare şi îţi ucid prietenii şi rudele.

Naomi se întunecă la faţă.

— Presupun că nu fac decât să respecte ordinele primite, se aventură ea să rostească încet.

— Ba nu! ripostă Ester pe un ton ferm. Toţi cei de aici sunt SS-işti sau gestapovişti – membri plătiţi ai partidului nazist. Mulţumită celor ca ei a ajuns Hitler la putere. Mulţumită sprijinului acordat de cei ca ei ideilor lui bolnave despre puritatea rasială, tu şi cei ca tine sunt consideraţi „inferiori" şi trataţi ca nişte animale. Mulţumită lor...

— Am priceput!

Naomi îşi ridică mâinile în chip de capitulare şi Ester se opri.

— Scuze! M-am cam înfuriat.

— Toţi ne înfuriem câteodată.

Naomi îşi aruncă braţele în jurul gâtului lui Ester şi o îmbrăţişa atât de spontan şi de pur, încât lui Ester îi dădură lacrimile.

— O... nu plânge, te rog!

Ester se şterse pe faţă.

— Se pare că nu mă pot abţine. Plâng tot timpul. Nu sunt plângăcioasă din fire, doar am mereu greţuri.

— E din cauza locului, o asigură Naomi îmbrăţisând-o din nou.

Ester simți însă o altă prezență în jur, aşa că se răsuci pe călcâie şi dădu cu ochii, uşurată, de Ana.

— Ana, trebuie să faci cunoştință cu Naomi. A cărat apă pentru noi.

— Da, văd. Mulțumim, Naomi!

Ana aruncă o jumătate de zâmbet în direcția tinerei, dar ochii îi rămaseră ațintiți asupra lui Ester.

— Deci zici că ai grețuri şi-ți vine să plângi mereu? întrebă ea.

Ester dădu din cap în semn de încuviințare.

— E de la foame şi oboseală, Ana. Nu-i aşa? întrebă Ester la vederea expresiei de pe chipul Anei.

— Desigur, se grăbi Ana să confirme. Asta trebuie să fie. Acum, ce-ar fi să frecăm patul ăsta?

Făcu semn spre un pat proaspăt eliberat şi Ester veni să ajute, însă remarcase ezitarea prietenei ei şi-şi lipi pe ascuns mâna de frunte. Oare se îmbolnăvise şi ea de tuberculoză? N-ar fi fost de mirare, înconjurată zi şi noapte de paciente bolnave, dar până acum scăpase. Le privi pe bietele femei încovrigate de durere care umpleau baraca şi se rugă la Dumnezeul ei, la Dumnezeul Anei, la orice posibil Dumnezeu care ar fi putut să îi audă vocea pe deasupra gemetelor să o țină sănătoasă.

Optimismul lui Naomi, purtând parcă nuanța unui ruj strălucitor, îi trezise speranța în suflet şi, în timp ce se înarma cu o perie veche pentru a porni la treabă, imaginea lui Filip i se înfățişă mai vie ca nicicând în minte. Trupul i se umplu de iubire şi împinse cu putere greața cât mai adânc şi mai departe în ea. Avea să

rămână sănătoasă, să rămână în viață și să scape, într-un fel sau altul, din acest infern.

ȘAPTESPREZECE

IUNIE 1943

ANA

— E încă în viață. Ce interesant!

Noul doctor făcu cu grijă o însemnare în mica lui agendă îmbrăcată în piele și Ana își înăbuși imboldul de a-i smulge din mână stiloul scump și a i-l înfige în ochii ăia de nazist. Subiectul „interesant" era un bebeluș mic, născut cu patru zile înainte de doamna Haim, o evreică ce își pierduse cei trei copii mai mari în camerele de gazare la sosirea în lagăr. Fiind o femeie solidă, își ascunsese bine sarcina, până ce, după cinci luni de muncă dură la dragarea fermei de pește, slăbise atât de mult, încât burta proeminentă îi ieșise în evidență. În lagăr circulaseră bârfe terifiante despre faptul că ar fi fost dusă la doctorul Nierzwicki, cel care făcea experimente oribile legate de avort și de sterilizarea femeilor, însă noul doctor o luase la ochi și doamna Haim fusese aleasă pentru un alt fel de studiu, dar la fel de crud.

Doctorul Josef Mengele, medicul-șef al lagărului de țigani de dincolo de șinele de cale ferată, voia să afle cât poate rezista un nou-născut fără mâncare și în timpul său liber îl monitorizase pe fiul sărmanei Rebekah

Haim din clipa când sosise în acest capăt întunecat al lumii. Era perioada când toți copiii născuți de femei nonevreice erau înregistrați drept deținuți ai lagărului şi primeau un număr, la fel ca adulții, care le era tatuat pe coapsă de către Pfani, care îndeplinea cu o plăcere stranie această îndatorire. Din câte îşi dădea seama Ana, plăcerea aceasta era derivată nu atât din ideea de a le provoca durere nou-născuților, ci avea de-a face cu arta. Câteodată, în momentele când nu avea altceva de făcut, Pfani obişnuia să schițeze imagini pe propria piele sau pe cea a oricui suficient de nebun, încât să o lase, şi, deşi grosolane, desenele nu erau lipsite de un anumit stil. „Artă tip Auschwitz", aşa o numea prostituata şi asta spunea tot.

Nu că numerele tatuate de Pfani îi ajutau pe prunci. Puține mame le puteau asigura supraviețuirea pentru mai mult de o săptămână sau două, deşi până şi asta depăşea speranțele de viață ale bieților copii evrei. Klara şi Pfani încă aveau permisiunea sau mai degrabă ordinul de a-i ucide pe toți nou-născuții evrei şi dădeau târcoale Blocului 24 de fiecare dată când aflau că unei femei evreice i se apropia sorocul. Uneori Ana reuşea să țină secretă naşterea, mai ales dacă se întâmpla pe timpul nopții, când perechea despotică sforăia în camera sa privată, dar numai pentru o zi sau două, căci Klara şi Pfani erau în stare să miroasă un prunc aşa cum şobolanii iau urma cărnii stricate.

Numai fiul lui Rebekah fusese „cruțat" pentru studiul malefic al lui Mengele; şi, mai rău decât atât, subiectul cercetărilor sale părea să beneficieze, spre deosebire de majoritatea mamelor epuizate din lagăr, de suficient

lapte. Mengele observase şi îi legase femeii sânii aşa de strâns, încât era un adevărat miracol că inima nefericitei încă mai bătea sub ei, şi în fapt ar fi fost o binecuvântare dacă s-ar fi oprit, numai că trecuseră patru zile şi atât mama, cât şi pruncul erau încă în viaţă.

Mengele îşi lăsă capul pe un umăr, îşi lovi uşurel dinţii perfecţi cu stiloul, după care rosti:

— De ajuns! Blocul 25.

Ana îşi înghiţi nodul din gât la menţionarea „anticamerei crematoriilor".

— Poftim, *Herr Doktor!* îndrăzni ea să întrebe.

Doctorul îi aruncă o privire încruntată.

— Am spus să fie trimisă la Blocul 25, soră.

— Eu sunt moaşă, *Herr Doktor.*

Bărbatul îşi înclină capul pe celălalt umăr.

— Serios? Foarte curios! îi studie uniforma şi remarcă triunghiul verde care o identifica drept „infractoare", apoi adăugă: Să înţeleg că nu eşti evreică?

— Nu, *Herr Doktor.* Sunt creştină, dar cred că viaţa oricărei fiinţe e sfântă.

— Nu zău? Ce prostie! Chiar crezi că un şobolan valorează la fel de mult ca un cal?

Ana clipi mărunt, dându-şi seama pe loc de capcana care îi era întinsă. Caii erau creaturi frumoase şi nobile, iar şobolanii, nişte mâncători dezgustători de excremente. În fiecare zi era nevoită să alunge de pe paciente bestiile umflate care căutau bucăţi gustoase de ronţăit, fără să le pese dacă victimele neajutorate erau vii sau moarte. Dar nu despre asta era vorba acum.

— Presupun că alți şobolani ar sări în apărarea „drepturilor” semenilor, rosti ea prudentă.

Mengele lăsă să-i scape un hohot de râs.

— Foarte bine, moaşă! Care e numele tău?

— Ana Kaminski, domnule, se bâlbâi Ana, neobişnuită să se prezinte altfel decât cu numărul desemnat.

— Şi pentru ce motiv te afli aici?

— Am fost acuzată că am opus rezistență, domnule.

— Înțeleg. Ei bine, asta dovedeşte că ai ceva curaj în tine. O măsură din cap până în picioare, apoi îi aruncă un zâmbet şiret şi completă: Presupun că dumneata eşti cea care a oprit-o pe sora Klara să mai înece nou-născuții.

— Da, confirmă Ana, cu toate că era numai în parte adevărat.

De fiecare dată când anunța naşterea unui prunc evreu, inima i se strângea. Nouă luni era un timp îndelungat pentru a purta în pântec sămânța unei vieți noi care avea să-ți fie smulsă de la sân în chiar clipa când înflorea. Şi mai avea un motiv de îngrijorare. Ester nu arăta deloc bine în ultima vreme, iar Ana văzuse semnele de prea multe ori pentru a le ignora, oricât de mult îşi dorea. Trebuia făcut ceva.

Îşi înghiți spaima, îşi încrucişa mâinile în față şi spuse:

— Jurământul lui Hipocrat interzice luarea vieții, *Herr Doktor.*

— Adevărat, doamnă Kaminski.

Altă înclinare a capului, dar foarte scurtă de această dată.

— Dar Jurământul lui Hipocrat nu zice nici că şobolanii trebuie salvaţi. Tu... Blocul 25!

Se răsuci pe călcâie şi se îndepărtă de Ana pentru a se apropia de Rebekah Haim, care se săltă în şezut pe pat, cu copilul ţinut strâns la pieptul legat, apoi se îndreptă spre uşă. Ana întinse mâna şi o atinse pe femeie pe braţ.

— Dumnezeu să te aibă în pază, Rebekah!

Femeia o privi cu ochi trişti.

— Îmi pare rău, Ana, dar cred că Dumnezeu şi-a întors faţa de la noi acum mult timp!

— Dar...

— E în regulă! îl voi duce pe cel mic departe, foarte departe de aceşti diavoli, ca să-şi cunoască fraţii.

Şi, cu asta, scuipă pe bocancii bine lustruiţi ai lui Mengele şi ieşi şontâcăind spre Blocul 25. Mengele scoase o înjurătură şi ieşi şi el cu paşi mari, iar în clipa când dispăru, Ana se grăbi să meargă la fereastra cea mai îndepărtată, care dădea spre curtea temutului bloc. Dacă în Birkenau existau cercuri ale vieţii, atunci Blocul 25 era cel mai jos dintre toate. Câteodată erau văzute pe acolo femei care sugeau firele de iarbă ce creşteau răzleţ în noroi, încercând să-şi potolească setea în timp ce erau lăsate să aştepte zi după zi să se adune suficienţi oameni care să li se alăture pentru a completa „şarja”. Rebekah urma să aibă „noroc”, căci atât clădirea, cât şi curtea erau pline acum de nefericiţi pe care camioanele aveau cu siguranţă să-i ia cât de curând.

Ana evita de obicei să se uite pe fereastra aceea, însă astăzi ochii îi rămaseră lipiţi de Rebekah, care se aşează

la soare, cu pruncul în poală, şi cu mişcări lente, dar pline de furie, îşi desfăcu legăturile din ţesătură aspră care îi apăsau sânii. Eliberându-i, în fine, ridică pruncul şi îl puse la sfârc. Capul micuţului se legănă la început, corpul fiindu-i prea slăbit pentru a putea suge, şi Rebekah stoarse câteva picături de lapte cu care îi atinse blând buzele, până ce, ca prin minune, pruncul găsi puterea de a apuca sfârcul. Urmau să aibă consolarea acestei legături finale, însă pierderea celor două vieţi preţioase era aproape prea greu de îndurat pentru Ana, care se lăsă să alunece în jos, rezemată de perete, şi începu să plângă.

— Doamne, se rugă ea printre lacrimi. Fă ca Ester să nu fie însărcinată!

Îi era greu să o vadă pe Rebekah mergând la moarte, dar, dacă în locul ei ar fi fost Ester, chiar nu ar fi putut suporta. „De acum încolo, ea va fi fiica ta", aşa îi spusese Ruth în acea noapte îngrozitoare în drum spre iad, şi Ana trebuia să facă tot ce îi stătea în putere pentru a o proteja pe Ester.

Problema era dacă ceea ce îi stătea în putere nu era de ajuns?

Îşi luă capul în mâini şi se gândi cu dor la Bartek. De atâtea ori pe parcursul lungii lor căsnicii îi povestise despre încercările cu care se confruntase în slujba de moaşă, iar el o ascultase cu calm, o mângâiase pe păr şi rostise vorbe pline de înţelepciune care o făcuseră să vadă lucrurile cu claritate. Se sili să-şi dea seama ce i-ar spune Bartek dacă s-ar afla acolo sau, şi mai bine, dacă ea ar fi cu el undeva, oriunde. Degetele îi bâjbâiră în talia fustei şi găsiră cu uşurare un rozariu cu

mărgele vechi. Naomi, binecuvântată fie ea, îl „organizase”, argoul din lagăr care desemna procurarea pe sub mână din Kanada, şi Ana îl ţinea ascuns sub fustă, unde atingerea mărgelelor, frumos lustruite după ani de folosinţă în rugăciuni de altcineva, o liniştea. Rosti şi ea cu voce scăzută o „Ave Maria”, spunându-şi că soţul ei drag era încă în viaţă.

Pachetul magic sosise în urmă cu câteva zile. O prizonieră înaltă, cu trăsături aspre şi triunghiul verde de infractor cusut pe uniformă, pătrunsese călcând apăsat în bloc strigând „poşta pentru Ana Kaminski”. Toate femeile din salon crezuseră că e un soi de glumă crudă, însă când Ana se arătase la faţă, femeia scosese la iveală un pachet – sau ceea ce mai rămăsese din el – cu numele moaşei notat pe el cu un scris atât de familiar, încât aceasta aproape că leşinase.

— Mulţumesc! icnise, întinzând mâna ca să ia pachetul, însă femeia îl ridicase cu braţul întins în sus.

— Va trebui să plăteşti o taxă.

Ana îşi desfăcu braţele în lături.

— Nu am nimic de oferit.

— Ba da, ai.

Începuse să desfacă pachetul, deja rupt, cu conţinutul probabil cercetat şi prăduit de tot ceea ce nemţii de la oficiul poştal găsiseră a fi pe placul lor, şi scotoci prin ceea ce mai rămăsese înăuntru.

— O să iau eu asta.

Ana şi toate celelalte femei din Blocul 24 se holbaseră cu invidie în timp ce extrăgea din pachet o bucată de ciocolată mică, dar disperat de preţioasă, şi o vârâse în buzunar. Apoi îi aruncase, în final, pachetul Anei şi se

îndreptase spre ieşire tropăind, cu premiul ţinut strâns în mână.

— De ce *ea* a primit un pachet şi eu nu? întrebase cineva cu glas iritat de undeva de sus, de pe un pat, şi „poştăriţa" se oprise din mers pentru a-i arunca o privire urâtă.

— Pentru că nu e evreică, de aia, *Sauhund*[7].

Pe urmă plecase şi toţi ochii se aţintiseră spre Ana. Preţ de o clipă se simţise precum un şoarece în ghearele unui vultur şi în acelaşi timp recunoscătoare că se afla într-un salon de spital cu femei prea slăbite pentru a se putea năpusti asupra ei.

— O să împart mâncarea cu voi, le asigurase ea, cu toate că numai Dumnezeu ştia cât de puţin rămăsese.

Dar oricum, nu-i păsa. Nu carnea uscată era cea care o interesase, ci scrisoarea. Care fusese cenzurată la greu, mâzgălită pe deasupra cu un pix negru, gros, care acoperise prea multe dintre preţioasele cuvinte aşternute de soţul ei pe hârtie, însă reuşise să descifreze „Varşovia" şi „Bron şi cu mine" şi „în siguranţă", iar asta îi fusese suficient. Mai mult decât suficient. Bartek şi Bron erau în viaţă şi în siguranţă, şi fără îndoială luptau pentru libertate, iar gândul acesta îi umpluse inima de bucurie.

Totuşi, în timp ce o urmărea pe Rebekah Haim aşteptând să moară, Varşovia i se părea foarte, foarte departe. Până şi satul Oświęcim, care aproape că se zărea din lagăr, i se părea imposibil de îndepărtat, ca şi cum gardurile din sârmă, care bâzâiau noaptea, pline

[7] „Nemernic", „ticălos", în lb. Germană, în orig. (n. Red.).

de electricitate, marcau marginile lumii cunoscute. Dincolo de ele se putea întâmpla orice fără ştiinţa lor. Viaţa lor se redusese la trenurile care soseau într-un capăt al acelei lumi înguste şi la fumul care ieşea pe coşuri în celălalt capăt al ei; tot ce se afla între aceste extremităţi era pur şi simplu o închisoare a iadului.

— În picioare... toată lumea!

Sora Klara se întorsese de pe unde lâncezise şi, judecând după sunetului vocii ei, părea în plină formă. Asta nu prevestea nimic bun şi o spaimă rece o cuprinse pe Ana în timp ce se forţa să se ridice, ascunzând rozariul sub pliurile fustei.

— A, *Schwester* Ana.

Ana clipi mărunt – până acum, Klara nu se învrednicise niciodată să i se adreseze altfel decât cu titlul de *alte Kuh* – „vacă bătrână”.

— Aceşti ofiţeri sunt aici ca să-i onoreze pe unii dintre pruncii noştri.

— Să-i onoreze?

Ester, care traversase blocul dinspre salonul principal, unde se dusese să-i vadă pe nou-sosiţi, o privi pe Ana la fel de pierdută. Klara era însoţită de doi ofiţeri, un bărbat şi o femeie, ambii în uniforme SS decorate cu suficiente panglici şi insigne pentru a le indica rangul superior, ceea ce explica purtarea linguşitoare a Klarei.

— Sunt aici pentru a selecta nou-născuţi pentru programul Lebensborn.

— Lebensborn? se miră Ana.

Cuvântul, din câte ştia ea, însemna „izvorul vieţii”, dar asta nu-i spunea mare lucru.

Femeia ofițer, înaltă şi încălțată în cizme cu tocuri, se uită în jos la ea.

— E un program instituit de-Al Treilea Reich pentru a permite creşterea în siguranță, în cămine iubitoare de Führer, a tuturor copiilor cu descendentă valoroasă.

Ana tot nu înțelegea.

— Vreți să duceți mamele şi pruncii în Germania?

Părea prea frumos ca să fie adevărat. Dacă era să vadă o singură mamă scăpând din lagăr şi ieşind în libertate, avea să-şi recapete speranța.

— Suntem aici, explică femeia pe un ton aspru, pentru a-i lua şi duce pe copii în Germania.

Chiar era prea frumos ca să fie adevărat.

— Dar mamele...

— Noi vom rămâne aici şi vom lucra, aşa cum s-a şi intenționat inițial cu procesul de deportare. Nu-ți face griji, soră, în Reich sunt multe familii viguroase, capabile să crească prunci! Şi în condiții cu mult mai bune decât le-ar putea asigura femeile acestea.

SS-ista încreți din nas privind în jur la secția de maternitate. Ana, Ester şi doctorița Węgierska făcuseră tot ce putuseră pentru a îmbunătăți noul „salon". Femeile însărcinate erau despărțite de pacientele aflate în spitalul propriu-zis printr-o „perdea" făcută din cearşafuri vechi de pat provenite din Kanada, şi cum dispuneau de treizeci de paturi, de obicei numai două sau trei femei trebuiau să împartă un pat dublu. Saltelele erau atât de subțiri, încât bietele de ele ar fi putut la fel de bine să doarmă pe scânduri, însă Anei i se acordase permisiunea de a aduce apă ori de câte ori era necesar, aşa încât în general reuşeau să le țină

curate şi în mare parte lipsite de păduchi, plus că femeile se puteau hidrata după pofta inimii.

Dar lucrul cel mai bun pe care îl făcuseră era amenajarea „camerei de născut” cu ajutorul unei sobe de cărămidă întinse pe toată lungimea blocului şi alimentate cu foc la ambele capete. Focul nu era niciodată aprins vara, însă zona era lungă, accesibilă din ambele capete şi înălțată de la pământ, o îmbunătățire semnificativă comparativ cu singurul scaun pe care îl folosiseră în Blocul 17. Chiar şi aşa, scena nu putea decât să-i inspire silă unui nou-venit, şi Ana se gândi, cuprinsă brusc de un val de speranță, că ofițerii le puteau fi de folos din moment ce doreau să ducă pruncii în Germania.

— Condițiile sunt foarte aspre pentru mame, spuse ea.

Femeia ofițer dădu scurt din cap.

— Tocmai de aceea copiii valoroşi trebuie mutați cât mai curând posibil. Vom efectua vizite în mod regulat, iar sora Klara m-a asigurat că toți pruncii promițători vor fi salvați.

— Pruncii promițători? întrebă Ana.

— Blonzi, răspunse scurt femeia.

Ana aruncă o privire spre Ester, care-şi dusese instinctiv mâna la părul de o nuanță neobişnuită de blond ce reîncepuse să crească în smocuri aurii. Oare Dumnezeu îi ascultase totuşi rugăciunile?

— Veți lua toți copiii blonzi? Chiar şi pe evrei?

— Nu fi ridicolă, Ana! o repezi Klara. De ce ar lua şi...?

Ofițerul bărbat ridică brusc o mână, iar Klara se bâlbâi şi în cele din urmă tăcu încurcată.

— Dacă pruncii sunt blonzi, pronunță ofițerul pe un ton imperativ, atunci n-au cum să fie evrei.

Era o logică strâmbă, dar Ana nu-l contrazise.

— Dar mamele lor? îndrăzni ea să întrebe, la care ofițerul clătină din cap dezgustat.

— A, nu... nu şi mamele. Cândva poate că a existat o brumă de speranță şi pentru ele, dar după ce s-au aflat prea mult sub influența evreiască nefastă, nu vor fi libere niciodată. Suntem aici ca să întrerupem acest cerc vicios, adăugă el uitându-se arogant în jur. Sunt sigur că orice mamă evreică va fi încântată să-şi vadă copilul trăind ca un bun german în libertatea asigurată de Reich.

Mamele evreice care stăteau în picioare în fața paturilor şi nu numai ele, ci şi compatrioatele lor poloneze, rusoaice şi grecoaice, se făcură mici, retrăgându-se, pentru a se dezice de aceste vorbe, însă bărbatul nu păru să observe.

— Bun, acum hai să vedem copiii! reluă el cu entuziasm. Şi să-i alegem pe cei care ne trebuie!

Femeile se priviră nelinişt ite, dar Klara începuse deja să împartă pumni în dreapta şi în stânga, împingându-le înapoi pe paturi pe cele cu feții încă în siguranță în pântece şi forțându-le pe cele cu prunci în brațe să-i ridice ca să li-i arate celor doi ofițeri SS ce veneau în spatele ei ca nişte inspectori care verificau o linie de producție. Ana o simți pe Ester cum se încordează lângă ea în timp ce urmăreau împreună procesiunea, înghețate de oroare.

— Acela! arătă bărbatul spre un băiețel polonez de patru zile cu puf de culoarea paiului pe cap.

Klara smulse copilul din brațele mamei şi porni cu el în spatele ofițerului în timp ce biata femeie se prăbuşi în brațele unei prietene.

— Şi acesta.

O fetiță rusoaică. De data aceasta, mama fusese prevenită şi încercă să opună rezistență, dar Klara ar fi fost mai degrabă dispusă să smulgă un mădular din copil decât să-l înapoieze mamei, aşa încât femeia fu nevoită să renunțe la luptă.

— A, şi acesta, fireşte.

Ofițerul luă el însuşi bebeluşul, tot o fetiță, născută în ziua aceea la primele ore ale dimineții, cu păr atât de blond, încât părea aproape alb. Mama era evreică, iar copila supraviețuise până la acel moment numai datorită obsesiei pentru statul la soare a Klarei. Acum se părea că avea să fie luată nu pentru a muri azvârlită într-o găleată, ci pentru a trăi într-o familie nazistă. Ana nu era sigură care alternativă era mai bună. Ofițerul se uită în jos la prunc cu ceva asemănător cu tandrețea, apoi o studie curios pe mamă, o fată brunetă, însă slăbită după travaliul îndelungat, care tremura în fața lui.

— Cum de ai produs tu aşa ceva? întrebă pe un ton aspru ofițerul.

— Soțul... soțul meu e norvegian, bălmăji femeia.

— Ah! O corcitură. Bună treabă! Nu-ți face griji... Va ajunge într-un cămin bun! zise el şi o bătu uşurel pe cap de parcă nu i-ar fi răpit decât o bagatelă, după care porni din nou de-a lungul cozii. Nu, nu, categoric nu! Hmmm...

Se apropie de capătul cozii, vizibil nemulţumit de recolta sub aşteptările sale. Împunse cu degetul un bebeluş cu părul de culoarea nisipului umed şi se încruntă.

— De ăsta ce zici, *Aufseherin* Wolf?

Femeia ofiţer trase de părul pruncului ca pentru a verifica dacă este real, apoi ridică din umeri.

— Merge, *Hauptsturmführer* Meyer. Poate că, după ce va fi despăducheat, părul va arăta mai strălucitor, şi Himmler e disperat acum, că nenorociţii de Roşii ne omoară băieţii, aşa că oficialii de la centru nu o să se uite cu prea mare atenţie. Îl luăm.

Acestea fiind zise, înşfăca pruncul ţinându-l în faţă la un braţ distantă, ca şi cum se temea să nu o murdărească, ceea ce era în fapt foarte posibil, având în vedere că secţia de maternitate nu era dotată cu scutece. Copilul nu reacţiona, însă mama se aruncă spre Wolf, apucând-o strâns de picioare şi aproape dezechilibrând-o.

— Vă rog! imploră ea. Vă rog, nu-mi luaţi copilul!

— Vrei să îl ţii aici? întrebă Wolf cu o strâmbătură în timp ce se uita de jur împrejurul salonului rece şi umed.

— Vreau să îl ţin cu mine, răspunse mama. Copilul îmi aparţine.

Wolf ridică din umeri.

— Iar tu, teamă mi-e că-mi aparţii mie. Şi nu te mai agăţa de mine, altfel o să pun să fii luată pe sus!

Dar biata femeie refuză să o lase în pace, şi cum Klara era îngreunată de primii doi copii pe care îi ţinea în braţe, nu era nimeni altcineva care să o forţeze.

— *Mein Gott!* exclamă Meyer, după care scoase un pistol din tocul prins în cureaua pantalonilor şi o împuşcă pe mamă în cap.

Femeia se prăbuşi la picioarele colegei sale şi *Aufseherin* Wolf pufni pe nas, apoi îşi desfăcu piciorul încălțat în cizme cu toc din încâlceala brațelor inerte ale mamei şi se îndepărtă fără a arunca vreo privire în urmă.

— O să ne întoarcem, anunță ea în clipa când ajunse în pragul uşii, o siluetă întunecată profilată în lumina soarelui. Ai grijă şi pune-i deoparte pe cei buni pentru noi!

— Sigur că da, răspunse Klara făcând o plecăciune. Va fi o onoare pentru mine.

— Cred şi eu, o aprobă Wolf, după care dispăru împreună cu ofițerul Meyer.

O tăcere grea se aşternu în jurul cadavrului sărmanei mame, care nu comisese nicio altă crimă decât să încerce să-şi păstreze propriul copil.

— Ce-i cu voi? lătra Klara. Ar trebui să fiți mulțumite cu toate, măcar pruncii voştri vor fi în siguranță.

— În siguranță? plânse mama rusoaică. Şi cum adică vor fi în siguranță dacă vor ajunge să fie crescuți de nişte nazişti nebuni? Dacă o transformă pe fetița mea într-o sadică, la fel ca ei? Dacă îi bagă în cap ideile lor bolnave şi o folosesc pe post de armă împotriva propriului popor? Asta numeşti tu „siguranță”?

Se repezi spre uşă şi toate femeile din salon se bulucirăă în urma ei, însă SS-iştii plecaseră deja în maşina lor elegantă, luând cu ei cei patru bebeluşi nefericiți. Masina se intersecta cu trei camioane mari

care tocmai opreau în fața Blocului 25. O urmăriră pe Rebekah Haim urcând calmă în primul dintre ele, cu pruncul ținut strâns la piept.

— Măcar ea va muri în pace împreună cu copilul ei! strigă rusoaica, şi celelalte mame cărora le fuseseră luați pruncii se strânseră lângă ea.

Ester o luă de braț pe Ana.

— În ce lume trăim dacă asta a ajuns să fie cea mai bună opțiune? întrebă ea.

Ana nu avea alt răspuns decât să clatine din cap. De fiecare dată când credea că atinseseră treapta cea mai de jos a infernului de la Birkenau, o nouă groapă părea să se caşte. Se rezemă tremurând de peretele barăcii, dar fu trasă de braț de Ester, care o văzuse pe Irma Grese îndreptându-se cu paşi mari spre grupul de mame care jeleau neconsolate.

— Hai să intrăm, Ana! Acum nu vreau să stau în calea lui Grese. Cred că gustările alea aduse de Naomi din Kanada mi s-au depus pe sâni. Uită-te!

Se bătu nervoasă peste pieptul care începuse într-adevăr să se umfle, şi Ana se grăbi să o ajungă din urmă cu inima îndurerată în timp ce groapa li se adâncea inexorabil sub picioare.

OPTSPREZECE

IULIE 1943

ESTER

Ester stătea întinsă în pat şi mângâia foaia de hârtie subțire, dar infinit de prețioasă, pe care o lipise de piept.

„Scumpa mea soțioară, comoara vieții mele."

Era un miracol. Filip reuşise într-un fel sau altul să descopere unde se afla ea şi să scoată pe furiş scrisoarea din ghetou; scrisoarea ajunsese într-un fel sau altul la Birkenau şi în posesia ei. Avea să o binecuvânteze în fiecare zi din viață pe Mala Zimetbaum pentru bucuria pe care i-o făcuse.

Fusese o zi urâtă, cu o ploaie de vară care căzuse neîntrerupt din nori amenințători, iar ea şi Ana lucraseră încercând să scape barăcile de păduchii extrem de agresivi din luna aceea umedă şi caldă. Când şobolanii nu muşcau pacientele, păduchii erau cei care săpau în pielea lor cuprinsă de febră, şi nimeni, oricât de sănătos ar fi fost, nu putea dormi fără să se scarpine neîncetat pentru a alunga corpurile mici şi scârboase. Naomi „organizase" nişte dezinfectant şi încercaseră să curețe paturile unul câte unul, însă era o sarcină imposibilă. Cu o zi înainte, Ester îşi lipise neajutorată fruntea de pereții rugoşi din lemn plângând pentru că nu erau în stare să învingă nici măcar nişte creaturi mai mici ca unghia, însă în clipa următoare îşi auzise numele strigat:

— Ester Pasternak! E cineva aici cu numele ăsta?

Era o voce blândă şi cultivată, iar când se răsucise pe călcâie, dăduse cu ochii în pragul uşii de o femeie înaltă, îmbrăcată în haine bine croite, o nălucă apărută ca din cu totul alt timp şi spațiu. Era slabă, dar nu emaciată precum celelalte femei, şi avea păr negru,

bogat, care i se unduia pe umeri într-o tunsoare bob. Lui Ester îi venise să întindă mâna ca să-l mângâie. Dar lucrul cel mai bun era acela că femeia ținea un plic mic în mână.

— Eu, rostise ea cu respirația întretăiată. Eu sunt Ester.

Femeia zâmbise şi traversase baraca în direcția ei.

— Bună! Eu sunt Mala. Naomi mi-a spus că ai vrea să primeşti veşti de la soțul tău.

— Da, Dumnezeule mare, sigur că aş vrea!

Răspunsese bolborosit într-un hohot de plâns jenant, dar Mala se mulțumise să-i îndese scrisoarea în mână şi să-i zâmbească.

— Atunci, sper ca asta să-ți aducă alinare.

— Mulțumesc! Mulțumesc mult! Eşti un înger.

Mala zâmbise din nou şi-şi aruncase, aproape fără să-şi dea seama, părul strălucitor pe spate.

— Nu sunt înger, Ester, doar o femeie obişnuită care face ce poate ca să supraviețuim cu toate nebuniei ăsteia până ce lumea va reveni la normal. Tine ascunsă scrisoarea!

— Sigur că da. Mulțumesc! N-ai idee ce mult înseamnă pentru mine!

— O, ba da, am! îi răspunsese Mala. Toate trebuie să avem pe cineva sau ceva pentru care să merite să trăim.

Şi pe urmă se făcuse nevăzută, la fel de iute şi tăcut aşa cum apăruse, iar Ester se târâse până în capătul cel mai îndepărtat al patului, fără să ia seama la păduchi şi şobolani, rupsese plicul şi devorase cuvintele lui Filip după trei luni nesfârşite de tăcere.

Scumpa mea soțioară, comoara vieții mele,

N-am idee dacă scrisoarea îți va parveni şi nici măcar dacă mai eşti în viață, dar, dacă e ca rugăciunile să ajute aşa după cum cred că se întâmplă, atunci află că muncesc zi şi noapte ca să te ştiu în siguranță. Mă rog la Dumnezeu să vegheze asupra ta atunci când mănânc, când lucrez, când mă îndrept spre casă, chiar şi în somn. Tu, frumoasa mea Ester, eşti cel mai minunat lucru care mi s-a întâmplat vreodată, şi refuz să cred că universul mi te-a luat. Nu suntem împreună acum, dar asta nu va dura o veşnicie. Mă voi lupta să rămân în viață, iar tu, iubita mea, trebuie să faci la fel. În vremurile astea negre, supraviețuirea trebuie să fie țelul nostru, căci, dacă vom rămâne în viață, atunci ne vom regăsi şi vom trăi din nou cu adevărat în dragoste, bucurie şi grijă unul față de celălalt.

Nu mă pot întinde prea mult cu scrisul, căci hârtia e greu de găsit şi oameni dispuşi să livreze scrisorile, încă şi mai greu, dar nu te nelinişti, te rog, căci eu sunt bine, la fel şi tații noştri, iar lui Leah îi merge bine. Deunăzi am aflat că e curtată de un bărbat de nădejde, un tânăr fermier, aşa că ne putem bucura amândoi că cineva drag nouă trăieşte în pace. Şi aşa vom trăi şi noi, Ester. O iubire atât de puternică precum a noastră e menită să reziste pe vecie, şi singurul lucru de care îmi pare rău acum e că nu m-am aşezat într-un genunchi ca să te cer de soție în ziua în care te-am cunoscut, căci am ştiut încă de atunci, Ester, am ştiut cu maximă certitudine că îmi erai menită, şi în fiecare zi mă blestem pentru timiditatea

prostească ce m-a văduvit de până şi cea mai scurtă clipă de fericire în braţele tale. Dar vor veni altele, sunt sigur. Rezistă, draga mea Ester, rezistă cu toate puterile tale, căci te iubesc cu fiecare fibră a mea şi, orice s-ar întâmpla, voi fi aici şi te voi aştepta atunci când toată nebunia se va încheia!

Soţul tău iubitor,
Filip

Oh, ce mult plânsese atunci când citise pentru întâia oară scrisoarea, şi la fel de tare ori de câte ori o recitise, însă fuseseră lacrimi de fericire şi de speranţă. Filip era în siguranţă, la fel şi ceilalţi, şi el credea în viaţa de după acest infern. Asta o făcuse să se simtă bucuroasă, dar şi ruşinată. Pentru că, în timp ce el petrecuse fiecare clipă rugându-se pentru ea, ea îşi pierduse vremea plângându-şi de milă şi de disperare. Dar de acum, gata cu astea!

În săptămâna de după ce Mala îi îndesase preţioasa scrisoare în mâini, Ester începuse să-şi spună rugăciunile cu o energie înnoită şi din toată inima, murmurându-le în şoaptă, iar uneori chiar cântându-le cu voce tare. Se simţea revigorată. Greţurile dispăruseră în cele din urmă şi îşi simţea corpul mai molatic şi mai puţin obosit. Ba chiar făcuse un pic de burtică, deşi poate că nu era decât o umflare falsă datorată foamei, aşa cum observase şi la alte femei. Nu se afla în lagăr decât de trei luni, însă avusese senzaţia că toată viaţa o trăise doar acolo. Veştile de la Filip îi amintiseră că există o lume dincolo de gardurile din

sârmă şi acum nu şi-l mai imagina pe treptele catedralei Sf. Stanislav, ci în mansarda lor, în atelierul lui, stând la masă cu taţii lor, într-un cuvânt trăind, aşa cum intenţiona şi ea sa facă.

— Scul© Hai, sus!

Târâitul oribil al Klarei nu o trezi din somn, căci se odihnise mult mai bine în tovărăşia vorbelor lui Filip, dar tot fără tragere de inimă se dădu jos din pat. Naomi le organizase un balot de fân în baracă şi umpluseră cu el saltelele roase până la fir din secţia de maternitate pentru un minimum de confort. Fânul le oferea, desigur, păduchilor mai mult spaţiu de hârjoneală, dar merita dacă voiai ca scândurile goale să nu-ţi sape noaptea în şoldurile descărnate, aşa că toată lumea rămase veşnic recunoscătoare micii grecoaice. Ester putea să jure că fata devenea tot mai şireată pe zi ce trece cu procurarea de lucruri, fapt care îi amintea din ce în ce mai mult de sora ei, Leah. Totuşi, purtarea naiv de prietenoasă a lui Leah faţă de Hans nu sfârşise bine; nu-i rămânea decât să spere că Naomi era mai grijulie.

— Toată lumea afară! urlă o voce de dincolo de pereţii subţiri ai barăcii. Astăzi doctorii ne-au pregătit o surpriză!

Ester simţi furnicături pe piele, şi nu numai din cauza păduchilor, în timp ce ascundea scrisoarea de la Filip într-o cută a saltelei, după care coborî din pat şi li se alătură celorlalte femei care se aliniaseră afară pentru apelul de dimineaţă. Cum iulie se apropia de sfârşit, soarele nu-şi trimitea acum decât primele raze peste orizontul brăzdat de culori, însă lumina era suficient de puternică pentru a vedea căzile mari din faţa fiecărei

barăci. Mirosul pătrunzător de dezinfectant umplea aerul ceţos, iar paznicii SS, cu câinii care se repezeau înverşunaţi la comenzile lor, patrulau în jur.

Doktor Rohde era şi el prezent.

— Dezbrăcaţi-vă! le ordonă el, adăugând, surprinzător: Vă rog!

Ester îl privi recunoscătoare pentru micul gest de amabilitate, dar imediat îşi aminti cum Naomi îi spusese că unii dintre SS-işti erau drăguţi şi cum o certase ea pentru prostia de a fi confundat rujul furat de la o femeie ucisă cu un „cadou" şi o dovadă de bunătate. În lagăr, standardele erau atât de joase, încât un simplu „vă rog" adăugat unui ordin umilitor era în stare să-i câştige recunoştinţa, aşa că se dojeni pentru momentul de slăbiciune şi începu să se dezbrace. Ura să fie văzută aşa, despuiată de orice.

Nu chiar de orice, îşi spuse însă, căci dragostea nu i-o puteau înlătura din inimă, şi rosti în gând o rugăciune pentru Filip în timp ce hainele îi cădeau grămadă la pământ. Cu o săptămână înainte fuseseră rase pe cap din nou într-o încercare inutilă de a ţine păduchii la distanţă, însă din fericire Naomi le „organizase" două lame şi femeile se putuseră ocupa fiecare de zonele mai intime. Expresia de pe feţele gardienelor fusese aproape comică în clipa când le văzuseră corpurile lipsite de păr, şi Ester se pomenise întrebându-se dacă vreunul dintre „doctorii" ce foloseau lagărul drept propriul laborator malefic nu pregătea spre publicare la Berlin un studiu erudit, dar total deplasat, pe tema creşterii părului la persoanele malnutrite.

— Aliniați-vă! ordonă doctorul Rohde. Când vă veți auzi strigat numele, veți intra în cadă prin partea aceasta, vă veți scufunda în întregime în ea timp de treizeci de secunde, apoi veți ieşi pe partea cealaltă!

Eficiență tipic germană, dar nescutită de dureri. Janina Węgierska fu prima care intră în cadă şi Ester văzu cum buna doctoriță se înfioară la contactul cu dezinfectantul puternic pe pielea jupuită şi mâncată de păduchi. Ochii îi lăcrimau la ieşirea din cadă, dar se abținu să plângă. De ce să adauge vânătăi la celelalte suferințe?

— Crezi că va avea efect? o întrebă ea pe Ana.

— S-ar putea să ne scape de păduchii de pe noi, răspunse aceasta, numai că mulți alții sunt adânc îngropați în saltele şi haine, aşa că nu le va lua mult până să reapară.

Ester se gândi la scrisoarea lui Filip, cuibărită printre păduchi, şi se rugă ca micile scârboşenii să nu prindă gustul hârtiei. Acum îi venise şi ei rândul şi, în timp ce se cocoța în cadă, îşi muşcă buzele ca să nu urle de durere. Fiecare părticică din corp părea cuprinsă de flăcări, şi şovăi, incapabilă să-şi scufunde fața în apa înspumată de la mulțimea păduchilor muribunzi. O mână i se aşează pe creştet şi îi împinse capul adânc în apă înainte de a apuca să respire. Acum nu focul de pe piele, ci cel din plămâni era cel care o chinuia.

„Rezistă, draga mea Ester!”

Vorbele lui Filip îi veniră în minte şi se forță să nu se zbată în timp ce era ținută cu forța în apă, căci ştia prea bine că nimic nu-i făcea mai mare plăcere unui SS-ist decât să-şi impună dominația. Capul i se

bălăngăni şi fu conştientă că peste numai o clipă avea să fie nevoită să deschidă gura şi să lase fluidul alcalin murdar să-i pătrundă în plămâni, şi cu asta urma să piardă totul.

„Rezistă, draga mea Ester!”

Mâna îi eliberă capul şi Ester ţâşni la suprafaţa apei, trăgând aer cu putere în piept.

— Ieşi!

Se împletici spre celălalt capăt al căzii, dar era atât de ameţită, încât nu reuşi să se sprijine şi numai datorită Anei, care îndrăzni să vină să o ajute, nu se prăbuşi la pământ precum un peşte mort. Se aleseră amândouă cu câte o lovitură de baston, dar Ana se scufundă imediat în apă, iar Ester se înapoie la coada de femei ude şi tremurânde, şi SS-ista îşi pierdu interesul.

Scufundările continuară până ce fiecare din cele o sută de femei înghesuite în Blocul 24 fu obligată să ia contact cu fluidul urât mirositor şi să se aşeze apoi în linie în zori de zi. Soarele îşi croia drum pe cer, însă puterea sa era încă blocată de copacii din partea din spate a lagărului şi nu reuşea să usuce umezeala de pe pieile jupuite. Bolnavele de TBC abia dacă se puteau ţine pe picioare, însă, cum cele care cădeau erau imediat târâte de gardienele SS la temutul Bloc 25, se forţară cu toate să rămână drepte.

Ester închise ochii şi se rugă pentru Filip. Şi-l imagină trezindu-se în mansarda lor, mâncând o coajă de pâine în bucătărioară, apoi străbătând ghetoul spre atelierul de croitorie. Cât de mult urase ea acea parte îngrădită din Łódź care acum însă, privită din iadul de la Birkenau, i se părea de-a dreptul idilică. Măcar în Łódź

fusese cu familia, cu soțul ei. Măcar în Łódź fusese sub conducerea altor evrei şi o, dacă ar fi ştiut ei cum arată adevărata opresiune, nu s-ar fi plâns niciodată de Rumkowski!

„Dacă vom rămâne în viață, atunci ne vom regăsi şi vom trăi din nou cu adevărat în dragoste, bucurie şi grijă unul față de celălalt."

Oare avea dreptate Filip? Chiar era posibil aşa ceva? Degetele îi fremătau deja, tânjind după atingerea scrisorii soțului, după fiecare trăsătură de condei.

O bufnitură puternică o smulse din visul cu ochii deschişi. Se uită şi, spre oroarea ei, văzu prizonieri bărbați ieşind din blocul lor şi cărându-le saltelele.

Le lăsară să cadă pe jos într-un şir lung, apoi luară căni, le cufundară în cada jegoasă şi începură să împrăştie dezinfectantul peste suprafața saltelelor.

— Nu! strigă Ester, şi numai brațele Anei o opriră să nu alerge şi să se arunce în fața bărbaților.

O licărire de nebunie îi sclipi în ochi.

— Ana, nu pot să-i las. O să ude saltelele.

— Dar o să se usuce repede, Ester. Soarele se va înălța în curând şi...

— Scrisoarea mea! şuieră Ester, şi o umbră traversă fața Anei în clipa când pricepu.

— Ai ascuns-o în...?

Ester dădu furioasă din cap şi privi în jos spre şirul de saltele. Erau identice şi n-avea cum şti care dintre ele îi ascundea comoara, dar oricum nu mai conta, căci toate erau acum înmuiate şi vorbele dragi ale lui Filip aveau să se transforme într-o pastă.

— Nu are importanță, îi şopti Ana la ureche în timp ce o ținea în continuare strâns de braț. Ştii scrisoarea pe dinafară, Ester. O poți păstra în inimă.

Ester abia dacă auzi cuvintele de mângâiere ale prietenei ei. Lumea plutea în jur, la fel ca atunci când capul îi fusese ținut forțat sub suprafața lichidului care îi înghițea acum mica şi unica rază de speranță ce îi fusese oferită în acest iad, şi se clătină pe picioare.

— Ester! şuieră Ana pe un ton mai imperios de această dată. Ester, uită-te la mine! Te rog, uită-te la mine! Trebuie să stai dreaptă, altfel te vor trimite la Blocul 25. E doar o scrisoare şi atât. Filip e în viață. Şi vrea ca şi tu să fii, să rămâi în viață de dragul lui.

— Da, reuşi Ester să îngaime, însă era ca şi cum vorbele îi erau pompate afară din cap, ca şi din amărâta de saltea din fața ei.

Nu putea sta dreaptă, nu-şi putea forța picioarele să o susțină.

— Ester! Vocea Anei părea să vină de la mare depărtare: Ester, crezi că e posibil să fi rămas însărcinată?

Ester clipi mărunt. Fărâme din lume părură să se lege din nou şi se agăță de Ana.

— Însărcinată?

Ana privi îngrijorată în jur, însă, când ochii lui Ester se limpeziră, văzu că paznicii nu le acordau nicio atenție, prea ocupați să-i bată pe sărmanii bărbați care adunau de pe jos hainele femeilor. Îşi duse o mână la pântec şi pipăi mica umflătură pe care o pusese pe seama inaniției, apoi sânii. Nu mai semănau cu movilele delicate şi desăvârşite care fuseseră cândva,

dar erau acolo şi poate pregătiți pentru a hrăni un prunc.

— Este posibil? insistă Ana. Suntem de trei luni aici. Este posibil? Ai făcut dragoste cu Filip înaintea plecării?

Ester privi cu ochii minții în urmă, la mansarda înghesuită, patul moale şi nopțile întunecate în care îşi găsise mereu alinarea în brațele soțului ei. Îşi aminti cum se împreunaseră chiar în noaptea de dinainte ca poliția să vină să îi ia mama şi ea să se trezească suită într-o căruță pentru transportul vitelor şi expediată la Birkenau. Vocea joasă şi dulce a lui Filip îi răsună în cap: „Tu, Ester, eşti sărbătoarea vieții mele. Eşti muzica mea, fericirea mea de zi cu zi."

— Da, e posibil, recunoscu ea, cu toate că ideea legăturii dintre patul lor plin de iubire şi ororile de la Birkenau i se părea o nebunie – o nebunie minunată.

Bărbații plecau acum, luând cu ei hainele femeilor. Saltelele începură să scoată aburi pe măsură ce soarele se strecura pe deasupra copacilor, iar picăturile de dezinfectant se evaporau şi ele de pe pielea nefericitelor, însă Ester nu se mai putea gândi decât la viața nouă dinlăuntrul ei. Pierduse scrisoarea de la Filip, dar avea copilul lui. Copilul lor. O privi pe Ana, minunându-se.

— O să am un copil?

— Aşa cred.

Era un moment de fericire absolută, însă în clipa următoare o femeie de lângă Ester se prăbuşi şi un câine fu eliberat ca să-i înşface glezna cu botul lui plin de bale şi s-o târască către Blocul 25, şi soarta care o aştepta pe Ester se ivi în toată oroarea ei. Era o evreică

într-un lagăr unde o infractoare nebună şi asistenta ei, o prostituată, înecau pruncii evrei într-o găleată murdară în clipa când respirau pentru întâia oară. Chiar dacă o avea alături pe cea mai bună moaşă care să o ajute, tot restul acelei parodii întunecate de lume îi stătea împotrivă. Copilul lui Filip nu era numai o bucurie, ci şi cel mai mare pericol pentru viața lui Ester.

NOUĂSPREZECE

SEPTEMBRIE 1943

ANA

Muzica răsuna plăcut, ca un cântec de leagăn, aşa că Ana închise ochii şi uită pentru o clipă că se afla la Birkenau, printre bolnavi şi muribunzi, şi se imagină în propriul living, în urmă cu mult timp, pe vremea când guvernarea nazistă şi ghetourile nu existau şi ei îşi vedeau cu toții de viață cât de bine puteau. Astăzi era Rosh Hashana – sărbătoarea evreiască a Anului Nou – şi Alma Rose, dirijoarea orchestrei din Birkenau, propusese ca, în locul prăjiturilor tradiționale sau al merelor cu glazură de miere de care bieții deținuți nu puteau avea parte, măcar să li se ofere dulceața unor instrumente muzicale. Ana nu ştia nimic despre modul cum se desfăşura de obicei ceremonia, însă cu siguranță aprecia muzica.

În timp ce notele perfecte ale unei viori se înălțau prin Blocul 23, şi-l aminti pe Bartek cântând la vechea lui

scripcă. Soțul ei nu avea talentul Almei Rose, o muziciană austriacă prizonieră acum şi ea, la fel ca restul orchestrei (sângele evreiesc fiind, se pare, mai important pentru nazişti decât talentul), însă cânta din toată inima. Ana îşi imagină zâmbetul de pe fața soțului ei în timp ce îşi trecea arcuşul peste strune din ce în ce mai iute atunci când interpreta melodia săltăreață preferată în timp ce fiii lor se străduiau să țină pasul cu ritmul impus de el.

Fuseseră cu toții talentați. Sunt talentați, se corectă ea. Trecuseră opt luni îngrozitoare de când îşi văzuse frumoşii ei fii pentru ultima oară şi refuza să creadă că pieriseră, aşa că acum se gândi la ei cu dor. Degetele lungi ale lui Bron fuseseră la fel de potrivite pentru clapele pianului ca şi pentru bisturiul de chirurg, Zander îşi iubea flautul, iar micul Jakub învățase singur să cânte la chitară pe una veche, lăsată moştenire lui Bartek de către tatăl lui. Ana se dojeni în gând. Jakub nu mai era „mic", şi slavă Domnului pentru asta, căci urma să aibă nevoie de toată puterea unui adult pentru a supraviețui acestui război.

Odată cu sosirea unui lot nou de prizonieri ruşi, în lagăr se răspândise vestea că nemții luau bătaie în est. Ultima scrisoare de la Bartek fusese cenzurată mai rău ca oricând şi doar o mână de cuvinte de legătură lipsite de înțeles scăpaseră atacului creionului gros, însă Bartek ascunsese un mesaj într-o mică prăjitură. Prăjitura mucegăise până să îi parvină, dar asta o salvase de ghearele lacome ale femeii de la poştă, iar înăuntru Ana descoperise cea mai dulce delicatesă – un

bileţel cu vorbe de iubire şi speranţă: *Rezistă, scumpa mea, suntem pe cale să învingem!*

Ana nu ştia dacă să plece sau nu urechea la zvonurile care circulau tot timpul prin lagăr, însă în Bartek ştia că poate avea încredere. Şi oricum, dovezile începuseră să se adune chiar şi sub ochii lor. Sovieticii trimişi în lagăre de nazişti în toamna lui 1943 fuseseră luaţi prizonieri în timpul retragerilor, nu al ofensivelor germane, şi mii de soldaţi ai Wehrmachtului erau ucişi zilnic. Ana fusese copleşită de bucurie la aflarea veştilor, apoi se certase singură: niciun bun creştin nu trebuia să exulte la uciderea nimănui, indiferent de originea victimei. Chiar şi aşa, era greu să nu primeşti cu satisfacţie veşti despre înfrângerile suferite de nazişti, căci asta era singura cale de eliberare din lagărul de la Birkenau.

Vioara îşi reluă cântatul şi notele sale se înălţară limpede şi pline de încredere peste instrumentele care o acompaniau. Orchestra se înfiinţase la puţin timp după sosirea primei femei în lagăr, dar Alma Rose nu preluase conducerea decât cu o lună în urmă, iar rezultatul fusese creşterea grupului atât în număr, cât şi în talent. SS-iştii adorau să participe la concertele de duminică după-amiaza şi unii dintre prizonieri îi detestau pe muzicienii care le făceau pe plac. O violistă iugoslavă care născuse cu o săptămână înainte îi mărturisise Anei că fusese bătută, scuipată şi lovită cu picioarele de alte deţinute pentru că acceptase să cânte pentru nemţi, dar numai aşa îşi salvase viaţa şi, prin urmare, şi pe cea a copilului nenăscut. Se întorsese la baraca ocupată de muziciene cu pruncul ascuns în

cutia violei sale, şi Ana nu putea decât să spere că privilegiile acordate artiştilor urmau să îi permită să-şi țină copilul în viață. Avea însă serioase îndoieli.

— O, Preacurată Maică a lui Dumnezeu, ascultă-mi rugăciunea, ține-mi fiii în siguranță, oriunde ar fi!

Degetele îi orbecăiră după mărgelele din rozariu, însă nu întâlniră decât cutele murdare ale fustei. Pierduse rozariul în cursul operațiunii de despăduchere, şi, cu toate că Naomi o asigurase că urma să-i facă negreşit rost de un altul, încă nu reuşise. Îi aruncă o privire fetei, înghesuite pe pat între ea şi Ester. Era seară şi-şi terminase treaba în Kanada, după care se furişase în Blocul 24, aşa cum proceda adesea. Grecoaicele evreice fuseseră mutate în Blocurile 20 şi 21 împreună cu rusoaicele, dar aproape toate compatrioatele lui Naomi muriseră de tuberculoză, inaniție sau doar copleşite de disperare, iar fata ura să meargă la barăcile ocupate de ele. Mala încerca să o mute, însă astfel de lucruri necesitau timp, aşa că Naomi venea la Ana şi Ester ori de câte ori putea. Câteodată li se alătura şi Mala ca să pălăvrăgească veselă cu ele în germană sau poloneză, ba chiar şi puțin în greacă, limba maternă a lui Naomi, pe care începuse s-o învețe. Mala avea o fascinație înnăscută atât pentru limbi străine, cât şi pentru popoare, dar zvonurile dădeau drept şi mai sigură atracția ei față de un tânăr pe nume Edek Galiński, un mecanic priceput care lucra în birourile din lagăr.

— Este adevărat, Mala? o tot întreba în şoaptă Naomi. E adevărat că e ceva între voi?

La care Mala țâțâia din buze şi-i răspundea:

— De parcă aşa ceva ar fi posibil aici, la Birkenau.

Dar toată lumea îşi dădea seama după roşeaţa din obrajii ei frumoşi că aşa ceva chiar era posibil, şi se bucura pentru ea.

În ultima vreme însă, Naomi se arătase mai puţin interesată de „idila" Malei, aşa că Ana o privi nelinişţită. Părea apatică şi îşi pierduse o parte din energia ei plăcută, în concluzie, Ana se bucură s-o vadă ascultând pierdută muzica. Întinse mâna spre ea şi Naomi i-o prinse cu atâta forţă, încât Ana se temu pentru bătrânele ei articulaţii.

— Te simţi bine, Naomi? şopti.

Fata îi eliberă mâna din strânsoare.

— Mama cânta la vioară.

— La fel şi soţul meu. Mă rog, la scripcă.

— Îi simţi lipsa?

— În fiecare zi.

— Presupun că e ceva foarte drăguţ. Ana se încruntă la ea, iar Naomi ridică din umeri şi adăugă: E drăguţ să ai un soţ de care să-ţi fie dor.

Ana zâmbi fără să vrea; grecoaica avea un fel neobişnuit de a privi lucrurile.

— Mda, probabil. O să ai şi tu pe cineva cândva, Naomi.

— Aşa e, fu de acord fata, însă ochii îi alunecară spre podea.

Ana ar fi vrut să insiste, însă orchestra se pregătea de finalul uverturii şi părea nepoliticos să acopere muzica frumoasă cu vorbele ei. Se relaxa, lăsându-se învăluită iar de melodie, fiecare notă părând o evadare din lagăr ce trebuia primită cu ambele mâini, iar după ce uvertura se termină, se alătură celorlalte aplauze

spontane, aproape surprinsă că mâinile ei încă ştiau cum să exprime admirația. Se uită spre violistă, care îi surprinse privirea şi dădu o singură dată scurt din cap. Copilul era încă în viață, şi asta era ceva bun.

— În picioare în fața paturilor!

Tresăriră toate şi priviră cu nelinişte spre uşă. De obicei, SS-iştii se refugiau serile în barăcile lor încălzite şi confortabile ca să se îmbete cu alcool furat, şi până şi Klara se delectase ascultând muzica. Se grăbi să-i întâmpine pe nou-veniți, în care Ana îi recunoscu cu spaimă pe Wolf şi Meyer, cei doi ofițeri SS care veniseră cu ceva timp în urmă să ia prunci pentru programul cu ridicolul nume de „Lebensborn". De atunci nu îi mai văzuse şi îndrăznise să spere că îşi pierduseră interesul, dar acum iată-i, plecați din nou la vânătoare!

O văzu pe violistă furişându-se afară pe uşă şi observă încă cel puțin o altă mamă vicleană târându-se spre capătul îndepărtat al patului pentru a-şi proteja bebeluşul. Pentru femeile care stăteau cel mai aproape de uşă nu exista însă nicio cale de scăpare, iar Klara şi Pfani le făcură să se ridice iute în picioare cu pruncii ținuți în față ca pe nişte trofee ce aşteptau să fie înşfăcate.

— Par cam bolnavi, îşi încreți buza Meyer.

— Şi de ce te miri? îl repezi cineva, iar Ana se răsuci şi o văzu pe Ester păşind în față cu mâinile în solduri.

O lumină stranie, translucidă, strălucea în ochii lui Ester, iar liniile corpului ei slăbănog păreau să se unduiască din cauza furiei. Sarcina era de acum vizibilă şi noaptea o auzea cum îşi legăna pântecul şi-i murmura în beznă promisiuni care îi frângeau inima

Anei: „O să am grijă de tine, micuțule”; „O să te duc la tatăl tău”; „îți voi dărui lumea. Nu lumea asta, ci una mai bună şi mai cuviincioasă.” Ana nu o întreba niciodată cum avea de gând să-şi țină promisiunile, ci doar se mulțumea să o ia strâns în brațe, să o mângâie pe frunte şi să se roage pentru un miracol. Numai că acum nu era întuneric şi nu era momentul ca Ester să vorbească.

— Ester! şuieră ea, însă era despărțită de fată de cei doi SS-işti şi nu putea să o atingă fără a atrage şi mai mult atenția asupra amândurora.

Ester părea să-şi fi pierdut mințile.

— Nu au nici haine, nici scutece, şi mor de foame dacă mamele n-au lapte, ceea ce se întâmplă foarte des, căci şi-au dat rațiile pe aşternuturi şi săpun ca să nu-şi găsească sfârşitul pe masa de naştere.

Hauptsturmführer Meyer abia dacă se obosi să îi arunce o privire.

— Atunci e bine că ne aflăm aici ca să îi luăm. Sunt sigur că pruncii vor câştiga rapid în greutate când bunele mame nemțoaice îi vor lua în grija lor. Scrută femeile aliniate în fața paturilor şi declară: îi luăm pe toți, cu excepția aceluia.

Arătă spre un bebeluş rus cu pielea de culoare închisă, a cărui mamă aproape că leşină de uşurare, înainte să apuce celelalte mame să reacționeze, Klara, Pfani şi Wolf le smulseră copiii din brațe ca să îi care afară la maşină, şi totul se termină cât ai clipi. Una dintre sărmanele femei, care încă nu îşi revenise după naşterea dificilă, rămase în picioare, uitându-se confuză la brațele ei goale. O alta se rezemă de pat şi

începu să-şi smulgă lent şi sistematic părul din cap, în timp ce o a treia se lăsă să cadă în genunchi, implorând într-o germană rudimentară să-i fie înapoiat copilul:

— *Bitte! Meine kleine infant. Meine baby.*

— *Meine baby*, o corectă Meyer cu o veselie întunecată, la care Ester traversă în goană baraca şi se năpusti spre spinarea lui, şuierând, scuipând şi ţipându-i în ureche.

Ana îl urmări cu oroare pe ofiţerul care se uită în spate, mai întâi uşor amuzat, apoi mânios.

— Luaţi această *blöde Hündin*[8] de pe mine! *Mein Gott,* aici e ca într-o grădină zoologică. Hai! Cu cât le exterminăm mai iute pe creaturile astea, cu atât mai bine! Dă-te naibii jos de pe mine!

Klara îi făcu favoarea de a se întoarce în baracă şi a o smulge pe Ester de lângă el cu braţele ei cărnoase.

— O să am eu grijă să fie pedepsită, *Herr Hauptsturmführer,* îl asigură ea încântată de noua sarcina asumată.

— Aşa să faci! Femeile astea n-au idee ce e bine pentru ele.

— Nu să le iei copiii, asta-i sigur! ţipă Ester, zbătându-se în continuare în strânsoarea Klarei.

Pfani făcu un pas în faţă şi o plesni cu putere. Ana văzu cum sângele ţâşneşte din gura lui Ester, care îl scuipă înapoi, iar picăturile stacojii aterizară în părul roşcat al lui Pfani, unde străluciră ca nişte nestemate. Meyer le aruncă o privire dezgustată, cu degetele zvâcnind pe tocul pistolului, însă în clipa următoare

[8] „Căţea proastă”, în lb. Germană, în orig. (n. Tr.).

unul dintre bebeluşi începu să plângă în maşina de afară, iar ofițerul clipi mărunt, pocni din degete spre Wolf şi ieşi cu paşi mari din baracă.

— Vă rog! spuse Ana interpunându-se între Ester şi Pfani. Haideți să ne calmăm cu toate!

Auzi huruitul maşinii SS-iştilor, care tocmai pornise, însă, judecând după lumina din ochii mijiți ai Klarei, Ester era în continuare în pericol. *Schwester* Klara le urase pe amândouă din momentul când o opriseră să mai înece nou-născuții şi acum prinsese ocazia să se răzbune.

— O, dar eu sunt foarte calmă! rosti Klara cu o voce care clocotea de răutate. Sunt foarte calmă şi am primit ordine pe care trebuie să le execut. Numărul 41400 va fi pedepsită. Pfani, îmi trebuie w biciul. Ala mare.

Ana văzu cum ochii lui Ester se limpezesc. Şi cum se zbate în strânsoarea Klarei, însă fără folos, căci nemțoaica, bine hrănită cu rații de *kapo,* era puternică şi nu-i lăsa nicio şansă. Pfani îi aduse biciul, unul lung, cu cinci împletituri grele din piele prinse la capete. Ana nu văzuse pe nimeni supraviețuind unei biciuiri.

— Klara, te rog! Noi toate ar trebui să fim unite.

— O, dar suntem! îi aruncă ea peste umăr, după care dădu din cap spre Pfani. Dezbrac-o şi leag-o de pat!

Pfani îi rupse bluza lui Ester, trăgând de nasturi, care zburară în toate părțile înspre femeile ce urmăreau terifiate scena de pe paturile lor. Ana observă cum Klara îşi mijeşte ochii la vederea pântecului umflat al lui Ester şi o spaimă de gheață o cuprinse.

— Klara, dădu ea să o implore, însă supraveghetoarea nici măcar nu o învrednici cu o privire.

— Leag-o, Pfani! Nu, nu aşa! O înşfăca pe Ester şi o răsuci cu faţa spre ea, adăugând: Uite aşa! Cred că în obrăznicătura asta mare de evreică e o altă obrăznicătură mai mică, şi asta o face să se poarte atât de nerespectuos cu superiorii. E timpul să-l scoatem afară pe micul evreu.

— Nu! urlă Ester, încercând să-şi acopere pântecul cu mâinile, însă Pfani îi ţinea strâns încheieturile cu braţele ei osoase şi i le legă de unul dintre paturi cu o sfoară subţire.

Ester se zbătu, crestându-şi pielea, dar Pfani o legă şi mai strâns.

— Văd că ţi-ai mai pierdut din tupeu, evreico.

— Te rog, Pfani! Gândeşte-te cum ar fi să-ţi fie ţie luat copilul!

Un nor traversă preţ de o clipă ochii prostituatei, dar îndepărtă înceţoşarea ştergându-se pe faţă cu mâna, apoi îi dădu o palmă lui Ester, ca să fie totul şi mai limpede.

— Tacă-ţi fleanca! Ne pui pe toate în pericol cu prostiile tale şi trebuie să fii pusă la punct.

Se retrase, iar Klara ridică biciul, mângâind cele cinci împletituri ca pe nişte şerpi aduşi în casă pe post de animale de companie.

— O să doară, să ştii, ugui ea.

— Nu! Ana se aruncă în faţa lui Ester, implorând-o: Opreşte-te, Klara, e nebunie curată!

— Nebunia e, moaşo, că am fost obligată să vă ascult pe voi prea mult timp. Dă-te la o parte, altfel o să te biciuiesc şi pe tine!

Îşi duse mâna la spate cu o mişcare smucită bine antrenată şi pielea biciului o şfichiui puternic pe Ana peste braţ, îi sfâşie uniforma şi îi pătrunse în piele. Ana scoase un urlet de durere şi se prăbuşi la podea. Klara râse şi ridică din nou biciul.

— Ajunge!

De data asta, cea care sări în apărarea Anei şi a lui Ester păşind curajos în faţă fu Naomi.

— Tu cine eşti? lătră Klara.

— Nu contează cine sunt, *Kapo,* ci ceea ce am.

— Poftim?

Naomi îşi ridică uniforma vărgată, dând la iveală bluza din mătase moale pe care o purta pe dedesubt. Rulă încet manşeta, aşa încât să fie bine văzută, şi-şi trecu o unghie peste cusături. Klara privi cu lăcomie cum Naomi face o gaură în cusătură şi un obiect mic şi tare se rostogoleşte din manşetă şi îi cade în palmă. Stând cât mai departe de *kapo,* fata îşi desfăcu pumnul în care se odihnea un diamant care sclipi în ultimele raze de soare ce se strecurau oblic prin ferestrele murdare. Klara se linse pe buze.

— E autentic, spuse Naomi. L-am găsit în Kanada, îl păstram pentru o situaţie specială, dar Ester *este* specială, aşa că, dacă o laşi în pace, diamantul e al tău, Klara.

Aceasta din urmă îşi plimbă privirea de la Ester la Pfani şi la diamant. Ana ghici că făcea calcule în creierul ei mizerabil şi se forţă să se ridice în picioare, venind lângă Naomi. Alte câteva femei coborâră din paturi şi li se alăturară, formând un cerc de pază în

jurul prețioasei bijuterii. Klara pufni pe nas şi dădu din mână a lehamite.

— Bine! Oricum sunt foarte obosită. Dă-mi-l!

Naomi clătină din cap.

— Nu înainte s-o eliberezi pe Ester.

Klara mârâi, dar dădu din cap către Pfani, care scoase un oftat puternic şi începu să tragă de nodurile din sfoară. Le strânsese bine şi pauza până la eliberarea lui Ester fu lungă şi chinuitoare, dar în cele din urmă se termină totul. Pfani o împinse pe Ester spre Naomi, care o prinse în braţe, după care aruncă diamantul la picioarele Klarei.

— Tâmpenia ta de piatră nu face nici a zecea parte din cât valorează femeia asta minunată, spuse ea în timp ce Klara se aplecă să-şi culeagă premiul, după care se retraseră toate în secţia de maternitate şi se înghesuiră pe un pat.

Pe Ana o durea braţul, însă Ester era acum în siguranţă şi asta era tot ce conta.

— Ai fost extraordinară, Naomi, spuse ea, strângând-o la piept pe tânăra grecoaică.

Naomi se zvârcoli ca să se îndepărteze.

— Nu e nimic extraordinar în a da mită.

— Ba da, pentru mine este, o contrazise Ester. Mi-ai salvat viaţa. Mi-ai salvat copilul.

Naomi continua să se foiască.

— Nu mai fi aşa de melodramatică, Ester! Poate că într-o zi vei face acelaşi lucru pentru mine.

— Ce anume? Să-ţi salvez viaţa?

— Sau pe cea a copilului meu, dacă se va întâmpla să fac unul.

— Cum? Ce tot vorbeşti?

Ana şi Ester se holbară la tânără, care-şi muscă buzele date în mod vizibil cu ruj, arătând acum ca un copil, ceea ce şi era.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Ana, însă Ester i-o luă înainte:

— Neamțul ăla despre care ai spus că e un bărbat drăguț, el a fost, nu-i aşa?

Naomi dădu încet din cap în semn de încuviințare.

— Ce-a făcut? Te-a violat?

— El... el mi-a spus că o să merite dacă îl las. Şi a meritat, nu-i aşa? Gândeşte-te la câte lucruri am obținut: dezinfectantul, fânul pentru saltele, diamantul.

Ana se uită la Ester şi-şi văzu propria oroare oglindită în ochii tinerei sale prietene.

— Ai făcut-o pentru noi?

Naomi ridică din umeri.

— Ți-am spus, nu-i cazul să faci din țânțar armăsar. Oricum nu prea am avut de ales, aşa că am încercat să trag toate foloasele. Şi să ştii că nici nu e aşa îngrozitor, la urma urmei. E un lucru interzis, şi atunci e nevoit să-l facă iute.

Rostise frazele cu atâta curaj, că Ana îşi simți inima luând-o la trap în corpul bătut. Cu numai un an în urmă, Naomi locuia cu familia ei în Salonic şi se îndrepta fără îndoială în fiecare dimineață spre şcoală sub razele blânde ale soarelui grecesc, cu marea sclipind în apropiere şi urându-i veselă să aibă o zi bună. Luptele păruseră atunci ceva îndepărtat, însă războiul intrase acum în toate casele din lume şi-i dezrădăcinase pe oameni.

— Ar fi trebuit să ne spui, Naomi.

— De ce? Ca să vă faceți griji pentru mine?

Ana se aplecă şi o luă din nou în brațe.

— Ca să ne facem griji alături de tine.

Naomi scoase un sunet înăbuşit, pe jumătate oftat, pe jumătate hohot de plâns, şi Ana simți cum se lipeşte de ea.

— Ce porcărie! şopti mica grecoaică. Ce porcărie nemaipomenită, ce încurcătură nenorocită!

Era un eufemism atât de ridicol pentru situația în care se aflau, că Ana se pomeni că izbucneşte în râs, urmată de Ester şi mai apoi de Naomi, şi rămaseră toate trei agățate una de cealaltă în întunericul care începea să se aştearnă şi râseră cu lacrimi până ce dădură de-a binelea în plâns.

Cele două tinere adormiră mai târziu, dar Ana rămase trează, întinsă între ele şi cu brațele înfăşurate în jurul umerilor lor slabi. Naomi ar fi. Trebuit să se întoarcă în baraca ei, dar cui îi mai păsa? în lagăr, viețile apăreau şi dispăreau cu atâta uşurință, încât un corp aflat într-un alt pat decât cel alocat nu avea prea mari consecințe.

Le strânse pe cele două lângă ea şi se gândi la diamantul care sclipise în praful de pe podeaua barăcii şi la Klara, care se târâse lacomă în patru labe ca să-l ia. „Tâmpenia ta de piatră nu face nici a zecea parte din cât valorează femeia asta minunată", aşa spusese Naomi, şi avusese perfectă dreptate. Naomi era un copil, Ester era şi ea foarte tânără, dar ambele dăduseră dovadă de un curaj incredibil în locul acesta

îngrozitor, şi Ana îşi simți corpul îmbătrânit inundat brusc de un val de mândrie. Le ducea dorul lui Bartek şi băieților în fiecare zi, însă cele două fete şi celelalte femei aflate în grija sa erau acum familia ei, iar în timp ce stătea întinsă în pat, cu fiicele adoptive încolăcite lângă, jură să facă tot ce avea să-i stea în putință ca moaşă, ca mamă şi ca prietenă pentru a le ține în siguranță.

DOUĂZECI

SEPTEMBRIE 1943

ESTER

Ester stătea rezemată de marginea patului, legănându-şi pântecul şi urmărind-o curioasă pe Pfani, care lucra cu acul de tatuaj pe propria coapsă pală. Imaginea începuse să se formeze, iar Ester remarcă intrigată că era un arbore al vieții ce părea inspirat dintr-o legendă scandinavă. La baza pomului erau veverițe şi arici, iar pe crengi, păsările, şi oricât de ciudată i se părea ideea de a-ți grava ceva pe piele cu cerneală, recunoscu că arăta destul de frumos.

— Te pricepi foarte bine.

Pfani îşi ridică surprinsă privirea.

— Mersi! mormăi ea. Ca să treacă timpul mai repede.

Ester se uită în jur. Era duminică – ziua lor oficial liberă – şi cu soarele de toamnă ce strălucea, toate femeile capabile să se scoale din pat încercau să profite la maximum. Deunăzi, când se treziseră pentru apelul

de dimineață, avuseseră surpriza de a da peste un strat de chiciură aşternut pe pământ şi o parte dintre deținutele mai vechi începuseră să murmure despre ororile iernii la Birkenau, aşa că lumea se grăbise acum să se bucure, atât cât se mai putea, de căldură. Ester intrase doar pentru că se simțise un pic amețită şi voise să scape pentru un moment de strălucirea orbitoare, însă se pomenise privind fascinată acul lui Pfani.

— Te-ai ocupat mult cu arta înainte de, ştii tu, înainte de...?

— Un pic. Când eram mică, îmi plăcea să desenez, dar după aia a murit mama şi în casa în care m-au azvârlit apoi, nimeni nu se dădea în vânt după „mâzgălitul de tablouri aiurite".

— O, Pfani!

Ester îşi aminti cu drag de copilăria ei şi a lui Leah, de modul sever, dar plin de iubire în care fuseseră crescute, şi întinse un braț spre fata roşcată din fața ei, însă Pfani respinse cu o mână gestul de compasiune.

— A fost de mult. Din fericire, madame Lulu s-a purtat mai drăguț cu mine.

— Madame Lulu...?

— Matroana bordelului. M-a luat la ea când aveam paisprezece ani. Eram deja dezvoltată la vârsta aia.

Rosti toate frazele pe un ton lipsit de orice inflexiune, pragmatic, şi Ester se abținu să-şi arate şocul. Ştia că Pfani fusese adusă în lagăr ca prostituată, dar niciodată nu se întrebase de ce.

— Şi acolo la... te-ai ocupat tot cu arta?

— Da, cu pereții. Madame Lulu a vrut să fie vopsiți, aşa că am pictat pe ei nişte peisaje mari. Apusuri de

soare şi pomi toamna, şi chestii dintr-alea de la tropice. Îi plăceau roşul şi portocaliul. Culorile senzuale, dacă mă înțelegi.

— Sigur.

Ester o urmări cum îşi tatuează o frunză care cădea din copac. Mărgele de sânge se strânseră când acul pătrunse în piele, dar Pfani păru să nu bage de seamă. Îşi ridică brusc ochii.

— Ştii, am fost în lagăre de diverse feluri de când aveam opt ani, dar ăsta e cel mai rău dintre toate. Aş fi dispusă să accept perversiunile sexuale ale oricărui idiot, numai să scap de aici.

— La Auschwitz I au un bordel, se auzi o voce din pragul uşii, iar Ester îşi înălță privirea şi o descoperi stând în picioare acolo pe Naomi.

— Un bordel? întrebă mirată Ester.

Din când în când le parveneau poveşti despre Auschwitz I, primul lagăr de concentrare transformat la începutul războiului din barăcile unde obişnuiau să lucreze pe timpul verii muncitorii sezonieri polonezi. Comandantul acelui lagăr era şef şi peste cel de la Birkenau, şi ocazional se făceau schimburi de deținuți între cele două. Închisoarea pentru deținuții politici se afla la Auschwitz I, la fel şi un soi de simulacru de tribunal, poziționat în chip convenabil lângă un zid unde erau executați prizonierii, dar altceva Ester nu mai ştia.

Naomi confirmă dând din cap.

— Mala mi-a povestit de curând despre bordel. Se numeşte Puff şi l-au amenajat pentru bieții SS-işti

văduviți de sex şi blocați aici, doar cu noi, niste evreice murdare, pe care să le poată viola.

Ester merse la ea şi-i înconjură umerii cu un braț.

— Neamțul tău tot mai...

— Da. Dar îmi face rost de mâncare.

— Asta e prostituție, rosti plină de înțelepciune Pfani.

— Ba nu, protestă Ester, dar Pfani nu o auzi.

Se concentrase şi desena pe coapsă o a doua veveriță, dar, în timp ce o privea, Ester îşi dădu seama că a doua veveriță se acupla cu prima.

— Pfani! Vei avea tatuajul ăsta pe coapsă toată viața.

— Şi ce dacă? Clienților le va plăcea.

— Dar ştii, nu e nevoie să te întorci la vechea meserie. După război, vor fi. Multe alte oportunități...

— După? râse Pfani, adăugând ultimele tuşe veveriței mascul. Nu mă gândesc la ce va fi după război. Se uită iar la Naomi şi adăugă: Puff, aşa ai zis? în Auschwitz I? Fascinant!

Se ridică brusc în picioare şi țâşni spre celălalt capăt al barăcii, lăsând trusa de tatuaj pe scaun. Ester se holbă la ea, dar nu vedea veveriţele ridicole din mintea distrusă a lui Pfani, ci şirul nesfârşit de numere săpate de ea în coapsele micuțe ale nou-născuților. Pruncii evrei, destinați doar vieții de apoi, nu erau tatuați, şi nici pruncii destinați „germanizării". Ei trebuiau să rămână neînsemnați, neidentificabili.

O idee i se formă în minte. Păşi spre instrument, îl luă în mână şi testă acul pe dosul palmei. Trebui să apese mai tare decât se aşteptase, dar cerneala muşcă în cele din urmă şi un mic punct albastru îi apăru pe piele.

— Opreşte-te, Ester!

Naomi se repezi şi-i smulse acul din mână. Ester se răsuci cu faţa spre ea şi îi zâmbi.

— Roagă-te ca Pfani să fie acceptată în bordel, Naomi! Am un plan. Chiar dacă ne vor lua copiii, într-o bună zi, când totul se va termina şi viețile noastre nu vor mai fi îngrădite de garduri din sârmă, îi vom găsi.

— Cum?

Ester luă acul din mâna ei şi se întoarse la scaun. Pentru întâia oară după foarte mult timp, simțea ceva asemănător cu speranța.

— Marcaj secret, scumpa mea Naomi, marcaj secret!

— Poftim?

Ester o trase mai aproape.

— Vom lua toți bebeluşii puşi pe lista pentru programul Lebensborn şi îi vom tatua cu numărul mamei mic şi citeț, într-un loc unde să nu fie observat de către autorități. Şi pe urmă, când războiul se va termina, vom avea o modalitate de a-i identifica, de a-i găsi şi a-i ține din nou în brațe.

Naomi o privi cu admirație.

— Ce idee deşteaptă! exclamă ea, însă Ester clătină din cap cu tristețe.

— Nu, Naomi, nu-i deloc deşteaptă, doar disperată.

DOUĂZECI ŞI UNU

ESTER

— Ce vrei să faci? țipa Klara.

— Să plec, răspunse calm Pfani în timp ce îşi făcea sul salteaua aspră pe podeaua din camera privată a temutei *kapo.*

— Unde pleci?

Corpul solid al Klarei zvâcni în încercarea de a o înşfăca pe Pfani, însă roşcata se eschivă şi o zbughi spre ieşirea din baracă.

Ester le înghionti pe Naomi şi Ana, care îşi ridicară capetele de deasupra Zofiei, o tânără poloneză oribil de slabă care intrase în travaliu pe soba din cărămidă. Toată vara, trenuri după trenuri pentru transportul vitelor aduseseră femei în lagăr, multe dintre ele însărcinate. O parte nu trecuseră de prima selecţie, fiind trimise fără milă în anticamerele morţii, însă altele scăpaseră şi sfârşiseră în salonul de maternitate al Anei, alături de bietele fete pe care gardienele le pândeau pentru a le smulge pruncii.

Veniseră de peste tot, multe din Rusia şi Belarus, fiind luate ostatice în cursul înverşunatei retrageri germane. Măcar ele mai aveau ceva putere, însă a da naştere în condiţiile precare de la Auschwitz punea la încercare până şi cele mai sănătoase corpuri. Biata Zofia, mutată din ghetoul desfiinţat de la Rejowiec în urmă cu câteva luni, avusese dificultăţi încă din primele faze ale sarcinii. Ester se mişcă pentru a o ascunde de Klara, care se luase furioasă după Pfani.

— Unde vrei să te muţi, Pfani? Ştii că n-ai cum să dai de o *kapo* care să te trateze mai bine ca mine.

— Da, ştiu, rânji Pfani, dându-şi părul pe spate. Mă duc la Puff, unde mă aşteaptă paturi moi, haine

frumoase şi căzi pline cu apă fierbinte oricând am chef să fac baie.

Celelalte femei oftară de invidie.

— Ce-i cu Puff ăsta? întrebă Jana, apropiindu-se dinspre capătul îndepărtat al spitalului.

— Este bordelul pentru nazişti, o informă concis Naomi.

— Nu! exclamă Jana, privind-o oripilată pe Pfani. Nu poți să mergi acolo... Monştrii ăia se vor urca pe tine. În tine!

— Şi ce? N-ai auzit ce am spus? Paturi moi, haine frumoase şi căzi pline cu apă fierbinte oricând am chef să fac baie. Pentru toate astea merită să suport un pic de cârnat nemțesc.

— Nu, Pfani! Cum rămâne cu demnitatea ta? N-ai pic de mândrie?

Pfani îi râse în nas doctoriței.

— Demnitatea şi mândria nu te țin în viață. Am învățat asta în urmă cu mult timp, şi acum se dovedeşte că e şi mai valabil. Plec.

— Mă părăseşti?

Klara părea atât de tristă, încât lui Ester aproape că i se făcu milă de ea, dar imediat îşi aminti cum *kapo* înălțase biciul deasupra pântecului ei umflat şi îşi împietri inima.

— Normal că te părăsesc, râse Pfani. Ce mi-ai oferit tu, Klara? Un loc de dormit pe podeaua camerei tale şi şansa să-ți fac treburile murdare? Ei bine, mersi frumos, a sosit momentul să-ți găseşti altă sclavă! Plec ca să mă ocup de propriile treburi murdare.

Şi, cu o fluturare de mână spre Blocul 24, Pfani ieşi cu paşi mari fără să arunce o privire înapoi, cu părul roşu arzând ca o flacără pe fundalul soarelui, aşa cum se zărea prin uşa deschisă. Auziră motorul puternic al unei maşini naziste pornind, după care se aşternu tăcerea.

— Auuuu! scânci Zofia, aducându-le înapoi cu picioarele pe pământ.

— Te descurci foarte bine, o asigură pe un ton alinător Ana.

Ester nu era foarte convinsă de adevărul acestor spuse. Când fusese adusă în lagăr, Zofia cea firavă era în doliu după moartea prin împuşcare, chiar în faţa ei, a soţului şi trimiterea direct la gazare a unei surori; practic, de atunci nu-şi mai revenise, iar naşterea îi putea stoarce şi ultima picătură de viaţă. Totuşi, Ana nu pierduse încă nicio femeie aflată în chinurile facerii, aşa că lui Ester nu-i rămânea decât să aibă în continuare încredere în abilităţile prietenei ei, cu atât mai mult cu cât acum avea alte lucruri pe cap. O mângâie pe viitoarea mamă şi se forţă să se salte pentru a o înfrunta pe Klara, grăbită să profite de momentul de slăbiciune al nemiloasei supraveghetoare.

— Of, Doamne! rosti ea pe un ton domol. Cine îi va mai tatua de acum încolo pe nou-născuţi?

— Tatuaj? îi aruncă Klara o privire înceţoşată. Despre ce vorbeşti? A, nu eu. Nici vorbă! Urăsc acele!

Ester îşi înfipse unghiile în palme. Ar fi dat orice ca să găsească cele mai potrivite cuvinte.

— Nici eu. Bieţii prunci! Mă trec fiorii de fiecare dată când văd cum sunt însemnaţi cu acul.

Klara îşi miji ochii la ea.

— Serios? Da' ce slabă de înger eşti, Numărul 41400!

— Păi da, însă...

Klara luă trusa de tatuaj lăsată de Pfani pe scaun şi o azvârli în direcţia ei.

— Tocmai te-ai ales cu o slujbă nouă, evreico. Începând de azi.

— Dar, Klara, eu...

— De azi, am zis! Şi nu vreau să aud că te văicăreşti!

Ester luă trusa şi trase aer în piept adânc şi cu satisfacţie.

— Bine, Klara!

Kapo plecase însă deja, bocănind pe coridor şi trântind în spate uşa camerei ei private. Peretele subţire din lemn nu-i putu înăbuşi hohotele de plâns, şi Ester zâmbi mulţumită. Planul ei funcţionase.

Copila Zofiei veni pe lume mică, dar zbierând cât doi. Ana o binecuvânta, aşa cum făcea cu fiecare nou-născut, iar Zofia o rugă să-i pună numele Oliwia, după cel al surorii ei. Femeile se strânseră pentru ceremonia improvizată, şi Zofia acoperi cu sărutări puful de pe capul fiicei – puful blond. Deşi cu ochii înroşiţi şi înceţoşaţi, şi clătinându-se pe picioare, efect al şnapsului al cărui miros îi răzbătea din fiecare por al corpului, Klara ieşi imediat din camera ei la auzul zbieretelor copilului.

— Încă unul pentru programul Lebensborn, din câte văd. Excelent!

Zofia o lipi pe Oliwia şi mai strâns de ea.

— Te rog, Klara! bolborosi ea în polonă. Nu-mi lua fetița!

— Vorbeşte în germană, ţăranco! Ar trebui să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că părul blond al copilei i-a salvat viaţa nenorocită de evreică. Şi că va avea şanse mai mari în viaţă decât tine.

— Dar eu sunt mama, bâigui Zofia în germana ei rudimentară. Eu dat viaţa.

— Şi o să stea cu tine, dar numai pentru o zi sau două, jubilă Klara. E pe lista mea. Cât despre tine..., arătă ea cu un degete tremurător spre Ester. Nu cumva să îndrăzneşti să tatuezi copilul! Va fi trimis neîntinat Reichului.

— Sigur că da, Klara.

Klara îşi miji ochii, şi Ester se blestemă în gând pentru lejeritatea răspunsului, însă din fericire *kapo* avea mintea prea tulburată pentru a prinde din zbor vreun semnal, aşa că se retrase bombănind şi clătinându-se în dormitorul ei.

Ester înghiţi în sec şi se uită în jos spre Zofia.

— Trebuie s-o facem, îi şopti ea în polonă. Trebuie să o tatuăm.

Zofia dădu din cap şi, cu lacrimi în ochi, aşează preţioasa legătură în braţele lui Ester.

— Da, însemneaz-o pe Oliwia mea, şi eu o voi găsi. Voi da de ea într-o bună zi.

— Exact.

Totul păruse simplu în vorbe, însă când Ester o aşează pe Oliwia pe sobă lângă ea şi luă acul, văzu că îi tremura mâna. Nu era deloc în regulă. Conveniseră că locul cel mai bun pentru a ascunde marcajul era

subsuoara, însă tatuajul trebuia să fie de mici dimensiuni pentru a nu fi descoperit şi, pe de altă parte, cât se poate de clar pentru a fi de folos la acel moment imposibil de precizat din viitor când aveau să fie libere să-şi caute copiii.

Toată seara, în timp ce Ana o îndrumase pe Zofia în etapele travaliului, Ester se antrenase pe braţul unei femei moarte lăsate să zacă în afara barăcii. Fusese o muncă înfiorătoare, însă era convinsă că biata femeie nu ar fi avut nimic împotrivă să îi cedeze pielea lipsită de viaţă dacă ar fi avut cunoştinţă de importanţa misiunii, aşa încât perseverase. Acum însă, cu un copil viu în faţă, era ceva complet diferit.

— Nu pot, şopti.

Ana apăru imediat lângă ea.

— Ba da, poţi, Ester! Eşti o femeie curajoasă, bună şi puternică. N-o să o doară decât o clipă pe Oliwia şi îi va da şansa de a-şi revedea cândva mama, aşa că merită efortul. Ştii bine asta.

Ester dădu din cap, îşi înghiţi nodul din gât şi ridică acul. Ochii albaştri ai nou-născutei se ridicare spre ai ei şi Ester îi privi direct, imaginându-şi că era propriul copil. Ana avea dreptate – merita tot efortul, şi mult mai mult.

— Îmi pare rău pentru ceea ce urmează, îi şopti ea pruncului, însă mă rog ca într-o zi să apreciezi ce am făcut pentru tine!

Ana ridică braţul Oliwiei cu blândeţe, ţinând strâns corpul micuţ, în timp ce Ester luă acul şi verifică numărul Zofiei: 58031. Dumnezeule, îşi spuse ea, de ce nu putea fi ceva mai uşor de tatuat, însă îşi imagină

şirul de cifre săpate în pielea femeii moarte de afară (al cărei braţ fusese tăiat între timp pentru a evita suspiciunile) şi, trăgând aer adânc în piept, se aplecă în faţă. La prima atingere a acului, Oliwia scoase un mic ţipăt de durere şi Zofia icni, dar Ester o auzi îngânându-i copilei cuvinte liniştitoare şi de încurajare, pe care le lăsă să o cuprindă şi pe ea în timp ce, cu limba între dinţi, scrijeli cifrele mici şi clare în îndoitura uneia dintre axile.

— Am terminat.

Se îndepărtă, copleşită de uşurare. Ana verifică numărul şi dădu din cap aprobator.

— Frumos!

— Asta înseamnă frumuseţe aici, la Birkenau? se încorda Ester la auzul laudei.

— Nu în mod direct, recunoscu Ana, dar asta, da.

Ester îi urmări degetul, îndreptat către Zofia, care îşi dusese copila la sân, sărutând-o pe creştet în timp ce fetiţa îi căuta sfârcul, acul fiind deja dat uitării, şi ştiu că prietena ei avea dreptate. Zâmbi la gândul micului însemn, ştiut numai de ele, menit să devină firul călăuzitor spre un viitor la care trebuiau toate să viseze în continuare.

DOUĂZECI ŞI DOI

AJUNUL CRĂCIUNULUI, 1943

ANA

— Te simţi bine? Fătul e şi el bine acolo, înăuntru?

Ana străbătu salonul de maternitate în viteză, încercând cu disperare să-şi încălzească picioarele şi mâinile îngheţate în timp ce verifica starea viitoarelor mame. Cum putea să ajute la naşterea unui prunc din moment ce degetele i se albăstriseră de frig? Se uită cu jind la soba de cărămidă întinsă pe toată lungimea barăcii, solidă, eficientă şi total lipsită de combustibil. Temperaturile se menţineau de săptămâni în şir sub zero grade şi, de când începuse frigul, rămăseseră până şi fără micile cantităţi de cărbune şi lemn pe care naziştii le consideraseră suficiente pentru aprovizionarea de iarnă.

Uneori, membrii Rezistenţei poloneze aruncau buşteni peste gard, dar trebuia să te mişti foarte repede pentru a-i aduce la tine în baracă, şi cum Blocul 24 era plin de femei bolnave şi însărcinate, slabe şanse să pună mâna pe lemnul preţios. Naomi, care din fericire nu rămăsese însărcinată deocamdată, izbutea din când în când să înşface nişte buşteni sau să facă schimb cu vitalele chibrituri găsite în Kanada, însă burta lui Ester crescuse enorm, iar Ana, ale cărei oase bătrâne scârţâiau din cauza gerului, nu putea rivaliza cu celelalte femei, oţelite de condiţiile vitrege din lagăr. Mormăi şi-şi frecă furioasă mâinile, încercând să le dezmorţească. În acel moment nicio femeie nu era în travaliu, însă existau cel puţin trei gravide cărora li se apropia sorocul, şi, cum a aduce pe lume un copil în aceeaşi zi ca pruncul Hristos era întotdeauna o binecuvântare, nu putea decât să spere că avea să fie capabilă să le ajute la naştere.

Clătină din cap uitându-se pe geam la zăpada care cădea din cerul înstelat, perfect vizibil mulțumită becurilor de pe stâlpii înalți care inundau cu lumina lor lagărul în fiecare noapte. Se apropia momentul apelului de seară, când toată lumea urma să fie nevoită să părăsească protecția relativă oferită de pereții subțiri ai barăcilor pentru a ieşi în aerul înghețat ce pătrundea până la oase prin îmbrăcămintea străvezie, în timp ce zăpada se aduna nemilos la picioarele lor goale, încălțate în saboți din lemn, iar tremuratul devenea atât de puternic, încât Ana ar fi putut să jure că auzea oasele descărnate zgâlțâindu-se. Naziştilor nu le păsa. Toți cei care se prăbuşeau, morți sau doar inconştienți la pământ, erau aruncați în grămada de cadavre înghețate pentru a fi apoi expediați în căruțele morții.

Ana şi Ester erau norocoase, căci Naomi le organizase pulovere călduroase de purtat pe sub uniforme, însă cum corpurile lor îşi pierduseră cea mai mare parte din carne, ar fi avut nevoie de câte cinci straturi de haine pentru a se încălzi cu adevărat. Pe de altă parte, în Kanada zăceau munți de vesminte confiscate de la deținuți la sosirea în lagăr şi care erau sortate pentru a fi transportate înapoi în Reich şi purtate de cetățenii germani, şi asta era o adevărată bătaie de joc. Cei care munceau pe câmpurile înghețate îmbrăcați în uniforme subțiri, fără paltoane, căciuli sau măcar ciorapi care să îi protejeze, erau nevoiți să vadă defilând zi după zi prin fața lor camioane încărcate cu blănuri, pulovere de lână, şaluri moi şi mănuşi destinate celor care aveau deja prea mult. O dovadă de cruzime clară şi mai dură

decât orice bătaie, iar Ana nu avea idee cum aveau să supravieţuiască până la primăvară.

— Te simţi bine? Fătul e şi el bine acolo, înăuntru?

Ce întrebări prosteşti! îşi zise Ana supărată în timp ce le repeta la nesfârşit, căci nimic nu era bine la Birkenau şi în ultima vreme i se întâmplase să se uite aproape cu invidie la fumul întunecat care se înălţa din crematorii – măcar acolo era cald. Se scutură furioasă. Viaţa era un dar de la Dumnezeu, şi, din moment ce El considerase de cuviinţă să o tină în viaţă, asta însemna că avusese un motiv, iar ea trebuia să-l accepte cu dragă inimă.

Deunăzi, primise un nou pachet de la Bartek, şi atâta timp cât între ei mai exista acea legătură firavă, trebuia să reziste. Pachetul conţinuse cârnaţi, uscaţi în timpul postului îndelungat, dar o delicatesă atât de suculentă şi savuroasă după supele din ce în ce mai lungi din napi putreziţi ce păreau a fi. Unicul fel de mâncare pe care autorităţile lagărului erau dispuse să-l prepare pentru a le ţine de cald deţinuţilor. Şi mai îmbucurător fusese însă ţţ ţ micul mesaj ascuns cu grijă în mijlocul cârnatului: „Te iubesc!” în pachet fusese şi o scrisoare cenzurată la greu şi cu aceleaşi cuvinte şterse fără niciun alt motiv decât din răutate, dar important era că Bartek reuşise să strecoare cele două mici cuvinte care ţ aveau o putere de mii de ori mai mare. O putere pe care naziştii cei sadici nu aveau să o înţeleagă niciodată.

Uitându-se la ninsoare, Ana înţelese că în oricare alt an ar fi întâmpinat cu bucurie fulgii din Ajunul Crăciunului, remarcând cât de frumos arătau pe

fundalul decorațiunilor de sezon şi al bradului mare ţ ţ din piața oraşului. Ar fi râs la vederea oamenilor de zăpadă ridicați de copii în parcuri şi ar fi mers pe dealul Widzewska pentru a-i urmări pe băieții care se aruncau în jos pe pantă pe tobogane improvizate făcute cu propriile mâini. Şi pe urmă s-ar fi grăbit cu toții să intre în casă pentru un pahar de vin fiert şi câteva îmbucături de colaci dulci. Anei în veni apă în gură la amintirea vinului aromat şi a prăjiturilor şi pentru o clipă se lăsă purtată înapoi în timp. Dumnezeu s-o ajute, ştiuse că acelea erau vremuri bune, dar până ajunsese la Birkenau, n-avusese idee cât de imensă putea fi. Nefericirea.

Nu, nu nefericirea, se corectă ea cu asprime, ci disconfortul permanent, imposibil – frigul care o pătrundea până la oase, foamea atât de mistuitoare, încât cu greu se putea gândi la altceva decât la următoarea coajă de pâine, şi durerea continuă din coaste, rezultatul bătăii încasate cu aproape un an în urmă în sala de interogatoriu, din care se temea că nu-şi revenise pe deplin. Resimțea lipsa familiei ca pe o gaură în suflet, însă le avea pe Ester şi pe Naomi, şi pe femeile care se perindau prin secția de maternitate. Existau şi momente de bucurie, subminate însă de durerea pierderilor. Până acum ajutase la naşterea a peste o mie de copii în lagăr şi, în afara celor luați de nazişti pentru „germanizare”, doar unul supraviețuise.

Actul creației îşi păstrase frumusețea, dar naşterea devenise un act dulce-amărui. Unele dintre rusoaicele mai puternice reuşeau să-şi alăpteze pruncii timp de câteva săptămâni, dar imediat ce erau trimise înapoi la

muncă, micuții își pierdeau forțele. În unele zile îi puteai auzi urlând neîncetat în barăcile unde erau lăsați singuri în timp ce mamele lor construiau drumuri sau mutau cărămizi de colo-colo, fără niciun rost, și în cele din urmă până și cei mai viguroși dintre ei nu mai rezistau.

Multe dintre mamele care trecuseră cu bine prin chinurile facerii, ajutate de Ana, nu făcuseră apoi față durerii pierderii copilului. Oliwia, fetița Zofiei, fusese luată la două zile după naștere, iar femeia zăcuse întinsă în pat, refuzând să se scoale. Ester o ținuse în brațe în timp ce bietul ei suflet chinuit îi părăsise trupul, iar Ana se temea acum pentru momentul când Ester avea să nască. Ținea la toate pacientele care năşteau în asemenea condiții cumplite, dar Ester era specială.

„De acum încolo, ea va fi fiica ta."

Doamne, se rugă ea, *dă-mi puterea să o ajut când îi va veni sorocul!*

Știa însă că, oricât de grea era sarcina, adevărata luptă avea să-i urmeze naşterii, și în fiecare noapte se ruga la Dumnezeu, cerându-I un miracol de Crăciun pentru pruncul lui Ester. Își trăgea speranța de la unicul nou-născut supraviețuitor, cel puțin după știința ei. Fiul violistei fusese dus pe ascuns în „tabăra familială", o zonă nouă, creată cu două luni înainte pentru a adăposti fluxul de prizonieri din lagărul dezafectat de la Theresienstadt. Acolo, mamele și copiii, uneori și tații, erau lăsați să stea împreună. Primeau munci mai puțin grele și rații mai generoase, iar copiii săreau coarda și se jucau cu cercul. Nimeni nu

înțelesese de ce aceşti evrei fuseseră privilegiați, până ce gaşca de bandiți de la serviciile de publicitate ale lui Goebbels aduseseră camere de filmat în sectorul idilic de la Birkenau şi ceilalți prizonieri, stând cu fețele lipite de garduri, pricepuseră că scopul era acela de a înfăţişa lumii o imagine acceptabilă a lagărului.

— Asta înseamnă măcar că lumea e interesată să vadă ce se întâmplă în lagărele naziste, comentase Mala, eterna optimistă. Nu trebuie decât să se uite cu atenție ca să vadă că nu toți trăim în asemenea huzur.

Numai că lumea era în război şi, foarte probabil, mult prea ocupată pentru a examina filmul nazist mincinos. Cert era că nimeni nu venise să studieze problema mai în amănunt, iar celorlalți deținuți nu le rămăsese altceva de făcut decât să se uite cu invidie la „tabăra familială" ale cărei privilegii relative însemnau totuşi o bătaie de joc la adresa greutăților prin care treceau ei. Dar, din moment ce fiul violistei trăia acolo, la câțiva paşi de mamă, poate că şi pentru pruncul Ester se putea aranja ceva similar? Era, fără îndoială, un fir de speranță subțire, dar existent, şi Ana se agăța de el din toate puterile.

Se auziră strigăte de chemare la apelul de seară şi un mormăit colectiv se înălță în secția de maternitate. Pacienții din spitalul Janei erau cruțați de statul în picioare în fața SS-iştilor, dar femeile însărcinate erau considerate suficient de sănătoase, aşa că una după alta se ridicară de pe paturile unde se cuibăriseră, cu umflăturile din pântece ieşite în afară precum un lanț muntos, şi se lipiră unele de altele ca să îşi țină de cald.

— *Raus, raus!* Haideți afară, doamnelor! strigă Irma Grese, vârându-şi capul de o frumusețe de gheață înăuntrul Blocului 23. E Crăciunul şi v-am pregătit un cadou!

Nu se lăsă nimeni păcălit. În Birkenau nu existau cadouri şi, cu o groază la fel de rece ca degetele ei noduroase, Ana îşi târşâi picioarele afară din baracă după ce-şi termină rondul. Ester o luă de braț, iar ea încercă să-i răspundă cu un zâmbet care se transformă rapid în grimasă sub fulgii care îi biciuiau fața.

— Ce crezi că face acum Bartek? îi şopti Ester.

Era cel mai nou truc al lor. Dacă vorbeau despre Łódź, despre oamenii dragi şi ceea ce ar fi mâncat de Crăciun şi ce ar fi. Făcut de sărbători, se îndepărtau de lagăr şi îşi păstrau o mică parte din minte pe jumătate sănătoasă.

— Coace colaci, răspunse fără să ezite Ana, iar în minte îi apăru imaginea desertului sclipind de gemuri în culorile nestematelor.

— Ştie să gătească?

— Nu foarte multe feluri, dar colaci, da. Obişnuia să spună că ei sunt contribuția lui de Crăciun şi-şi punea şorțul meu şi se apuca de treabă. O, Ester, Bartek era aşa de neajutorat! Îi lua o veşnicie să-i coacă şi lăsa bucătăria acoperită cu făină şi ouă. Pe podea, pe masă, şi în părul lui, îi veni Anei să râdă, însă vântul înghețat transformă sunetul în ceva mai asemănător unui hohot de plâns. Se strânse şi mai mult lângă prietena ei şi adăugă: Ester, crezi că ne vom întoarce vreodată la casele noastre?

— Sigur că da, răspunse tânăra. Sfântul Nicolae al tău ne va lua cu sania şi ne va purta pe sus până acolo.

Naomi se strecură lângă ele.

— Fantastic! exclamă ea. O să pun vinul să se încălzească pe sobă.

Îi aruncă Anei un rânjet rujat plin de tupeu, iar Ana se uită în sus spre cer şi-i mulţumi Domnului că îi trimisese aceste două tinere minunate, căci fără ele Birkenau ar fi. Adus-o în mod cert la disperare. În martie viitor, dacă trăia până atunci, urma să împlinească 58 de ani, şi în unele zile numai forţa voinţei îi punea în mişcare bietul trup slăbit.

Singura noastră armă este supravieţuirea, îşi repetă, tropăind peste pământul îngheţat.

— Poftim! zise Naomi îndesându-i ceva în mâini. La mulţi ani de Hanuka!

Ana clipi, amintindu-şi că era sărbătoarea evreiască a luminilor, o ironie oribilă în întunericul de la Birkenau, însă Naomi era ea însăşi lumină, şi asta era de ajuns. Ana simţi foşnet de mătase pe degete şi icni.

— E un furou, îi şopti Naomi. O chestie drăguţă. Pun pariu că ar costa o avere, dar aici nu prea ai ce face cu aşa ceva. Dantela nu e de niciun folos, dar mătasea ştiu că tine de cald.

— Fii binecuvântată, Naomi! spuse Ana, bucuroasă să constate încă o dată bunătatea fetei.

De aşa ceva trebuiau să se agate. Doar aşa ceva le putea garanta supravieţuirea. Doar aşa ceva...

— Ia uitaţi-vă! strigă Irma Grese, smulgând-o din visare. Asta-i cadoul de Crăciun de care vă spuneam!

Gesticula şi, spre uimirea lor, femeile aliniate în şir în zăpadă văzură că cineva târâse un brad în mijlocul lagărului şi paznicii SS aprindeau cu solemnitate lumânările de pe crengi, de parcă s-ar fi adunat pe pajiştea satului ca să cânte împreună colinde. Femeile se uitară una la alta, nesigure de modul în care trebuia interpretat gestul. Era, fireşte, doar un simulacru de cadou, cu mult mai puţin util decât un polonic de supă în plus la cină, însă, pe măsură ce lumânările începură să pâlpâie cu vitejie în noaptea înzăpezită, câteva dintre femei oftară uşor, îmbătate de amintirea vremurilor mai fericite.

Ana se întoarse cu gândul la acel Ajun de Crăciun decisiv din urmă cu trei ani când ea, Bartek şi băieţii luaseră ospăţul care îi aştepta pe masă şi traversaseră cu el oraşul pentru a li-l oferi sărmanilor evrei din ghetou. În ziua aceea luaseră o hotărâre: hotărârea de a nu se culcuşi în traiul lor tihnit, ci de a lua atitudine şi a-şi ajuta semenii. Ştiuseră cu toţii că aşa era drept, însă nu bănuiseră implicaţiile. Dacă le-ar fi cunoscut, oare ar fi acţionat diferit? Ana spera că nu, însă era conştientă că, dacă ar fi petrecut chiar şi o singură noapte la Birkenau înainte de luarea deciziei, ar fi. Avut nevoie de toată credinţa şi tot curajul ei pentru a păşi pe drumul care o adusese aici.

— Crăciun fericit! strigă voioasă Irma Grese, bocănind încolo şi încoace prin faţa lor în paltonul imens şi cizmele îmblănite. Mai ales vouă, dragi evrei! V-a fost dor de bradul împodobit, nu-i aşa? Nu aţi văzut semnele, dar nu vă faceţi griji, nici creştinii nu le-au văzut. Nici ei n-au înţeles. Nimeni n-a înţeles. Încă mai

credeți în Dumnezeu? Se opri din vorbit şi împunse aerul cu bastonul, apoi adăugă: Dumnezeu nu există. Suntem singuri pe pământ şi numai cei mai puternici înving. Noi învingem.

Îşi aruncă pe spate părul auriu şi hohoti ca un înger nebun, apoi se îndreptă cu paşi apăsați spre brad şi trase deoparte cearşaful întins sub pom. Câțiva oameni se uitară cu jind la cearşaf, dar, imediat după aceea, întreaga oroare a ceea ce se afla sub el se dezvălui privitorilor, care nu putură face altceva decât să se holbeze. Sub bradul sclipitor, naziştii construiseră un morman din cadavre şi pe cele de deasupra le împodobiseră cu funde roşii, dezgustătoare.

— Un cadou pentru voi din partea noastră! strigă Irma.

Li se alătură apoi celorlalți SS-işti care zâmbeau aroganți la gluma lor neagră, uitându-se de-a lungul şirului de deținuți înghețați şi tremurând de frig în fața prietenilor lor morți. Ana se simți cuprinsă de un val de ură pură, curată. Îşi aminti de momentul când Ester se aruncase cu ghearele scoase în fața ofițerilor responsabili cu programul Lebensborn şi îi veni să procedeze la fel cu femeia aia malefică ce le fusese desemnată şefă nu datorită puterii personale superioare, ci pentru că avea puşti şi tancuri, şi o întreagă descendență de rău absolut în spate. Ei bine, poate că victoria nu însemna întotdeauna ceea ce-şi închipuiau ei.

Deschise gura şi intona primul vers al „Nopții liniştite”. Nu era cine ştie ce cântăreață, aşa cum fiii ei ar fi. Fost primii care să depună mărturie, dar ce

importanță avea? Celelalte deținute o priviră la început cu ochi temători, care se umplură însă apoi cu ceva mai cald şi mai profund, şi în timp ce Ana păşi în rândul al doilea, un cor de voci i se alătură, şovăielnic la început, apoi din ce în ce mai puternic. Până şi femeile evreice cântau, poticnindu-se în cuvintele nefamiliare, dar lăsându-şi vocile să plutească spre lumânările din brad, nu spre cadavrele de sub el, muzica înălțându-se tot mai sus şi mai departe în lagăr.

SS-iştii începură să se foiască, iar Grese îşi miji ochii, însă melodia părea să-i fi țintuit pe loc şi nici unul dintre ei nu-şi ridică arma. Muzica crescu, se roti şi învălui trupurile emaciate ale femeilor într-un nimb de respirație caldă, şi din ea se revărsă umanitatea acelor suflete chinuite, unitatea lor, refuzul de a se întinde în țărâna regimului nazist şi a muri. Ana îşi simți inima umflându-se în piept şi pompând, în sfârşit, sânge în degetele înghețate. Simți mătasea cadoului de la Naomi şi căldura brațului lui Ester în jurul propriului braţ. Îl simți pe Bartek zâmbindu-i de undeva din Varşovia, unde, chiar în clipa aceea, complota împreună cu alții pentru a pune capăt nenorocirii pe care o trăiau.

„Singura noastră armă este supraviețuirea."

Colindul se apropia de final şi Ana se agăță de ultimele note, prelungindu-le, dorindu-şi ca muzica să le țină pe toate femeile lumii în pace, dar Irma Grese păşi în față şi scutură pomul până ce lumânările se rostogoliră peste acele de brad, care luară foc. O undă de soc traversă mulțimea de prizoniere şi lângă Ana, Ester scoase un țipăt ascuțit.

— Nu-i chiar aşa de rău, spuse Naomi. Măcar e... O, nu!

Apucă braţul Anei, arătând în jos spre pământ, unde fluidul care ţâşnea dintre picioarele lui Ester se scurgea pe zăpadă într-un nor de aburi. Ana icni.

— Şşt! o preveni ea pe Naomi, strângând şi mai tare braţul lui Ester.

Când li se permise să se întoarcă în barăci, o zoriră pe Ester cât putură de tare către Blocul 24. Cu SS-iştii retraşi în căldura petrecerilor de Crăciun, cele mai îndrăzneţe dintre prizoniere ţâşniră spre bradul care ardea pentru a smulge crengi din el şi a le aduce la sobă. Naomi luă conducerea, urmată până şi de femeile cu sarcini avansate, dornice să-i ofere un pic de căldură tinerei care ajutase la atâtea naşteri şi căreia îi venise acum sorocul. Târâră crengile de brad în secţia de maternitate din capătul barăcii şi, încet-încet, pe măsură ce frecvenţa contracţiilor lui Ester creştea, soba de cărămidă porni să emită căldură. Nu foarte multă, doar o flăcăruie în mijlocul gerului, însă aşternuseră pe sobă o pătură pe care Ester se putea odihni între spasmele dureroase. Toată lumea se trase aproape şi cineva reîncepu să cânte colinde pentru ca Ester să-şi ducă travaliul pe fondul unor melodii liniştitoare despre pace şi dragoste.

Numai că biata Ester, deşi tânără, era mult prea slabă şi lipsită de energie, şi travaliul se prelungi până ce focul se stinse în sobă şi celelalte femei adormiră. Ana şi Naomi rămaseră treze, vorbind cu Ester, frecând-o pe spate şi şoptindu-i încurajări. Ana scoase din ascunzătoare ultima bucată de cârnat de la Bartek, iar

Ester supse din ea cu recunoştinţă în timp ce contracţiile se îndesiră. Sosi momentul apelului de dimineaţă şi fură obligate să iasă, însă era ziua de Crăciun, cel puţin pentru SS-işti, iar femeia ofiţer de rang inferior însărcinată cu apelul îşi îndeplini îndatoririle energic şi rapid, aşa încât, slavă Domnului, totul se termină într-o jumătate de oră. Ana fusese nevoită să stea deoparte fără să intervină în timp ce viitoarele mame intraseră în travaliu stând în picioare în şir pentru apel, strângând din dinţi ca să nu ţipe şi să fie bătute cu bastonul. O femeie chiar născuse şi-şi scăpase copilul în noroi şi pe urmă fusese bătută pentru că îndrăznise să se aplece ca să-l ia pe micuţ în braţe. Fusese o scenă îngrozitoare, dar ceea ce urma pentru Ester avea să fie un adevărat iad.

— Nu mai durează mult, o linişti Ana în timp ce o ajuta să se întoarcă în baracă şi să urce pe sobă. Dilatarea e aproape maximă. Pruncul va ieşi foarte curând.

— Nu vreau.

— Poftim?

— Nu vreau să iasă. Vreau să îl ţin înăuntru. Cu mine.

Ester avea o sclipire de om nebun în ochi. Corpul îi obosise de la eforturile de a le face faţă durerilor, însă se agăţă de Ana cu o forţă surprinzătoare.

— Ţine copilul în mine, Ana! Ţine-l acolo în siguranţă!

— Asta e singurul lucru pe care nu-l pot face, scumpa mea, spuse Ana. Pruncul vrea să te vadă, şi noi trebuie să ţi-l punem în braţe.

— N-o să-l pot ţine, braţele mele nu sunt puternice.

— Ba da, ai să vezi! promise Ana.

Nu din pricina braţelor prietenei sale îşi făcea griji, ci din cauza inimii. Dar sorocul sosise şi, la fel ca milioane de femei înaintea ei şi alte milioane care aveau să vină după, Ester nu avea de ales şi trebuia să suporte durerea şi să aducă pe lume copilul.

— Hai, Ester, împinge! împinge tare!

Ester închise ochii. Îi veni să plângă de spaimă.

— Mamă! urlă ea. Leah!

Ana ar fi vrut şi ea să plângă de mila bietei fete aflate atât de departe de cei care ar fi trebuit să-i fie sprijin în aceste momente vitale, însă Naomi, eliberată de îndatoririle din Kanada timp de două zile întregi pentru „sezonul festivităţilor", păşi în faţa ei.

— Suntem aici, Ester, zise ea. Eu şi Ana suntem aici pentru tine. Îi luă mâinile lui Ester, şi le aşeză pe propriii umeri şi-şi lipi fruntea de fruntea prietenei ei, îndemnând-o: Hai, fată, o să facem treaba asta împreună! Acum, împinge!

Ester deschise ochii, îi aţinti spre Naomi şi dădu din cap. Apoi trase aer în piept tremurând de sforţare şi împinse.

— Iese copilul, spuse Ana. Hai, Ester, împinge!

Se rugă în gând ca această fază a naşterii să nu dureze mult, căci Ester era deja epuizată, însă din fericire pruncul abia aştepta să vină pe lume şi nu fu nevoie decât de alte două împingeri pentru a-i scoate capul la iveală.

— Iese! strigă Ana. Hai, Ester, încă o dată şi gata!

Ester scoase un urlet şi, sprijinită de Naomi, împinse din nou, iar celelalte femei, trezite din somn de zgomot, o încurajară puternic, şi pe urmă în mâinile Anei apăru

ceva – o fetiță micuță şi perfectă – şi acum nici măcar frigul nu îl mai simți în bătrânele ei oase.

— Ai reuşit, Ester! Ai o fetiță, o fetiță frumoasă.

Ester se lăsă să cadă înapoi pe sobă, şi Naomi se cuibări lângă ea pe post de pernă pentru capul obosit, iar Ana tăie cordonul ombilical cu forfecuța de unghii, singurul ei instrument, apoi aşează pruncul în brațele tinerei.

— O fiică, rosti gâfâind Ester.

— Născută în ziua de..., dădu să spună Ana, dar se opri, căci Crăciunul nu avea nicio însemnătate pentru tânăra mamă.

Chiar şi aşa, Ana înălță o rugăciune către Domnul pentru aducerea pe lume a copilului în ziua naşterii lui Hristos şi alte cincizeci pentru viața nou-născutei.

— Cum vrei s-o numim? o întrebă ea cu blândețe pe Ester.

— Filipa, răspunse Ester fără să stea nicio clipă pe gânduri. Filipa Ruth.

— Perfect! zise Ana şi se aplecă, prefăcându-se ocupată cu treburile post-naştere, dar în fapt ascunzându-şi în fusta lui Ester lacrimile brusc apărute în ochi.

Filipa Ruth. Ce nume, ce strigăt după mama pierdută şi după soțul care, spera Ana, lupta pentru libertatea lor în cine ştie ce loc îndepărtat! Ana se rugă ca mama şi soțul să audă cumva strigătul. Ester mângâie puful de pe capul fetiței şi-i murmură cuvinte dulci, şi toată spaima pieri, alungată de miracolul naşterii, iar frigul dispăru şi el în căldura iubirii, şi asta era deopotrivă minunat şi terifiant de privit. Cele două zile de

„sărbătoare” aveau să-i țină pe SS-işti departe de Blocul 24, însă urmau să se întoarcă. Mult prea curând urmau să se întoarcă, şi odată cu ei aveau să revină frigul şi durerea, dar şi dorința de răzbunare.

DOUĂZECI ŞI TREI

27 DECEMBRIE 1943

ESTER

— Da, scumpa mea. Mama e aici, cu tine. Eşti în siguranță.

Ester sărută căpşorul Filipei şi privi cum ochii fetiței se împotriveau somnului pentru a-i întâlni pe ai ei. Se uită adânc în ei, încercând să-i transmită toată dragostea, să-i umple cu ea până când...

Refuză să se gândească la ceea ce avea să urmeze în mod inevitabil. Avusese parte de două zile de vis cu fiica ei. Avusese şi puțin lapte cu care să o hrănească, iar vestea naşterii se răspândise în lagăr şi multe femei veniseră la Blocul 24 cu resturi din propriile rații, îmbucături mici, dar reprezentând enorm din ceea ce puteau să ofere. Erau mame pe care Ester le asistase la naştere, şi, deşi încercase să le refuze, ele insistaseră şi-i îndesaseră în palmă coji de pâine sau bucăți de margarina şi de sfeclă.

— Hrăneşte-o cât poți tu de bine, Ester! Hrăneşte-o şi bucură-te de ea cât timp mai poți!

Aceste vorbe din urmă aduseseră amărăciunea fierii – în ofrandele pline de dragoste era înțelegerea cruntei

realități că fericirea nu avea cum, nu putea să dureze. Toate acele femei îşi pierduseră copiii, dar toate îi spuseseră lui Ester că puținele zile petrecute cu ei le readuseseră speranța în bunătatea înnăscută a lumii şi le fuseseră sprijin, în ciuda cumplitelor suferințe îndurate, împotriva spaimei şi a urii, cele mai răspândite sentimente în lagăr. Ester le înțelesese abia când o ținuse pe Filipa în brațe.

Restul existenței sale chinuite se estompase, umbrit de lumina orbitoare a fetiței ei în care se scăldase, însă umbrele începuseră deja să se târască înapoi.

— Noi două împotriva lumii, Pippa, şopti Ester spunându-i pe numele de alint derivat din cel al tatălui, dar semnalând acum noua şi prețioasa identitate. Orice ne vor face, oriunde ne vor obliga să mergem, vom rămâne legate una de cealaltă, ca şi cum cordonul ombilical dintre noi nu a fost tăiat, şi ne vom reuni cu siguranță.

Ochii Pippei se închideau, dar degetele ei micuțe se încleştaseră de cele ale lui Ester, de parcă ar fi înțeles cât de greu urma să le fie amândurora să rămână agățate una de cealaltă în acea lume rea. Ester o sorbea din ochi. Fața copilei, ar fi putut să jure, avea trăsăturile tatălui, şi în stânga gurii cu buze țuguiate îi apăruse deja o gropiță. Ester se rugă ca asta să însemne că fetița era pregătită să descopere bucuriile vieții, un lucru de care urma să aibă, cu certitudine, mare nevoie.

— Te iubesc, draga mea! murmură ea, aruncând o privire nelinişitită spre uşă, unde Klara pândea în prag în aşteptarea sosirii lui Wolf şi Meyer cu cadourile pe

care i le aduceau pentru osteneala de a le preda copiii altora.

Cu o zi în urmă, *kapo* ieşise din adâncimea sticlei ei de votcă de Crăciun şi se uitase urât la Pippa, ca o vrăjitoare dintr-un basm.

— Ce fetiţă drăguţă, Numărul 41400! Bucată ruptă din taică-său, fără îndoială!

Remarca o arsese la inimă pe Ester, aşa cum şi intenţionase Klara, însă tânăra mamă refuzase să comenteze. Dar Klara se aplecase apoi aşa de aproape, încât izul de votcă i se prelinsese de pe limbă şi o izbise, acru şi puternic, drept în faţă pe Ester.

— Şi ce păr blond are! cotcodăcise mai departe *kapo.* O s-o adaug pe lista mea.

— Nu, Klara! Te rog!

Ana îi povestise că fiului violistei îi mergea bine în tabăra familială. Acolo erau mame cu braţe puternice şi sâni plini de lapte care o puteau ţine pe Pippa în viaţă până se sfârşea războiul. Inima lui Ester se frângea la gândul că o altă mamă i-ar putea alăpta pruncul, dar era o soluţie preferabilă morţii. Mala încerca să găsească o cale de a o duce pe ascuns pe Pippa în tabără, dar, dacă Wolf şi Meyer ajungeau primii la ea, nu mai aveau ce face.

— Nu? se prefăcu surprinsă *kapo.* Atunci, vrei s-o arunc în găleată?

— Nu!

Ester o strânsese tare la piept pe micuţă şi Klara izbucnise în râs.

— Aşa mă gândeam şi eu. SS-iştii vor fi tare încântaţi! îi aştept să sosească din zi în zi, şi frumuseţea asta

mică va fi cadoul perfect de Anul Nou pentru un cuplu drăguț. Ce zici? N-ar fi un început de an 1944 fericit pentru ei?

Nu aveai cum rămâne imun la o asemenea grozăvie, şi numai faptul că o ținea pe Pippa în brațe o împiedicase pe Ester să se arunce asupra hidoasei supraveghetoare.

— N-ai pic de compasiune în tine, Klara? o implorase ea, dar *kapo* se mulțumise să ridice din umeri.

— Deloc. Poate că am avut cândva, dar s-a dus de mult... Slavă Domnului! Compasiunea nu valorează nimic aici.

— Greşeşti! şuierase Ester în timp ce Ana şi Naomi veniseră să-i stea aproape. Flacăra urii poate fi mistuitoare, dar cea a iubirii arde mult mai mult.

— Presupun atunci că şi durerea despărțirii va dura mai mult, îi aruncase peste umăr Klara, după care se îndepărtase pentru a nota numele Pippei pe lista ei şi a o condamna să fie smulsă din brațele lui Ester.

— Va trebui s-o facem, scumpa mea, îi şopti Ester fiicei adormite acum. Mama va trebui să te tatueze. Să te însemne pentru a te regăsi şi a te ridica în brațe, indiferent cât de mare vei fi crescut între timp.

Un hohot de plâns îi scăpă printre buze la gândul lunilor, poate chiar al anilor, care o aşteptau fără fiica ei, însă tatuarea numărului ei de deținută la subsuoara Pippei era singura cale de a lega o ață peste viitorul acela oribil către unul mai strălucitor ce avea să urmeze. Sosise vremea.

— Ana, rosti ea cu voce răguşită.

Ana se răsuci spre ea din locul unde se afla, ocupată cu o femeie cu pântec din ce în ce mai mare, căreia îi trecuse sorocul.

— Ester?

— Vrei, te rog, să o ții pe Pippa?

Ana o privi îndelung şi dădu aprobator din cap. O bătu pe spate încurajator pe cealaltă femeie, traversă salonul şi o luă în brațe pe Pippa pentru ca Ester să poată coborî din pat. Chiar şi acele scurte momente fără fetița ei în brațe i se părură un chin lui Ester, care nici nu-şi putea imagina gaura neagră pe care Pippa avea să o lase în urmă după plecarea pentru totdeauna din Blocul 24.

Clătinându-se groaznic pe picioare, luă acul de tatuaj. Ar fi trebuit să-şi fi reluat deja lucrul. Câteva mame fuseseră trimise înapoi la ferme în ziua de după ce născuseră, cu sângele prelingându-li-se încă pe picioare, însă Ana şi Jana îi preluaseră sarcinile şi o menajaseră. De una dintre sarcini nu o putuseră totuşi cruța.

Dădu din cap înspre Ana, care ridică uşor micul braț al Pippei şi scoase la iveală spațiul moale, secret, de la subsuoară. Ester se uită la numărul tatuat grosolan pe propriul antebraț şi-şi impuse să nu plângă. Trebuia să se concentreze şi să-şi ducă treaba la bun sfârşit. Îşi muscă buza, verifică tuşul din ac şi îl apăsă pe pielea Pippei. Acul ciupi, ochii Pippei se deschiseră brusc, în şoc, şi fetița scoase un țipăt.

— Gata, nu plânge, scumpa mea! o linişti Ester. N-o să dureze mult. Şi va merita. În felul ăsta vei fi a mea cu adevărat.

Nimic din ce spunea nu avea sens, desigur, era doar o bolboroseală, dar continuă să împroaşte vorbele în timp ce se forța să tatueze cifrele: 41400. Dublul zero arăta precum privirea nedumerită, plină de reproş, a Pippei, dar măcar cifrele erau uşor de tatuat şi Ester persevera. Şterse mărgelușele de sânge cu partea cea mai curată a fustei, o ridică pe Pippa în brațe şi o strânse cu putere la piept.

— Îmi pare rău, scumpa mea! îmi pare tare rău!

Pippa se liniştise deja şi o iertase, iar inima lui Ester se strânse la gândul că necazurile micuței sale abia începuseră.

Sosiră două zile mai târziu în huruitul înfumurat de motor şi se grăbiră spre Blocul 24, bocănind pe cărarea curățată cu mult efort, aducând cu ei de afară gerul ce învălui inima greu încercată a lui Ester. Biata femeie căreia îi trecuse sorocul, intrată, în sfârşit, în travaliu, se târî cât mai departe în fundul patului, muşcând dintr-o bucată de lemn pentru a nu țipa şi a nu le atrage atenția nenorociților de nazişti. Ester n-avea însă o asemenea şansă, căci numele ei fusese scris cu litere mari pe lista de numai trei femei a Klarei, aşa că fu obligată să se ridice în picioare şi să stea alături de celelalte în timp ce ofițerii cu chipuri împietrite le examinau pruncii ca pe nişte fructe etalate pe tarabe în piață.

Ester se rugă în gând ca fiica ei să nu fie selectată pentru a încerca, oricât de mici erau şansele, să o treacă pe Pippa clandestin din Birkenau în relativa siguranță a taberei familiale, însă Wolf, cu un zâmbet

intimidant lățit pe față, o împunse cu degetul pe micuță.

— Nu-i rea deloc. Își ridică privirea, o recunoscu pe Ester și un rânjet viclean i se ivi pe buze în timp ce spunea: O, ia te uită... pisica sălbatică! Ce plăcere pentru noi să-ți îmblânzim pisoiașul! Hai, dă-mi-o!

Își așeză brațele în jurul Pippei și Ester le văzu ca mărite prin lupă. Pielea catifelată a lui Wolf deborda de sănătate, venele musteau de sânge și unghiile străluceau de la lacul cu care erau date, dar lui Ester i se păru că mâinile femeii erau cele mai urâte gheare de pe lume.

— Nu-i face rău! gemu ea.

— De ce i-aș face? răspunse Wolf pe un ton batjocoritor. Doar e o fiică bună a Reichului.

— E fiica mea! hohoti Ester. Te rog, nu mi-o lua! Sau lasă-mă să vin cu voi! Ca doică. Nu o să spun nimănui, promit! O să...

— Tu?! scuipă vorbele Wolf, întrerupând-o. De ce ți-am permite ție să intri într-o casă de nemți, evreico? Ești norocoasă că fiica ta a primit această șansă, dar, dacă nu-ți convine – dacă nu ești mulțumită – atunci putem să ne lipsim de ea. Avem de unde alege alți prunci.

Ester se înfiora din cap până în picioare și numai mâinile Anei, așezate blând pe umerii ei, îi insuflară forța de a-i da drumul Pippei. Se aplecă pentru a săruta căpșorul prețios, dar fusese deja împinsă deoparte cu brutalitate și se împiedică.

— O să îi fie mai bine fără tine, spuse Wolf și se făcu nevăzută într-o clipită, iar odată cu ea dispăru și Pippa.

Ester se lăsă să cadă în genunchi în noroiul înghețat din baracă, își prinse capul în mâini și plânse. Știa cu siguranță că pruncului ei nu avea să-i fie mai bine fără ea și că în lipsa lui risca să-și piardă mințile. Însă în clipa următoare brațe calde o cuprinseră și cineva începu să o legene și să-i mângâie perii aspri de păr blond și să-i șoptească vorbe de alinare.

— Mamă, murmură Ester când simți o sărutare pe creștet.

— O să am eu grijă de tine, Ester. Sunt aici, cu tine, și nu te voi părăsi. Nu uita – singura noastră armă este supraviețuirea, iar pentru a rămâne în viață va trebui să iubim, să dăruim și, din păcate, și să suferim.

Ester dădu din cap și se lăsă dusă în pat și legănată până ce durerea fu distribuită în mod uniform în întreg corpul ei distrus, nu doar ca o gaură fără fund săpată în inimă. Tânjea cu fiecare fibră din ea după copila care îi fusese furată, dar știa în același timp că trebuie să lupte în continuare pentru propria viață și să se roage ca într-o zi să-l revadă pe Filip și, împreună, să o găsească pe Pippa pentru a deveni o familie. Era o speranță disperată, dar singura pe care o avea, și era hotărâtă să se agațe de ea în fiecare dintre zilele întunecate care o așteptau.

DOUĂZECI ȘI PATRU

24 IUNIE 1944

ANA

Ana ridică găleata ruginită şi, cu spinarea gemând de durere, se întoarse să care apa către Blocul 24. Asta era de obicei treaba lui Ester sau a Janei, însă, cu tuberculoza care făcea din nou ravagii în lagăr, cele două erau prea ocupate cu îngrijirea femeilor muribunde. Măsură din ochi lunga potecă centrală pe care trebuia s-o parcurgă în arşiţa îngrozitoare şi tot corpul îi protestă. Era totuşi uimitor cât de multe putea îndura un om. Descoperise asta în ultimul an şi jumătate petrecut la Birkenau. Rezistenţa organismului uman în faţa suferinţelor extreme ar fi. Putut fi ceva cu adevărat motivant, dar adevărul era că Anei începuse să i se pară puţin ridicol.

Poate că nu mai era întreagă la minte. Vremea era de prea mult timp foarte caldă, iar pielea ei, prea subţiată, aşa încât putea să jure că organele interne îi luau foc de fiecare dată când ieşea afară chiar şi pentru câteva secunde. Ar fi trebuit să fie mulţumită că nu era nevoită să muncească în aer liber, însă recunoştinţa, la fel ca motivaţia, era un lux greu de găsit în lagăr. Zi de zi ajuta femei să nască prunci care numai cu noroc aveau să supravieţuiască primei săptămâni de viaţă în condiţiile din lagăr. Zi de zi păşea peste cadavre, lucru inevitabil în munca pe care o făcea. Zi de zi soseau trenuri în gara din Birkenau, unde peronul stătea mărturie eficienţei maşinăriei de ucis germane, şi zguduiau pereţii Blocului 24 de parcă emiteau un avertisment.

Adăpostul tău se cutremură, protecţia ta este slabă; tu ai putea fi următoarea.

Chiar ar fi avut vreo importanţă?

De la Paşti nu mai primise niciun pachet de la Bartek. Motivele puteau fi diverse, însă Mala, care era mereu la curent cu toate, îi spusese că pachetele nu erau blocate acolo, în Birkenau. Asta însemna fie că erau blocate în altă parte, fie că Bartek nu mai trimisese nimic. Iar dacă nu trimisese...

Ana aşează găleata jos şi se forţă să tragă aer în piept. Se mândrise întotdeauna cu puterea ei sau cu capacitatea de a munci din greu, de a se mulţumi cu puţine ore de somn, de a-şi menţine sănătatea, dar Birkenau îi răpise toate aceste calităţi. Încă mai putea să muncească din greu, încă se mulţumea cu puţine ore de somn şi încă era sănătoasă, măcar prin comparaţie cu atâtea alte femei din lagăr, însă corpul îmbătrânit îi ceda treptat. Pentru a supravieţui, avea nevoie ca toate suferinţele să înceteze cât mai curând.

Îşi îndreptă spinarea şi se uită în sus, spre cer, rugându-se să vadă avioane. În lagăr ajunsese zvonul că Aliaţii invadaseră Europa. Cineva din lagărul de bărbaţi instalase în secret un radio care prindea frecvenţa BBC-ului. Naomi auzise vorbindu-se despre asta în Kanada, dar nu se ştia dacă ştirea era sau nu falsă. Nu se ştia nici măcar dacă era adevăratul BBC, însă, judecând după comportamentul din ce în ce mai neliniştit al paznicilor, se părea că zvonul avea şanse să se confirme.

Era o speranţă aproape prea încântătoare pentru a fi îndurată, şi toţi prizonierii se uitau acum mereu pe cer în speranţa de a zări un avion al Aliaţilor prin fumul miilor de suflete trimise zilnic la moarte; în speranţa de a privi cum primul, apoi următorul şi următorul

crematoriu se mistuie în propriile flăcări; în speranța de a vedea paraşutişti plutind în jos şi împuşcându-i pe paznicii SS din turnurile de observație. Poate că văzuseră prea multe filme de acțiune în vremurile când cinematografele făceau parte din viața cotidiană mai mult decât păduchii, şobolanii şi cozile interminabile pentru supa râncedă.

— Dacă vor veni luna viitoare, îi spusese deunăzi Ester, Pippa nu va avea decât şase luni. Poate că mă va ține minte. Crezi că da, Ana? Crezi că mă va ține minte?

— Sigur că da, îi răspunsese ea. Un prunc îşi recunoaşte întotdeauna mama.

N-avea idee dacă era sau nu o minciună. Avea îndoieli, dar ştia că şi Ester avea, aşa că ce rost ar fi avut să le dea glas? Ester era o fată suficient de isteață pentru a şti ce adevăruri trebuie evitate dacă vrei să-ți păstrezi mintea măcar pe jumătate întreagă. În primele două luni ale acestui chinuitor an 1944, petrecuse mult timp lângă gardul dinspre şinele de cale ferată nu pentru a privi la nesfârşitul şir de trenuri cu nou-veniți, ci dincolo de ele, către tabăra familială, unde, preț de doar câteva zile, speraseră că urma să ajungă şi Pippa.

Însă în martie, într-una dintre acele răsturnări de situație după care naziştii se dădeau în vânt, tabăra familială fusese complet golită, ocupanții ei fiind cu toții obligați să mărşăluiască spre crematorii. Violista uriaşe atât de tare, încât o auziseră şi deținutele din Blocul 24 şi ştiuseră că se întâmplase ceva foarte rău. Fiul ei, care supraviețuise timp de nouă luni record la Birkenau, pierise. De atunci, Ester nu se mai apropiase de gard şi în ultima vreme rătăcea de colo-colo prin

lagăr ca prin ceață, ca şi cum îşi pierduse o mare parte din propriul eu odată cu plecarea propriei fiice.

Singurul lucru care o mai adusese un pic la viață fusese pântecul umflat al lui Naomi. Sarcina tinerei devenise vizibilă când mugurii din copacii care înconjurau lagărul explodaseră sfidător, înflorind. Din câte se părea, Naomi nu suferise de grețuri şi nu-şi pierduse decât o mică parte din formidabila energie, aşa încât, spre ruşinea ei, Ana nu observase condiția în care se afla decât cu două săptămâni în urmă, când fata se plânsese de tulburări la stomac. Examinarea confirmase că era deja însărcinată în aproximativ cinci luni, iar în ziua următoare neamțul ei o părăsise, îngrozit la aflarea veştii. Pentru Ana, gestul lui era o uşurare, însă Naomi se supărase.

— Nu pentru că mi-ar fi plăcut de el, le mărturisise ea Anei şi lui Ester în întunericul nopții, căci acum dormea regulat la ele în baracă. Dar e plăcut să ştii că cineva este de partea ta.

— Noi suntem de partea ta, ripostase vehement Ana, însă, cum fata era mai fragilă decât lăsase să se vadă, acum încerca să stea cât mai mult cu ochii pe ea.

Ana înțelegea că Naomi îşi transferase nevoia de afecțiune de la neamț la copilul din pântec, însă tatăl era un arian blond tipic, iar Klara le raportase deja copilul nenăscut ofițerilor Lebensborn drept „țintă a germanizării". Wolf şi Meyer vizitau lagărul din ce în ce mai des, uneori chiar şi o dată pe săptămână, iar Klara devenise expertă în linguşirea lor. Ana văzuse cum îi erau strecurate sticle în mâinile lacome şi ştia că în lumea strâmbă de la Birkenau vieți noi, fragile, erau

vândute pe înghiţituri de votcă. Singura lor speranţă de a scuti copilul lui Naomi de soarta Pippei era eliberarea lagărului înainte de naşterea lui.

În aprilie, după luni întregi petrecute cu adunarea de dovezi privind uciderile în masă de la Birkenau, doi slovaci evadaseră din lagăr. Fuseseră ajutaţi de oameni curajoşi. Deţinuţii care lucrau la crematorii copiaseră registre din camerele de gazare şi subtilizaseră etichete de la sinistrele canistre cu gaz care erau livrate de ambulanţele Crucii Roşii furate, iar cineva reuşise chiar să facă o fotografie şi să le-o paseze slovacilor.

La momentul convenit, Rudolf Vrba şi Alfred Wetzler se ascunseseră într-o grămadă de lemne din perimetrul exterior al lagărului, unde rămăseseră timp de trei zile, perioada pe care paznicii o alocau de obicei căutării celor care încercau să evadeze. Toţi deţinuţii îşi ţinuseră respiraţia în aşteptarea vestii că planul de evadare reuşise, iar când aceasta sosise sau, mai bine zis, când cei doi nu fuseseră aduşi înapoi pentru a fi executaţi public, aşa cum se întâmplase cu toţi ceilalţi care avuseseră asemenea tentative înaintea lor, se bucuraseră în tăcere. Evident, în brigăzile de lucru şi la cozile de mâncare şi de la latrine se şoptise că, odată ce dovezile aveau să fie predate, Aliaţii urmau să alerge într-un suflet ca să-i salveze. Nu se petrecuse nimic imediat, până ce, în urmă cu o lună, fuseseră văzute avioane survolând lagărul. Avioane americane. Unii juraseră că zăriseră lentilele unor camere de filmare, iar zvonurile incitante se amplificaseră din nou. Deocamdată însă, nicio mişcare.

De atunci, alți doi bărbați reuşiseră să evadeze, iar în săptămâna anterioară, Mala venise în Blocul 24 şi, sub acoperirea urletelor unei mame în travaliu deosebit de zgomotoasă, le dezvăluise propriile planuri îndrăzneţe. Urma să evadeze deghizată în bărbat, cărând deasupra capului o chiuvetă din porţelan pe care ar fi urmat să o instaleze sub supravegherea unui ofițer SS, adică Edek, care făcuse deja rost de uniformă şi era pregătit să îşi asume orice risc pentru a fugi din lagăr împreună cu Mala.

— Deci chiar e ceva între voi! exclamase triumfătoare Naomi, şi Mala clătinase sfios din cap şi murmurase „Mda, aşa se poate spune".

Toate femeile din baracă scoseseră strigăte de încântare, cu gândul la vremurile fericite când dragostea înflorea tot timpul între oameni, iar Klara ieşise bocănind din camera ei pentru a vedea ce se întâmplă.

— Admiram noua coafură a Malei, îi spusese Naomi, iar Klara țâțâise nemulțumită.

— Evreicele ar trebui să fie toate rase în cap, zisese ea. Iar tu, Mala, nu ai ce căuta aici.

— Tocmai plecam, Klara, răspunsese aceasta cu dulceață în glas în timp ce ieşea păşind cu dezinvoltură şi făcându-le cu ochiul celorlalte deținute, ale căror speranțe crescuseră până la cer.

Dacă cineva era să poată scăpa de la Birkenau, aceea era cu siguranță Mala, şi tot ea era cea care avea puterea de a-i convinge pe oamenii de dincolo de gardurile de sârmă să facă ceva pentru nefericiții prizonieri. Ana îşi aminti de raporturile despre

camioanele morții publicate de Rezistența poloneză pe care le citise în catedrală la începutul anului 1942. Își aminti de zvonurile care circulau cu privire la Auschwitz cu mult timp înainte ca ea să fie expediată aici. Asta se întâmplase în urmă cu doi ani și jumătate. De ce nu le venise nimeni în ajutor? Nu le păsa de ei? Nu crezuseră zvonurile? Ana nu i-ar fi învinovățit, căci la Birkenau dimensiunile inumanității întreceau imaginația oricărei ființe umane decente, însă nu ar fi fost nevoie decât de câteva zile pentru a număra trenurile care se îndreptau către acest loc pentru a înțelege că toți cei care ajungeau aici sfârșeau într-o baracă. Imaginația era ceva ce puteai pune la îndoială; nu și matematica însă. Cel mai probabil, oamenilor de afară nu le păsa de ei.

Oftă și luă din nou în mâini găleata, forțându-se să se întoarcă la Blocul 24. Era așteptată de către o mamă aflată într-o fază avansată a travaliului. După socotelile ei, Ana ajutase la nașterea a circa 2 000 de copii în Birkenau și nu pierduse nicio mamă și, totodată, niciun prunc pe mâna ei. Își închise ochii pentru o clipă și-și aminti de ziua când absolvise școala de moașe. Intrase în catedrala Sf. Florian din Varșovia, copleșită de solemnitatea ceremoniei, și căutase Capela Sf. Fecioare. Jurase în fața Maicii Domnului că, dacă avea să piardă vreodată un prunc, avea să renunțe la meserie. Când îi povestise mai târziu lui Bartek, el o certase, susținând că e un obiectiv imposibil de atins și că renunțarea la meserie nu urma decât să aducă și mai multe pierderi de mici vieți, însă jurământul fusese făcut și, spre

imensa ei mândrie, până acum nu avusese motive să-şi trădeze vocaţia nici măcar aici, în lagăr.

Nu trebuia decât să pună un picior în faţa altuia şi să ducă apa în baracă, să scoată copilul din pântecul mamei şi să o consoleze apoi când fiul sau fiica urma să fie văduvit sau văduvită de viaţa pe care ea se luptase să i-o dea, pruncii evrei prin mâna ucigaşei de Klara, iar cei nonevrei prin inaniţie, o moarte mai blândă, dar mai dureros prelungită. Dacă Dumnezeu asta cerea de la ea, atunci asta avea să facă.

Totuşi, de ce nu mai primise veşti de la Bartek?

Unde era soţul ei? Unde erau fiii? Avea să-i regăsească în cazul în care Aliaţii rezolvau exerciţiul de matematică şi veneau să îi elibereze? Un tren sosi zdrăngănind şi se opri la mai puţin de cincizeci de metri de ea. Uşile se deschiseră scârţâind şi din vagoane se revărsară pe peron oameni confuzi şi înspăimântaţi. Ana îl văzu pe dr. Mengele călcând cu paşi mari pentru a-şi lua în primire locul. Bieţii oameni! Mengele era singurul doctor care făcea selecţia deţinuţilor, nefiind băut, şi părea să savureze momentul precum un om de ştiinţă care studiază nişte bacterii la microscop. Ana auzise zvonuri oribile despre laboratoarele înfiinţate de el în lagărul pentru ţigani, despre experimentele pe care le efectua pe femei şi copii şi despre obsesia lui faţă de gemeni. Nu cu mult timp în urmă, Ana asistase la o scenă în care o femeie evreică, proaspăta mamă a doi băieţi gemeni, îl sufocase pe unul dintre ei pentru a-l scăpa de atenţiile lui Mengele. Celălalt prunc murise şi el curând, dar măcar nu de lama bisturiului.

Ana se scuturã, încercând sã-şi revinã – nu-şi permitea sã-şi ocupe timpul gândindu-se la astfel de tragedii cotidiene, altfel risca sã-şi piardã bruma de voinţã care-i mai rãmãsese. Grãbi pasul spre Blocul 24, dar altceva îi atrase atenţia şi se opri din nou, de data asta gâfâind nu atât de oboseală, ci de spaimã. Sau poate de emoţie?

O siluetã se îndrepta târşâindu-şi picioarele spre poartã cu o chiuvetã mare ţinutã deasupra capului, sub supravegherea unui paznic SS înalt. SS-istul îl zorea pe deţinut, apucându-l strâns sub cot, şi ceva din felul cum îşi poziţionase mâna o alertã pe Ana, care îi privi pe cei doi cu mai mare atenţie. Deţinutul era Mala, da, ea trebuia sã fie, îşi zise. Era îmbrãcatã în haine largi şi mergea încovoiatã sub greutatea chiuvetei, dar, dacã priveai mai bine, descopereai curbura şoldurilor şi faptul cã ofiţerul w care o însoţea nu doar o zorea, ci o şi sprijinea. Asta sã fie deci Edek?

Ana îngheţã şi-i urmãri pe cei doi cu rãsuflarea tãiatã în timp ce se apropiau de poartã. Edek, la fel ca Mala, vorbea fluent limba germanã, dar oare accentul lui avea sã treacã neobservat la inspecţie? Şi oare paznicul urma sã cearã sã vadã faţa deţinutului? Nu putea decât sã-şi imagineze cât de tare le bãteau inimile celor doi pe sub hainele furate, şi se aplecã în faţã urmãrindu-i şi împingându-i înainte cu puterea minţii, în timp ce paznicul ieşi din gheretã.

Cei doi bãrbaţi se salutarã, Edek pãrând foarte însufleţit, dupã care porniră sã discute. Edek o prinse din nou de cot pe Mala şi se rãsuci cu capul cãtre celãlalt bãrbat, cu care schimbã probabil cuvinte de

batjocură din repertoriul nazist pe seama bietului deținut care stătea între ei. Ana își dădu seama că își ține respirația și se forță să tragă aer în piept. Văzu cum paznicul le face semn să treacă și cum Edek salută din nou și o împinge pe Mala să meargă, și cum ieșeau cei doi din lagăr. Ana știa că Mala poartă o rochie frumoasă pe sub uniforma „organizată" de Naomi din Kanada. După ce aveau să se îndepărteze suficient, planul era să se transforme din cărător de chiuvetă în iubita elegantă a unui ofițer SS. Urma să-l ia de braț pe Edek și să se îndepărteze mergând în pași de plimbare, ca orice cuplu fericit, până ce aveau să se facă nevăzuți.

— Mergi, Mala! șopti Ana. Mergi! Pleacă de aici și cere ajutor!

Poate că Dumnezeu o auzi, căci Mala continuă să înainteze și până și chiuveta albă dispăru din raza vizuală a Anei. Moașa luă găleata și dintr-odată se pomeni mergând în pas vioi, ignorând soarele arzător, ignorând tremurul din picioare și durerea din umeri, ignorând-o până și pe mama aflată în chinurile facerii care o aștepta. Dădu buzna în Blocul 24 și, aruncând o privire către Klara, care stătea încolăcită în patul ei, așa cum făcea tot mai des în ultimul timp, o înșfăca de braț pe prima femeie care îi ieși în cale.

— Mala a evadat, îi șopti.

Femeia făcu ochii mari și se întoarse către vecina ei, care se răsuci către vecina sa și așa mai departe, până ce, aidoma șoaptei unui vânticel de vară ce destrăma aerul bolnav și sufocant din lagăr, vestea se răspândi în tot blocul și de acolo, fără îndoială, către cea mai apropiată baracă. Mala evadase și flacăra speranței se

aprinse în tăcere în fiecare dintre deținute. Poate, își zise Ana în timp ce ducea, în fine, apa pacientei, faptul că Bartek nu-i mai trimisese pachete nu conta, fiindcă peste câteva săptămâni ea se putea afla în drum spre Varșovia ca să îl caute.

— Haide, scumpa mea! i se adresă ea mamei. Haide să scoatem copilul și să sperăm că ăsta va fi începutul a ceva minunat pentru noi, toate!

Trei zile mai târziu, SS-iștii îi aduseră pe Mala și Edek înapoi în lagăr legați în lanțuri. Ana îi urmări din priviri în timp ce erau împinși, plini de sânge și bătuți, pe lângă Blocul 24, și își simți propriul corp inundat de o durere sfâșietoare, de parcă ea era cea care purta mărturiile brutalității naziste – vânătăile purpurii. Crezuse că Mala scăpase. Crezuse că ieșise din Polonia și găsise pe cineva dispus să o asculte. Crezuse că avea să bată la ușile birourilor unor oameni importanți pentru a le povesti despre atrocitățile de la Auschwitz-Birkenau, iar ei aveau să se grăbească să le vină în ajutor. Cât de naivă fusese, cât de ridicol, de prostesc, de insuportabil de naivă!

Dintr-odată, simți că nu mai poate îndura. Îi veni să se sfâșie singură, luând-o înaintea naziștilor nemiloși, și alergă înapoi înăuntru, unde porni să se izbească repetat de peretele din lemn din partea din spate a simulacrului barbar, murdar și înghesuit, numit pompos „salon de maternitate”. Auzi voci care strigau la ea, văzu mâini întinse ca să o tragă înapoi, dar continuă să se izbească iar și iar de perete până ce se prăbuși la podea. Când întunericul o învălui în cele din

urmă, simți o adevărată uşurare, şi tot ce auzi în timp ce se lăsă în voia lui fu glasul dulce al lui Ester.

— Ana, sunt aici. Am eu grijă de tine. Eşti în siguranță.

Erau cuvintele pe care le auzise rostite de atâtea ori de gura lui Ester către Pippa în cele cinci zile cât fuseseră împreună şi care nu erau decât nişte minciuni. Minciuni dulci, poate, minciuni bine intenționate, dar tot minciuni. Nimeni nu era în siguranță la Birkenau, şi nici în afara lui, din câte se părea.

DOUĂZECI ŞI CINCI

5 AUGUST 1944

ESTER

Astăzi, Pippa împlinea şapte luni şi unsprezece zile, îşi zise Ester în timp ce freca geamurile cu o cârpă mică. Bucata de țesătură ruptă înfăşurase un prunc până ce acesta murise cu o oră înainte şi încă păstra umezeala lacrimilor mamei, dar măcar avea ceva efect asupra mizeriei. În dimineața aceea, înainte de a pleca la muncă în Kanada, Naomi îi ordonase lui Ester: „Fă nițică lumină în nenorocitul ăsta de bloc”, şi, deşi nici Ester şi nici Ana nu considerau o problemă întunecimea prietenoasă, Ester se conformase. Aşa era cel mai bine.

Îi era din ce în ce mai greu să gândească şi să ia decizii de capul ei. În ultima vreme, creierul său părea să funcționeze ca în ceață, un amestec nefericit de

foame, singurătate şi suferinţă. Familia îi părea acum ceva atât de îndepărtat, încât numai sforţându-se putea să-şi amintească fetele mamei şi tatălui, chiar şi pe cea a surorii ei cu ochi luminoşi. Singura imagine care îi rămăsese clară în tot acest talmeş-balmeş era cea a ochilor fetiţei sale îndreptaţi în sus către ea, la fel de mari şi de rotunzi precum cei doi zero tatuaţi la subsuoară, însă până şi aceasta se perimase de mult. Pippa împlinea şapte luni şi unsprezece zile, îşi spuse Ester din nou, şi în mod cert arăta complet diferit, poate chiar de nerecunoscut. Oare era posibil? Nu, cu siguranţă ceva dinlăuntrul ei avea să reacţioneze instinctiv, făcând-o să-şi recunoască fiica. Dar, pe de altă parte, cândva crezuse că sufletul ei rezona atât de puternic cu cel al lui Filip, încât avea să ştie dacă el murea, şi totuşi nu mai primise nicio veste de la el.

Până şi iubirea pentru soţul ei, atât de pură şi de luminoasă cândva, acum i se părea la fel de soioasă ca geamurile. Atunci când închidea ochii şi încerca să şi-l imagineze pe treptele catedralei Sf. Stanislav, nu putea trece cu mintea de şirul brutal de barăci şi paturi care îi străbăteau viziunea. Se temea că, şi dacă reuşea cumva să scape din lagăr şi să îl regăsească, iubirea pentru el urma să fie la fel de greu de curăţat şi lustruit ca nenorocitele de geamuri pe care le spăla acum.

Frecă şi mai tare, dar nu izbuti decât să împrăştie murdăria pe geam. O îmbunătăţire minusculă a condiţiilor de trai din baracă avusese loc atunci când o brigadă de lucru fusese însărcinată cu placarea podelei cu cărămizi. Lespezile erau aspre şi ciobite, dar reţineau praful şi, când vremea avea să se

înrăutățească, aveau să rețină şi noroiul. Ester se înfiora la gândul unei a doua ierni la Birkenau şi lăsă cârpa să-i cadă din mână. Ce rost avea să spele geamurile? Avea nevoie de apă şi săpun pentru a le curăța, dar era criză de amândouă, cu soarele care încă ardea puternic şi tifosul făcând ravagii în continuare. Deunăzi, când cărase încă un cadavru afară din baracă împreună cu Janina, Ester se pomenise dorindu-şi să se îmbolnăvească – măcar febra i-ar fi făcut sângele să pompeze în vene aşa cum obişnuia pe vremuri – însă, cum în ultimul an şi jumătate îngrijise atâtea bolnave, cu siguranță se imunizase.

— Dumnezeu nu vrea să mă vadă în grămada de cadavre, le spusese ea Anei şi lui Naomi cu o noapte în urmă.

— Foarte bine! comentase energic Naomi.

Ana nu spusese nimic. În ultima vreme tăcea mult, cu excepția momentelor când asista o naştere, încă îşi practica meseria cu calmul şi blândețea ei obişnuite, dar astea păreau acum mai degrabă o spoială, ceva de suprafață. Încă îi păsa de pacientele ei, Ester era convinsă. Fiecare prunc era şi acum o binecuvântare, dar viața lui era scurtă, şi încetul cu încetul înțeleseseră cât de periculos era să pui suflet. Câtă pierdere putea îndura o femeie? Ceva părea să se fi sfărâmat în Ana în ziua când biata Mala Zimetbaum fusese adusă înapoi în lagăr. Mala dispăruse; se părea că fusese închisă în temnița de la Auschwitz I. Cineva le spusese că ea şi Edek erau auziți cântându-şi unul celuilalt din celulele lor, ceea ce era aproape sigur o minciună. Cine cânta în lagăr?

Un tren intră zdrăngănind în gara din Birkenau şi Ester îl urmări într-o doară prin micile porţiuni de geam şterse de murdărie. Nu intenţiona să cureţe ochiul de geam care dădea spre Blocul 25, căci era preferabil să blocheze vederea spre sărmanele femei din anticamera crematoriilor, cu toate că acum, cu trei sau patru trenuri venite zilnic, anticamera era rareori plină până la refuz. O procesiune părea să se îndrepte permanent către cuptoare, aşa că nimeni nu mai era nevoit să aştepte până se forma o „şarjă completă".

Nou-veniţii proveneau în majoritate din Ungaria. Nimeni nu ştia cu certitudine motivul pentru care această ţară decisese brusc să le dea evreilor săi un brânci în gropile naziste, însă se părea că hotărârea avea ceva de-a face cu invadarea Franţei de către Aliaţi. Vestea acestui miracol străbătuse în şoaptă tot lagărul ca o briză plăcută şi tot mai multe radiouri apăruseră clandestin în barăci. Cu puţin timp în urmă, cineva îi spusese lui Ester că e o chestiune de zile până ce Parisul să fie eliberat, însă ea se temea că toate minţile din lagăr fuseseră la fel de afectate ca şi a ei şi că adevărul devenise o speranţă deşartă.

Tot ce ştia era că Polonia se afla în continuare în ghearele naziştilor, tot mai vicioşi pe zi ce trece, şi că gloatele de unguri aduşi zi şi noapte în camioane pentru transportul vitelor erau extenuaţi şi disperaţi să facă un duş. Auzise că paznicii SS le cereau să îşi agaţe hainele în cuiere numerotate şi că le dădeau până şi prosoape şi săpun pentru a-i face să intre în camerele de gazare fără a face tărăboi. În mod ironic, cei care erau trimişi direct la moarte erau mai bine trataţi decât

cei care se luptau să rămână în viață. Un prosop şi o bucată de săpun ar fi fost realmente de ajutor la curățarea geamurilor.

Ester îşi apăsă fruntea de geam, dezgustată de propria cruzime şi indiferență, de propria blestemată de letargie, însă, atunci când erai nevoit să priveşti moartea în ochi zi după zi după zi, nu te mai lăsai impresionat atât de uşor. Începuse să semene cu ei, devenise la fel de rea.

„Fă nițică lumină în nenorocitul ăsta de bloc!"

Vocea lui Naomi, clară şi fermă, îi răsuna în cap. De acum pântecul fetei se umflase, şi deja Klara îl trecuse pe pruncul nenăscut pe lista ei odioasă, încântată să vâre în traista stăpânilor de la programul Lebensborn un copil cu sânge nemțesc veritabil. Naomi îi spusese lui Ester că tatăl copilului fusese promovat. Din câte se părea, asta îi înmuiase inima şi, deşi nu-şi reluase atențiile față de ea fiind, în fapt, ocupat să livreze patriei-mamă copii făcuți cu alte biete fete, intervenise pentru ca Naomi să beneficieze de haine călduroase şi porții suplimentare de mâncare. Pe care fata le împărțea cu Ana şi Ester în fiecare noapte, fiind însă singura dintre ele care le devora cu poftă.

— Supraviețuirea este singura noastră armă, încă mai repeta uneori Ana, mestecând cu furie o bucată de cârnat unguresc, însă Ester începuse să se întrebe spre cine era îndreptată arma şi pentru ce se zbăteau, la urma urmei, să rămână în viață?

Trenul îşi descărca acum marfa şi îi urmări fără tragere de inimă pe bieții oameni coborâți din vagoane, remarcând curioasă că erau aproape la fel de emaciați

ca deținuții din lagăr. Deci nu erau unguri. Frecă şi mai tare geamul şi zări prin el o încăierare în ultimul vagon – țipete şi bătăi, dar nu din partea paznicilor, ci a prizonierilor. Trezită din letargie, lăsă cârpa să-i cadă din mână şi alergă spre uşa Blocului 24. I se alăturară şi alte deținute, atrase de zgomot, şi se grupară toate cât de aproape de gard îndrăzniră, cu toate că SS-iştii, cu ochii fixați la spectacolul bizar, nu le acordau nicio atenție.

Un bătrân fusese îmbrâncit afară din tren şi se ghemuise la pământ în timp ce prizonierii care coborau împleticit în urma lui îl loveau rând pe rând cu picioarele. Lângă el, o femeie care bocea încasă şi ea câteva lovituri.

— Uită-te la tine... Te-ai îngrăşat pe spinarea noastră!

— V-am ținut în viață... până acum! strigă sfidător bărbatul, dar cu un glas sfâşiat de durere.

— Pentru ce? Ca să murim în camerele de gazare, în loc să ne găsim sfârşitul în brațele familiei?

— Ca să supraviețuim războiului.

— Ba nu, ca te îmbraci tu cu haine elegante, să bei vinuri alese şi să te plimbi în trăsuri trase de cai frumoşi. Nu te-am văzut arzându-ți mobila Ludovic al XVI-lea ca să te încălzeşti. Nu te-am văzut scărpinându-te ca să alungi păduchii de pe corp sau bătându-te pentru un nap putrezit.

Încet-încet, Ester începu să priceapă despre ce era vorba. Se apropie şi mai mult de gard.

— O, nu! urlă căpetenia celor care îl loveau pe bătrân. Ne-ai exploatat, asta ai făcut tu, Rumkowski! Poate că

ne-ai ținut în viață, dar sigur e că pe unii i-ai ținut mai vii decât pe alții!

Şi loviturile reîncepură. Deşi bărbații şi femeile arătau cu toții oribil de slăbiți, furia le dădea putere, şi Rumkowski, decanul de vârstă al evreilor din Łódź, rămas chircit pe peronul gării din Birkenau, fu bătut cu bestialitate. Unul dintre ofițerii SS aplaudă şi Ester se lăsă să cadă în genunchi. Aşadar, la asta se ajunsese – naziştii să ovaționeze brutalitatea evreiască; Hitler ieşise deja învingător, indiferent ce se susținea la ştirile ascultate la radiourile clandestine.

Încet-încet însă, în timp ce îl privea pe Rumkowski, bărbatul pe care îl văzuse ultima oară intrând într-o trăsură albă în piața Bałuty, fărâme de ceva ce aducea cu rațiunea începură să se strecoare în creierul ei leneş. Din moment ce Rumkowski era aici, atunci oamenii aceştia erau din Łódź, şi dacă erau din Łódź...

— Filip! Sări în picioare şi alergă spre gard, strigând: Filip!

Prizonierii îşi întoarseră capetele ca să se holbeze la ea, paznicii îşi întoarseră şi ei capetele ca să se holbeze la ea, dar lui Ester nu-i păsa. Iubirea pentru soțul ei nu se întinase şi nu se micşorase, era la fel de vie şi aprinsă ca întotdeauna, şi asta o încuraja să continue:

— Eşti aici, Filip? Filip!

— Ester?

Încremeni şi se împiedică în propriile picioare în clipa când se răsuci pe călcâie pentru a căuta din priviri vocea. Nu semăna cu cea a soțului, dar cine ştie prin ce trecuse el în ultimul an şi jumătate. Cercetă din ochi

disperată chipurile din mulțime şi un bărbat păşi în față. Vederea lui o secă la inimă.

— Tomaz?

Prietenul lui Filip veni în fața ei. Cândva, un zdrahon de bărbat, era acum oribil de slab şi îşi ține piciorul stâng. Ester se uită nerăbdătoare în jur, dar nimeni nu i se alătură bărbatului.

— Unde e Filip, Tomaz?

— Nu e aici, Ester.

În spatele lor, SS-iştii se plictisiseră să asiste la omorârea în bătaie a lui Rumkowski şi începuseră să îi împingă pe nou-veniți şi să îi alinieze în rânduri, aşa cum era procedura. Nu aveau deci prea mult timp la dispoziție.

— Unde e? E...?

— Nu!

Inima lui Ester făcu un salt de bucurie.

— Adică, nu ştiu. A fost luat în aprilie şi trimis la Chełmno.

— Chełmno?

Incandescența iubirii reînnoite păru să se transforme înlăuntrul ei într-o flacără întunecată. Chełmno era locul unde evreii erau gazați în camioane. Genunchii îi cedară şi se prăbuşi peste gard. Sârma ghimpată îi crestă mâna, dar nici nu observă.

— Atunci înseamnă că Filip a murit! hohoti ea.

— Nu! Nu neapărat. A fost dus acolo cu o brigadă de muncă. Ştii tu, ca să construiască barăci, aşa au zis, şi să sape... gropi.

— Ca să ce...?

— Tu, ăla de acolo... Mişcă, intră în rând!

Tomaz se uită în jur derutat. Un SS-ist se îndreptă cu paşi mari către ei, cu puşca în mână, şi Ester se forță să se salte în picioare.

— Nu şchiopăta, Tomaz!

— Imposibil! îşi ridică marginea roasă a pantalonilor şi-i arăta laba piciorului, cu degetele transformate în cioturi negre, apoi adăugă: Degeraturi. Iarna trecută.

— Tu... treci în rând! Imediat! Ultima şansă!

Tomaz privi înnebunit în jur, însă ochii i se ațintiră din nou asupra lui Ester. Şi începu să vorbească repede:

— Filip m-a rugat să-ți spun, în caz că te întâlnesc, că te iubeşte şi că atunci când te-a văzut întâia oară şi-a zis că eşti cea mai frumoasă nestemată de pe lume. Că cele câteva luni pe care le-a trăit căsătorit cu tine au fost cele mai fericite din viața lui, chiar şi în ghetou. Şi că nu a suferit în acea perioadă fiindcă pentru a supraviețui nu avea nevoie decât de dragostea ta.

— Pe care încă o are.

— Atunci, înseamnă că va supraviețui. Şi tu trebuie să faci la fel. Ester, vor veni curând. Aliații.

Am auzit vestea de prea multe ori ca să o pun la îndoială.

— Tu... Porc obraznic ce eşti! Mişcă-te!

Paznicul se apropie şi ridică puşca.

— O să mă omoare, nu-i aşa?

Ester aruncă o privire spre piciorul lui şi dădu afirmativ din cap. Pentru prima oară după mult timp, simți lacrimi în ochi.

— Atunci, prefer să mor aici, lângă tine. Trăieşte, Ester! Trăieşte, iubeşte şi...

Glonțul îi curmă vorbele; îi trecu prin cap, ieşind pe partea cealaltă, şi ricoşa din stâlpul gardului, la picioarele lui Ester. Femeia sări în spate, cu mâinile ridicate, în timp ce ofițerul SS se încrunta la ea. Cu numai câteva minute în urmă poate că ar fi stat nemişcată, aşteptând să fie împuşcată, dar lucrurile se schimbaseră. Simți un val de energie crescând în ea, ca şi cum electricitatea din gard o zdruncinase şi o readusese la viață.

N-avea cum şti ce altceva intenționase Tomaz să-i mai spună, dar ceea ce auzise îi era de ajuns. Dacă giganticul ghetou din Łódź era dezafectat, asta însemna că nemții aveau probleme. Că se retrăgeau. Şi că Aliații se pregăteau să intervină curând. Dintr-odată, abilitatea de a supraviețui redeveni o armă şi, întorcându-se cu spatele la cadavrul sărmanului Tomaz, Ester îi mulțumi lui Dumnezeu pentru că îi oferise o moarte rapidă prietenului lui Filip, după care porni să alerge cât mai departe de coşurile de fum, departe de maşina de ucis germană, înapoi la Blocul 24, unde slujba ei era aceea de a aduce vieți pe lume.

„Trăieşte şi iubeşte!" O îndatorire de care merita, din nou, să se agate.

DOUĂZECI ŞI SASE

22 AUGUST 1944

ANA

— Va avea loc mâine la apelul de seară! răsună vocea Irmei Grese în tot Blocul 24. Ai grijă să fie toată lumea prezentă!

Ana se opri din mers în faţa uşii Klarei exact la timp ca s-o audă pe *kapo* răspunzând:

— Sigur că da, *Aufseherin* Grese! Cu plăcere! Trebuie să facem un exemplu din femeia asta şi... Oh!

Ana îşi muşcă buzele ca să nu jubileze la auzul vocii Klarei, care se pierdu când Irma Grese ieşi ţanţoş din încăpere fără să îi aştepte replica linguşitoare. După plecarea lui Pfani, Klara începuse să se ţină ca o marionetă după frumoasa supraveghetoare. Ar fi fost amuzant, numai că, în încercarea ei zadarnică de a-şi impresiona superiorul sadic, *kapo* devenise tot mai violentă. Şi oricum nu era amuzant nimic în Birkenau.

Anei i se strânse inima. De când Mala Zimetbaum fusese adusă înapoi la Auschwitz, îi era tot mai greu să îşi convingă sărmanul organ intern să continue să pompeze sânge şi putea să jure că inima i se contracta de la zi la zi. Până şi dragostea pentru Ester, care o ţinuse în viaţă atâta timp, începuse să semene mai mult cu un efort decât cu o bucurie – o responsabilitate de care nu mai era atât de sigură că se poate achita – iar între timp tot nu primise alte pachete de la Bartek.

— Probabil că nemţii au blocat toate scrisorile, îi repeta Ester. Pentru că au fost puşi pe fugă, Ana. Aşa mi-a spus Tomaz.

— Dar Tomaz a trăit într-un ghetou, îi răspundea de fiecare dată, obosită, Ana. A fost la fel de prizonier al blocadei naziste a ştirilor ca noi, cei de aici.

— Atunci, cum de au ajuns la urechile lui ştirile despre înfrângerile nemților? replica triumfătoare Ester.

Ester se schimbase complet de la transportul din Łódź în care Rumkowski fusese descărcat pe peron pentru a fi omorât în bătaie de ai lui. Întâlnirea cu prietenul lui Filip îi reaprinsese amintirile legate de soțul ei şi starea de letargie, atât de asemănătoare cu cea a Anei, fusese înlocuită cu una de aşteptare aproape obsesivă a eliberării de care Ana se temea că este şi mai periculoasă. Speranța dădea naştere la suferințe.

— Ce cauți aici? Mă spionezi? scuipă vorbele Klara, ieşind din camera ei şi făcând-o pe Ana să tresară.

Kapo ridică mâna pe jumătate şi Ana se dădu instinctiv în spate; totuşi, deşi Klara le lovea pe multe din bietele paciente din Blocul 24, pe Ana n-o lovise niciodată. Poate pentru că Ana era singura care, cu germana ei excelentă, îndrăznea să-i înfrunte pe nazişti. Deunăzi, dr. Mengele intrase cu mare pompă în baracă pentru a anunța „dizolvarea" taberei de țigani şi promovarea sa ca medic-şef peste femeile din Birkenau. Ana nu se lăsase impresionată.

— „Dizolvare"? Adică ucidere în masă? îl provocase ea, tremurând din tot corpul la alegerea laşă a cuvintelor de către Mengele.

Doctorul îşi mijise ochii, însă se postase calm în fața ei.

— Crezi că semantica e de vreun folos în cazul de față, moaşă?

— Da, *Herr Doktor.* În pregătirea mea medicală, am învățat să mă exprim cu precizie, aşa că sunt de părere

că în orice împrejurare trebuie să spunem lucrurilor pe nume.

Mengele căzuse pe gânduri.

— De acord! Unde am ajunge dacă le-am categorisi pe toate femeile din spital ca fiind pur şi simplu „muribunde”? Cum ne-ar ajuta asta la studierea simptomelor şi la diagnosticare? Ana fusese obligată să-i dea dreptate încuviințând din cap, aşa că doctorul continuase cu aceeaşi nonşalantă: La fel e şi cu tabăra pentru țigani. Țiganii sunt o scursură ce trebuie drenată din societate. Trăiesc după propriile legi şi din roadele pământurilor muncite de alții. Nu valorează la fel de mult ca ființele umane în toată puterea cuvântului şi, prin urmare, dacă e să ne luăm după litera legii, nu pot fi „ucişi”. Semantica, moaşă! zâmbise el. Vezi cât de utilă ne poate fi?

Logica lipsită de inimă a argumentării ar fi putut să-i înghețe Anei sângele dacă nu ar fi fost deja înghețat de persecuțiile naziste. Chiar şi aşa, vorbele „ființele umane în toată puterea cuvântului” aruncate de doctor într-o doară îi produseseră pe piele o mâncărime mai gravă decât omniprezenții păduchi.

— Să înțeleg, aşadar, *Herr Doktor,* că nu mă considerați o ființă umană în toată puterea cuvântului?

Mengele, care se pregătea să se îndepărteze şi să iasă, țâțâise nerăbdător din buze, iritat de întârziere.

— Nu mă plictisi cu lucruri dintr-astea, moaşă! Eşti poloneză prin naştere şi catolică pe deasupra, şi, din câte ştiu, te afli aici doar sub suspiciunea de a fi opus rezistență. Aşa că ai potențial; nu-l risipi!

— Dar femeia asta, această soră medicală..., o împinsese Ana în față pe Ester, încremenită de uimire, însă Mengele plecase deja, întorcându-le amândurora spatele elegant de SS-ist.

— Ana! şuierase Ester, trăgând-o deoparte. Ce faci? Mengele trimite oamenii la moarte pocnind din degete. Ai fi putut să ne omori pe amândouă.

— Ar fi avut vreo importanță?

— Pentru mine, da. Ana, am crezut că eşti o luptătoare. Am crezut că părerea ta este că oamenii se nasc buni – mă rog, majoritatea. Am crezut că îți doreşti să rămâi în viață în pofida bărbaților şi a femeilor care ne țin prizoniere ale idealurilor lor bolnave.

Ana închisese ochii, lăsându-se cuprinsă de oroarea a ceea ce s-ar fi putut întâmpla.

— Şi eu credeam asta despre mine.

Ester lăsase să-i scape un oftat, însă o cuprinsese imediat în brațe şi o ținuse atât de strâns, încât Ana se întrebase care din ele era mama şi care fiica. Se simțea bătrână, foarte bătrână.

— Tu eşti cea bună, Ester, murmurase ea cu fața îngropată în umărul osos al fetei.

— Atunci, luptă pentru mine, Ana! Iar eu voi lupta pentru tine.

Fusese de acord, fireşte, cu toate că îi era foarte greu. Atunci când sosise în lagăr, fusese mândră să lupte pentru dreptul de a ajuta femeile să-şi aducă pe lume pruncii, însă în ultima vreme începuse să aibă suspiciuni că permisiunea câştigată cu dificultate nu fusese altceva decât o glumă bolnavă de-a naziştilor. Li

se alăturase profesioniştilor din sfera medicală pentru a salva vieți, nu pentru a le azvârli în vânturile aspre, care iată, continuau să sufle peste Birkenau. Iar acum naziştii se pregăteau să facă un exemplu dintr-o sărmană femeie.

— Klara, ce se va întâmpla mâine? întrebă ea.

Klara rânji odios.

— Mâine, Ana? Mâine, ratata voastră prețioasă, cea care nu a izbutit să evadeze, va fi executată.

— Mala?! icni Ana, clătinându-se pe picioare de la noua lovitură încasată de inima ei mult prea încercată.

— Chiar ea. Şi, ghici ce? Veți asista toate.

Se adunară într-o grămadă lungă, cu câinii SS-iştilor sărind să le înhațe de spinare şi o spânzurătoare profilată clar pe cerul cenuşiu. Ploua, o ploaie slabă, dar hotărâtă ce le pătrundea până la piele ca un avertisment zeflemitor al iernii ce le aştepta. Aflaseră că Edek fusese spânzurat în dimineața aceea în tabăra bărbaților, iar acum îi venise rândul sărmanei, generoasei Mala. Era aproape imposibil de îndurat, însă Ana simți brațul lui Ester încolăcit pe după al ei în dreapta şi pe cel al lui Naomi în stânga, aşa că se lăsă în voia tinereții lor. Nu voise să vină, dar Ester spusese că îi erau datoare Malei să-i stea alături în ultimele clipe de viață, aşa că cedase. Nu că ar fi avut oricum de ales. Nu mai existau opțiuni.

— Atenție, prizoniere!

SS-iştii făceau asta câteodată ca să se amuze: îi împuşcau pe toți cei care nu stăteau drepți ca lumânarea în hainele lor rupte şi saboții crăpați. Astăzi

însă ordinul fu ascultat cu un zel neobişnuit de femeile care se îndreptară de spate nu pentru persecutori, ci în onoarea femeii care era deja împinsă afară dintr-un camion, cu mâinile legate, în faţa lor. Mala purta un furou alb subţire şi nimic în picioare, dar părul negru, bogat, îi fusese ridicat pe cap într-un coc superb, care o făcea să arate mai degrabă ca o vedetă de cinema decât ca o prizonieră. Ana o urmări vrăjită cum se ridică de la pământ şi rămâne în picioare, privindu-le pe toate. Maria Mandel, care prezida înfiorătoarea procedură, îi făcu semn unui paznic să o împingă în faţă către spânzurătoare, însă Mala opuse rezistenţă.

— Omoară-mă aici! o luă ea peste picior pe dura *Lagerführen.* Haide, omoară-mă... Ce aş avea de pierdut?

Aruncă o privire în batjocură spre spânzurătoarea care aştepta „să facă un exemplu" din ea şi paznicul se mulţumi să o lovească în tibie. Mala se clătină, dar nu se prăbuşi şi continuă să-şi plimbe privirea peste mulţime. Dintr-odată, Ana se bucură că fusese obligată să vină. Nu dorea moartea acestei femei bune şi curajoase, dar, dacă era să moară, n-avea să moară singură.

— Te iubim, Mala! strigă ea în polonă.

Paznicii se repeziră în faţă, dar n-aveau cum să identifice persoana care strigase. Între timp, Mala se îndrepta spre spânzurătoare cu un zâmbet mare întipărit pe faţă, aşa că paznicii se grăbiră să îşi întoarcă atenţia către ea.

— Vă mulţumesc! rosti Mala cu o voce care răsună clar peste seara ploioasă. Şi eu vă iubesc pe toate!

Dragostea este un sentiment atât de minunat, nu-i aşa? Cu mult mai tămăduitor decât ura.

Un paznic veni să o împingă pe treptele spre eşafod, dar nu era nevoie, căci Mala le urcă repede.

— Am încercat să evadez! strigă ea tare. Am încercat şi nu am reuşit. Paznicii râseră pe înfundate, însă Mala se îndreptă de spate şi mai mult, apoi continuă: Dar alţii au reuşit. Alţii au trecut de gardurile de sârmă şi chiar în clipa asta le povestesc Aliaţilor despre acest lagăr. Dragile mele, ajutorul va veni. Va veni cu siguranţă. Parisul a fost eliberat astăzi şi-i vor urma şi alte oraşe, tot drumul până la Berlin. Germania va pierde războiul.

Mandel scoase un urlet de furie şi paznicii o înşfăcară pe Mala, încercând să-i vâre capul în ştreang, însă ea se zbătu.

— Vor pierde pentru că sunt nişte ticăloşi inumani şi răi, şi Dumnezeu îi va face să plătească!

Se smuci din mâinile paznicului aflat în dreapta ei şi-şi duse mâna la păr. Urmă un moment ciudat: Ana crezu că îşi va despleti cocul pentru a-şi lăsa părul să cadă pe umeri ca o vedetă, însă Mala scoase un obiect din el şi, cu iuţeala fulgerului, îl trecu peste îndoitura ambelor braţe. Sângele de o nuanţă stacojie şocantă ţâşni ca nişte maci în floare peste furou şi împroşcă feţele paznicilor.

— Mala! strigă Ester cu voce dulce şi blândă, şi altele i se alăturară.

Unul după altul se înălţară glasurile prizonierelor care îi scandau numele.

Pe eşafod, Mala se clătină, dar întinse o mână şi se agăţă de ştreang pentru a-şi păstra echilibrul, zâmbind în timp ce sângele i se scurgea din corp.

— Rezistaţi! le strigă ea. Vremea voastră va veni! Populaţia din Varşovia s-a răsculat. Am auzit asta în închisoare, mi-au spus cu gura lor naziştii... naziştii înspăimântaţi!

Ana se holbă, încercând să pună cap la cap vorbele în creierul ei amorţit. Răscoală. Varşovia. Clipi mărunt. Bartek era în Varşovia. La fel şi Bronislaw, însemna că amândoi luptau. Şi că urmau să se afle în fruntea celor care aveau să vină să le elibereze. Îşi fixă ochii asupra Malei, care se zbătea în timp ce paznicii încercau să o împingă mai aproape de spânzurătoare.

— Sunt lupte de stradă! le asigură ea pe deţinute, şi era ca şi cum i se adresa direct Anei. Sovieticii mărşăluiesc cât pot de iute spre vest, iar britanicii spre est, şi populaţia din Varşovia se pregăteşte să-i întâmpine. Camaradele mele, războiul se va termina. Suferinţele voastre se vor sfârşi.

Numele Malei era în continuare scandat de prizoniere ca o incantaţie, însă Mandel se săturase şi sări pe eşafod, trăgând două gloanţe în aer. Se aşternu tăcerea. *Lagerführen* se uită încruntată în jur şi îşi aţinti privirea asupra Anei.

— Tu... Moaşă! Leagă rănile femeii! Acum!

Ana se grăbi să iasă în faţă, bucuroasă că Ester venea în urma ei.

— Am nevoie de bandaje, *Lagerführen.*

— Ia astea! Mandel smulse furoul Malei dintr-o singură mişcare şi îl rupse în două, apoi adăugă: Repede!

Ana urcă împleticit treptele eşafodului şi se aplecă deasupra Malei, care căzuse pe scândurile din lemn de sub spânzurătoare. Nu îndrăzni să se uite în sus la ştreangul ce îşi legăna umbra întunecată deasupra capetelor lor, iar mâinile îi tremurară în timp ce încolăcea fâşia de bumbac subțire în jurul brațelor condamnatei.

— Nu foarte strâns! îi şopti Mala.

Ana se holbă la ea. Înțelegea ce o ruga prietena ei să facă, dar nu ştia cum să procedeze; în ochii Domnului, toate viețile erau prețioase.

— Mala, nu...

— Te rog... Lasă-mă să mor aşa cum vreau eu, nu cum vor ei!

Ana o privi nesigură, dar Ester o dădu la o parte, luă bandajele şi rosti cu voce tare:

— Lasă-mă pe mine, moaşă! Mă pricep mai bine decât tine să bandajez rănile.

Ana îşi înghiți nodul din gât, dădu din cap în semn de încuviințare şi se trase în spate pentru a urmări fascinată modul expert şi total ineficient în care Ester lega țesătura în jurul brațelor Malei. Bumbacul se îmbibă imediat de sânge, iar Mala zâmbi.

— Aici voi aplica presiune, rosti Ester tare pentru ca Mandel să audă şi să presupună că încerca să oprească sângerarea, însă, chiar în timp ce vorbea, se aplecă peste prizoniera prăbuşită şi apăsă tare pe vene pentru a face sângele să curgă.

— Rănile sunt prea adânci! strigă Ana, luând-o în braţe pe Mala, care se încovoiase în faţa ei. Te ţin eu, îi şopti. Eşti în siguranţă.

Pleoapele Malei fluturară o clipă şi un zâmbet firav îi apăru în colţul buzelor.

— Of, pentru numele lui Dumnezeu!

Mandel le împinse deoparte pe Ana şi Ester şi o prinse pe Mala de încheietura mâinii pentru a-i verifica pulsul. Aruncă o privire spre femeile aliniate în sir care se foiau şi mormăiau între ele din ce în ce mai tare. Paznicii SS păreau neliniştiţi, iar Ana se înfiora brusc, înţelegând că se temeau de o revoltă. Oare să încerce? Cu ce şanse de reuşită? Se uită în jur. Erau circa o mie de prizoniere şi mai puţin de o sută de paznici. Câte gloanţe avea o puşcă? Şi câte femei trebuiau să moară pentru ca restul să poată scăpa?

Aceleaşi gânduri îi treceau în mod clar prin minte şi lui Mandel, căci, cu o precizie rece, îşi scoase pistolul, trase un glonţ direct în mijlocul capului Malei, între ochii ei curajoşi, după care se îndepărtă cu paşi mari şi ţanţoşi. Corpul Malei rămase inert şi glonţul se opri în lemn, la câţiva centimetri de braţul cu care o sprijinea Ana. Aceasta îngheţă, holbându-se la el. Ar fi putut să o nimerească pe ea, încă mai putea. Şi dintr-odată ştiu cu limpezime, cu limpezimea unei zile de iarnă în Birkenau, că nu voia să moară.

Se aplecă şi depuse o sărutare pe fruntea Malei, exact în punctul de intrare a glonţului, după care îi dădu drumul din braţe şi se ridică. Picioarele îi amorţiseră şi se forţă să stea dreaptă, însă Ester o luă de braţ şi coborâră împreună poticnit treptele pentru a se

întoarce la siguranța oferită de şirurile de prizoniere. Acum femeile începuseră să se liniştească şi momentul revoltei trecuse, iar SS-iştii le zoriră să se întoarcă în barăci, să se îndepărteze de Mala, goală şi cu corpul înroşit de propriul sânge, întinsă sub spânzurătoarea care fusese destinată să-i ia viața cu binecunoscuta eficientă nazistă.

Maria Mandel spumega de furie. Mala le răpise azi mândria germană şi, făcând asta, le oferise ceva deținutelor care încă se mai agățau de viață în lagărul de la Birkenau. Ana îşi înalță privirile spre cer şi se rugă ca Dumnezeu să-l ia pe îngerul de fată la El, căci tânăra îi dăruise speranță şi, deşi pierderea ei o durea ca o tăietură adâncă de lamă, nu avea să o sugrume precum un ştreang nazist.

— Să mergem! spuse ea, luând-o înainte spre Blocul 24. Avem de adus pe lume prunci care vor trăi şi vor scăpa din lagăr.

Meseria de moaşă era singurul lucru pe care ştia să-l facă bine şi singurul pe care avea să-l facă până ce toți urmau să fie, în sfârşit, eliberați.

DOUĂZECI ŞI ŞAPTE

7 OCTOMBRIE 1944

ESTER

— Împinge, Naomi! Aşa, foarte bine, fată... împinge!

Ester rosti ordinul în şoaptă, încercând cu disperare să nu se facă auzită de Klara. Travaliul lui Naomi

progresase atât de rapid, încât o luase prin surprindere până şi pe Ana, care ieşise să aducă apă când pruncul scosese deja, literalmente, capul în lume. Ester, care fusese nevoită să vină în grabă din celălalt capăt al salonului, cel în care lucra Jana, pentru a-i lua locul, răsuflată uşurată când o văzu pe moaşă revenind în Blocul 24.

— Dumnezeule! exclamă Ana aproape zâmbind. Repede te mai mişti, Naomi! Bun, acum hai să scoatem pruncul, da?

— Şşt! o îndemnă Ester, arătând cu capul spre uşă.

Klara era afară şi încerca să o atragă într-o conversaţie măruntă pe Irma Grese, recent promovată la gradul de caporal. Nici ea nu se aştepta la o naştere atât de rapidă şi poate că reuşeau cumva să o tină secretă. Ester se uită cu disperare prin baracă, complet goală acum, cu excepţia paturilor suspendate din lemn, a saltelelor subţiri ca hârtia şi a păturilor rupte. Niciun scrin, nicio noptieră, niciun coş de rufe şi de ce ar fi existat aşa ceva din moment ce rezidentele nu posedau altceva decât lucrurile de pe ele? Şi totuşi...

Dacă priveai cu atenţie, descopereai nişte umbre în partea din spate a paturilor de jos. Şi multe femei erau pregătite să ajute. În fiecare zi soseau veşti despre noile victorii ale Aliaţilor şi în aerul nemţesc plutea panica. Trenurile încă opreau zilnic în gară, însă paznicii îi zoreau pe aproape toţi nou-sosiţii direct în camerele de gazare şi păreau că o fac pe furiş, ca şi cum ştiau că aveau să fie prinşi şi demascaţi pentru rolul jucat în a ceea ce urma cu siguranţă să fie consemnată drept cea mai cumplită crimă din istoria omenirii.

În ultima vreme, toată lumea de la Birkenau se uita pe cer şi la gardurile de sârmă, în speranța salvării venite de la trupele Aliate care avansau. Sirenele de raiduri aeriene începuseră să sune din nou şi zăriseră avioane dând roată. Încă nu-şi deschiseseră trapele pentru a arunca bombe peste lagăr, dar se putea întâmpla în orice clipă, aşa că operațiunile din crematorii încetiniseră – ce ironie amară! – pentru a lăsa camerele de gazare subterane libere şi la dispoziția SS-iştilor ca să se ascundă atunci când auzeau sirenele. În ultima vreme, de fiecare dată când camioanele se apropiau de poartă, lumea se uita la ele sperând ca dinăuntru să sară soldați britanici sau americani care să dea buzna înarmați cu mitraliere ce scuipau foc şi cu conserve de carne în buzunare. Încă nu se întâmplase, dar se putea întâmpla în orice clipă.

— Hai, împinge, Naomi! încă puțin şi termini.

Bebeluşul lui Naomi era cu adevărat foarte grăbit şi, în clipa când tânăra se aplecă deasupra sobei şi lăsă să-i scape un şuierat sugrumat de la efortul depus, Ana scoase un strigăt triumfător, urmat de urletul viguros al pruncului. Radiind de fericire, fata se răsuci imediat pentru a-şi lua nou-născutul în brațe.

— Ai răbdare! râse Ana. Mai întâi trebuie să tai cordonul ombilical.

Naomi râse şi ea, dar Ester nu auzi decât plânsetul hotărât al pruncului, care o străpunse ca un cuțit. Îşi aminti cum stătuse şi ea acolo, pe sobă, împingând-o pe Pippa să iasă din uter. Dintr-odată, strângea din nou în brațe corpul micuț şi roşu al fiicei ei, care protesta energic împotriva lumii în care fusese adusă, şi cine ar

fi putut s-o învinovățească? Ochii i se înceţoşară şi Ester bâjbâi după marginea sobei. O găsi şi se aşeză recunoscătoare, dar brațele i se încrucişară automat la piept, în locul unde fiica ei se aflase cândva, şi nu reuşi să-şi înăbuşe plânsul.

— Ester? întrebă îngrijorată Naomi peste capul fiului ei, care scâncea.

Ester clipi furioasă ca să-şi alunge lacrimile.

— Sunt lacrimi de fericire, Naomi.

Însă Naomi nu se lăsă păcălită. Se aplecă în față, plină de solicitudine.

— Uite, ține-l tu!

Ester îşi aruncă brațele în aer.

— Nu. E fiul tău. Trebuie să te bucuri de el cât mai poți. Să te bucuri de fiecare minut, de fiecare fărâmă de secundă cât îl vei mai avea cu tine.

Aruncă o privire temătoare spre uşă, dar deocamdată nici urmă de Klara. O zări pe Grese în apropierea gardului, chinuind un grup de bărbați care făceau nişte reparații, iar silueta care se ținea scai de ea semăna cu *kapo.* Inima lui Ester păru că se frânge din nou când privi în jos, la fiul lui Naomi, stând în brațele bunei sale prietene, şi simți că nu poate îndura gândul că şi el urma să fie luat şi dat unor părinți anonimi. Birkenau era un iad, însă era iadul lor. Trebuia să fie ceva ce puteau face.

— Ce nume vrei să-i pui, Naomi? întrebă Ana.

— Isaac, răspunse prompt fata. E numele tatei. Îi va face plăcere să audă că aşa îl cheamă pe nepotul lui atunci când îl va cunoaşte.

„Când.” Chiar şi după doi ani petrecuţi la Birkenau, Naomi părea să nu-şi fi pierdut optimismul cu strălucire de ruj de buze. Ester o admira pentru asta, însă ştia că optimismul avea nevoie de o mână de ajutor. În întunecimea iernii trecute, ea nu reuşise să-şi păstreze pruncul, dar între timp lucrurile se schimbaseră. Aliaţii se apropiau şi nemţilor le era frică. Frica pentru propria viaţă îi făcea să fie neglijenţi în îndeplinirea îndatoririlor, aşa încât în disciplina cândva rigidă de la Birkenau apăruseră fisuri. Pe care trebuiau să găsească o cale să le exploateze de dragul lui Isaac.

Afară, Grese se plictisise să se joace cu prizonierii şi se îndepărta. Klara urma să se întoarcă în Blocul 23 şi, imediat ce îl vedea pe Isaac, avea să-l pună pe lista ei. Părul pruncului putea fi catalogat în cel mai bun caz drept castaniu, dar nu conta. Dacă era să dea crezare zvonurilor, trupele Wehrmachtului erau zdrobite atât pe Frontul de Est, cât şi pe cel de Vest, iar ofiţerii Lebensborn erau nerăbdători să pună mâna pe orice carne proaspătă care putea servi viitorului imaginar al Reichului.

Ester se forţă să se salte de pe sobă şi alergă spre uşă. Klara, abandonată de Grese, îşi târşâia acum picioarele înapoi la baracă, dornică să se răzbune pentru micul afront, luându-i pruncul lui Naomi.

— Trebuie să-l ascundem, spuse Ester, fugind înapoi la prietenele ei, numai că silueta masivă a Klarei se ivise deja în prag şi Naomi stătea aşezată la vedere, pe sobă, fix în mijlocul barăcii.

Ester păşi în faţa ei, însă în clipa aceea un bubuit puternic răsună peste lagăr. Pereţii subţiri din lemn ai

barăcii se zgâlțâiră, iar Klara se răsuci pe călcâie şi o luă la goană pentru a-şi salva pielea în cazul când se dărâma coşmelia.

— Ce Dumnezeu a fost asta? întrebă Ana.

Janina veni în fugă dinspre capătul îndepărtat al spitalului, urmată până şi de cele mai slăbite paciente care se sculaseră din paturi. Toată lumea se îmbulzi afară şi-şi întoarse ochii cu speranță spre cer, unde nu se zărea însă niciun avion.

— Ia uitați-vă acolo! strigă Janina, arătând spre zona din spate a lagărului.

Ester se răsuci şi văzu flăcări țâşnind din Crematoriul IV, însă nu flăcările obişnuite care se înălțau din cuptoarele alimentate cu combustibil uman, ci unele copleşitor de uriaşe.

— Ce a fost? O bombă? întrebă ea, şi femeile care se aflau deja afară atunci când bubuise explozia clătinară din cap.

— Nu, n-a fost o bombă. Doar dacă a fost detonată dinăuntru.

Ester se uită înnebunită în jur. Strigăte sălbatice, furioase, în germană răsunau de pretutindeni şi paznicii SS ieşeau alergând din fiecare ungher şi ascunzătoare. În apropierea crematoriului care ardea, un grup de prizonieri tăiase o gaură în gard şi acum alergau toți spre pădure. Paznicii se luaseră deja după ei, cu câinii lăsați liberi din lese țopăind nerăbdători după pradă cu boturile mânjite de bale.

— Sunt cei de la crematoriile *Sonderkommando,* spuse cineva. De luni bune pun la cale o revoltă şi se pare că, în sfârşit, se întâmplă.

Ester se uită după unul dintre primii evadați, care reuşise să ajungă la liziera pădurii înaintea paznicilor. Speră să găsească suficiente tufişuri care să-i ofere o şansă. *Mergi!* îl împinse ea înainte cu puterea minții. *Fugi, caţără-te, ascunde-te!* Dar acum femeile aveau propriile probleme, căci alți paznici se îndreptau către ele, strigându-le să se întoarcă în barăci, şi nimic nu o mai putea împiedica pe Klara să-l găsească pe pruncul Isaac. O furie la fel de fierbinte precum flăcările de la Crematoriul IV o cuprinse pe Ester. Pe Pippa nu o putuse proteja de naziştii malefici, însă avea să facă tot ce îi stătea în putință pentru a-l proteja pe Isaac.

Ochii îi căzură pe omniprezenta grămadă de cadavre care aşteptau să fie luate din fața barăcii. În vârful mormanului fusese aşezat, ca o cireaşă grotească pe o prăjitură, un prunc mort în zorii zilei. Să îndrăznească oare? Ce avea de pierdut? Aruncă priviri în jur, se apropie de uşa barăcii şi, în ultima clipă, înşfăca micul cadavru. Era nemişcat şi rece, şi ea se cutremură la atingerea lipsită de viață, dar Auschwitz te deposeda de toate scrupulele normale şi singurul lucru care conta în acel moment era salvarea fiului lui Naomi.

În spatele ei, paznicii împingeau lumea înăuntru, în timp ce Janina încerca să țină pacientele departe de bicele care şfichiuiau aerul toamnei. Cu siguranță urmau să fie încuiate, dar, cum Grese îi dăruise zilnic Klarei o sticlă de şnaps pentru servicii despre care Ester nu voia să ştie, spera că mai rămăsese suficientă băutură cât să o țină pe *kapo* în camera ei. Da, era posibil ca planul să funcționeze. Cu condiția să o

convingă pe Klara că bietul copil mort era pruncul lui Naomi.

— Ia-l!

Alergă spre Naomi, îl luă pe Isaac şi-i îndesă în schimb în braţe micul cadavru. Naomi se dădu în spate, înspăimântată, însă era o tânără isteaţă şi când Klara intră clătinându-se în baracă, ţipând la femei să se urce în paturi, dădu iute din cap spre Ester în semn de înţelegere. Ana se prinse şi ea repede şi o îmbrăţişa pe Naomi care, cu măiestria unei actriţe experimentate, izbucni în hohote de plâns zgomotoase.

— Ce se întâmplă aici? întrebă Klara, identificând imediat sursa nefericirii.

Ester se târî, cu Isaac strâns tare la piept, spre partea din spate a celui mai de jos pat. Era plin de femei şi murdar de la fluidele acumulate de la prea multe paciente, însă de data asta lui Ester condiţiile oribile i se părură o binecuvântare, căci Klara nu avea în mod cert să-şi vâre nasul într-o asemenea mizerie.

— Ia să văd! o auzi ea pe Klara răstindu-se.

Ester aruncă o privire furişă printre femeile care se urcaseră în pat şi se strânseseră una în alta ca să o ascundă, apoi o auzi pe *kapo* cum trage de braţele lui Naomi, le desface şi-i smulge copilul. Îşi ţinu respiraţia. Oare Klara avea să recunoască pruncul pe care îl aruncase mai devreme în grămada de cadavre? Aparent, nu.

— Ce urâţenie! exclamă *kapo.* Deşi nu-i de mirare.

— De ce? Fiindcă are un tată neamţ? ripostă Naomi cu vocea îngroşată de la pretinsele lacrimi.

— Nu crezi că e dovada că sângele evreiesc n-ar trebui să se amestece cu cel bun, nemțesc?

— Nu. Cred că fiul meu şi-a pierdut viața din cauza condițiilor de aici.

— Fiul? întrebă suspicioasă Klara. Dar pruncul ăsta e fetiță.

Ester îşi ținu respirația. Nu avusese timp s-o prevină pe Naomi. Şi nici ea nu apucase să verifice sexul copilului.

— Biata Naomi! susură Ana pe un ton liniştitor. E tulburată din cauza supărării. Era convinsă că va naşte un fiu. Aşa îi promisese tatălui pruncului.

Klara lăsă să-i scape un hohot de râs ascuțit.

— Ei bine, Naomi, acum va trebui să-i dai o veste de două ori dezamăgitoare... E fetiță, şi moartă, pe deasupra.

Ester răsuflă uşurată, iar Isaac se foi în brațele ei, căutându-i sfârcul. Sânii o dureră brusc, ca şi cum se umpluseră cu laptele ce se scurseseră din ei după plecarea Pippei, însă ştia că e o durere-fantomă, aşa că-i oferi degetul mic. Pruncul porni să-l sugă şi Ester se târî şi mai adânc în spatele femeilor înghesuite pe pat, rugându-se ca fiul lui Naomi să păstreze tăcerea. În salon erau şi alți nou-născuți care se agățau de viață, în ciuda împrejurărilor nefavorabile, dar chiar şi aşa, nu putea risca să trezească şi mai multe bănuieli din partea Klarei.

Klara însă avea alte gânduri. Bălăbănind micul cadavru ca pe un iepure jupuit, se îndreptă spre Ana.

— Of, dragă Număr 41401! Teamă mi-e că prețiosul tău record nu mai e valabil. Ai pierdut, în sfârşit, un

prunc, şi ce mai prunc... cel al bunei tale prietene grecoaice! Biata Naomi! Şi-a pus încrederea în tine şi tu ai trădat-o. Toată experiența ta de moaşă, toată implicarea, toată credința ta în Dumnezeu s-au dovedit inutile!

— Un singur prunc, Klara! ripostă Ana. Am pierdut un singur prunc din peste 2 000 aici, în... Gesticula spre baracă rudimentară şi murdară, după care completă: Cred că e o performanță cu care pot să mă mândresc.

— Absolut! îi dădură dreptate celelalte femei, aplecându-se afară peste paturi.

Ester n-avea idee câte dintre ele îşi dăduseră seama de înşelătorie, însă era sigură că nu avea să le trădeze nimeni.

— Dar n-ai făcut tu jurământ în fața dragii tale Fecioare, Maica Domnului? o luă peste picior Klara pe Ana. Se pare că te-a lăsat de izbelişte. Sau tu pe ea. Oricum... ce eşec!

Ester suferea de dragul Anei, dar acuzația nu era reală şi se simți cuprinsă de mândrie văzând-o pe moaşa mai vârstnică înfruntând-o pe *kapo.*

— Accept „eşecul" meu față de „succesul" tău.

— Se pare că nu ai încotro.

Klara scutură pruncul în fața Anei, dar Naomi sări brusc din pat şi-l smulse din mâinile ei.

— Dă-mi fiica! Trebuie să o hrănesc.

Prin micul spațiu dintre deținutele aşezate pe pat Ester o văzu pe Naomi luând cadavrul, apoi legănându-l şi cântându-i. Klara rămase pe loc o clipă, urmărind-o şi ea, după care clătină din cap şi se întoarse cu spatele.

— Sunteți nebune toate, nebune de legat. Ar trebui să te bat pentru asta, Număr 39882. Pentru că ai văduvit patria-mamă de un prunc cu uterul tău slab şi sângele tău murdar.

Naomi continuă să îngâne un cântec de leagăn în ritm vioi şi, clătinând din nou din cap, Klara se îndepărtă. Trânti uşa camerei ei şi pacea se aşternu în baracă. Naomi îşi încheie cântecul şi aşeză cu blândețe pruncul mort pe sobă.

— Mulțumesc, micuțule! şopti ea în timp ce acoperea corpul cu o bucată de pătură. Se lăsă să cadă lângă el, după care strigă încet: Ester?

— Vin!

Femeile aşezate în fața ei pe pat îi făcură loc, şi Ester le mulțumi, apoi se târî afară, cu Isaac încă sugându-i degetul, de parcă ar fi ştiut că în felul acesta se salva. Naomi întinse brațele şi Ester îi aşeză cu grijă fiul în ele. Preț de o clipă, scena păru să o reproducă pe cea în care o dăduse pe Pippa SS-iştilor, dar Naomi nu era nazistă şi copilul ei avea şansa de a supraviețui. Era o şansă firavă, dar oricum o şansă, şi Ester îşi jură că avea să-l salveze pe pruncul Isaac din războiul care se apropia de sfârşit. De dragul prietenei ei. Şi pentru a-şi păstra ea însăşi uzul rațiunii.

DOUĂZECI ŞI OPT

30 NOIEMBRIE 1944

ANA

Ana se plimba încolo şi încoace prin faţa Blocului 24, încercând să-şi dezmorţească picioarele. Căpătase o pereche de bocanci ce fuseseră îndepărtaţi cu blândeţe de la o femeie moartă de către o mamă recunoscătoare, sau mai corect spus, fostă mamă. În acest ultim an atât de detestabil, Ana se întrebase de nenumărate ori de ce nu exista un cuvânt care să descrie mama care îşi pierduse copilul. Dacă îţi pierdeai soţul, erai văduvă. Dacă îţi pierdeai soţia, deveneai văduv, dar cum se numea părintele care-şi pierdea copilul? Ester le spunea mame pierdute şi Ana înţelegea motivul, însă Ester avea măcar şansa de a-şi regăsi pruncul dacă reuşeau să scape din iadul de la Birkenau.

În fiecare zi se rugau să fie eliberate, convinse că rugăciunile aveau să le fie ascultate în cele din urmă. Paznicii SS deveneau tot mai apatici pe zi ce trecea, iar acum crematoriile erau, în chip miraculos, goale. Gazările încetaseră brusc cu două săptămâni în urmă şi de atunci cerul rămăsese, din fericire, nepătat de fum uman. Niciun tren nu mai intra zdrăngănind în gară şi singurul fluierat care se auzea venea de la vânturile aspre care aduceau dinspre est zăpadă viscolită, dar nu şi soldaţi ruşi, cel puţin deocamdată. Paznicii stăteau cuibăriţi în turnurile de pază, făceau apelul de dimineaţă mai devreme şi pe cel de seară mai târziu şi abia dacă îşi adunau suficientă energie pentru a-i pocni scurt pe deţinuţi cu bastonul. Pericolul imediat al morţii dispăruse, din câte se părea, însă însoţitorii săi, inaniţia şi vulnerabilitatea, bântuiau în voie prin lagăr.

Cu toate acestea, la Birkenau încă se mai năşteau prunci.

Peste vară, naziştii făcuseră o ultimă încercare de a curăța Europa de popoarele „inferioare ca rasă”, şi, odată cu transporturile masive, sosiseră femei purtând în pântece muguri noi de viață care scăpaseră până şi ochiului experimentat al lui Mengele. Poate că pruncii din utere le dădeau o energie, o strălucire care le făceau să pară apte de muncă, însă, pe măsură ce se apropia iarna, tot mai multe femei veniseră la Blocul 24 pentru a fi examinate de Ana. La început, munciseră pentru a se feri de Mengele şi de ceilalți doctori care se plimbau prin barăci în căutare de potențiale victime, ca şi cum acel mic gest de cruzime avea să le ia de pe umeri povara fricii. Însă acum, crematoriile erau aruncate în aer, într-o încercare jalnică de a ascunde crimele teribile petrecute la Auschwitz-Birkenau, aşa încât pentru femei devenise mai sigur să se declare însărcinate, motiv pentru care maternitatea era mai plină ca oricând.

Era în mod clar o delicioasă ironie faptul că, pentru întâia oară în istoria sa, la Birkenau urma probabil să fie aduse pe lume mai multe vieți decât luate. Supraviețuirea noilor deținute rămânea totuşi o problemă uriaşă. Mâncarea se împuținase mai mult ca oricând, iar vremea dădea semne de înrăutățire. În aceste foarte posibil ultime zile de existență a lagărului, tot mai multe lucruri erau subtilizate din Kanada şi majoritatea prizonierelor beneficiau acum de cel puțin o geacă şi o haină de pus peste uniforma subțire. Însă în lipsa totală a combustibilului pentru alimentarea sobelor şi doar cu porții infime de mâncare livrate de bucătării, bătălia părea a fi pierdută.

Anei îi venea să urle de frustrare. Radiourile clandestine difuzau ştiri cum că Aliaţii se aflau la mai puţin de 150 de kilometri de Auschwitz, ceea ce se însemna că sfârşitul războiului era aproape, iar asta nu făcea decât şi mai dureroasă senzaţia că supravieţuirea putea să le scape printre degetele tot mai descărnate.

— Ana!

Nici măcar nu întoarse capul la auzul strigătului răguşit şi penibil. Klara căzuse la pat cu o săptămână înainte şi de atunci îi striga numele întruna. Sau pe cel al lui Ester.

— Ajută-mă! Ai grijă de mine! Salvează-mă!

— De ce? o întrebase deunăzi Ester.

— Din compasiune, cârâise Klara, şi Ester izbucnise în râs.

— Compasiunea nu valorează nimic aici, Klara, şi pe tine nu te-am văzut niciodată dând dovadă de aşa ceva.

— Dar de ce te-ai coborî la nivelul meu? ripostase Klara, înecându-se şi dându-şi părul lipit de sudoare de pe obrajii înroşiţi de febră.

Fusese o scenă de-a dreptul ridicolă, dar cu o anumită doză de umor negru, şi Ester îi adusese Klarei apă pentru a-i alina febra, însă nu zăbovise ca să îi şteargă fruntea încreţită. Klara avea TBC într-un stadiu prea avansat pentru a exista vreo speranţă de vindecare, asta în cazul în care cineva ar fi sperat aşa ceva. Boala se prelungise la ea mai mult decât în majoritatea cazurilor mulţumită „darurilor” SS care îi ajutaseră puţin corpul să reziste, însă oricum era pe moarte.

— Ana, te rog! scânci Klara. Credeam că eşti creştină.

— Sunt creştină.

— Atunci, fii o bună samariteană şi adu-mi nişte vodcă, doar ca să-mi mai aline durerea!

— Nu avem vodcă.

— Voi nu, dar eu, da.

— Nu o să te ajute cu nimic.

— Ba da.

— Atunci, hai să mă exprim altfel: eu nu o să te ajut, nu în felul ăsta.

— Ba cred că ar trebui.

Amenințarea din vocea slăbită a Klarei trezi un sentiment de rău augur în Ana, care se apropie şi mai mult de uşa camerei acesteia. *Kapo* o privi batjocoritor din pat.

— Ştiu, croncăni ea. Ştiu de prunc. Ştiu că îl țineți ascuns.

Inima Anei îşi încetini ritmul bătăilor. De o lună îl țineau ascuns pe Isaac cu ajutorul femeilor din barăci, care făceau cu schimbul jucându-se cu el, mângâindu-l şi ținându-l în brațe atunci când dormea. Vestea despre Isaac, devenit un soi de simbol al speranței pentru toate femeile pierdute, se răspândise în lagăr şi multe tinere ale căror copii fuseseră luați îşi găsiseră timp să vină în Blocul 24 pentru a da o mână de ajutor. Dacă reuşeau împreună să scoată din Birkenau chiar şi un singur prunc evreu, asta ar fi fost o victorie a iubirii asupra nepăsării, însă, dacă afla Klara, totul se putea duce de râpă. Ana se forță să-şi păstreze expresia impasibilă.

— Ce tot vorbeşti, Klara? Ce prunc ascuns?

— Acela care... Restul cuvintelor se înecă într-o criză de tuse, dar, când horcăiala se potoli, reuşi să îngaime: Pruncul lui Naomi.

Ana scrâşni din dinţi.

— Pruncul lui Naomi s-a născut mort! ripostă ea aprig. Ştii asta.

Klara se ridică pe perne şi trase aer adânc în piept.

— Orice ai crede, află că nu sunt proastă! Mi-am dat seama de înşelătorie. Şi aveam de gând să-i spun Irmei, dar nemernica nu mai vine pe aici, şi pe urmă m-am îmbolnăvit. Dar să ştii că încă vă mai pot turna, chiar şi de aici, din patul meu.

— Naziştii nu se apropie de spitale, ştii asta foarte bine, Klara.

— Nu acum. Dar o vor face, atunci când... când...

Tuşea o înecă din nou. Ana rămase nemişcată, urându-se pentru pasivitatea de care era capabilă în faţa unei muribunde. Dar Klara nu era o femeie oarecare. Era femeia care îneca prunci în găleată fără a sta o clipă pe gânduri, femeia care râdea de mamele care nu aveau lapte pentru a-şi hrănii nou-născuţii ce scânceau de foame, femeia care i-ar fi smuls lui Ester fetiţa din pântec dacă nu ar fi. Fost tentată de diamantul furat de Naomi.

— Când ne vor muta, reuşi Klara să scuipe vorbele într-un final.

— Ne vor muta?

— Da, se poate întâmpla din clipă în clipă. Chiar şi azi. O să închidă partea asta din lagăr şi vor muta femeile dincolo de şine pentru a-i ţine laolaltă pe

mizerabilii de evrei şi degeneraţi. Vor veni şi, dacă nu mă ajuţi, o să vă torn.

Ana se uită în jos la ea. Sărmana, biata Klara avea ochii mijiţi în anticiparea triumfului! Ana clătină încet din cap.

— Ai halucinaţii, ţâţâi ea uşor. Trist, dar nu nemaiîntâlnit printre suferinzii de TBC, aşa mi-a spus Ester. Biata de tine, eşti de atâta timp înconjurată de copii care plâng, încât acum îi auzi în mintea ta bolnavă!

— Ba nu! protestă vehement Klara, ceea ce declanşa o nouă criză de tuse, iar o mică picătură de sânge stropi pătura. În baraca asta e un prunc. Ştiu că e. Şi o să le spun şi vor veni să-l caute.

— Iar când nu vor găsi niciun prunc, o să-şi dea seama că aiurezi.

— Dar vor găsi.

— Ba nu, nu vor mai găsi, zise Ana făcându-i cu ochiul. Mulţumesc că ne-ai prevenit, Klara!

Şi cu asta părăsi camera şi se întoarse în baracă, unde Naomi şi Ester se cuibăriseră în partea din spate a celui mai de jos pat şi îi cântau lui Isaac.

— Au de gând să ne mute! şuieră Ana. Avem rapid nevoie de un plan.

Ester se încruntă, apoi rosti:

— Ruj.

Ana şi Naomi se holbară la ea.

— Ruj? întrebă Naomi. Asta e planul tău? Să-mi mânjesc buzele cu ruj sclipitor ca să-i seduc pe SS-işti şi să mă strecor pe lângă ei?

— Nu! Nu ți-aş cere aşa ceva, chiar dacă ar fi posibil, dar spune-mi dacă ai ruj!

— Ştii că am.

Naomi scoase ciotul de un roz întunecat din gaura pe care o făcuseră scoțând o lespede de cărămidă din podeaua recent placată.

— Uite-l! Dar nu ştiu cum ar putea să ajute.

— Dă-mi-l şi scoate-ți bluza!

— Poftim?

— Grăbeşte-te!

Naomi se uită spre Ana, care sesiză privirea oțelită a lui Ester şi-i făcu semn să o asculte. Naomi i-l dădu pe Isaac Anei şi, tremurând, îşi scoase puloverul, apoi bluza de uniformă şi pe cea de mătase pe care o purta pe dedesubt. Ana ştia că, de când fuseseră nevoite să o mituiască pe Klara, Naomi „organizase" din Kanada mai multe bijuterii pe care le păstra, în ideea de a le putea folosi cândva. Un diamant ar fi fost un bun început de viață pentru o „văduvă" şi fiul ei. Dar mai întâi trebuiau să scape de acolo.

Cu limba între dinți de concentrare, Ester luă rujul şi începu să traseze răni roşii de tifos pe umerii lui Naomi, mai jos pe brațe şi în sus pe gât, plus câteva puncte pe maxilarul inferior. Apoi se frecă ea însăşi pe pometi şi în jurul ochilor cu ruj pentru a simula febra, după care se retrase mulțumită.

— Arăți dezgustător, declară ea încântată.

— Mulțumesc!

— Asta, plus respirația îngreunată, câte o tuse şi poate un pic de clătinare, şi niciun SS-ist nu se va

apropia de tine. Acum, îmbracă-te la loc... Stai aşa... nu-ți pune puloverul!

— Ce? De ce să nu mi-l pun?

— Pentru că vei avea nevoie de unul mai larg. Ana?

Îi aruncă o grimasă de scuză, dar Ana dădu bucuroasă din cap. Puloverul care fusese sustras pentru ea îi aparținuse unui bărbat şi atârna pe ea ca o rochie. I-l dădu pe Isaac lui Ester şi-şi trase pe ea puloverul mai mic al lui Naomi. Îi venea ridicol de strâmt peste pieptul îmbătrânit şi descărnat, dar cui îi păsa? La Birkenau, toată lumea arăta ciudat, dar după război urmau să aibă timp să se ocupe şi de modă.

După război.

Asta era expresia aflată acum pe buzele tuturor, nu numai ale prizonierilor. Deunăzi, când ieşise pentru a aduce apă, Ana îi auzise pe doi paznici SS discutând între ei cu voce joasă despre posibile căi de fugă din Europa. Se zvonea că dincolo de gardurile din sârmă se aflau polonezi care făceau bani frumoşi cu acte de identitate false pentru nazişti. Ana rămăsese scârbită la auzul zvonului. Dragul ei soţ, Bartek, riscase mult făcând acelaşi lucru pentru evreii nevinovați, ajutându-i să scape de persecuții îngrozitoare, care depăşeau orice imaginație, şi toată familia avusese de suferit pentru asta. Iar acum nişte localnici lipsiți de scrupule păreau dispuşi să facă la fel pentru cei care aduseseră teroarea în Polonia. Şi pentru ce? Pentru bani. Oftă şi-i dădu înapoi bluza lui Naomi, pipăind bijuteriile dure ascunse în tiv. Diamante din sânge. Oare deveniseră şi ele la fel la fel de rele ca duşmanii? Oare războiul erodase orice precepte morale?

Se scuturã. A medita asupra problemelor de etică nu avea niciun rost în acest moment. Treaba ei era, ca întotdeauna, aceea de a ține mamele şi viitoarele mame în siguranță, şi avea să-şi îndeplinească îndatorirea până ce porțile urmau să se deschidă şi lumea reală urma să inunde din nou locul. După aceea, avea timp şi să mediteze.

Naomi îşi trăsese pe ea puloverul, cu „spuzeala" de pe brațe şi gât la vedere, iar cu pieptul urcând şi coborând în chip expert în respirații greoaie, părea personificarea bolnavei de tifos. Un singur detaliu mărunt mai rămânea de rezolvat.

— Isaac? o întrebă pe Ester.

— Isaac va fi ascuns pe dedesubt, prins într-o chingă.

— O chingă...?

— O să improvizăm noi ceva.

De afară se auzi un strigăt – era probabil chemarea la apelul neprogramat.

— Să ne grăbim!

Înşfăca iute câteva fâşii de pânză din prețioasele lor rezerve. Cu Klara căzută la pat, nimeni nu mai supraveghea îndepărtarea cadavrelor apărute şi acum, din păcate, în mod regulat în fața barăcii, aşa că femeile reuşeau de obicei să sustragă cel puțin un articol de îmbrăcăminte înainte ca trupurile să fie luate. Acesta putea fi rupt apoi şi transformat în feşe sau, aşa cum era cazul acum, într-o chingă improvizată. Naomi îşi ridică puloverul larg, îl lipi pe Isaac la piept şi, cu degetele bâjbâind, Ana şi Ester legară fâşiile de pânză cât putură de strâns în jurul pruncului.

— Blocul 24 la raport! se auzi de afară un ordin lătrat.

Ana merse la uşă.

— La raport, domnule?

— Apelul. Veți fi mutate, deținuto. Acum!

— Da, domnule, sigur, domnule! O să le spun femeilor să se dea jos din paturi, dar unele dintre ele au sarcina foarte avansată.

— Care nu va mai avansa deloc dacă nu se zoresc.

— Da-da, fireşte! Iar altele sunt foarte bolnave. De tifos. Avem din nou epidemie.

— Poftim? Ofițerul se dădu brusc înapoi şi întrebă: A revenit tifosul? Pe vremea asta?

— Din când în când am reuşit să încălzim soba. A fost plăcut şi cald, însă se pare că păduchilor le-a plăcut la fel de mult.

— Femeie proastă ce eşti!

Ofițerul ridică mâna ca să o plesnească, însă nu îndrăzni să se apropie suficient pentru a-i trage o palmă. SS-iştii luaseră teama tifosului. Chiar şi cu spitalul bine dotat pe care îl aveau la Auschwitz I, ghinionişti care se molipseau de boală sufereau, iar spuzeala era considerată o adevărată insultă pentru mândra lor piele ariană.

— Poate că ar fi bine să le trimitem pe femeile infectate la...

Lăsă restul frazei în aer, uitându-se uşor nostalgic în sus, spre locul unde crematoriile se înălțaseră cândva.

— Nu vă faceți griji! rosti Ana pe cel mai blând ton de moaşă de care fu în stare, deşi toată pielea o furnica la gândul că trebuia să se poarte frumos cu acel monstru. O să le ținem noi la distantă.

— Mda, bine, ocupă-te! Acum... toată lumea afară!

În spatele Anei, Ester începuse deja să le scoată pe femei din Blocul 23. Cele din secția de maternitate aveau burțile umflate, dar erau perfect capabile să meargă, însă unele dintre pacientele Janei din celălalt capăt al spitalului erau foarte slăbite şi era nevoie ca viitoarele mame să le sprijine. Naomi se descurca foarte bine jucând rolul uneia dintre ele, aşa cum şchiopăta cu capul plecat, respirând greu şi iute în aerul rece şi înfofolită nu numai în puloverul Anei, ci şi într-o haină largă la care probabil renunțase cineva, sub care ascundea, gârbovită, pruncul legat la pieptul mâzgălit cu ruj pentru a da impresia de răni de tifos.

Ana o urmări cum iese afară înconjurată de celelalte paciente şi îl văzu pe SS-ist strâmbându-se dezgustat. Femeilor li se ceru să-şi dezgolească antebrațele pentru a fi trecute pe lista prețioasă a nemților, iar Ana se rugă în gând ca semnele de tifos făcute de Ester să funcționeze. Dacă înşelătoria era descoperită, aveau să moară toate. Chiar dacă nu mai aveau camerele de gazare, naziştii dispuneau de alte mijloace de exterminare – gloanțe, injecții sau pur şi simplu buna, vechea, îndelung exersata bătaie. În ultimii doi ani, Ana văzuse deținute murind în mai multe feluri decât îşi putuse imagina vreodată şi nu-şi făcea iluzii cu privire la siguranța lor. Adeseori oamenii îşi arătau adevărata față hidoasă exact în clipa în care erau puşi cu spatele la zid.

Îşi ținu respirația, însă ofițerul însărcinat cu identificarea femeilor abia dacă se aplecă în față pentru a desluşi numărul lui Naomi, după care îi făcu semn să plece. Din câte se părea, Klara avusese dreptate şi

urmau să fie mutate dincolo de şine. Acea porţiune din lagăr existase până acum doar la orizontul micii lor lumi, şi Ana se trezi nevoită să se sprijine de uşa de la Blocul 24, cuprinsă brusc de ameţeală la gândul de a merge atât de departe. Se dojeni singură, dar tot se răsuci pentru a arunca în urmă o ultimă privire aproape nostalgică spre baraca lor.

Ce ridicol! Locul acesta nu era decât un infern, un infern plin de nefericire şi suferinţă în care femeile şi pruncii veneau pentru a muri. Şi totuşi... Ana ajutase la aducerea pe lume a aproape trei mii de prunci şi nu pierduse nicio mamă şi niciun nou-născut. Singura moarte la naştere raportată fusese o minciună – o minciună minunată şi importantă. Pe de altă parte, adevărul era că, din cei trei mii, doar şase erau încă în viaţă – cinci născuţi în ultima lună din mame nonevreice şi unul ascuns sub puloverul lui Naomi – dar alţi mai bine de şaizeci fuseseră luaţi pentru a fi „germanizaţi”, şi Ester reuşise să-i tatueze pe cei mai mulţi. Totuşi, numerele urmau să rămână cu siguranţă însemnate cu tuş pe pielea inocentă a nou-născuţilor. Cu siguranţă cineva urma să se întrebe la un moment dat ce semnifică acele cifre, iar după terminarea războiului, grupări precum Crucea Roşie aveau să vină să îi ia pe prunci. Cu siguranţă mamele care supravieţuiseră urmau să poată să-i găsească pe baza numerelor tatuate identice. Multe mame rămăseseră în viaţă şi asta în sine era o mică victorie.

Se forţă să-şi arunce privirea spre femeile pe care încă le avea în grijă şi care erau împinse să stea în şiruri rigide, aşa cum insistau chiar şi acum cei care le ţineau

captive, şi în clipa aceea dădu cu ochii de Klara, întinsă pe patul din camera ei, neobservată de cei doi paznici tineri care făcuseră un rond rapid prin baracă.

— Ana! horcăi Klara, întinzând un braţ moale spre ea.

Arăta jalnic, o femeie aproape complet împuţinată la trup, ca şi cum ura i-l secase de viaţă. Dacă Ana se întorcea cu spatele la ea, îşi arăta numărul tatuat pe braţ paznicilor şi trecea dincolo de gard, Klara avea să fie lăsată singură acolo ca să moară fără mâncare, fără apă, fără îngrijiri medicale. Şi exact asta merita, era convinsă Ana, dar... oare Hristos nu predicase iertarea? Nu îi învăţase el pe fiii Săi să-şi întoarcă celălalt obraz şi să-i trateze pe ceilalţi aşa cum voiau să fie ei trataţi? Acestea erau preceptele sfinte din rugăciunea Tatăl nostru, şi Ana nu s-ar fi iertat niciodată dacă le-ar fi. Nesocotit.

— Hai, Klara!

Merse la patul Klarei, îşi înfăşură braţele în jurul corpului ei şi o ajută să se ridice în picioare. Klara se sprijini cu putere de ea, cu respiraţia şuierătoare ieşindu-i greoi din plămânii găunoşi.

— Mulţumesc! reuşi să rostească.

— Nimic deosebit! Doar un pic de compasiune umană, răspunse sec Ana, conducând-o afară, pe lângă SS-işti, pentru a se alătura cozii.

Fură mânate, împreună cu bărbaţii rămaşi în lagăr şi cu o încetineală binecuvântată, de-a lungul drumului şi peste şinele de cale ferată, către porţile noului lor sector. Era pentru întâia oară când Ana sau Ester părăseau incinta micii secţiunii din Birkenau în cei doi ani de când fuseseră aduse acolo, rase pe cap şi

deposedate de tot ce aveau. Până şi pasul făcut pe aleea centrală părea amețitor de eliberator, şi Ana aproape că se bucură că o avea agățată de braț pe Klara în clipa când trecu prin întinsul gard din sârmă.

Erau ultimii supraviețuitori. Când Ana ajunsese în lagăr, la Birkenau erau închişi mult peste 10 000 de oameni; acum numărul părea să se fi. Redus la cel mult a douăzecea parte. Încă erau mulți, dar păreau doar o mică adunătură prin comparație cu mulțimile imense care bântuiau cândva pe afară, stând la coadă la mâncare şi latrine, şi la camerele de gazare.

Aruncă o privire spre clădirile uriaşe, acum prăbuşite sub propria greutate, în jurul cărora prizonierii lucrau pentru a acoperi urmele barbariei.

— Maşini de ucis, murmură.

Klara privi şi ea.

— Odată, am văzut o fetiță care era dusă acolo, rosti ea cu o voce răguşită şi întristată. Venise cu trenul în vara aceea. Stătea pur şi simplu acolo..., arătă Klara spre un loc pe alee. Stătea cu mâna îndepărtată de corp, ca şi cum încă mai ținea în ea valijoara care îi fusese smulsă. Avea cosițe castanii prinse cu funde şi o fustă plisată pe sub haina de sibir frumos încheiată cu nasturi. Semăna cu mine când eram tânără... Am fost şi eu tânără cândva, Ana.

— Nu mă îndoiesc.

— M-am uitat la copilă şi m-am gândit, dacă în locul ei, eu şi alții ca mine am fi fost cei trimişi la camerele de gazare atunci când eram de vârsta ei, oare toate acestea ar mai fi fost aici? Toate astea s-ar mai fi putut întâmpla?

Ana clipi mărunt, surprinsă.

— Vrei să zici că ai regrete, Klara?

Kapo scoase un hohot de râs ascuțit, întrerupt de o tuse urâtă.

— Ce să regret? Locul ăsta? Nu; când am ajuns aici, deja era prea târziu pentru regrete. Am luat-o pe căi greşite de foarte tânără, imediat ce am terminat şcoala de moaşe. Am rămas însărcinată, am fost părăsită de iubit şi dusă la o femeie, pe o stradă dosnică. Ea m-a scăpat de copil.

— Îmi pare rău!

— N-ai de ce. Nu-i o poveste pentru care să merite să plângi. Părinții mei au plătit-o cu bani grei, şi atunci am înțeles că uciderea nou-născuților era mai profitabilă decât aducerea lor pe lume. N-am nicio scuză. Dar, da, dacă m-ar fi trimis pe mine la camera de gazare în locul fetiței ăleia, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat.

— Sau, poate, dacă te-ar fi lăsat să îți păstrezi copilul.

Klara o privi şi preț de o clipă ochii ei părură să se limpezească, dar clătină din cap şi obloanele căzură la loc.

— Nu fi sentimentală, femeie! Ah... se pare că am ajuns la patul meu de moarte. Ce drăguț!

Îşi flutură ironic mâna spre baraca din fața lor, identică în toate privințele cu cea pe care o părăsiseră. În clipa când intrară, Ana constată însă surprinsă că se aflau într-o încăpere deschisă, cu pereți zugrăviți în alb, pe care erau prinse desene desene făcute de copii cu creioane colorate în nuanțe vii, înfățişând curcubeie,

leagăne şi ţânci jucându-se cu căţei, ca o viziune a unei lumi de mult uitate.

— Unde suntem? icni ea.

— Fostul lagăr pentru ţigani, mârâi un paznic. Asta era grădiniţa lor. Mengele a zis că va fi un loc tocmai bun pentru nişte scroafe gestante. De asta a fost ales. Veţi dormi pe jos.

— Grădiniţă? gâfâi Ana.

Nici nu visase că un asemenea loc putuse exista la Birkenau, însă dovada se afla aici, chiar sub ochii ei.

— Ţiganii au dus-o bine aici, mormăi paznicul. Au fost lăsaţi să-şi păstreze copiii şi toate celelalte lucruri. Ana simţi o înţepătură de invidie, însă în clipa următoare paznicul se aplecă spre ea rânjind şi zise: Precum cei din tabăra familială... Îţi aminteşti?

Îşi amintea. Cândva, cu ceea ce părea o veşnicie în urmă, speraseră să o poată duce acolo pe ascuns pe Pippa. Paznicul râse batjocoritor.

— Până la urmă nu le-a folosit la nimic grădiniţa, nu-i aşa? Au sfârşit cu toţii în camerele de gazare. Călătorie sprâncenată, hoţi şi nemernici de ţigani!

Ana simţi o mie de replici care îi stăteau pe limbă, aşteptând să-i fie azvârlite în faţă nazistului. Cei ca el răpiseră totul de la atât de mulţi oameni – pământul, libertatea, bunurile şi, în final, viţile. Dar n-ar fi ajutat la nimic să riposteze. Singura lor armă era supravieţuirea.

— Mulţumesc! rosti ea în schimb şi păşi înăuntru, lăsând-o pe Klara întinsă pe jos şi mergând să o caute pe Naomi.

Janina şi pacientele aflate în stare gravă fuseseră îmbrâncite în baraca alăturată, însă doctorița o zorise cu blândețe pe Ester spre secția de maternitate, iar Ana se simți recunoscătoare. O văzu stând cu Naomi, înconjurate protector de celelalte femei, care scoaseră un mic strigăt de triumf şi se îndepărtară după ce paznicii ieşiră trântind uşa după ei. Ana o urmări fascinată pe Naomi cum îşi leapădă haina largă, apoi puloverul larg, după care desface încet chinga improvizată şi îl dă la iveală pe Isaac, care dormea mulțumit, lipit de pieptul mamei lui, cu nimic altceva decât o dâră de ruj pe obraz drept, dovadă a aventurii prin care trecuse.

— Am reuşit! Cu ajutorul lui Dumnezeu am reuşit, spuse Naomi, cu ochii sclipindu-i.

Şi, în timp ce se uita în jur la femeile care aclamau succesul cu voci scăzute, de teamă ca naziştii să nu le prindă în toiul bucuriei, Ana ştiu că, indiferent de ceea ce urma să se întâmple, acest moment avea să fie prețuit pentru totdeauna. Pentru că dragostea avea să învingă ura. Nu trebuiau decât să aştepte şi să se roage, iar într-o zi porțile aveau să se deschidă cu siguranță şi să le lase să iasă în lumea curcubeielor.

DOUĂZECI ŞI NOUĂ

17 IANUARIE 1945

ESTER

— Doare! De ce doare aşa de tare? Nu m-a mai durut niciodată aşa de tare.

În lumina difuză a mucului de lumânare Ester aruncă o privire spre Ana şi observă uşurată că moaşa nu părea deloc tulburată. Femeia în travaliu aflată în faţa lor născuse de două ori în urmă cu ceva ani, iar copiii îi fuseseră duşi la camera de gazare imediat ce sosiseră în lagăr. Pruncul din uter fusese singurul lucru care o ţinuse în viaţă în suferinţa prin care trecuse, însă acum, când momentul naşterii sosise, femeia se stingea. Ana păşi în faţa lui Ester, îşi aşeză câte o mână pe fiecare umăr al unguroaicei şi îi vorbi în germană, singura limbă pe care o cunoşteau amândouă:

— Doare atât de tare, Margarite, pentru că pruncul e îndreptat cu şezutul înainte, sau cel puţin aşa cred. E mai dureros pentru că staţi cu şirele spinărilor lipite, dar asta nu înseamnă că vei avea probleme la naştere. Înţelegi ce-ţi spun?

— Pruncul va ieşi?

— Sigur că da. O să am eu grijă.

— Viu?

— Nu am pierdut niciun prunc la naştere, nici măcar aici, la Birkenau.

— Niciunul?

— Niciunul, şi n-am de gând să încep acum.

Ester o văzu pe Margarite dând din cap aprobator la siguranţa calmă afişată de Ana şi pregătindu-se să îndure contracţiile care îi zguduiau dureros trupul slăbit. Ester nu o invidia deloc, dar ştia că, după naşterea copilului, avea să sufere din nou la amintirea Pippei. Fiica ei împlinise un an. Oare noii ei „părinţi”

ştiau la ce dată se născuse sau o inventaseră, aşa cum inventaseră şi un nume nemţesc pentru ea şi o identitate nemţească?

Gândul la amprenta pe care ei şi-ar fi putut-o pune asupra preţioasei sale fiice îi făcea sângele să clocotească, dar după aceea îşi zise că nu era neapărat vina lor. Greu de crezut că Reichul îl informase pe cuplul respectiv că Pippa se născuse într-un lagăr de exterminare dintr-o mamă evreică. Poate că naziştii născociseră cine ştie ce poveste plauzibilă – un tată dat dispărut pe frontul rusesc, o mamă moartă la naştere, o istorie tragică menită să-i facă pe noii părinţi să se simtă bine cu decizia adoptării unui copil. Asta era varianta pe care o prefera Ester, căci alternativa, aceea că Pippa fusese dusă într-o casă doar ca slujitoare pentru a fi scuipată şi disprețuită precum Cenuşăreasa fraţilor Grimm, ar fi fost de neîndurat. Ştia că ideea era lipsită de sens, însă, aşa cum văzuse de nenumărate ori, Reichul lucra după o logică foarte strâmbă şi gândul că fiica ei era prinsă în rotiţele unui asemenea mecanism îi frângea inima.

Oare Pippa avea un pătuţ moale, aşezat într-o cameră călduroasă? Oare pseudomama ei o dezmierda, îi citea poveşti şi-i murmura cântece de leagăn? Ester aproape că putea accepta că melodiile erau nemţeşti, cu condiţia să fie cântate cu dragoste. Dar câteodată, de obicei în orele cele mai reci şi mai întunecoase ale nopţii, se întreba cum interpretase femeia necunoscută cifrele pe care le descoperise, fără îndoială, la subsuoara micuţei şi cum îi afectaseră acestea tratamentul aplicat asupra sărmanei, nevinovatei

Pippa. Dacă numărul pe care Ester îl tatuase pe pielea fiicei sale pentru a o salva era cel care o condamnase la rele tratamente, dacă nu şi mai rău?

Opreşte-te, Ester! se certă aspru, încercând să se concentreze asupra bietei Margarite, care se urca pe pereţi de durere. Nu avea niciun rost să se gândească la ceea ce se putea întâmpla dincolo de gard. Trecuseră aproape două luni de când fuseseră mutate în fostul lagăr pentru ţigani de dincolo de şine; anul 1944 trecuse, înlocuit de 1945, şi nu venise nimeni să le elibereze. La sfârşitul anului ce tocmai se încheiase, naziştii începuseră să-i expedieze pe prizonieri mai adânc în interiorul Reichului, dar după aceea şinele de cale ferată fuseseră bombardate şi până şi acele transporturi încetaseră. Cei rămaşi la Birkenau, deţinuţi şi paznici deopotrivă, rămăseseră captivi în câmpiile vântoase şi mocirloase până la venirea cuiva care să îi elibereze. Dar şi când urma să se întâmple, cine ştia cum mai arăta lumea de afară, răvăşită de război?

Sirenele de alarmă aeriană sunau din ce în ce mai des şi avioane cu burţile încărcate de bombe zburau huruind pe deasupra lagărului către ţinte necunoscute. Paznicii abia dacă se mai oboseau să facă percheziţii în căutarea de radiouri clandestine, iar în tabăra alăturată, bărbaţii le fixaseră pe BBC şi pe câteva posturi poloneze ilegale ce ofereau informaţii de mai aproape de casă. Veştile ajungeau la femei în buletine informative şoptite şi într-unul din acestea Ester auzise rostit cuvântul „Chełmno”, întinsese mâna printre firele

de sârmă ghimpată ale gardului şi-l înşfăcase de braţ pe bărbat.

— Ce au spus despre Chełmno?

— Că a fost complet dezafectat.

— Complet? Şi muncitorii?

— Duşi.

— Duşi?

Bărbatul trăsese o linie imaginară peste gât şi lumea lui Ester se învârteji, însă el adăugă:

— Toţi cu excepţia câtorva lăsaţi în urmă ca să cureţe mizeria. Vreo cincizeci de oameni. Bărbaţi din Łódź.

— Cincizeci?

Ester se agăţase de acel număr. Cincizeci de bărbaţi! Toţi din Łódź! De ajuns cât să-i menţină vie speranţa. Se agăţase de acel număr mai mult decât toate celelalte ştiri despre înaintarea Aliaţilor în Germania şi a sovieticilor în Polonia. Pentru ea, era mai important decât gândul eliberării Parisului sau al Bruxelles-ului. Şi-l imagina pe Filip în pădurea de la Chełmno, lucrând împreună cu un grup de prieteni. Era o muncă dură şi grea, ştia asta. Auzise ce însărcinări primiseră bărbaţii din *Sonderkommando* acolo, în Birkenau, şi ura gândul că soţul ei cel blând şi bun fusese nevoit să ardă grămezi nesfârşite de cadavre. Dar, dacă Filip trăia, urma să aibă ea grijă să-i panseze rănile şi să îl vindece, după cum urma să-şi panseze şi să-şi vindece propriile răni. Împreună, aveau să-şi îngrijească sufletele şi trupurile. Urma să fie proces lung, dar aveau să-l ducă la bun sfârşit.

Cu o săptămână în urmă, bărbaţii alergaseră la garduri ca să le anunţe că ruşii eliberaseră Varşovia.

Ana plânsese la aflarea veştii şi Ester o ţinuse în braţe. Din câte ştiau, soţul şi fiul cel mai mare al Anei se aflau în Varşovia, supravieţuiseră revoltei. Se zvonea că unii membri ai Rezistenţei reuşiseră să fugă din tunelurile în care se ascundeau şi scăpaseră străbătând poteci secrete, şi asta fusese de ajuns ca să menţină vie speranţa.

Dar n-aveau idee dacă acum Armata Roşie se îndrepta în marş către Cracovia, iar de acolo spre Oświęcim, la numai trei kilometri de lagăr. Germanii care se mutaseră în sat fuseseră evacuaţi şi se părea că locul devenise un soi de oraş-fantomă. Poate că ruşii ajunseseră deja acolo şi Ester se rugă să nu se oprească în sat, să nu se odihnească în casele frumoase şi goale, pline de confort nemţesc, ci să vină în iadul de la Birkenau. Auziseră că un lagăr de la Majdanek fusese deja eliberat şi că, înaintea retragerii, nemţii dăduseră foc tuturor clădirilor, inclusiv celor cu prizonieri înăuntru, aşa că toată lumea era acum în alertă. Pentru moment însă, nu aveau de ce să-şi facă griji.

— Copilul ăsta mă sfâşie! ţipă Margarite. Jur că mă sfâşie în două!

Se prinse cu mâinile de perete, dărâmând un desen drăguţ cu un copac, iar Ester se repezi şi-l ridică de pe podea.

— Nu te sfâşie, o asigură Ana pe femeia aflată în chinurile facerii. Doar ai impresia asta. Dacă te ajută cu ceva, să ştii că probabil pruncul nu suferă.

— Asta spui tu fiindcă eşti moaşă, rosti Margarite printre dinţii încleştaţi, şi Ester o mângâie pe braţ în clipa când o nouă contracţie îi străbătu corpul.

Acum femeia se putea odihni un pic.

— Poate că, se aventură Naomi să spună, ridicându-se din patul de pe podea cu Isaac culcuşit în îndoitura cotului, poate că pruncul nu vrea să iasă până ce lumea nu va fi eliberată.

— Atunci, spune-le nenorociţilor de sovietici să se grăbească! icni Margarite când corpul i se convulsiona din nou.

— Secţia de maternitate la raport! se auzi de afară un răcnet care le zgârie urechile, iar Ester o privi nedumerită pe Ana.

Nu mai fuseseră chemate la apel de câteva zile. Mulţi paznici SS părăsiseră lagărul, profitând de ocazie pentru a-i însoţi pe deţinuţi în drumul spre vest. Mandel o întinsese înainte de Crăciun şi Grese cu o săptămână în urmă, iar paznicilor rămaşi le lipsea devotamentul faţă de sadismul activ de care dăduseră dovadă cele două. Singurele clădiri unde mai patrulau acum erau cele din Kanada, unde Naomi şi colegele ei continuau să sorteze bunurile rămase de la ultimele gazări din noiembrie, şi bucătăriile. Acum însă, de afară răsună clar bocănitul inconfundabil şi rău prevestitor al cizmelor pe pământul tare, acoperit de o pojghiţă de gheaţă, şi femeile care nu fuseseră trezite de urletele bietei Margarite clipiră somnoros din ochi şi se săltară în şezut.

— Ieşiţi la raport! E vremea să plecaţi, doamnelor... să părăsiţi lagărul.

Să părăsească lagărul!

Brusc, lanterne începură să se aprindă în barăci, razele lor încrucişându-se nebuneşte pe deasupra desenelor făcute de copiii trimişi la gazare în urmă cu mult timp, iluminând albul ochilor speriați al grupului de cincizeci de femei. Ester o văzu pe Naomi încercând să-l acopere pe Isaac, însă paznicii se grăbeau şi nu zăboviră cu privirea asupra nimănui.

— Să mergem!

— Unde? întrebă Ester.

— Spre vest, veni răspunsul scurt.

— Dar trenurile nu mai circulă.

Bărbatul rânji la ea.

— Atunci e bine că-ți poți folosi picioarele, evreico. Vom mărşălui până la gările din Gleiwitz şi Wodzisław Śląski.

— Dar sunt la kilometri buni de aici, protestă cineva.

— Şi de aceea trebuie să ne grăbim... Haideți!

Paznicul începea să-şi piardă răbdarea şi-şi scoase pistolul ținut la spate, însă aerul de afară era negru ca tăciunele şi pământul, letal de alb, iar femeile încă ezitau.

— Să înțeleg că nu vă place gerul? le repezi el. Ei bine, atunci vă spun eu ce o să facem: o să vă încălzim. Ce ziceți? *Aufseherin...* chibriturile, te rog!

Toată lumea se ridică împleticit în picioare la această amenințare. Oricât de înspăimântătoare era noaptea, nimeni nu-şi dorea să ardă precum sufletele amărâte de la Majdanek, aşa că femeile înşfăcară iute pături cu care să se înfăşoare în timp ce erau mânate afară. Ester

privi spre Ana, care la rândul ei privi spre Margarite, apoi făcu un pas în față.

— Femeia asta nu poate mărşălui. E în travaliu.

Paznicul o măsură din cap până în picioare.

— Bine! Va rămâne aici. La fel şi toate cele prea slăbite ca să se ridice. Celelalte...

— Nu pot rămâne singure, insistă Ana. O să mă îngrijesc eu de ele.

— Tu? o măsură din nou din ochi paznicul. Vrei să rămâi aici? Cu ele?

— Sunt pacientele mele.

— Sunt ca şi moarte. Curentul electric se va opri, la fel şi alimentarea cu apă. Nu veți avea combustibil, nici mâncare şi nici pe nimeni care să vă apere când vor veni ruşii. N-ați auzit ce le fac ei femeilor? Dacă vă închipuiți că o să vă salveze, gândiți-vă mai bine! Vă va fi mult mai bine dacă veți pleca împreună cu noi.

Ana se uită la Ester. Îi putea citi gândurile – ce putea fi mai rău decât atât? Dar, pe de altă parte, cine îşi putuse imagina înainte cum arăta acest loc, aşa că ce ştia ea? Un fior o străbătu pe Ester pe şira spinării la gândul că „eliberatorii" lor puteau aduce un nou soi de iad la Birkenau, după care îşi zise că cel care vorbise era un nazist. Şi toți naziştii erau nişte mincinoşi croiți după chipul şi asemănarea lui Goebbels, şi dacă idiotul de paznic se amăgea cu iluzia că le oferea „protecție", atunci nu merita să stea să-l asculte. Chiar şi aşa, nu putea să o lase singură pe Ana.

— O să rămân şi eu. Am în îngrijire paciente care nu-şi pot părăsi paturile.

— Tu? Eşti nebună. Nu cred că...

În clipa următoare, de afară se auzi zgomot de ceartă. Cineva lătră:

— De ce durează atât? Cât de incompetenți puteți să fiți cu toții?

Paznicul se uită în jur, panicat.

— Bine! se răsti el la Ester. N-ai decât să rămâi aici cu femeile astea moarte! Restul... afară!

O înşfacă de braț pe Naomi, iar Ester se mişcă iute pentru a-l acoperi cu pătura pe pruncul Isaac, încă adormit, din fericire, pe patul de pe podea.

— Şi ea e soră medicală, îi spuse paznicului, care se săturase însă.

— Gata, am terminat cu voi! Ea nu rămâne. Afară!

Naomi îi aruncă o privire înnebunită lui Ester, însă paznicul o împungea cu pistolul în coaste şi n-avu încotro, trebui să se supună ordinului şi să se îndrepte, împreună cu celelalte femei, către ieşire. De afară se auziră strigăte şi planşete, plesnete de bice şi lătrat de câine. Naomi se opri în prag şi se uită în urmă, făcându-i semn din ochii disperați lui Ester către Isaac. Ester îi întâlni privirea şi încercă să îi transmită promisiunea sinceră că urma să aibă grijă de prunc, însă totul se întâmpla prea repede. De ce nu prevăzuseră o asemenea mişcare? De ce nu-şi făcuseră planuri pentru cazul în care aveau să fie despărțite? Tot ce ştia de fapt Ester despre prietena ei era că se născuse într-un loc oarecare din Grecia numit Salonic. Nu era suficient.

— Łódź! strigă ea în urma lui Naomi. Catedrala Sf. Stanislav!

Era tot ce-i venise în minte în acel moment, şi nici măcar nu ştia dacă Naomi o auzise, căci larma făcută de grupul de prizonierii adunaţi la un loc era acum atât de mare, încât acoperi până şi plânsul brusc al lui Isaac, care se trezise din somn şi era singur pe podea. Ester alergă la el, îl luă în braţe şi-l legănă, încercând să-l facă să tacă şi să adoarmă la loc, însă pruncul se molipsise în mod clar de la spaima ce vibra în aerul nopţii şi nu se lăsă consolat.

— Du-l acolo! o îmboldi Ana, arătând spre spaţiul din partea din spate a barăcii care servise drept cameră privată pentru *kapo.*

Klara murise, expirând încet şi cu o lacrimă curgându-i pe obraz, la numai două zile după sosirea în fostul lagăr pentru ţigani. Moartea ei fusese primită cu uşurare şi nimeni nu dorise să preia comanda barăcii şi nici camera privată.

— Şi nu ieşi de acolo până ce nu-l linişteşti! adăugă Ana.

Ester o ascultă şi se închise în spaţiul îngust cu pruncul, care acum se zbătea mânios în braţele ei.

— Şşt, Isaac! Fii cuminte! Am eu grijă de tine.

Numai că ea nu era mama lui Isaac. Oricât de mult îl iubea, oricât de mult însemna el pentru ea, nu era mama lui. Nu mirosea ca Naomi, nu avea pielea ei şi nici laptele, iar Isaac ştia. Dumnezeule mare, ce făcuseră?

Auzea forfota mulţimilor pornite în marş şi, înălţându-se pe vârfuri, aruncă o privire afară prin geamul crăpat. Imaginea era una dintre cele mai groaznice pe care le văzuse la Birkenau, dacă asta mai era acum posibil.

Încă nu se luminase de ziuă, şi nici nu urma pentru încă o vreme, însă reflectoarele îşi aruncau lumina nemiloasă peste mulţimea de pe drum. De-a lungul său erau mânaţi de la spate oameni în zdrenţe şi încălţaţi în resturi de pantofi atât de scâlciaţi, încât mulţi renunţaseră la ei şi mergeau în picioarele goale. Vântul bătea cu putere, fluturându-le hainele subţiri pe care le purtau şi azvârlindu-le zăpadă în feţele uluite.

Paznicii SS înfofoliţi în cele mai groase paltoane, cu căciuli pe cap şi mănuşi, îi forţau să iasă pe porţi pocnind din bice şi să mărşăluiască spre câmpia stearpă de dincolo de ele. Erau probabil mai puţin de zece grade sub temperatura de îngheţ, şi până şi câinii fioroşi schelălăiau de frig, însă paznicii nu arătau pic de îndurare. Toţi cei care se prăbuşeau la pământ erau împuşcaţi pe loc, aşa că bieţii deţinuţi evacuaţi încercau să se strângă cât mai mult unul în altul, respiraţiile lor amestecate înălţându-se în noaptea întunecată precum un strigăt primitiv de ajutor.

Ester rămase în picioare, atât de şocată, încât până şi Isaac simţi şi scânci uşor, lipit de pieptul ei. Cât de departe intenţionau să-i ducă naziştii? Nu aveau să ajungă niciodată. Nici măcar oamenii sănătoşi, bine hrăniţi şi îmbrăcaţi, nu puteau mărşălui pe o asemenea vreme, aşa că ce şanse avea acest grup de prizonieri emaciaţi? Iar Naomi se număra printre ei.

O auzi pe Margarite în cealaltă cameră ajungând la momentul critic al travaliului, dar nu fu în stare decât să stea pe loc, să îl legene pe Isaac şi să se roage pentru Naomi în timp ce lagărul se golea sub ochii ei. De atâta timp tânjea să vadă porţile de la Birkenau deschizându-

se, dar nu aşa, nu pentru un marş forţat către neant. Când ultimii participanţi la marşul chinuitor îşi târşâiră picioarele, şir după şir, pe sub arcadă, păşind în noaptea neagră, auzi cum porţile erau împinse zdrăngănind la loc şi încuiate. Urmă un pocnet zgomotos şi curentul electric se întrerupse, iar în clipa aceea Ester ştiu cu o certitudine îngrozitoare că fuseseră lăsate acolo să moară.

Traversă înapoi încăperea principală şi în lumina foarte slabă a începutului de zori de zi o văzu pe Ana ridicând un bebeluş vioi dintre picioarele lui Margarite.

— E fetiţă, anunţă ea. O fetiţă frumoasă şi sănătoasă.

Margarite îşi luă fiica în braţe şi o sărută cu infinită tandreţe.

— Bună, fetiţa mea! spuse ea. Bună, scumpo... Bine ai venit pe lume! La tanc ca să mori împreună cu mama ta.

— Nu, Margarite! protestă Ester.

Mama răspunse gesticulând obosită cu mâna spre baracă goală.

— De unde ne vom lua hrana?

Ester îl înveli şi mai strâns pe Isaac în pătură şi se apropie de uşă. Lagărul era cufundat într-o tăcere stranie. În faţa ei se întindeau, rând după rând, barăci acoperite de zăpadă, golite şi abandonate. Zări o mână de paznici în apropiere şi un mic grup de muncitori care încă mai dezasamblau crematoriile în liziera pădurii, dar în afara lor, Birkenau era pustiu.

Clădirile bucătăriei şi ale latrinelor erau întunecate şi singurul zgomot era cel al vaietelor muribunzilor. Nemţii îi lăsaseră în urmă pe toţi cei pe care îi

consideraseră ca fiind la un pas de moarte, plus Margarite, Ana, Ester şi, bineînțeles, Isaac. Ester se uită în jos la băiețel. Nu avea să-l lase să moară. Chiar dacă Naomi fusese gonită din lagăr în noaptea nemiloasă, ele erau aici, în locul pe care îl cunoşteau atât de bine, şi îşi păstrau şansa de a supraviețui.

— Kanada! rosti ea pe un ton categoric. Vom intra în Kanada.

— Bună idee! o aprobă Ana, venind alături. Imediat ce se va lumina de ziuă, ne vom instala acolo şi ne vom ruga ca ruşii să fie pe aproape. Trebuie să fie, nu-i aşa, din moment ce nemții şi-au luat tălpăşița?

Ester îşi aminti ce le spuse paznicul despre ruşi, dar îşi alungă gândul; când şi dacă avea să se întâmple ce le povestise el, urmau să treacă şi peste asta.

— Cum ajungem în Kanada? întrebă ea. N-am fost niciodată acolo.

— Am avea nevoie de Naomi, răspunse Ana.

Ester aruncă o privire spre lagărul acoperit de zăpadă şi pustiu, legănându-l pe Isaac în sus şi în jos pentru a-i potoli urletele.

— La fel şi micuțul, rosti ea tristă.

— Atunci e bine că sunt încă aici! se auzi o voce extrem de familiară.

Încremeniră.

— Naomi?

— Dați-mi o mână de ajutor, vă rog!

Omniprezenta grămadă de cadavre de lângă ele prinse să se mişte, iar Ester făcu un salt în spate, speriată. De sub siluetele scheletelor ieşi târându-se Naomi, vie şi

nevătămată, şi gata de acțiune, şi dintr-odată fu ca şi cum soarele se coborâse peste Birkenau.

— Naomi!

Ester alergă către ea, o strânse în brațe şi, lipit între ele, Isaac scoase un gângurit nerăbdător când îşi simți mama.

— Cum de ai...?

Naomi ridică din umeri.

— Foarte simplu. Era întuneric şi haos total. Nu ne numărase nimeni, aşa că m-am tras într-o parte şi m-am ascuns sub... sub... Şovăi o clipă uitându-se la macabra ei ascunzătoare, apoi se scutură şi adăugă: Sub doamnele acestea. Ele m-au ținut în siguranță.

— În siguranță?

Ester se uită în jur la lagărul întunecat şi gol.

— Da, în siguranță, repetă Naomi, şi asta fiindcă sunt cu tine, cu Ana şi cu Isaac. Ce altceva mi-aş mai putea dori?

Ester ar fi putut să enumere câteva lucruri, dar cu Naomi sculată aproape literalmente din morți, speranța revenise şi acum era convinsă că urmau să supraviețuiască.

TREIZECI

20 IANUARIE 1945

ANA

— Nu!

Ana se agăță de Ester şi amândouă priviră cum flăcările izbucneau în aer în spatele gardurilor, iar bogățiile din Kanada începeau să ardă.

— Nu se poate, nu se poate să fi făcut aşa ceva!

Bătu cu furie în poartă, însă paznicii erau prea ocupați să alimenteze focul din următoarea din cele treizeci de barăci pline cu lucruri prețioase. Toată acea bogăție evreiască fusese prea mult pentru nazişti, care nu rezistaseră tentației şi lăsaseră în urmă o mână de paznici ca să sorteze în continuare, plus nişte lacăte mari. Mai mult decât atât, după ce prizonierii fuseseră mânați în marş spre interiorul Germaniei, sosiseră camioane care să încarce cele mai valoroase bunuri. Bijuteriile şi blănurile fuseseră tratate cu mult mai mare grijă decât oamenii, dar asta nu era nicio surpriză din partea celui de-Al Treilea Reich.

Ana şi Ester încercaseră să pătrundă în Kanada timp de două zile. Îi linguşiseră pe paznici, făcuseră tentative de a săpa pe sub gard şi chiar de a-şi strecura trupurile scheletice prin găurile din sârma ghimpată, dar în zadar. Şi acum naziştii dădeau foc la tot – ardeau hainele şi păturile în timp ce prizonierii rămaşi tremurau de frig în barăcile goale, lăsau carnații şi biscuiții uscați să se perpelească vesel în timp ce ei mureau de foame. Din nou, nicio surpriză din partea celui de-Al Treilea Reich.

Ana îşi apăsă fruntea de betonul rece al stâlpului de gard pentru a-şi redobândi uzul rațiunii. Le era o foame îngrozitoare. Ca să îşi potolească setea, aveau apa din zăpada care acoperea pământul, dar stomacurile le chiorăiau, şi Isaac supsese tot laptele lui Naomi în

prima zi. Intraseră în baraca alăturată, în speranța de a da de Janina, însă pesemne că fusese forțată să plece împreună cu pacientele capabile să se țină pe picioare, aşa încât în „spitalul” ei nu rămăseseră decât cadavre. Tot ce putuseră face era să se cuibărească una în alta şi să aştepte, însă acum sunetul oribil al flăcărilor le scosese afară.

Ultima din cele treizeci de barăci luase şi ea foc, şi căldura devenea sufocantă. Pentru prima oară de când octombrie adusese iarna în lagăr, Ana simți căldura strecurându-i-se pe piele, dar cu ce preț? Paznicii se pregăteau să părăsească lagărul, iuțind pasul pe măsură ce flăcările se înălțau tot mai sus. Ajunseră la poartă şi ieşiră râzând ca nişte nebuni. Ana şi Ester se retraseră. Poate că acum, cu ei plecați, aveau să îndrăznească să alerge până la ultimele barăci ca să ia de acolo, din infern, câteva lucruri, numai că paznicii rânjiră la ele şi încuiară lacătul mare.

— Ia uitați-vă ce foc drăguț am făcut pentru voi! le aruncă peste umăr unul dintre ei în timp ce se îndrepta, alături de camarazii lui, toți cu brațele pline de ultimele capturi, către intrarea principală.

— Gata, au plecat, spuse Ester. Au plecat toți.

Într-adevăr, aşa se părea. Camioanele tocmai opreau de cealaltă parte a porții cu arcadă şi ultimii paznicii săreau în ele, lăsând în urmă Birkenau ca şi cum nimic nu se întâmplase acolo.

— Nenorociții! icni Ana, apoi îşi acoperi gura cu palma.

Nu era obişnuită să înjure, dar, pe de altă parte, nici nu era obişnuită să fie lăsată să moară în spatele unui gard nemilos.

Din baraca lor se auzi un scâncet slab şi Ester se răsuci instantaneu spre el cu o expresie de om bântuit. Ana ştia că tânăra detesta să-l audă pe Isaac plângând, că îi simţea fiecare vibraţie de suferinţă ca pe o reamintire a propriei nefericiri după pierderea fiicei.

— Nu ne vom lăsa învinse! strigă acum Ester, şi vocea ei reverberă printre barăcile din lemn care le înconjurau. Nu acum, nu după ce am ajuns până aici. N-aveţi decât să plecaţi! urlă ea după camioanele care se îndepărtaseră. Căraţi-vă, luaţi-vă de aici sufletele murdare! Nu veţi scăpa. Vin ruşii. Vin ruşii, şi, când vor ajunge aici, ne vor găsi în viaţă. Şi...

De furie, o tuse urâtă îi zgudui trupul slab şi Ana o sprijini cu un braţ, însă în clipa următoare un sunet ca de strigăt de răspuns răsună în aerul rece. Un strigăt de răspuns foarte firav, foarte tânăr.

Ester îşi înăbuşi tuşea şi-i aruncă o privire Anei.

— Ce-a fost asta?

Ana îşi încorda auzul.

— Par să fie...

— Copii?

Strigătele răsunară din nou, firave şi în mod clar de copil. Ester o luă la fugă de la o baracă la alta, în căutarea vocilor, şi Ana se strădui să ţină pasul. Genunchii o dureau, gleznele o dureau, şira spinării o durea, dar Ester avea dreptate – nu aveau să se lase învinse tocmai acum.

— Aici!

Ester ajunsese la una dintre barăcile cele mai îndepărtate, identică în toate privinţele cu celelalte, în afara strigătelor dinăuntru. Împinse uşa, care nu cedă însă.

— Au încuiat-o. Nemernicii au încuiat-o!

Nici Ester nu obişnuise să înjure. Birkenau făcuseră nişte barbari din ei toţi; dar nu atât de barbari, încât să încuie nişte copii pe dinăuntru.

— Ajută-mă!

Ana veni lângă uşă şi strigă la cei aflaţi în baracă să se dea deoparte.

— Acum! Amândouă!

Dădură cu picioarele în uşă. Îşi descărcară toată furia şi frustrarea, şi spaima adâncă şi neagră asupra uşii din lemn. Balamalele scârţâiră, iar dinăuntru răzbătu un strigăt de încurajare ce părea ieşit dintr-o sută de piepturi mici.

— Din nou!

Loviră iar uşa, şi de data aceasta lemnul crăpă în jurul balamalei de jos. Plămânii Anei cerşeau îndurare după efortul fizic neobişnuit pentru ea la care îi supunea şi fu nevoită să facă o pauză pentru a trage aer în piept, însă Ester continuă să lovească uşa cu picioarele până ce, cu un scârţâit de protest, lemnul cedă, şi ea se împletici înăuntru. Ana păşi în urma ei şi se uită, nevenindu-i să creadă, la cetele de puşti rămaşi captivi în baracă. Birkenau încă mai avea puterea de a o ului. Copiii aflaţi cel mai aproape de uşă, care îşi întinseră disperaţi braţele spre Ester, erau cei mai puternici dintre ei, însă mulţi alţii zăceau slăbiţi pe podea. Oare stăteau închişi aici, fără mâncare şi apă, de două zile?

Împinse uşa cu mai multă forţă.

— Ieşiţi! îi îndemnă ea pe copiii care stăteau în picioare. Mergeţi şi luaţi zăpadă, şi beţi apa! Şi aduceţi şi pentru ceilalţi! Trebuie să ne ajutăm între noi dacă vrem să trăim.

O privire cu ochi goi, aşa că Ester repetă frazele în germană şi îi văzu cum clatină din cap.

— Am înţeles, spuse un băiat, cel mai înalt dintre ei, autoproclamatul lor lider. Numai că... Numai că nu ştim... îşi înghiţi nodul din gât şi adăugă: Nu ştim dacă afară am fi în siguranţă.

Inima Anei se frânse. Cine ştie prin ce suferinţe brutale trecuseră micuţii.

— Da, veţi fi în siguranţă. Promit!

Băiatul se apropie poticnit de ea şi o strânse atât de tare în braţe, încât aproape că o dărâmă, după care ieşi şi porni să-şi îndese cu lăcomie zăpadă în gură.

— Nu luaţi decât zăpada proaspătă! îi preveni Ana, ieşită în grabă după ei. Nu luaţi decât zăpada proaspăt căzută, cea de la suprafaţă!

Sub pojghiţa albă inocentă se aflau noroi, şobolani şi nenumărate cadavre; zăpada putea la fel de bine să salveze vieţi, dar să şi ucidă. Ester ieşi pentru a-i supraveghea pe copii, aşa că Ana îşi umplu mâinile cu zăpadă şi intră înapoi în baracă. Nu erau atât de mulţi copii pe cât crezuse. Probabil că disperarea le dăduse puterea de a striga atât de tare, când de fapt înăuntru nu erau decât vreo cincizeci, cel puţin jumătate din ei fiind prea slăbiţi pentru a putea striga.

Îngenunche lângă o fată slăbuţă şi-i oferi zăpada din mâini. Fata îşi săltă capul şi linse delicat, ca un pisoiaş.

— Mulțumesc! rosti ea în polonă cu o voce dogită.

— Cu plăcere! Uite, mai ia! încet! Foarte bine!

Fata linse restul de zăpadă şi un mic zâmbet, ca o nălucă, îi străbătu buzele crăpate.

— Cum te cheamă?

— Tasha.

— Ce nume frumos! Şi câți ani ai, Tasha?

— Şaisprezece.

Răspunsul o făcu să tresară pe Ana, căci fata părea mai degrabă de doisprezece ani, dar bănui că asta le făcuse viața în lagăr bieților copii şi se strădui să-şi mascheze surprinderea.

— Şi de unde eşti?

— Din Varşovia.

Inima Anei făcu un salt.

— Varşovia?

— Ne-au aruncat afară din casă când părinții noştri au fost răi.

— Cum adică, răi?

— Aşa au spus nemții. Mama zicea că e ceva „curajos şi puternic, şi necesar”, dar nemții nu au fost de aceeaşi părere.

După privirea aruncată mâinilor ei, Ana îşi dădu seama că încă nu-şi potolise setea, aşa că se ridică greoi şi dureros şi ieşi ca să mai aducă zăpadă. Mai avea mulți alți copii de care să se ocupe, dar întâi trebuia să afle mai multe. Tasha lipăi a doua mână de zăpadă şi se săltă sprijinindu-se de perete.

— L-au omorât pe tata.

— Îmi pare foarte rău!

— Iar pe noi ne-au urcat în tren, cu mama. Ne-au luat pe toți. Tot oraşul.

— Nu a scăpat nimeni?

— Nu ştiu. Tata avea nişte prieteni care fugiseră şi se ascundeau pe dealuri, iar acolo voia să ne trimită şi pe noi, dar n-a mai apucat fiindcă l-au omorât nemții. Ne-au găsit în ascunzătoare şi l-au împuşcat pe loc, în fața noastră.

Ochii fetei sclipiră, dar nu avea în corp suficientă umezeală ca să poată plânge.

— Şi pe urmă ne-au urcat în tren.

Ana o strânse de mână.

— Îmi pare foarte rău! repetă ea. Nu îi venea uşor să insiste, dar trebuia să întrebe: Ai cunoscut cumva vreun bărbat pe nume Bartek, Tasha?

Fata ridică din umeri.

— Da, mai mulți.

— Sigur că da, iartă-mă. Bartek Kaminski şi fiul lui, Bronislaw. I-ai cunoscut? Tasha se încruntă şi Ana o strânse de mână, insistând totodată: I-ai văzut? Ştii ce s-a întâmplat cu ei?

Tasha deschise gura şi Ana se aplecă nerăbdătoare în față, însă obloanele căzură peste ochii fetei, care clătină din cap.

— Nu ştiu. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu nimeni. Iar acum nu o mai am nici pe mama.

Ana o luă în brațe. Nu voia să se gândească la ezitarea de mai devreme a fetei, care nici nu avea importanță acum, când tot ce conta era Tasha.

— Unde e mama ta?

— Nu ştiu. Au împins-o afară în zăpadă şi i-au spus că trebuie să mărşăluiască. A vrut să ne ia cu ea, dar i-au spus că nu poate lua copiii. Le-am spus că am şaisprezece ani şi că nu mai sunt copil, dar n-au vrut să mă creadă. M-au împins înăuntru cu ceilalți şi au încuiat usa. Am încercat să ieşim, să ştii că am încercat. Georg a zis că trebuie să ieşim, că trebuie să o facem pentru copiii mai mici.

Arătă din cap spre primul băiat cu care vorbise Ana şi care aducea acum de afară zăpadă pentru cei mai mici dintre copii.

— Chiar am încercat. Dar a fost mult prea greu.

— Cred şi eu! o consolă Ana, supărată că Tasha se învinovățea. Ați făcut tot ce ați putut, sunt convinsă. Ați fost foarte curajoşi.

— Dar nu foarte puternici, observă cu tristețe Tasha.

— Nu e adevărat. E nevoie de putere ca să rămâi în viață. Mai ales aici.

Tasha îşi ridică spre ea ochii mari, temători, dar sclipind cu un început timid de încredere.

— Crezi că vom ieşi de aici? întrebă fata.

Ana inspiră adânc.

— Sigur că da, răspunse ea ferm. Sigur că vom ieşi de aici.

Singura întrebare era cum.

TREIZECI ŞI UNU

27 IANUARIE 1945

ANA

Şapte zile interminabile mai târziu, Ana stătea în mijlocul unei barăci foarte aglomerate şi amesteca într-o oală cu supă pe care se străduia cu disperare să o fiarbă pe soba de cărămidă. Găsirea copiilor fusese imboldul de care ea, Ester şi Naomi avuseseră nevoie pentru a relua vânătoarea de provizii, şi cu ajutorul Tashei, al lui Georg şi al celorlalţi copii mai mari, făcuseră o nouă tentativă de pătrundere în Kanada. Georg dovedise o aptitudine pentru spart lacătele despre care Ana nu dorise să afle mai multe, şi mulţumită lui ajunseseră să dea buzna nerăbdători în blocurile unde se sortaseră bunurile deţinuţilor.

Majoritatea depozitelor fuseseră transformate în grămezi de jar, dar şase dintre ele, situate mai în spate, rămăseseră în mare măsură intacte, căci flăcările nu reuşiseră să le cuprindă. Căraseră de acolo braţe pline cu haine pentru a le ţine cald tuturor celor din lagăr. Mai mult decât atât, izbutiseră să scoată scânduri de pereţi pe jumătate arse cu care, adăugând tăciunii, alimentaseră sobele din fiecare capăt al barăcii, încălzind-o atât cât se putea.

Încântat de acest rezultat şi uşurat că aveau companie, Georg îşi organizase ceata de copii pentru a ţine permanent soba aprinsă şi a le ajuta totodată pe Ester şi Naomi să-i care pe bolnavii din alte barăci în singura clădire încălzită din Birkenau. Dacă erau cumpătaţi, urmau să aibă combustibil pentru câteva zile, dar problema mâncării tot nu era rezolvată.

Căutările din Kanada nu se soldaseră cu cine ştie ce capturi, iar Ana începuse să dispere, până ce, la un moment dat, Naomi şi Tasha se întorseseră în baracă

purtând în braţe cutii mari. Drept răspuns la întrebările puse de copiii în putere care alergaseră să cerceteze conţinutul, cele două fete anunţaseră pline de mândrie că descoperiseră în capătul şinelor de cale ferată un vagon încărcat cu mărfuri. Se intenţionase probabil trimiterea lui în interiorul Reichului, dar după bombardarea şinelor fusese lăsat acolo şi uitat. După ce Georg spărsese lacătul, găsiseră înăuntru două lăzi cu cârnaţi uscaţi şi pachete cu biscuiţi râncezi, dar perfect comestibili. Un adevărat festin.

Descoperirea fusese întâmpinată cu exaltare, iar lupta pentru o bucăţică din carnea preţioasă fu aprigă. Ana fusese nevoită să intervină folosindu-se de tonul ei cel mai aspru de moaşă pentru a-i împiedica pe copii să se ia la bătaie pentru o înghiţitură de mâncare, căci, deşi faptul că găsiseră vagonul era cu adevărat minunat, în baracă era multă lume, iar proviziile nu aveau să ţină mult timp. Le împărţi biscuiţi tuturor şi luă în primire cutiile aşezându-se cu hotărâre pe ele împreună cu Ester pentru a opri încăierările, trimiţând apoi copiii să spargă şi lacătele de la bucătării. Rezultatul fu o grămăjoară de cepe, cartofi şi napi, toate legumele fiind veştede, dar suficiente cantitativ pentru ca, aruncate în găleţi cu zăpadă, să producă o supă care avea să ţină mult mai mult decât nişte bucăţi mari de cârnat şi să fie cu mult mai blândă cu burţile goale.

De atunci se hrăniseră cu supă şi proviziile se împuţinau din nou în chip periculos. Trecuse o săptămână de când ultimii paznici abandonaseră Birkenau, iar asupra lagărului continuau să nu se

năpustească dinspre est decât vânturile înghețate. Pentru Dumnezeu, de ce nu venea nimeni?

Ana amestecă iar şi iar în supă, urmărind bucățelele de cârnați care se roteau în lichid. În stânga ei, o biată mamă intrase în primele stadii ale travaliului şi curând trebuia să o asiste, dar pentru moment îşi putea permite să nu facă altceva decât să urmărească, pur şi simplu, vârtejurile din mâncarea apoasă. Cele şapte zile fuseseră primele din ultimii doi ani când gătise, şi descoperise că efortul era deopotrivă dătător de satisfacții şi surprinzător de solicitant. Chiar dacă venea cineva să îi salveze din hăul în care trăiau, oare aveau să se poată readapta la viața normală?

Se gândi la ezitarea Tashei atunci când menționase numele lui Bartek şi Bron şi amestecă mai repede în supă. Oare amintirile fuseseră prea mult pentru fată sau ştia ceva ce nu voise să-i spună? Şi ar fi avut vreo importanță atâta timp cât nu puteau scăpa din lagăr? Discutase în repetate rânduri cu Ester şi Naomi dacă să încerce sau nu să spargă lacătul de la poarta principală pentru a ieşi şi căuta ajutor, însă zăpada continua să cadă şi n-aveau idee ce le aştepta afară. Ar fi putut să dureze zile întregi până ce găseau ajutor şi printre ei se aflau mulți bolnavi. Ester se ocupa cât era ziua de lungă cu îngrijirea bolnavilor de tuberculoză, şi, în pofida slabei călduri degajată de sobă, încă se murea pe capete. Nu avuseseră de ales şi aşezaseră cadavrele în zăpada din spatele barăcii, şi era imposibil să eviți să-ți arunci privirea spre grămada în creştere şi să nu te întrebi cât urma să mai treacă până ce ajungeau cu toții acolo.

Un strigăt venit dinspre viitoarea mamă o scoase pe Ana din starea de melancolie şi îşi forţă oasele scârţâitoare să se ridice pentru a o ajuta. Travaliul progresa mai repede decât se aşteptase şi se aplecă pentru a o freca pe femeie pe spinare.

— Te descurci foarte bine, Justyna. Hai, vino să te întinzi pe sobă!

Goni câţiva copii pentru a face loc. Micuţii rămaseră însă prin preajmă şi o priviră curioşi pe Justyna, care gâfâia din cauza contracţiilor tot mai intense, dar Ana nu îi băgă în seamă, concentrată asupra lucrului pe care se pricepea cel mai bine să-l facă – să aducă prunci pe lume. Ar fi fost cel puţin al trei miilea copil a cărui naştere o asista la Birkenau, şi, chiar dacă nemţii abandonaseră lagărul, nu ştia ce şanse de supravieţuire avea pruncul. Ce fel de moşit mizerabil practica ea acum? Şi totuşi, miracolul naşterii nu încetase să o copleşească de fiecare dată; miracolul acesta încă aducea lumină în întuneric şi speranţă în disperare. Atâta timp cât se mai năşteau copii, viitorul exista. Aşa că se pregăti să o ajute pe femeie să aducă o viaţă nouă în baraca aglomerată din mijlocul pustietăţii.

— Foarte bine, Justyna! Curând va trebui să împingi.

O zări pe Naomi mergând să se ocupe de supă cu Isaac prins într-o legătură la piept şi prinse curaj. În curând Isaac urma să împlinească patru luni. Nu numai că trăia, dar îi mersese chiar bine cu atâtea „mame pierdute” care ajutaseră la creşterea lui, iar noul prunc urma să trăiască şi el.

— Nu mai durează mult, Justyna, o linişti ea pe femeie. O să îl scoatem pe prunc şi pe urmă salvatorii noştri vor veni şi...

Un strigăt puternic se auzi de afară şi toată lumea din baracă tresări. Georg dădu buzna înăuntru cu Tasha după el, amândoi cuprinşi de entuziasm şi împrăştiind în jur aşchii de lemn.

— Au venit! Soldații sunt aici!

Justyna aruncă o privire spre Ana.

— Te-ai mişcat repede, spuse Ana cu un zâmbet obosit, dar o nouă contracție veni şi fu nevoită să se concentreze asupra femeii în timp ce toți cei capabili să meargă ieşiră afară în urma lui Georg.

Naomi se grăbi să iasă şi ea, dar Ester se opri lângă Ana.

— Asta să fie, Ana? Asta să fie eliberarea?

Ana îşi lăsă capul pe un umăr şi-şi încorda auzul.

— Da, aşa se pare.

— Mi-e frică, recunoscu tânăra. Dacă au intenții...

Ana o strânse de mână.

— Dacă au intenții libidinoase față de noi, spuse ea gesticulând spre femeile emaciate şi extenuate, înseamnă că lumea s-a întors cu susul în jos şi ne-ar fi mai bine departe de ea. Hai să ieşim împreună!

Se ridică. Momentan, Justyna se putea descurca singură. Trebuia să vadă cu ochii ei. O luă de braț pe Ester, apoi merseră împreună spre uşă, făcură câțiva paşi în albul de afară şi rămaseră holbându-se.

Porțile gigantice ale intrării se deschiseseră şi soldați îmbrăcați în uniforme sovietice stacojii năvăliseră în lagăr. Era temuta Armată Roşie, numai că bărbații şi

femeile care înaintau către ele pe marea alee centrală nu arătau înspăimântător, ci mai degrabă speriați. Se uitau tot timpul în jur cu ochi mari ca de copil pentru a cuprinde din priviri vastitatea lagărului, şirurile nesfârşite de barăci, despărțiturile respingătoare din sârmă, cadavrele scheletice şi bărbații şi femeile vii, dar la fel de scheletici, care strigau după ajutor.

— Mai ții minte ziua când am sosit aici? murmură Ester întorcându-se spre Ana. Nici mie nu mi-a venit să cred ce vedeam.

Ana îşi amintea chiar foarte bine. Îşi amintea cum fusese îmbrâncită, învinețită şi cu dureri în tot corpul după cruda interogare, în trenul pentru transportul vitelor. Îşi amintea cum tot mai mulți oameni erau împinşi înăuntru şi cât de îngrozită fusese la vederea feței plăcute a lui Ester în mijlocul mulțimii bruscate. Îşi amintea de moartea bietei Ruth în brațele fiicei ei şi de călătoria lungă, fără mâncare şi apă, care sfârşise aici. În iad.

— Asta să fie eliberarea? repetă întrebarea pusă de Ester, fără să-i vină să creadă că ceea ce aşteptau de atâta vreme se întâmpla cu adevărat.

Soldații se apropiau acum de secțiunea lor din lagăr, atraşi de strigătele lui Naomi, Georg şi Tasha, iar Ana le putu citi pe chip oroarea, le văzu zâmbetele de pe fețe când se aplecară spre tineri căutând în buzunare mâncare pe care să le-o îndese în mâini, îi văzu cum le privesc pe femei cu tandrețea unor tati şi frați. Se părea că lumea nu se întorsese totuşi cu susul în jos şi bunătatea încă nu murise.

— Da, asta e eliberarea, confirmă Ester, şi priviră amândouă lung la porţile lagărului, larg deschise pentru întâia oară după şase ani.

— Am reuşit! spuse Ana agăţându-se de Ester. Am supravieţuit până la capăt.

— Aşa e, o aprobă Ester, apoi o trase aproape şi se îmbrăţişară atât de strâns, încât Ana se temu pentru o clipă să nu-i crape coastele prea subţiri, deşi în clipa aceea prea puţin îi păsa.

Prin zăpada viscolită, prin vântul care bătea şi prin strigătele fericite ale copiilor, auzi vocea lui Ruth: „De acum încolo, ea va fi fiica ta." Se lăsă să cadă în genunchi.

— Am reuşit, Ruth, şopti ea. Am avut grijă de ea. Am ţinut-o în siguranţă, aşa cum ţi-am promis.

— Ana? o trase de mânecă Ester. Ana, uită-te!

Ana îşi luă ochii de la mama imaginară a lui Ester la Ester însăşi. Fata arăta spre locul unde camioanele intrau pe poartă. În spatele lor venea o ambulanţă, o ambulanţă de la Crucea Roşie adevărată, care nu aducea gaz letal, ci ajutoare pentru cei bolnavi. Ester începu să plângă, iar Ana se săltă împleticit în picioare şi o luă iar în braţe, însă un urlet venit din interiorul barăcii le făcu să se îndepărteze pe amândouă.

— Justyna! strigă Ester, şi alergară înăuntru împreună, unde mama, roşie la faţă, urla.

— Cred că a venit vremea să împing, reuşi ea să spună printre dinţii încleştaţi.

— Aşa cred şi eu, o aprobă Ana, grăbindu-se spre ea în timp ce râsul ce bolborosea în ea explodă într-un val

de bucurie. Eliberarea e aici şi pruncul tău vrea să o vadă.

TREIZECI ŞI DOI

28 FEBRUARIE 1945

ESTER

Ester se uită de jur împrejur, nevenindu-i să creadă că lucra din nou într-un spital adevărat. Cu o săptămână în urmă fuseseră transferate în lagărul principal de la Auschwitz I, unde descoperiseră cu uimire clădiri frumoase din cărămidă, ocupate acum de Crucea Roşie Poloneză, care se umpleau rapid cu produse de lux precum pături, saltele şi medicamente. Condiţiile încă erau rudimentare, dar opulente, comparativ cu viaţa din lagărul de la Birkenau, şi Ester întinse mâna pentru a atinge stocurile de antibiotice recent livrate, simţindu-se de parcă făcuse un salt într-un alt secol.

Timp de doi ani, trăise cea mai primitivă viaţă posibilă, la fel ca animalele ţinute captive în cuşti, doar că beneficiase de camaraderia şi sprijinul femeilor din jur. Întoarcerea la civilizaţie era ca scufundarea mâinilor îngheţate în apa fierbinte, deopotrivă plăcută şi dureroasă. Încetul cu încetul, înregistra tot ce-i fusese răpit în ultimii doi ani, şi, odată cu înţelegerea care o furnica pe piele, veni şi furia.

Îşi încleşta mâinile pentru a se împiedica să bată cu pumnii în pereţi de frustrare şi se uită pe fereastră în jos la forfota fostei tabere. Ruşii se mutaseră înspre est

pentru a pregăti capitularea totală a germanilor şi în urma lor sosiseră organizaţiile poloneze. Tot mai mulţi studenţi la Medicină şi voluntari veneau zilnic, şi pentru prima oară după prea mult timp Ester îşi putea folosi limba maternă în mod regulat. Ordinele lătrate în germană fuseseră înlocuite cu inflexiunile blânde ale limbajului utilizat de personalul polonez din spitale şi, cu toate că era imens de recunoscătoare, asta îi alimenta dorul de casă.

Casă! Ce loc îl mai putea numi acum acasă?

Muncitorii îi spuseseră că Łódź fusese eliberat şi că gardurile ghetoului fuseseră dărâmate. Oamenii încercau să se întoarcă la casele unde locuiseră înainte de război sau la cele noi confiscate de la nemţii puşi pe fugă, iar oraşul era într-o mişcare continuă. Oare tatăl ei şi cel al lui Filip se aflau în oraş? Oare Leah se întorsese din sat? Sau se căsătorise cu fermierul care îi făcea curte? Îşi aminti de unica scrisoare a lui Filip în care îi dădea veşti despre sora ei şi simţi din nou durerea pierderii preţioaselor lui vorbe în pasta de dezinfectant nazistă. Dar acum, că războiul era pe cale să se termine, putea merge să-l caute pe Filip. Oare soţul ei era în viaţă? Se întorsese în oraşul lor natal? Poate o căuta chiar în clipa aceea? Cum ar fi putut el să ştie unde să o găsească?

Zâmbi scurt. Da, Filip ar fi ştiut unde să o găsească pe treptele de la biserica Sf. Stanislav, acolo unde îşi mâncau ei prânzurile în capetele opuse ale scării în urmă cu şase ani. Din prima clipă când Ester îşi ridicase privirea şi îl văzuse stând acolo pe Filip, care răscolea cu degetele lui lungi prin aluatul sfărâmicios

de langoşi şi-şi încrunta minunatul chip, concentrat asupra ziarului din poală, lumea ei luase o turnură care i se păruse a fi importantă – care se dovedise a fi importantă. Problema era aceea că alte forte cu mult mai mari dăduseră şi ele lumii o altă turnură, una catastrofală.

De un singur lucru rămânea totuşi convinsă: că iubirea lor şi fiica născută din acea iubire erau tot ce avea pe lume şi că urma să lupte pentru amândouă.

Asta cu condiția să se poată întoarce. De fiecare dată când o frântură de informație îi ajungea la urechi, pricepea cât de ruptă de realitate fusese în lagăr, iar foamea după ştiri despre bărbatul pe care îl iubea o rodea mai tare decât orice gol din stomac.

Şi pe urmă mai era şi Pippa.

Numele fiicei i se încolăci în jurul inimii, ca de fiecare dată, şi se apropie şi mai mult de fereastră pentru a se uita peste poartă la lumea de dincolo de ea. Nu se deplasase decât trei kilometri, de la Birkenau la Auschwitz I, şi, deşi fusese minunat să se vadă ieşind prin poarta întunecată cu arcadă a lagărului pentru femei, adevărul este că nu înaintase deloc mult. Fiica ei se afla undeva în lumea cea mare. De fiecare dată când se gândea cum avea s-o găsească, dorul îi cuprindea corpul ca o durere fizică.

— Soră, poți să dai o mână de ajutor aici?

Întoarse spatele ferestrei, lăsându-şi deoparte propriile griji pentru a merge să se ocupe de femeia bolnavă din patul alăturat. Atâția oameni se aflau într-o stare mult mai proastă decât ea şi pentru moment trebuia să se concentreze asupra lor! Dar, oh, cu fiecare persoană pe

care o vedea ieşind pe porțile atât de detestate, dorința de a se îndepărta de acest loc oribil creştea în ea. Deunăzi o zărise pe Pfani, toată numai volănaşe şi blănuri, plecând din tabără aşezată pe bancheta din spate a maşinii unui ofițer polonez. Era clar ce preț plătise Pfani pentru a scăpa de la Auschwitz, dar, chiar şi aşa, Ester o invidiase. Pfani o zărise şi ea, icnise de surpriză şi îi făcuse entuziasmată cu mâna, de parcă erau vechi amice; Ester reacționase prosteşte, făcându-i şi ea cu mâna. În fond, cine era ea ca să îi judece pe cei care găseau mijloace de a se salva de aici? în fiecare seară, stătea cu Ana şi depanau amintiri din Łódź, şi îşi jurau că urmau să revină cât de curând posibil, însă, cu atâta lume aflată în mişcare, găsirea unui loc la tren sau la autobuz, chiar şi într-o căruță, ieşea momentan din discuție.

— Ester!

Naomi intră în fugă în salon, cu Isaac sprijinit de sold şi chicotind la fiecare smucitură. Ester merse să îi întâmpine, luă băiețelul şi-l ridică sus în aer, făcându-l să chicotească şi mai tare.

— Bună, Isaac! Ce mai faci, scumpule?

Răspunsul fu încă o chicoteală şi o tragere de păr. Isaac avea aproape cinci luni şi începuse să-şi testeze mădularele. Îi plăcea să stea pe podelele aspre ale spitalului şi-şi murdărea tot timpul hainele, dar acum aveau lucruri de schimb şi apă cu care să le spele, aşa că lui Naomi nu-i păsa.

— Să-l lăsăm să se joace! ceruse ea. Să dea din picioare cât vrea. A avut suficient de mult timp parte de restricții.

Acum Isaac se zvârcolea ca să fie lăsat jos şi Ester îl aşează râzând pe podea şi se ghemui lângă el ca să îl vadă cum se răsuceşte de pe o partea pe alta.

— Curând se va târî, spuse ea.

— Da.

Prietena ei o privea cu o expresie ciudată întipărită pe faţă.

— Ce e, Naomi? E totul în regulă?

— Da, totul e în regulă, Ester, numai că...

Se foi de pe un picior pe celălalt şi, atras de zgomot, Isaac îşi întoarse capul şi începu să se zbată pentru a se apropia de ea. Ester se îndreptă de spate.

— Ce s-a întâmplat?

Naomi îşi înghiţi nodul din gât şi se uită la copilul care trăgea de şireturile noilor ei bocanci.

— Am obţinut un loc în tren.

Vorbi atât de încet, încât lui Ester i se păru că nu auzise bine.

— Tren?

Naomi o prinse brusc de mâini.

— Un tren cu care să plecăm de aici, Ester. Nu merge până la Salonic, doar până la Budapesta. Ungurii se străduiesc să îşi aducă în ţară cetăţenii şi mi-au asigurat şi mie un loc. Din Budapesta vom putea să ne îndreptăm spre sud, către Grecia, către... casă.

— Dar e minunat, Naomi! reuşi să bălmăjească Ester, însă restul frazei i se opri în gât.

Privi din nou în jos spre Isaac, care încerca să mănânce şireturile mamei, şi lacrimi îi ţâşniră din ochi. Naomi pleca şi-l lua pe Isaac cu ea. De când se născuse băieţelul, Ester îşi canalizase energia spre menţinerea

lui în siguranță. Şi-i reuşise. Iar acum, el avea să meargă acasă. Atunci, de ce se simțea atât de pustiită?

— Ester, nu vreau să te părăsesc, spuse Naomi.

Ester o privi printre lacrimi şi văzu că mai tânăra sa prietenă plângea şi ea.

— Nu fi prostuță, Naomi! Trebuie să profiți de ocazie. Şi să te întorci acasă.

— Mi-e teamă.

— Tuturor ne e. Am fost ținuți prea mult timp departe de tot ce e vital şi real, aşa că nu e de mirare că ne este teamă, dar nu putem să îi lăsăm să ne facă asta. Ții minte cum spuneam mereu că singura noastră armă este supraviețuirea?

Naomi dădu din cap.

— Ei bine, acum e vorba de mai mult decât atât; de a ne regăsi viața... viața noastă cea adevărată.

Naomi se repezi să o îmbrățişeze, uitând de Isaac şi făcându-l să se răstoarne. Privirea lui surprinsă le făcu pe amândouă să izbucnească în râs, apoi din nou în plâns. Ester se aplecă şi-l luă de jos şi-l strânse tare, până ce pielea lui moale de bebeluş se lipi de fața ei amuzată.

— O să îi fie dor de tine, spuse Naomi, îmbrățişându-i pe amândoi.

— Şi mie de el. Şi Anei. Dar ne putem scrie, Naomi. Putem – trebuie – să păstrăm legătura, iar atunci când ne vom regăsi familiile, când o voi găsi...

Fraza rămase suspendată în aer, şi Naomi îi acoperi fața cu sărutări.

— Când o vei găsi pe Pippa, rosti ea pe un ton ferm, ne vom reîntâlni.

— O, Naomi, spuse Ester trăgând-o aproape, cum de reuşeşti să-ţi păstrezi optimismul?

Tânăra grecoaică ridică din umeri, şi Ester înregistra fascinată gestul familiar, încercând să-şi imprime în memorie imaginea lui Naomi înainte de plecarea ei. Birkenau fusese un loc îngrozitor, însă îi oferise prietene minunate şi simţea deja un gol în stomac în faţa pierderii iminente.

— Este destul de simplu, îi explică Naomi pe un ton lejer. Reuşesc pentru că, fără optimism, m-aş prăbuşi. Lumea este un loc terifiant. A devenit aşa din clipa când naziştii au început să ne calce în picioare şi se menţine aşa şi acum, când noi suntem cei care îi călcăm pe ei în picioare, în schimb. Naziştii ne-au răpit trecutul şi ne domină şi acum prezentul, şi cine ştie în ce moduri ascunse şi urâte ne distrug viitorul?! E atât de nedrept, atât de îngrozitor de nedrept, iar dacă m-aş gândi prea mult la asta, m-aş înfuria şi mi-ar veni să ţip şi să mă tăvălesc pe podea ca un ţânc! Dar ce rost ar avea? N-avem decât o viaţă, şi naziştii au stricat-o îndeajuns.

Ester îşi şterse lacrimile.

— Mare dreptate ai, Naomi! Eşti aşa de puternică! Sunt convinsă că tu şi Isaac veţi fi bine. Când plecaţi?

Naomi se foi din nou şi inima lui Ester se strânse.

— Diseară.

— Diseară?

— Îmi pare rău! Au ataşat un vagon la tren şi aşa au apărut locurile noi. Am fost întrebată dacă vreau să plec şi am simţit că trebuie să accept.

Ester se străduia să-şi stăpânească valul de emoţii.

— Foarte bine ai făcut! Sigur că ai acceptat. Sigur că trebuia să accepți. Dar...

Se trase cu un pas în spate şi se priviră. Ester o sorbi din ochi pe fata mai tânără, prietena şi sora ei, împreună cu care trecuse prin coşmar, şi cu greu îşi imagină că de a doua zi nu avea să-i mai fie aproape. Trebuia să facă ceva orice pentru ca ea şi Ana să se întoarcă acasă la Łódź.

Bărbatul veni în tabără două zile mai târziu. Avea trei căruțe mari trase de cai voinici şi străbătu aleile din jurul clădirilor care adăposteau spitalul strigând un singur cuvânt:

— Łódź!

Ester îl auzi prin geamul salonului şi alergă într-un suflet.

— Merg la Łódź, îi spuse bărbatul. Am făcut ocolul satelor din împrejurimi şi i-am luat pe bărbații ăştia şi căruțele pe care le vezi, şi voi fi bucuros să-i iau cu mine pe toți cei care vor să ajungă acolo.

— Cât costă?

Omul o privi jignit.

— Nimic. Vreau să ajut oamenii să scape din iadul ăsta şi să am companie pe drum. Atât. Apropo, sunt Frank.

Îşi întinse mâna şi Ester i-o strânse. Înțelese că era pentru întâia oară în doi ani când atingea mâna unui bărbat.

— Mă bucur să te cunosc, Frank! Foarte amabil din partea ta!

Frank făcu o grimasă.

— Nu ştiu ce să zic. Va fi o călătorie grea. Łódź e la 250 de kilometri de aici şi nu ne vom putea deplasa iute, aşa că va dura câteva săptămâni. Dar m-am săturat să aştept trenuri şi mă gândesc că polonezii ne vor ajuta pe drum, aşa că... merită riscul. O privi şi adăugă: Eşti din Łódź?

— Da.

— Şi vrei să te întorci acasă?

— Da! Foarte mult.

Frank ridică din umeri şi-i aruncă dintr-odată un zâmbet.

— Atunci, ce mai aştepți?

Era o întrebare potrivită. Ester îşi imaginăoraşul natal şi, pentru prima oară, i se păru îndeajuns de apropiat cât să-l atingă. Se uită în spate la clădirea spitalului şi se gândi la Ana. Moaşa avusese mult de lucru, căci alte şi alte femei care scăpaseră de la Birkenau ca prin urechile acului năşteau, însă Ester ştia că gândul la casă şi familie o chinuia şi pe ea la fel de mult.

— Pot să aduc cu mine o prietenă?

— Sigur că da, zâmbi Frank din nou. Plecăm mâine-dimineață la prima oră şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, sper să fim în Łódź la timp ca să prindem copacii înfloriți.

Ester îşi închise ochii şi îşi imaginăcireşul de lângă catedrala Sf. Stanislav, care îşi lăsase petalele să cadă peste trepte în zilele idilei ei cu Filip. Dacă bărbatul acesta avea dreptate, cât de curând putea fi din nou sub cireş, în căutarea lui Filip. Era convinsă că trăia. Drumul care o aştepta era greu şi rece, însă pavat, în sfârşit, cu speranță. Avea să scape de aici şi să se

întoarcă în Łódź. Avea să îl găsească pe Filip şi să reuşească împreună să îşi găsească fiica, apoi să fie din nou o familie.

— Deci ce zici? o întrebă Frank. Vii cu mine?

— Da! răspunse Ester hotărâtă şi alergă să o caute pe Ana.

A doua zi în zori erau amândouă prezente, înfăşurate în haine groase, cu bocanci noi în picioare şi cu pachete de mâncare primite de la Crucea Roşie în rucsacurile purtate pe spinare. Ceata curajoasă cuprindea în jur de treizeci de oameni care se adunară bătând din picioare ca să se încălzească şi se aliniară în mod mecanic ca în lagăr, după care, cu râsete stânjenite, rupseră rândurile şi urcară în căruțe, iar Frank îi scoase din Auschwitz, ieşind pe drum.

La câteva minute după aceea, printr-o înțelegere mută, opriră ca să privească înapoi. Ester oftă. Sumbrul Birkenau, locul unde ea şi Ana îşi petrecuseră ultimii doi ani hidoşi, nu se mai zărea, însă contururile clădirilor golite din lagărul principal erau la fel de amenințătoare, iar Ester ştia că unele părți din ea fuseseră iremediabil distruse de ororile pe care le trăise în inimaginabil de maleficul plan nazist. Li se spusese că avuseseră noroc să rămână în viață, şi aşa era, desigur, deşi ceea ce trăia acum nu i se părea a fi noroc. Nici măcar nu simțea că trăieşte; era mai degrabă ca şi cum găsise cochilia goală a ceea ce fusese cândva viața ei.

— Blestemate să fiți! urlă Frank la clădirile joase şi întunecate, şi tovarăşii săi de călătorie îl aprobară scurt, după care întoarseră hotărâți spatele iadului.

Îi aştepta un drum lung şi greu.

PARTEA A TREIA

ŁÓDŹ

TREIZECI ŞI TREI

MARTIE 1945

ANA

— Łódź!

Ana auzi strigătul înălțându-se din grupul de oameni aflați în fruntea caravanei lor greu încercate şi-şi săltă cu greu capul din căruța unde Ester o convinsese, după multe parlamentari, să urce cu câteva zile înainte. Reuşise să meargă pe jos în cea mai mare parte a celor şaisprezece zile cât durase drumul, însă bietele ei oase bătrâne protestaseră şi Ester pusese piciorul în prag în cele din urmă. Îl înduplecase pe Frank, vorbindu-i cu blândețe, să o lase în căruța în care fuseseră încărcate puținele bunuri ale călătorilor şi proviziile primite de la Crucea Roşie şi, chiar dacă se ruşinase pentru că cedase, adevărul era că pentru Ana fusese minunat, îşi petrecuse cea mai mare parte din timp dormind,

culcuşită în pături şi legănată de mişcările cailor, şi trebuia să admită că experienţa avusese ceva care îi amintea în chip straniu de copilărie. Aproape că nu-şi mai dorea să ajungă, înfricoşată de perspectiva a ceea ce putea găsi acasă, însă, când ieşi dintre pături, dădu cu ochii de Ester, care o privea entuziasmată.

— Am ajuns, Ana! Am ajuns acasă!

Ana se săltă în şezut şi se uită în jur uimită. Uitase cât de mare e Łódź-ul şi cât de frumos. Nu se gândise niciodată la el ca la un oraş deosebit, mai ales comparativ cu Varşovia, însă, după doi ani în care nu văzuse decât barăci identice şi sârmă ghimpată, acum i se părea că înoată în bogăţii. Când pătrunseră în partea de jos a străzii Piotrkowska, se holbă la palatele frumoase şi înalte care o mărgineau, construite de pionierii revoluţiei industriale în secolul anterior, şi admiră porticurile elegante şi ferestrele înalte. Înăuntru se zăreau oameni – o servitoare care ştergea praful într-o încăpere, un bărbat aşezat la birou într-alta şi o tânără adâncită în lectură, activităţi care i se părură toate ameţitor de exotice.

— Este aşa de... aşa de...

— Normal, completă Ester. Aşa de minunat, de incitant de normal!

Merse lângă Ana şi-i întinse mâna, iar Ana i-o prinse, şi jalnica lor caravană înainta acum şi mai încet decât în călătoria lungă şi dureroasă prin zonele rurale ale Poloniei. La un moment dat li se păruse că nu aveau să ajungă niciodată, iar acum iată-le aici, şi dintr-odată era ca şi cum nu ar fost plecate nicio clipă. Probabil că oraşul fusese cruţat de bombardamente, căci era

perfect intact şi, mai mult decât atât, aspectul i se îmbunătăţise. Naziştii se pricepeau, fără îndoială, să ridice construcţii impresionante atunci când aveau interes, şi Ana zări câteva clădiri noi, uimitoare. Furia se aprinse în ea şi brusc îi veni să sară din căruţă şi să acopere noile şi impertinentele ziduri cu vopsea înmuiată în sânge, după care îşi zise că acum toate le aparţineau lor.

Sărmana Polonie fusese intimidată, dar nu cedase. Pe drum, avuseseră ocazia să audă tot felul de poveşti. Gospodine amabile le aduseseră pâine şi supă, ba chiar – ce incredibilă binecuvântare pe cerul gurii – prăjituri şi plăcinte. Stătuseră cu ei cât timp mâncaseră, le puseseră întrebări despre viaţa în lagăr şi le împărtăşiseră propriile poveşti cu bărbaţii lor care plecaseră să lupte în regimentele poloneze sub comandă britanică sau sovietică. Şi care continuau şi acum să lupte, încercuind încetul cu încetul Berlinul, de unde Hitler încă îşi conducea trupele împuţinate ce se retrăgeau în faţa armatelor restului lumii.

— O să îl prindem! aşa le promiteau toţi cei care le ieşiseră în cale în clipa în care se ridicau de pe iarba primăvăratică pentru a porni la drum. O să îl prindem, o să-l facem să plătească şi o să vă facem dreptate!

Le mulţumiseră şi încercaseră să zâmbească, dar fiecare dintre acele familii minunate începuse să înţeleagă că experienţele de război ale prizonierilor din lagărele de exterminare nu aveau să fie niciodată dezvăluite în întregime. Le povestiseră cum dormiseră pe stinghii din lemn, câte cincisprezece în pat. Le povestiseră despre foamea îndurată, despre gerul care

le pătrunsese până la oase, despre umilințele la care fuseseră supuşi la nenumăratele apeluri, despre brutalitatea paznicilor şi, desigur, despre oroarea imenselor camere de gazare, cu fumul uman înălțându-se neîncetat deasupra capetelor lor zi şi noapte. Iar oamenii îi ascultaseră cu gurile căscate de uimire şi exclamaseră „ce îngrozitor”, şi chiar vorbiseră serios, dar fără a fi în stare să înțeleagă pe deplin. Şi ăsta era probabil un lucru bun.

Care îi durea totuşi.

— Dar nici măcar nu eşti evreică, îi spuneau ei Anei, ca şi cum asta ar fi avut vreo importanță, ca şi cum poporul evreu era cumva imun la suferință.

Însă nimeni nu putea să se imunizeze vreodată la ororile îndurate în lagăr, şi în timp ce privea în jur la oraşul ce forfotea de oameni convinşi că statul în zăpadă timp de douăzeci de minute în stația de tramvai e un lucru dificil, Ana se temu că nu avea să se readapteze niciodată la viața normală. Asta dacă o aştepta o viață normală în Łódź.

În urmă cu două zile cunoscuseră un cuplu care reuşise să fugă din Varşovia. Ana îi luase imediat la întrebări, disperată să afle informații, însă cei doi se închiseseră în ei şi îi spuseseră că le e prea greu să vorbească despre asta. Din puținele lor mărturii, Ana înțelesese că vajnicii locuitori ai capitalei fuseseră păcăliți de ruşi să se răscoale pentru a întâmpina trupele Armatei Roşii, care nu fuseseră însă trimise acolo. Atacul inițial se soldase cu un succes răsunător, cucerirea unei părți mari din oraş şi dărâmarea ghetoului, însă asediul, care fusese gândit pentru a

dura doar câteva zile, se prelungise la săptămână după săptămână înfiorătoare, până ce, într-un final, amenințați să moară de foame şi boli, localnicii fuseseră forțați să se predea din nou nemților.

Fusese o lovitură de două ori amară, iar inamicul se purtase în felul său sadic obişnuit, trimițând întreaga populație de-a valma, evrei şi nonevrei, în lagăre. Familia pe care o întâlniseră scăpase împreună cu alți câțiva atunci când trenul se împotmolise la o linie de triaj acoperită cu frunze şi săriseră din vagon. Nu ştiau nimic de Bartek sau Bronislaw şi recunoscuseră că numărul victimelor era ridicat, însă reuşita evadării lor trezise un licăr de speranță de care Ana se agăța acum.

— Cum ne vom găsi familiile? o întrebă ea pe Ester în timp ce se ridica privind cu disperare la străzile pline de oameni.

— O să vă ajutăm noi.

Ana tresări şi, uitându-se, descoperi un mic grup care se apropia de ele. Erau bărbați îmbrăcați în hainele negre purtate de evreii hasidici şi, cu pălăriile lor cu boruri late aşezate frumos pe cap şi perciunii care le încadrau fețele bărboase, păreau o viziune din trecut.

— Cum anume? întrebă ea cu prudență.

— Avem multe mijloace. Ne ocupăm de asta încă de la eliberare. Comitetul Central al Evreilor Polonezi – CCEP – se străduieşte din greu să-i ajute pe cei din Łódź care se întorc acasă. Ați fost prizoniere în lagăr?

— La Auschwitz, răspunse Ester, şi bărbații se înfiorară.

— Atunci, sunteți un miracol viu, spuse şeful lor, făcând o plecăciune.

Ana desluşi stinghereală în ochii prietenei ei.

— Şi voi aţi fost prizonieri? întrebă ea.

Clătinară din cap.

— Nu, noi ne-am ascuns. Am fugit pe dealuri. Am dus-o foarte greu acolo.

— Serios? nu se abţinu să comenteze pe un ton sumbru Ester.

Ana o strânse tare de mână.

— Cum ne puteţi ajuta? întrebă ea blând.

O măsurară din priviri.

— Sunteţi evreică?

— Nu.

— Dar a fost cu noi tot timpul cât am stat în lagăr, se grăbi să spună Ester. Ne-a ajutat, ne-a însufleţit şi ne-a fost prietenă adevărată.

— Şi pentru asta vă suntem recunoscători, spuse bărbatul, făcând din nou o plecăcicune caraghioasă. Dar nu vă putem ajuta – pur şi simplu nu avem contactele necesare. Dumneavoastră însă, se întoarse el spre Ester, sunteţi evreică?

— Da.

— Atunci, trebuie să mergeţi pe strada Śródmiejska. Comitetul evreiesc de ajutorare se ocupă de repartizarea apartamentelor către evreii care se întorc în oraş şi tot acolo puteţi lăsa bilete pentru rude şi obţine informaţii.

Ana văzu cum Ester se luminează la faţă, dar cum se uită apoi la ea şovăitoare.

— Şi prietena mea ce poate face?

Bărbatul ridică din umeri.

— De unde am putea să ştim? răspunse el, după care îşi dădu seama şi adăugă: Poate că veți găsi ajutor la biserică.

Făcu semn spre trotuarul de vizavi, iar Ana îşi răsuci capul şi-şi dădu seama că tocmai treceau prin fața catedralei Sf. Stanislav. Se simți instantaneu năpădită de imagini ale interiorului bogat şi inima îi crescu în piept. Aproape că putea adulmeca mirosul de tămâie, auzi incantațiile molcome ale preoților şi vedea pe binecuvântatul Hristos răstignit pe cruce chemând-o acasă. Cu ochii mintii, zări şi tinerii adunați în Capela Sfintei Fecioare atunci, în când intrase în biserică pentru a-şi potoli furia pe nazişti şi găsise grupul din Rezistență care o ajutase să lupte împotriva lor... până ce fusese dusă la Birkenau.

Se înfiora. Nu regreta nicio clipă vocația căreia îşi dedicase viața, dar Dumnezeu îi era martor că îi fusese tare greu şi cine ştie cât de greu putea să-i fie în continuare. Căută privirea lui Ester ca să se liniştească, însă fata rămăsese încremenită, cu ochii la treptele catedralei, şi Ana îşi aminti că locul însemna foarte mult şi pentru prietena ei. Se părea că religiile lor se întrepătrunseseră în chip straniu, la fel şi viețile, şi, uitându-se în urmă către catedrală, se rugă, aşa cum se ruga şi Ester, mai mult ca sigur, ca Filip să fie acolo, aşteptându-şi soția. Dar treptele erau goale.

Ana dădu deoparte păturile şi întinse mâna spre marginea căruței.

— Acum trebuie să cobor. Îți mulțumesc, Frank!

Strigă ea, însă Frank şi ceilalți din grup se adunaseră în jurul evreilor mai vârstnici şi puneau întrebări

despre rude şi prieteni, şi primeau îndrumări către centrul de repatriere.

Ana rămase să admire comunitatea evreiască atât de energică. Şi o invidie. Ea cum avea să-şi găsească o casă?

— Sprijină-te de mine ca să cobori, Ana!

Ester se smulsese din reverie şi se grăbise să-i vină în ajutor.

— Mulțumesc, draga mea! Ana îşi aşează mâinile pe umerii femeii mai tinere, dar, în chip ciudat, se trezi că ezită şi adăugă: O să-mi lipseşti.

— Nu plec nicăieri.

— Ştiu. Oraşul ăsta e casa amândurora şi sper că va rămâne aşa, ca să ne vedem des, dar de acum încolo va fi altfel. O să...

— Vreau să spun că nu plec nicăieri în clipa asta, poate doar o să intru în catedrală cu tine.

— Nu! Trebuie să mergi la centrul evreiesc. Trebuie să-ți găseşti familia.

— Aşa o să fac. Dar e timp. Sunt de atâta vreme pe drum, încât o zi în plus n-o să conteze. Vin cu tine!

Ana simți cum lacrimile îi înțeapă ochii şi se sprijini de Ester, care o îmbrățişa.

— Ana, fără tine n-aş fi ajuns atât de departe. Nu eşti evreică şi lupta asta nu a fost a ta, însă ți-ai însuşit-o. Ne-ai dăruit ajutorul tău în ghetou şi speranță în lagăr. Nu voi uita asta niciodată şi vreau, în schimb, să te văd reunită cu familia ta.

— Oh, Ester!

Tot ce altceva ar fi vrut să adauge se pierdu în valul de emoții care o copleşi, şi nu reuşi decât să se agațe de

prietena ei – de fiica ei – şi să încerce să nu plângă prea tare. O auzi pe Ester cum chicoteşte uşor şi sunetul rezona în ea mai puternic decât cel scos brusc de clopotele catedralei.

— Hai, Ana... Hai să mergem să-i găsim pe băieţii tăi!

Câteva ore mai târziu, se apropiară de strada Zgierska. Primul drum îl făcuseră pe Bednarska, la apartamentul repartizat de nazişti familiei Kaminski, dar îl găsiseră ocupat, aşa că acum reveneau la fosta casă în care locuiseră la început Ana cu soţul şi copiii. Gardul care împrejmuise ghetoul fusese dărâmat, dar urme urâte rămăseseră pe pământ în locul în care se aflase, iar Ester şi Ana păşiră peste ele cu prudenţă exagerată. Se obişnuiseră prea mult cu îngrădirile şi depăşirea lor părea un act de cutezanţă ameţitoare. Odată ajunse de partea cealaltă, se opriră, dar, cum nu se întâmplă nimic, îndrăzniră să meargă mai departe. Zona era plină de stricăciuni, dar şi de viaţă. Lumea mişuna în toate direcţiile: unii făceau curat în case, alţii reparau străzile sau cărau vopsea, mobilier şi covoare, şi totul semăna cu activitatea frenetică dintr-un stup de albine. Trecură pe lângă un grup de bărbaţi tineri care vopseau la exterior un şir de case şi cântau cu foc un cântec popular polonez tradiţional.

— Ziua bună, doamnelor! le strigară ei de pe scările pe care erau cocoţaţi, ducându-şi mâinile la pălării, dar fără a lăsa să le scape vreo notă.

Ana se însufleţi şi-şi duse şi ea o mână la pălăria imaginară în chip de răspuns, însă strada următoare era cea pe care locuise şi genunchii i se înmuiară de nerăbdare şi nelinişte. Ester îi strânse şi mai tare

brațul ca să o liniştească şi înaintară împreună. Fiecare casă pe lângă care treceau îi era familiară Anei. În spatele multor uşi ajutase la aducerea pe lume a unor prunci în vremurile mai bune, în spatele multor uşi luase masa împreună cu prietenii sau îi dusese pe Bronislaw, Zander şi Jakub să se joace. Imediat după colțul următor se afla şcoala spre care băieții tropăiseră în fiecare dimineață timp de atâția ani, iar la câțiva metri mai încolo era biserica unde obişnuiau să meargă duminica la slujbă. Fusese închisă odată cu amenajarea ghetoului, cu sărmanii evrei ținuți captivi înăuntru, şi auzise că fusese transformată în fabrică de saltele.

— Ave Maria, Preacurată Maică a Domnului!

Îşi duse degetele la brâu pentru a pipăi rozariul găsit de Georg în molozul fumegând din Kanada. Fusese extrem de mişcată atunci când băiatul i-l oferise, zicându-i cu voce răguşită: „Ester mi-a zis că v-ar plăcea să aveți mărgelele astea, doamnă.” Unde o fi acum băiatul? Copiii fuseseră luați din Birkenau aproape imediat. Una dintre surorile medicale îi spusese că orfanii erau expediați peste tot în Polonia şi că fusese lansată o „operațiune de salvare” pentru găsirea unor familii dispuse să-i adopte. Crucea Roşie Poloneză şi Departamentul Educațional al Comitetului Central al Evreilor Polonezi se implicaseră. În plus, o nouă organizație americană – Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare şi Reconstrucție (ANUAR) – intenționa să instituie un „program de căutare a copiilor”, denumire care suna deopotrivă intimidant, dar şi promițător. Ana îi aruncă o privire lui Ester.

Nutrea ceva speranțe că operațiunea aceasta de salvare putea ajuta la găsirea Pippei, dar înainte de a afla amănunte nu voise să-i spună nimic prietenei ei mai tinere pentru a nu-i alimenta iluziile. De un lucru era însă sigură: că avea să facă tot ce-i stătea în putință pentru a o găsi pe micuță. Dar mai întâi trebuia să se gândească la propriii copii.

Ajunseră în fața vechii ei case şi se opriră, iar Ana se simți copleşită de un nou val de amintiri atât de puternice, încât simțurile îi fură inundate de sunetele şi mirosurile a treizeci de ani de viață de familie. Casa era în picioare şi aceleaşi două trepte urcau spre uşa vopsită într-o nuanță închisă de verde. Treptele erau ciobite şi vopseaua, scorojită, dar mai important era ceea ce se găsea înăuntru. Ester o conduse spre uşă, însă, odată ajunsă în fața ei, Ana porni să tremure şi se trase înapoi. De partea aceasta a uşii încă exista speranța; de partea cealaltă era posibil să nu o aştepte decât suferință.

— Nu pot, murmură ea.

— Atunci, lasă-mă pe mine!

— Nu, o să...

Dar Ester bătea deja în uşă cu ciocănelul din alamă pe care Bartek îl montase cu atâta dragoste în urmă cu 29 de ani, când se mutaseră aici ca tineri căsătoriți. Ana auzi ecoul rezonând în interior şi-şi imagină holul, hainele agățate în cuierul din spatele uşii, iar dedesubt trusa ei de moaşă, întotdeauna pregătită. Niciun zgomot. Poate că nu erau acasă, îşi zise. Sau poate că nu mai locuiau acolo. Dacă nu venea nimeni să

răspundă? Unde putea să meargă în acesta caz? Dacă...?

Încremeni. Dinăuntru se auziră paşi. Îi auzi apropiindu-se pe holul placat cu gresie, poate cam încet, cam nesiguri, dar continuând să înainteze. Ester veni în grabă lângă ea şi o luă din nou de braţ, iar Ana o privi în timp ce, de undeva de departe, de pe şinele de cale ferată, spre ea răzbătură vorbele lui Ruth: „De acum încolo, ea va fi fiica ta." Măcar o avea pe Ester. Orice s-ar fi întâmplat cu băieţii, o avea pe Ester. Totuşi, inima îi tânjea atât de tare după...

— Mamă?

Lumea se opri în loc. În pragul casei se afla un bărbat. Un bărbat slab, cu păr ciufulit şi în mod cert între două vârste, însă sunetul dulce care ieşi din gura lui o făcu pe Ana să îl privească mai atent şi să îi recunoască ochii albaştri blânzi.

— Bron!

Şi pe urmă bărbatul se repezi spre ea, iar Ester se trase în spate pentru a-i face loc să îşi îmbrăţişeze mama. Bronislaw o luă şi o ridică şi o învârti ca pe un copil, repetând întruna:

— Mama, mama, mama!

Când, într-un final, o lăsă jos, Ana întinse mâna şi-i mângâie obrazul drag, însă în clipa următoare alţi doi bărbaţi coborâră în goană scările şi o înconjurară, iar în timp ce îi privea în ochi cu bucurie şi cu dragoste, Ana se simţi din nou ca o tânără mamă cu ţâncii agăţaţi de fusta ei.

— Zander, Jakub! Sunteţi aici. Trăiţi!

Un iureş de fericire o străbătu şi simți că venele stau să-i plesnească în trupul obosit. Îi îmbrățişa pe toți pe rând.

— Ce ați făcut? Unde ați fost?

— Eu şi Jakub am fost duşi într-un lagăr de muncă la Mauthausen-Gusen, îi explică Zander. În ultimii doi ani am cărat pietre... Ia uite ce puternic sunt!

Îşi încorda brațul şi Ana îi văzu muşchii sub pielea subțire ca hârtia şi ştiu că nu-i spunea totul, însă înțelegea. Aveau timp de poveşti. Dintr-odată, aveau foarte mult timp.

— Dar tu, Bron?

— Eu am fost în Varşovia cu.... Cu...

Lăsă fraza suspendată în aer, îşi aținti ochii în pământ şi în clipa aceea Ana ştiu. Privi în ochii fiului ei cel mai mare, atât de asemănători cu ai tatălui lui, şi citi în ei doar suferință. Bucuria de mai devreme se transformă într-o tristețe bolnavă şi întunecată şi se agață de mâinile lui Bron.

— Tata nu a scăpat?

— Îmi pare rău, mamă! Am încercat să-l țin în siguranță. Îți jur că am încercat! însă era atât de curajos, de neînfricat! Un lider înnăscut. Mergea la toate întâlnirile, elabora planuri împreună cu ceilalți. A condus unul dintre atacurile inițiale şi a făcut parte din grupul care a capturat clădirea poştei centrale, transformată apoi în baza noastră de operațiuni. Jubila, mamă, noi toți jubilam. Credeam că izbândiserăm. Credeam că Varşovia era a noastră. Tot ce trebuia să facem era să aşteptăm venirea Armatei Roşii ca să ne sprijine şi să ne garanteze libertatea. Ce

păcat că nu l-ai văzut pe tata aşa cum era atunci, mamă! În noaptea aceea a dansat pe masă, aşa cum obişnuia să facă de Anul Nou acasă, şi tu îl certai, şi el râdea şi te trăgea şi pe tine sus ca să dansezi cu el.

Lacrimile curgeau pe faţa lui Bronislaw şi fraţii săi se apropiară şi-şi aruncară braţele în jurul umerilor lui.

— Nu-i vina ta, Bron! Ai făcut tot ce ai putut.

Jakub se răsuci spre Ana.

— Sovieticii nu au ajuns în Varşovia. Şi-au făcut tabăra la marginea oraşului şi i-au lăsat pe rebeli singuri să se lupte cu armata germană, nu-i aşa, Bron?

Bronislaw dădu din cap. Se întunecase la faţă.

— Tata a fost în mijlocul luptelor până aproape de sfârşit. A refuzat să-i lase pe nazişti să captureze Bulevardul Ierusalimului, a zis că preferă să moară decât să se predea a doua oară, dar nemţii au început să intre din casă în casă şi să-i scoată pe civili dinăuntru şi să-i împuşte pe toţi – bărbaţi, femei, copii, pentru ei nu conta. Aşa au murit mii de oameni, iar armata noastră de amatori a fost nevoită să riposteze, să facă ceva. Să atace.

— Cum a murit? reuşi să îngaime Ana.

— A fost împuşcat în timpul primului asalt. Le-a fost foarte uşor. Tata era în frunte, şi ei erau înarmaţi cu mitraliere. În ziua aceea au murit mulţi oameni. Şi eu ar fi trebuit să mor, şi eu ar fi trebuit sa...

— Nu, Bron! Nu spune asta! Cea mai mare bucurie a tatălui tău ar fi fost să te vadă trăind.

— Am ajuns totuşi la el, să ştii, mamă. M-am prefăcut mort şi, când nemţii au plecat spre ţinta următoare, m-

am târât printre cadavre şi am ajuns la el. Tata.... Tata a murit în braţele mele.

— Oh, Bron!

Mama îşi întinse propriile braţe şi Bronislaw îşi îngropa capul în ele. Ana îi simţi corpul cutremurându-se de suferinţă.

— A murit liniştit, mamă. Mi-a spus că Dumnezeu îl chema la el şi că trebuie să-L asculte. Că mă iubeşte pe mine şi pe ceilalţi, adăugă Bronislaw, aruncându-le o privire fraţilor săi, care îi zâmbiră. Şi pe urmă mi-a zis că, oricât de mult ţinea la noi, pe tine te iubeşte mai mult decât orice pe pământ. Că eşti cea mai bună, cea mai curajoasă, cea mai frumoasă femeie pe care o cunoscuse vreodată şi că îşi întregise viaţa căsătorindu-se cu tine. Că şi o singură zi cu tine i-ar fi adus fericirea, dar Dumnezeu îi oferise mulţi ani minunaţi de convieţuire. M-a implorat să te găsesc şi să am grijă de tine, iar acum... iar acum eşti aici. Îmi pare rău că nu sunt el, mamă, îmi pare tare rău, dar voi avea grijă de tine! Îţi promit! Noi toţi vom avea grijă de tine.

O luă în braţe, şi Ana se topi lipită de el. Bartek, iubitul ei Bartek, nu mai era. Dumnezeu îl chemase la El şi acum se odihnea acolo, dar băieţii lor erau cu toţii lângă ea. Tristeţea şi bucuria se amestecau în ea şi nu mai ştiu care dintre cele două o domina, dar important era că trăia şi era cu ei. Era liberă şi, la fel ca toţi ceilalţi, le datora o parte din libertate bravului ei soţ şi celor care luptaseră ca el, aşa că trebuia să stea dreaptă în picioare şi să ducă o viaţă demnă de sacrificiile lor.

— Intră în casă, mamă! spuse Jakub, trăgând-o înăuntru, iar Ana dădu să-l urmeze, dar se opri în prag, amintindu-şi.

— Ester. Fata stătea deoparte şi zâmbea, dar Ana văzu că lacrimile îi brăzdau obrazul şi-şi zise că acum nicio bucurie nu venea neînsoțită de tristețe, apoi adăugă: Hai înăuntru, Ester!

Îi întinse mâna. Tânăra o privi cu ochi goi.

— Te rog! insistă Ana. Vino înăuntru şi rămâi cu noi până îți vom găsi familia!

— O, nu, nu se poate...

Făcu un pas în spate, dar Ana nu se dădu bătută. Ester spusese că o ajutase să supravieţuiască în lagăr, dar şi fata o ajutase pe ea, şi n-avea de gând să o abandoneze acum. Se smulse din îmbrăţişarea fiilor ei, merse ca să o ia de mâini pe Ester şi o trase înăuntru.

— Tu m-ai ajutat, Ester, iar eu te voi ajuta pe tine. Băieți, rosti Ana, împingând-o pe Ester în față, faceți cunoştință cu sora voastră, Ester Pasternak, femeia care m-a adus înapoi la voi.

Ester continua să ezite, însă băieții îşi întinseră imediat brațele spre ea.

— Bine ai venit!

TREIZECI ŞI PATRU

APRILIE 1945

ESTER

Ester coti şi intră pe strada Śródmiejska. Începu să meargă încet de-a lungul cozii mari de oameni care aşteptau să fie înregistraţi de comitetul de ajutorare a evreilor. Cercetă cu atenţie fiecare chip, aşa cum făcea zilnic de două săptămâni, rugându-se să vadă o faţă cunoscută. Erau puţini vârstnici, bărbaţi sau femei, şi avea slabe speranţe să îl găsească pe tatăl sau socrul ei, însă se oprea, cu inima în gât, la fiecare bărbat înalt, pentru a vedea dacă nu cumva era Filip. Deocamdată avusese parte doar de dezamăgiri, dar nu renunţa.

Se uita şi după tinere blonde. În ziua de după sosire, Ana îl trimisese pe Jakub la ţară ca să o caute pe verişoara ei, Krystyna, la care se ascunsese Leah, dar niciuna dintre ele nu era acolo, iar casa fusese închisă. SS-iştii ajunseseră probabil în sat şi fie le împuşcaseră pe loc, fie le luaseră prizoniere. Era posibil ca sora lui Ester să fi fost trimisă la Auschwitz şi împinsă pe rampă spre moarte la numai câţiva metri distanţă, fără ca ea să aibă habar.

Sau ar fi putut scăpa.

Ester începuse să înţeleagă cât de posibil era să-şi petreacă tot restul vieţii fără a şti ce se întâmplase cu cei dragi, şi asta i se părea aproape cel mai îngrozitor lucru. Aşa că venea în fiecare zi aici pentru a studia oamenii aflaţi la coadă şi a aştepta în curte, alături de mulţi alţii, căutând cunoştinţe în mulţime. Avusese totuşi noroc. Ana insistase să stea cu ea şi cu băieţii, aşa că nu fusese nevoită să-şi caute o cameră, ceea ce nu o împiedica totuşi să se simtă dezrădăcinată.

Primăvara învăluise tot oraşul Łódź; aşa cum le promisese Frank, ajunseseră la timp pentru a vedea

primii copaci înfloriți. Curtea deschisă a centrului de ajutorare era inundată de soare în fiecare dimineață, dar fără a le lumina viețile celor disperați să-i găsească pe cei dragi. Ester trebuia să-şi croiască drum cu greu pe coridorul care ducea la Departamentul de repatriere, unde panourile din plută de pe pereți erau pline de anunțuri fixate cu ace, scrise pe tot felul de bucăți de hârtie:

Moishe Lieberman – soția ta, Rachel, şi fiul, Ishmael, sunt teferi şi tânjesc să te vadă. Ne găseşti pe strada Szklama, la numărul 18.

Dragul meu Abel. Mă rog să citeşti asta şi să vii să mă cauți pe strada Przelotna la numărul 21.
A ta pentru totdeauna, Ruthie.

Soț mult iubit şi dorit. Îmi pare rău că ne-am certat în seara de dinaintea venirii nemților, scumpul meu Caleb Cohen. De atunci mă gândesc mereu la tine. Stau la Grand Hotel şi abia aştept să te țin din nou în brațe.

Uneori un anunț era smuls de pe perete cu câte un strigăt de bucurie şi toți ceilalți se răsuceau cu invidie spre cel care o făcuse, însă mult prea adesea anunțurile optimiste se învecheau şi se încrețeau la margini, nevăzute şi nebăgate în seamă. Ester prinsese şi ea un anunț pe panou, scris pe un rest de hârtie roz găsită de Jakub în vechea tipografie:

Îmi caut cu disperare soțul mult iubit,
Filip Pasternak, şi pe prețioasa mea soră, Leah Abrams.

Mă găsiți la numărul 99 pe strada Zgierska,
în casa familiei Anei Kaminski.

Îşi putea vedea anunțul chiar din capătul coridorului, era încă acolo şi se încrețea la margini, precum celelalte bucăți de hârtie. Nicio mână nerăbdătoare nu îl smulsese de pe perete, niciun soț mult iubit şi nicio soră prețioasă nu se repezise să-i afle adresa, aşa că biletul continua să stea acolo la fel de disperat ca şi ea. Se apropie totuşi şi în clipa aceea zări un bărbat care întindea mâna şi-i atingea colțul. Inima lui Ester îşi încetă pentru o secundă bătăile şi începu să înghiontească lumea pentru a ajunge la el.

Pe coridorul îngust erau prea multe corpuri. N-avea să ajungă. Bărbatul urma să plece înainte să apuce să discute cu el. Îşi dăduse seama că nu e Filip, căci era mult mai scund şi mai îndesat decât soțul ei, însă interesul manifestat față de anunțul afişat de ea însemna cu siguranță ceva.

— Lăsați-mă să trec, vă rog!

O doamnă amabilă despărți mulțimea şi Ester se strecură şi întinse mâna pentru a-i atinge brațul bărbatului.

— Bună ziua! L-ați cunoscut cumva pe Filip?

Bărbatul se răsuci cu fața spre ea şi o privi, iar Ester icni. Slăbise atât de mult, încât era aproape de nerecunoscut, însă buclele negre îl făceau inconfundabil.

— Noah? Noah Broder?

Bărbatul îi prinse mâinile în ale lui şi Ester îi simți degetele cu pielea îngroşată de la munca fizică grea.

— Doamna Pasternak! Trăiți... Ce miracol!

Ester nu putu să nu zâmbească la această izbucnire de compasiune.

— Ester, te rog! N-a fost tocmai un miracol, dar fără îndoială am avut noroc.

Bărbatul îi răsuci palmele de pe o parte pe alta, ca pentru a se asigura că sunt adevărate.

— Martha mea nu a scăpat cu viață, şi nici copiii. Cineva din Rezistență a pus mâna pe un teanc de înregistrări de la Chełmno şi numele lor, scrise în grabă şi aproape neciteț, erau trecute pe lista celor care urmau să fie gazați.

Vocea gravă a bărbatului se frânse când lăsă mâinile lui Ester să cadă pentru a se freca la ochi.

— Îmi pare foarte rău, Noah!

Bărbatul se adună.

— Mulțumesc! Mult timp, mi-am dorit să fi mers cu ei şi să fi murit cu ei, dar nu şi acum. Acum vreau să trăiesc şi să fac ceva bun pe lume pentru a le arăta nenorociților de nazişti că nu ne-au distrus, oricât de mult au încercat.

— Asta e foarte bine, Noah! Să ştii că eşti oricând binevenit la noi...

Se bâlbâi, nereuşind să rostească „acasă”. „La noi acasă” nu exista decât dacă se întorcea Filip. Îşi înghiți nodul format brusc în gât şi se forță să întrebe:

— Ştii ce s-a întâmplat cu Filip?

— Am fost cu el, răspunse Noah, şi Ester aproape că leşină la auzul timpului trecut folosit, dar bărbatul observă şi o prinse de cot, conducând-o afară în curte. Am fost cu el la Chełmno. Am evadat împreună cu el.

— Aţi evadat?

Soarele explodă, trimiţând raze de foc strălucitoare peste curte, însă Noah ridică prevenitor un braţ.

— Mai exact... am evadat în acelaşi grup cu el. Îmi pare rău, dar nu ştiu unde e acum soţul tău!

Era o cruntă dezamăgire, însă cuvântul „evadare” încă dansa în capul ei, aşa că se aşeză nerăbdătoare lângă Noah şi îl rugă să-i povestească tot ce ştia.

— În aprilie anul trecut, am fost luaţi de pe străzile din ghetou. Am fost urcaţi în camioane şi expediaţi la Chełmno ca parte a unui *Sonderkommando.* Doamne, Dumnezeule, ce speriaţi eram! Credeam că ne trimit direct la moarte. Tot drumul l-am auzit pe Filip cum se roagă şi abia când am reuşit să mă apropii, am auzit că repeta „Dumnezeu să o binecuvânteze pe Ester” şi „Dumnezeu să o binecuvânteze pe Ester şi să o ţină în siguranţă”. Noah o privi pe Ester şi un zâmbet se lăţi pe neaşteptate pe faţa lui muncită când adăugă: Şi Dumnezeu l-a ascultat. Filip se va bucura foarte mult.

— Crezi că e în viaţă? se grăbi să-l întrebe Ester.

Noah îi apăsă mâna.

— Este posibil, draga mea. Foarte posibil. Vezi tu, în fapt, n-am fost trimişi la moarte, ci duşi într-o casă dărăpănată dintr-un sat oarecare. Să fi văzut ce feţe îngrozite au făcut localnicii! Crezuseră că scăpaseră de maşinăria de ucis nemţească, dar naziştii reveniseră cu noi pe post de agenţi ai lor. Ne-au obligat să construim

două barăci imense în pădure, despre care ştiam că vor fi folosite ca adăpost pentru semenii noştri în drumul lor spre moarte. Am vrut să nu ne supunem, să opunem rezistenţă, dar cum am fi putut? Munceam sub ameninţarea armelor.

— Înţeleg, îl asigură Ester. La fel era şi în lagăre.

Noah o privi cu recunoştinţă şi-şi continuă povestea:

— Când au început să sosească primele camioane, a fost ceva înfiorător. Am fost forţaţi să stăm şi să ne uităm cum bieţii oameni erau împinşi într-una dintre barăci ca să se dezbrace şi mânaţi apoi în camioane ca nişte vite. Ştiam cu toţii ce îi aştepta.

La vremea aceea, în lagăr circulau deja tot felul de zvonuri, şi jur că urletele sărmanilor oameni îmi vor bântui visele câte zile oi mai avea! Dar ceea ce era mai rău încă nu venise. Am fost forţaţi să aruncăm cadavrele în cuptoare de pământ şi pe urmă să... să sfărâmăm toate oasele rămase lovindu-le cu măciuci ghintuite de o lespede mare de beton. Când se lăsa noaptea, trebuia să aruncăm rămăşiţele pământeşti în râul Ner şi abia pe urmă ni se dădea voie să mergem la culcare.

— Îmi pare rău! spuse Ester. Bietul de tine! Bietul Filip!

Crezu că inima avea să i se frângă la gândul soţului ei blând nevoit să sfarme oase pentru a le transforma în pulbere, dar Noah clătină din cap.

— Filip nu a fost obligat să facă asta. A avut noroc. Nemţii ridicaseră un cort imens pe terenul unei ferme din sat şi unii prizonieri au primit sarcina de a căuta lucrurile de valoare prin haine. Filip a fost printre ei,

dar într-o zi un ofițer SS şi-a adus soția în lagăr ca să vadă cortul şi femeii i-a căzut cu tronc o rochie. Una foarte frumoasă, probabil, dar prea mică pentru ea. Tipa a început să se plângă de „evreicele slăbănoage şi proaste”, dar Filip a ieşit din rând şi a spus că poate să ajusteze rochia. Femeia nu l-a crezut – cine mai auzise de haine ajustate la numere mai mari! dar ofițerul i-a adus o maşină de cusut şi Filip a modificat rochia. Nu ştiu cum a făcut. A încercat să-mi explice în noaptea aceea – era ceva cu tăiatul altei rochii pentru a umple golurile de o parte şi de alta şi adăugarea de margini de aceeaşi culoare la tiv şi pe talie pentru a masca însăilările – dar nu eram suficient de deştept ca să pricep. Ce contează e că femeia a fost încântată şi, cât ai clipi din ochi, Filip şi alți croitori au fost instalați într-un capăt al cortului şi puşi să modifice cele mai bune haine pentru familiile ofițerilor. Să ştii că nu le făcea nicio plăcere, dar...

— Cu toții trebuie să ne găsim modalități de supraviețuire.

— Exact! Soțul tău era un croitor talentat.

— Este un croitor talentat, îl corectă energic Ester, şi Noah îşi muşcă buza şi dădu din cap aprobator.

— Scuză-mă! Sunt sigur că ai dreptate.

— Aşa e, cum îți spun! Ştiu că Filip e în viață. Nu aş putea să văd culorile lumii dacă Filip n-ar fi în ea. Dar continuă, te rog – ce s-a întâmplat după aceea?

— După aceea..., ridică din umeri Noah. După aceea au urmat omorurile. A fost ceva îngrozitor, Ester. Toți cei aduşi erau din Łódź şi la fiecare transport ne adunam curajul să mergem ca să ne vedem familiile. Îşi

acoperi ochii cu mâinile şi Ester se simți groaznic pentru că insistase să-i povestească, dar apoi bărbatul îşi şterse lacrimile şi-şi înălță capul, dornic să ofere mărturie: Pe la jumătatea lunii iulie, anul trecut, transporturile au încetat în cele din urmă. Subit. Într-o clipă ardeam nenumărate cadavre, şi-n clipa următoare... nimic. Camioanele au dispărut. SS-iştii ne-au spus că nu suntem buni de nimic şi că naziştii, străluciți la minte cum sunt ei, găsiseră o metodă de exterminare mai eficientă.

— Auschwitz, interveni Ester pe un ton grav, amintindu-şi de sosirea bietului Tomaz şi de moartea lui, drept în fața ei.

— Aşa se pare, deşi la vremea aceea noi nu ştiam nimic. Eram înspăimântați. Credeam că vom fi următorii trimişi la moarte, dar nemții intraseră în panică din cauza înaintării ruşilor. Au vrut să dezgroape cadavrele din primele operațiuni de exterminare, cele din '42, şi să le dea foc. Şi ne-au pus pe noi să facem asta. A fost o muncă îngrozitoare, dar măcar scheletele acelea erau prea vechi şi îşi pierduseră toate trăsăturile vizibile.

— Şi Filip?

— Filip şi croitorii lui şi-au continuat treaba. Dormeam cu toții împreună într-o magazie din cărămidă din spatele cortului cu haine, şi croitorii făceau tot ce puteau ca să ne asigure un pic de confort. Furau haine pentru noi şi ne împărțeau din bunătățile primite în dar de la doamnele nemțoaice. Filip chiar a încercat să mă învețe să cos ca să pot să mă transfer la o muncă mai uşoară, dar n-am ştiut niciodată să-mi

folosesc degetele cu dexteritate şi seara eram prea obosit ca să învăţ o meserie atât de grea. Aşa că am rămas la cadavre. Chiar şi aşa, m-am considerat norocos pentru că încă eram în viaţă. Fuseserăm împărţiţi în două grupe, câte una pentru fiecare crematoriu, şi în toamnă au dezafectat celălalt cuptor şi i-au împuşcat pe toţi, chiar la marginea fiecărei gropi săpate cu mâinile lor. La momentul acela, nemţii deveniseră tot mai neliniştiţi şi trebuia să ne grăbim cu săpatul gropilor, dar la haine nu renunţaseră, nenorociţi lacomi ce erau! Nu reuşeam să facem faţă cu sortarea lucrurilor şi Filip mi-a făcut rost de o muncă la tăierea tivurilor şi scoaterea monedelor şi a bijuteriilor ascunse înăuntru. Treaba asta a picat la tanc. Al doilea crematoriu a fost închis în ultimele zile din 1944, iar cortul la începutul lui ’45. N-au păstrat decât patruzeci de deţinuţi şi ne-au pus să curăţăm mizeria, însă în noaptea de 17 ianuarie, paznicii, atâţia câţi mai rămăseseră, s-au hotărât să plece şi n-au vrut să ne lase în urmă.

Ester se holbă la el, încercând să pună cap la cap datele. La vremea respectivă, nu ştiuse în ce dată erau, căci la Birkenau pierduse şirul zilelor, dar de atunci aflase că noaptea de 17 ianuarie fusese cea în care nemţii iniţiaseră marşul morţii afară din lagărul de la Birkenau. În timp ce ea se lupta ca să îi ţină pe Naomi şi Isaac în baracă, Filip se lupta să evadeze de la Chełmno pentru a rămâne în viaţă.

— Povesteşte-mi! îl îmboldi pe Noah, şi el continuă în timp ce-şi freca fruntea ca şi cum amintirile îi provocau fizic mâncărimi:

— Era noapte şi intraserăm în magazie să ne culcăm când paznicii au început să bată în uşă ca să ne spună să ieşim şi să ne încolonăm câte cinci. Ştiam exact ce voiau să facă şi ne-am pregătit de apărare. Cam jumătate dintre noi dormeau la parter, dar eu şi Filip dormeam la etaj, slavă Domnului! Pe sărmanii de la parter i-au îmbrâncit afară şi i-au împuşcat. Am auzit: bang, bang, bang, bang, bang! Şi din nou: bang, bang, bang, bang, bang! Atât de lipsiţi de scrupule, de eficienţi! Ştiam că urmăm noi, dar nu puteau ajunge la noi decât printr-un chepeng, aşa că am pus tot ce aveam peste el ca să-i împiedicăm. L-au trimis pe şeful poliţiei locale, dar l-am învins şi i-am luat puşca. În viaţa mea n-am fost aşa de speriat, Ester, şi atât de însufleţit! După luni de rutină menită să ne distrugă sufletele, am fost încântat să fac ceva, să mă opun. Nemţii erau furioşi şi au tot încercat să tragă în clădire, dar noi ne-am îndepărtat de geamuri, iar pereţii erau făcuţi din cărămidă poloneză solidă şi au rezistat tuturor asalturilor. Credeam că aveam să scăpăm. Credeam că urmau să se plictisească şi să plece, dar pe urmă au aruncat cu trasoare.

— Trasoare?

— Gloanţe trasor. Au aterizat spărgând ferestrele drept pe paiele pe care dormeam. Locul a luat imediat foc, flăcările au cuprins grinzile şi scândurile din podea, încăperea s-a umplut de fum şi ne-am trezit prinşi în capcană. I-am auzit pe nemernicii de SS-işti cum râdeau afară... Scuză-mi limbajul! îţi jur că eram gata să mă arunc în genunchi şi să mor, dar Filip nici n-a vrut să audă! Nemţii stăteau în faţa clădirii şi aşteptau

fie să ieşim pe uşă, fie să ardem sub ochii lor, numai că în partea din spate a magaziei se găsea o fereastră. Era amplasată sus, însă dădea spre un câmp şi dincolo de el era o pădure. Tot ce trebuia să facem era să sărim...

Ester îşi ţinu respiraţia. Îşi imaginã scena cu magazia în flăcări şi, cu puterea minţii, îi îndemnă pe oameni să fugă.

— Şi...

— Şi am sărit. Eu, Filip şi poate alţi şase sau şapte. Am sărit şi am luat-o la goană. Ninsese şi zăpada ne-a amortizat căderea, dar ne şi îngreuna fuga şi lumina totul în jur. Flăcările se reflectau în ninsoare în timp ce alergam către pădure, dar aproape am ajuns acolo înainte să ne vadă. Au început să tragă în noi şi, din acel moment, fiecare a fost pe cont propriu. Am alergat printre copaci şi m-am pitulat printre tufişuri. M-am zgâriat ca naiba, dar am găsit o veche vizuină de viezure. Mulţumită naziştilor, care mă înfometaseră ani în şir, am încăput în ea şi am rămas acolo. Timp de două zile. Nu am ieşit decât noaptea ca să sug zăpadă, până ce am fost convins că plecaseră. Când m-am simţit în siguranţă, am ieşit, am străbătut pădurea până la râu şi de acolo am mers pe jos până la Grudziądz.

— Şi ceilalţi?

Noah îi zâmbi trist.

— Nu ştiu. Îmi pare foarte rău, Ester, dar chiar nu ştiu! Mă rog să fi scăpat şi ei cu viaţă, dar nu m-am întâlnit cu niciunul după ce am evadat. Vin aici în fiecare zi ca să caut anunţuri, dar deocamdată biletul tău e singurul pe care l-am găsit. Îi luă mâinile în ale

lui şi adăugă: îmi pare rău că nu-ți pot spune mai multe, dar ceva trebuie să ştii: Filip te iubeşte mult. Dacă e viu şi teafăr, cu siguranță se va întoarce să te caute. Nu trebuie decât să te rogi şi să-ți păstrezi încrederea.

— Mulțumesc, Noah! Mulțumesc mult! Locuieşti aici, în Łódź?

— Deocamdată. Mă crezi sau nu, dar înainte de război am fost actor şi am fost invitat să mă alătur unui comitet care intenționează să înființeze un teatru evreiesc.

— Ceva bun de făcut pe lume? îl imită Ester.

— Exact! Oraşul ăsta are mare potențial artistic. Varşovia este în ruine, din păcate, dar asta înseamnă că mulți oameni aleg să vină să trăiască în Łódź. Avem şansa de a transforma praful distrugerilor în creație, şi abia aştept să fac parte din acest proces. Nu e acelaşi lucru cu a avea o familie, dar este totuşi un act de creație, şi trebuie să ne găsim alinarea oriunde putem.

Ester îi zâmbi.

— Ai dreptate, Noah. Şi sunt convinsă că implicarea ta va duce la lucruri minunate. Abia aştept să asist la prima ta reprezentație!

— Împreună cu Filip?

— Împreună cu Filip, confirmă Ester cu fermitate, cu toate că îndoiala îşi făcea din nou loc în sufletul ei.

Ce fel de aroganță era aceea de a pretinde că deține puterea de a afirma că soțul ei trăia când atâția alții îşi puneau întrebări, aveau îndoieli? Noah era ultima persoană care îl văzuse pe Filip în viață, cu excepția neamțului care ar fi putut să-l împuşte sau a oamenilor

buni care ar fi putut să-l adăpostească. Trebuia să-şi păstreze încrederea.

Îşi notă adresa lui Noah, îşi luă la revedere de la el şi-şi îndreptă paşii, ca întotdeauna, spre catedrala Sf. Stanislav. Dacă Filip trăia, ar fi fost prezent la momentul când clopotele băteau miezul zilei, aşa cum se întâmplase când erau tineri şi timizi, şi pierduseră timp preţios mâncându-şi prânzurile în capetele opuse ale scării.

— Oh, Filip, mi-e tare dor de tine! îi spuse ea pietrei în timp ce-şi ocupa locul unde şezuse întotdeauna în pauza de prânz de o jumătate de oră de la spital.

Era conştientă că trebuie să reînceapă lucrul. Erau mulţi oameni suferinzi. Aveau nevoie de ea, iar Ester le datora îngrijire, dar nu încă. Nu până nu îl găsea pe Filip. Şi Filip urma să vină, nu-i aşa?

Aruncă o privire spre locul unde stătuse el, încercând să-i cheme imaginea în aerul primăverii, însă trecuseră doi ani întregi de când fusese smulsă din Łódź şi, spre ruşinea ei, nu mai reuşea să-şi zugrăvească în minte toate detaliile preţioase ale înfăţişării lui. Strălucirea iubirii era însă puternică şi acum, iar Ester o privi şi picură fiecare gram din ea în univers, în speranţa că astfel avea să îl aducă înapoi pe Filip.

Trebuia să se întâmple. Totuşi, dacă urma să-şi petreacă tot restul vieţii stând pe treptele goale în fiecare zi la prânz, aşteptând ca o femeie nebună pe cineva care nu avea să vină niciodată? Se scutură ca să-şi alunge gândurile negre. Prefera să facă asta în loc să îşi asume riscul de a rata chiar şi cea mai mică

şansă de a-l regăsi pe Filip, căci asta ar fi fost într-adevăr o nebunie.

— Ester? Dumnezeule mare... Ester!

Sări în picioare şi se răsuci în grabă pe călcâie în direcţia vocii.

— Filip?

Mulţimea de pe strada Piotrkowska păru să se răsfire pentru a-i face loc cuiva care purta o haină largă, un zâmbet mare pe faţă şi o fundă elegantă în părul blond.

— Leah!

Durerea o împunse pe moment pe Ester, însă în clipa următoare cobora în fugă treptele pentru a-şi lua în braţe sora. Nu era Filip, dar crezuse că Leah murise, aşa că era o binecuvântare să o aibă aici, cu ea, şi să o strângă în braţe. Şi dacă cineva dintre cei dragi supravieţuise iadului, de ce nu şi ceilalţi? O lipi pe Leah de ea.

— Am fost acasă la Krystyna, icni Ester cu faţa înfundată în pieptul frumos rotunjit al lui Leah. Nu am găsit pe nimeni acolo. Credeam că ai fost luată prizonieră. Credeam că te-au...

— Gazat? Nici vorbă! Bănuiesc că au ajuns la noi în sat, dar deja plecaserăm şi eu căpătasem, hmm, o nouă identitate.

— O altă nouă identitate?

Leah chicoti.

— Mda. E o poveste lungă, dar vom avea timp mai târziu pentru ea. Acum vreau să aflu totul despre tine. Am venit în Łódź cât de des am putut ca să te caut, Ester.

Ester se încruntă la ea.

— Dar de ce n-ai mers direct acasă la Ana?

Leah făcu o mutră caraghioasă atât de dureros de familiară pentru Ester, încât îi veni să izbucnească în lacrimi la vederea ei. Sora sa devenise femeie în toată puterea cuvântului, asta îi era clar, însă preț de o clipă păruse fetița de trei ani de odinioară.

— Krystyna nu mai ținea minte adresa, dacă poți să-ți închipui! Mi-a spus că nu prea venea la Łódź pentru că urăşte oraşele. Eu aveam adresa de pe strada Bednarska a familiei Kaminski, dar altcineva locuieşte acum acolo, aşa că n-am avut încotro şi am mers la comitetul de ajutorare ca să caut anunțuri. Şi astăzi...

— Astăzi ai văzut anunțul meu.

— L-am văzut şi l-am notat. N-am vrut să-l smulg de pe panou, în caz că Filip... îşi stăpâni cu greu emoția şi adăugă: încă nu l-ai găsit pe Filip?

Ester clătină din cap şi sora ei mai mică o strânse la piept.

— Nu-ți face griji! E timp. Oamenii s-au împrăştiat prin toată Polonia şi dincolo de granițe. Unii s-au alăturat armatelor, alții sunt probabil internați în spitale şi alții se ascund sau sunt pe drum înapoi spre casă. Filip o să vină, sunt convinsă.

— Mă rog pentru asta, îi dădu dreptate Ester, înghițindu-şi nodul din gât. Ştii ceva de tata? întrebă ea. Sau de Benjamin?

Leah privi în pământ.

— Au murit amândoi, Ester. Aceasta din urmă îşi plecă trist capul, acceptând inevitabilitatea dureroasă a realității, dar vorbele rostite apoi de Leah o făcură să-l ridice brusc, uimită şi îngrozită: Au fost spânzurați.

— Spânzurați? Amândoi? Pentru ce?

Leah își șterse o lacrimă din ochi.

— Pentru că au ucis un ofițer neamț. L-au așteptat la ieșirea din birourile din piața Bałuty și l-au atacat cu sticle sparte. Până la urmă sigur că au fost îndepărtați cu brutalitate, dar nu înainte de a-l răni mortal în tâmplă. Au fost spânzurați în aceeași după-amiază. Unul dintre bărbații care au fost lăsați în urmă ca să curețe ghetoul mi-a povestit că toată lumea s-a adunat ca să-i vadă și că numele lor au fost rostite în șoaptă de către mulțime, care îi considera eroi pentru că îndrăzniseră să li se opună naziștilor. Mi-a spus că mulțimea a aplaudat și i-a aclamat când știreangurile le-au fost legate de gât și că au păși t ovaționați în Rai.

Picioarele lui Ester tremurară și se lăsă să cadă pe treptele catedralei, încercând să digere informațiile.

— Dar de ce? întrebă ea.

Leah se lăsă pe vine lângă ea.

— Numele ofițerului era Hans Greisman.

— Hans? se holbă la ea Ester. Vrei să spui că...?

Leah confirmă cu un gest din cap.

— Tata nu a fost luat pe sus și mânat ca vitele, și nici împușcat ca un animal, ci a plecat în glorie, răzbunându-se pe bărbatul care încercase să mă violeze.

— Și tatăl lui Filip l-a însoțit. Ce a fost, un act final de sfidare?

— Exact! Ester o auzi pe Leah cum înghite în gol și o privi cu mai mare atenție.

— Mai e ceva?

— Da. Tata mi-a scris. Probabil chiar în noaptea de dinainte de a muri, şi a găsit pe cineva care să-mi aducă scrisoarea. Era o scrisoare scurtă – ştii bine, Ester, că nu-i plăcea să peroreze – dar foarte frumoasă. Mi-a scris cât de mândru era de amândouă, cum se ruga zilnic pentru noi şi-l implora pe Domnul să ne țină în viață ca să avem parte de un viitor mai fericit. Şi ne-a cerut să-l ținem pe el şi pe mama în inimi şi în sângele nostru şi că spera ca într-o zi să avem copii care să ne ducă familia mai departe.

Lacrimile curgeau acum şuvoi din ochii lui Ester, iar ea nu se obosi să le ascundă. Pippa nu fusese răpită numai de la ea, ci şi de la Filip şi de la bunici, toți patru plecați acum la Domnul. Trebuia să o găsească.

— Leah..., dădu să spună, dar sora ei ridicase mâna ca să-i dea părul de pe față şi soarele aruncă o sclipire pe ceva auriu de pe degetul inelar al fetei.

Ester îi prinse mâna şi se uită mirată la verigheta simplă din aur.

— Te-ai căsătorit?

Leah se înroşi.

— Da.

— Deci asta este noua ta identitate!

Leah dădu din cap.

— Adam e fermier, are pământ în apropiere de casa Krystynei. E evreu după tată, dar mama lui e prusacă şi i-a făcut documente cu mult înainte să izbucnească războiul. Iar după măritiş, am căpătat şi eu acte dintr-astea.

— Grozav, Leah! Când o să-l cunosc?

Leah păru să se sfiască brusc.

— Poate chiar acum, ce zici?

— Acum?

Sora ei se răsuci şi îi făcu semn cuiva aflat pe trotuarul de vizavi, iar un tânăr roşcovan veni în mare grabă.

— El este Adam Wójcik, soţul meu.

Leah chicoti, şi Ester îi mulţumi Domnului că măcar cineva rămăsese neatins de ravagiile războiului.

— Mă bucur să te cunosc! bâigui, încercând să cuprindă cu mintea toate noutăţile bulversante.

— Plăcerea e de partea mea, Ester!

Tânărul îi scutură mâna şi-şi puse un braţ protector în jurul lui Leah.

— Mă bucur mult că te-ai întors acasă teafără şi nevătămată! Leah vorbeşte tot timpul despre tine. Sora ta mai mică te adoră.

— Ba nu! râse Leah, plesnindu-l în glumă.

Ester zâmbi, lăsându-se purtată de valul minunatei normalităţi a tachinărilor dintre cei doi.

În clipa următoare însă, haina lui Leah se deschise şi Ester îi văzu pântecul rotunjit şi suficient de mare pentru a împunge ţesătura rochiei.

— Eşti însărcinată!

Leah îşi prinse pântecul cu mâinile şi se sprijini de Adam.

— Da. Tata ar fi fost bucuros, nu crezi?

— Foarte. Cât mai ai?

— Nu mult, aproape că se fac opt luni. Slavă Domnului că e Ana aici! Mai practică şi acum moşitul?

Ester încuviință dând din cap, incapabilă să rostească vreo vorbă. Își aminti din nou de Pippa, se clătină pe picioare și se așeză greoi pe scară.

— Sper să nu fi ruginit prea tare! continuă să pălăvrăgească Leah. Presupun că nu prea a avut de lucru ca moașă în lagăr, nu-i așa?

Ester își cuprinse capul în mâini.

— Nici n-ai idee! răspunse.

Enormitatea a tot ceea ce trăise și ceea ce ratase o învălui brusc și leșină pe treptele catedralei Sf. Stanislav.

TREIZECI ȘI CINCI

IUNIE 1945

ANA

— Acum vă puteți odihni amândoi.

Ana îi zâmbi mamei culcușite în patul cald, cu pruncul sugând mulțumit la sân, și se gândi că nu avea să se sature niciodată să rostească aceste vorbe. Dintotdeauna crezuse că miracolul nașterii e o binecuvântare, dar niciodată nu se gândise că e o binecuvântare și să ai căldură, îngrijire și pace ca să te poți ocupa în voie de copil după naștere. Pruncul fusese poziționat cu șezutul înainte, așa că gravida fusese adusă la spital pentru a fi ținută sub observație. Îndatoritor, bebelușul se răsucise în ultima clipă și nașterea decursese bine, fără a fi nevoie de intervenție

chirurgicală, dar simplul fapt că operația ar fi. Fost posibilă îi umplea Anei inima de recunoştință.

Cei trei mii de prunci aduşi pe lume în mizeria şi ura de la Birkenau aveau să o bântuie pentru totdeauna. Fuseseră bieții nou-născuți evrei înecați de Klara în găleată sau lăsați pur şi simplu să se stingă în brațele mamelor lor distruse. Fuseseră cei cărora li se permisese cu generozitate să fie hrăniți, însă ale căror mame erau prea malnutrite pentru a avea lapte, aşa încât muriseră oricum. Şi fuseseră pruncii smulşi din brațele mamelor...

Ana îi zâmbi din nou mamei şi merse să-i dea vestea bună tatălui, care se plimba nelinişt it pe hol. Ochii lui se luminară şi bărbatul se repezi la patul soției ca s-o sărute tandru şi să-şi plimbe vârfurile degetelor, minunându-se, pe creştetul fiului său. Era exact aşa cum trebuia să fie: Maria cu pruncul în iesle şi Iosif veghindu-i. Cu asta fusese şi ea binecuvântată de trei ori şi, deşi încă simțea lipsa lui Bartek în fiecare fibră a ființei, faptul că îi avea pe cei trei fii alături era o consolare prețioasă. Sărmana Ester însă nu avea copil şi nici soț, iar Anei i se frângea inima văzând-o cum se ofileşte. În privința lui Filip nu putea face nimic decât să spere că e în viață şi că avea să se întoarcă la soție. Dar în privința Pippei...

Inima îi făcu un salt când ieşi din salonul de maternitate şi îl văzu pe bărbatul de vârstă mijlocie, îmbrăcat în uniforma kaki a armatei poloneze, cu şapca ținută respectuos în mâini, stând şi privind-o cu ochi blânzi.

— Rabine! Se grăbi spre el şi-i prinse mâinile în strânsoare, apoi adăugă: Mă bucur că v-aţi întors cu bine din călătorii!

Isaiah Drucker, rabin militar în armata poloneză, se dedicase sarcinii aproape imposibile de luare a urmei copiilor orfani evrei care supravieţuiseră războiului în ascunzători şi de aducere a lor înapoi în comunitatea şi la credinţa lor strămoşească. Un doctor amabil care lucra în spital o auzise pe Ana întrebând de modul în care puteau fi găsiţi copiii pierduţi în timpul războiului şi sugerase că rabinul ar putea fi un bun contact pentru identificarea pruncilor „germanizaţi" la Birkenau.

Ana făcuse cunoştinţă cu rabinul cu două săptămâni înainte, în ziua în care fusese anunţată victoria Aliaţilor în Europa. Se întâlniseră într-o cafenea animată din centrul oraşului, înconjurată de străzi pline de oameni care petreceau după aflarea veştii despre capitularea Germaniei. Erau amândoi bucuroşi, însă problema pe care o discutaseră fusese una cât se poate de gravă. Chiar dacă războiul se încheiase, consecinţele sale aveau să dăinuie pentru foarte mult timp, iar una dintre ele era soarta copiilor luaţi din sânul familiilor biologice şi împrăştiaţi prin toată Europa. Copii ca Pippa.

— Aveţi vreo veste? se grăbi să-l întrebe Ana pe rabin.

Rabinul Drucker ridică prevenitor un braţ.

— Poate că nu tocmai vestea pe care o aşteptaţi dumneavoastră, doamnă Kaminski, dar am găsit trei copii cu tatuajele pe care le-aţi descris.

— Cu cifre însemnate la subsuoară?

— Exact.

— Ce cifre?

— 57892, 51294 şi 47400.

— 47400, repetă Ana.

Cât de chinuitor de apropiat de numărul lui Ester!

— Sunteți sigur că numărul conține cifra şapte?

— Am fotografia. Uitați-o!

Scoase o poză pătrată în sepia şi i-o întinse. Ana se mişcă pentru a lăsa lumina să cadă direct pe fotografie. Vederea începuse să o lase chiar dinainte de Birkenau, iar alimentația din lagăr înrăutățise situația, dar până şi retinele ei obosite văzură linia care tăia cifra şapte săpată în pielea moale cu preciza cu care Ester îi tatuase pe toți copiii, chiar şi pe al său.

— Autoritățile poloneze dețin documente, continuă Drucker, aşa că putem găsi numele mamei, dar de aici încolo..., ridică el neputincios din umeri. Am reuşit să-i aducem pe copii la orfelinatul de aici, din Łódź, iar când vom primi documentele vom încerca să găsim mamele.

— Şi dacă nu reuşiți?

Rabinul zâmbi trist.

— Dacă documentele arată că mamele au fost evreice, îi voi duce pe copii la orfelinatul pe care l-am înființat de curând la Zabrze ca să fie crescuți în credința noastră.

— Şi dacă mama nu este găsită?

Drucker îşi plecă îngândurat capul.

— Pot să răspândesc vestea în sinagogi şi să afişez anunțuri pe holurile de la comitetul de ajutorare, în speranța că le va citi vreo rudă, dar mai mult de-atât...

Îşi desfăcu larg braţele şi Ana dădu din cap în semn de înţelegere. Urma să meargă mai târziu la orfelinat ca să îi vadă pe nou-născuţii aduşi de ea pe lume în Blocul 23 care scăpaseră cu viaţă ca prin minune. Dacă închidea ochii, vedea soba din cărămidă aspră pe care mamele suportaseră chinurile facerii, vedea privirea de pace desăvârşită a fiecărei mame care îşi ţinuse în braţe pruncul şi pe cea de suferinţă a mamelor din ale căror braţe nou-născuţii fuseseră smulşi de Wolf şi Meyer. Fiecare dintre copiii însemnaţi la subsuoară avea în el o părticică din ea şi era hotărâtă să afle numele mamelor prin intermediul rabinului şi să dea de veste prin orice mijloace. Cunoştea oameni în Crucea Roşie şi la ANUAR, iar fiii ei erau dornici să ajute.

Bronislaw şi Zander lucrau acum în spitale şi erau în legătură cu reţelele poloneze care luptau pentru restabilirea mândriei naţionale. Cât despre Jakub, el îşi continua ucenicia la tipografia unde muncise tatăl său, însă îşi petrecea mare parte din timp în întruniri politice. Ana ştia că fiii ei îşi făceau griji pentru viitorul Poloniei sub dominaţie sovietică şi aveau dreptate să-şi facă, dar bietul ei creier obosit nu reuşea să se concentreze decât asupra unui singur lucru: aducerea pruncilor înapoi la mamele lor. Se săturase de politică, să se lasă purtată de valurile iscate de lumea cea mare, şi acesta era lucrul pe care îl ştia şi înţelegea pe deplin. Dacă reuşeau să reunească chiar şi o singură mamă cu pruncul ei, avea să simtă că începe cumva să repare măcar o părticică din dezastrul provocat de Birkenau şi de toate celelalte lagăre barbare. Atâta doar că îşi dorea ca acea unică mamă să fie Ester.

Îşi privi ceasul de la mână – era aproape miezul zilei.

— Veniţi cu mine, rabine!

Îl luă de braţ şi îl conduse pe coridor la o fereastră mare. Soarele se strecura prin ea, iar pe strada Piotrkowska oameni îmbrăcaţi în haine de vară viu colorate stăteau la mesele scoase pe trotuar ale cafenelelor, duceau acasă sacoşe burduşite cu cumpărături sau se opreau din drum să stea de vorbă cu prietenii întâlniţi. Dar vizavi de spital, pe treptele catedralei Sf. Stanislav, şedea Ester. Era singură şi stătea nemişcată, urmărind mulţimea din jur cu o speranţă în ochi care îi frângea Anei inima. Ţinea în poală un covrig, dar, deşi degetele ei îl fărâmiţau, nici o bucăţică nu îi ajungea în gură. Ana i-o arătă rabinului.

— E acolo în fiecare zi. Îşi aşteaptă soţul să vină să o găsească. Acolo s-au cunoscut. Şi tot acolo el a cerut-o de soţie.

— Crezi că va veni?

Ana oftă.

— Cu voia lui Dumnezeu. Ştim că a fost dus la Chełmno şi că a evadat spre sfârşitul războiului dintr-o magazie în flăcări, dar mai mult de atât nu am aflat. Am fost cu Ester să căutăm în pădure, în caz că a fost ucis şi cadavrul i-a rămas acolo, dar n-am găsit nimic.

Ana privi pe fereastră în jos la tânăra ei prietenă şi-şi aminti de sumbra lor călătorie. Găsiseră locul barăcilor din lemn şi pe cel unde se aflaseră crematoriile uriaşe din lut unde atâţia oameni din Łódź îşi găsiseră sfârşitul, precum şi resturile arse ale magaziei din cărămidă din care bănuiau că evadase Filip. Scotociseră prin pădure toată ziua şi Jakub chiar

împrumutase câinele unui prieten, însă niciunul dintre ei nu găsise altceva decât clopoței și iepuri de câmp.

— Filip nu e aici, îi spusese Ana lui Ester pe cel mai blând ton posibil atunci când începuse să se lase asfințitul și fusese nevoită să o întrerupă din căutări.

— Presupun că e o veste bună, îi răspunsese Ester, dar ei nu i se păruse că gândea asta.

Ana își făcea griji că prietena ei începuse să creadă că Filip e mort. Și cine ar fi învinovățit-o, dacă așa era? Chełmno nu era departe de Łódź și mult mai aproape decât Auschwitz, așa că, din moment ce ele izbutiseră să se întoarcă acasă în urmă cu trei luni, el de ce nu reușise?

— Poate că este internat într-un spital, îi repeta Ana lui Ester atunci când tânăra ridica aceeași problemă, însă posibilitatea părea din ce în ce mai îndepărtată.

Războiul se terminase. Spitalele erau acum deschise și primeau refugiați. Dacă Filip ar fi avut nevoie de îngrijire medicală, ar fi căpătat-o cu siguranță, și în acest caz numele său ar fi fost înregistrat în sistem. Asta, firește, dacă și-l amintea.

Ana își apăsă fruntea de geam. Întorceau mereu lucrurile pe toate părțile și analizau variantele, dar, indiferent ce își puteau imagina în privința sorții bietului Filip, de un lucru erau sigure: că nu se afla lângă soția lui. Iar asta îi frângea Anei inima bucată cu bucată.

— Am cerut la toate spitalele să fiu anunțată dacă au în îngrijire un Filip Pasternak, dar prea mult în plus nu pot să fac, îi spuse ea rabinului. Dar, dacă aș putea să-i găsesc fiica...

Rabinul Drucker o privi trist pe Ester şi dădu din cap.

— Voi face tot ce-mi stă în putinţă, vă promit!

— Sunteţi un om bun.

Drucker se răsuci cu faţa către ea.

— Nu ştiu ce să zic, doamnă Kaminski. Teamă mi-e că în ultimii ani ştacheta binelui a fost mult coborâtă.

Ana îl prinse de mână.

— Nu e adevărat. Chiar dacă pare că naziştii ne-au sufocat cu o pătură a urii, pe măsură ce ea e ridicată, găsim tot mai multe exemple de curaj şi bunătate. Copiii a căror urmă a fost luată au fost adăpostiţi şi ţinuţi în viaţă. Atât de mulţi evrei au supravieţuit mulţumită vajnicilor cetăţeni care i-au ascuns, şi tocmai această capacitate a noastră de a ne păsa de semeni ne va duce mai departe.

Bărbatul îi zâmbi.

— Îmi place lumea în care dumneavoastră aduceţi prunci la viaţă, doamnă Kaminski.

Ana îi răspunse tot cu un zâmbet, dar ochii îi fugiră din nou spre Ester, care stătea în continuare rigidă pe treptele catedralei.

— Ce n-aş da să o aduc pe *ea* înapoi la viaţă, rabine.

— Ce număr aţi spus? 41400?

— Exact.

Rabinul îşi apăsă mâna peste a ei în semn de încurajare.

— O să continui căutările.

Iar după aceea plecă, şi Ana rămase singură să o urmărească pe Ester forţându-se să se ridice în clipa când ceasul catedralei bătu ora 12.30 pentru a se îndepărta târşâindu-şi picioarele, cu capul plecat şi

firimiturile covrigului împrăştiindu-se în jur spre a fi ciugulite de păsările lacome.

TREIZECI ŞI ŞASE

1 SEPTEMBRIE 1945

ESTER

Ester stătea aşezată pe scara catedralei şi privea păsările care ciuguleau cu poftă din firimiturile de la langoşul ei. Ana făcuse un foitaj crocant în dimineaţa aceea, încercând să îi stârnească pofta de mâncare, şi Ester încercase să mănânce, chiar încercase, dar stomacul ei părea să se fi micşorat fie de la privaţiunile la care fusese supus la Birkenau, fie din cauza goliciunii chinuitoare a vieţii pe care o ducea după ce scăpase de sârmele ghimpate. Ştia că e norocoasă să aibă un loc sigur şi iubitor în care să trăiască alături de Ana şi de fiii ei şi-şi îndrăgea nespus prietena, dar casa Anei nu era acasă.

Îşi continuau cu toţii viaţa şi asta era bine. Bronislaw urma să se mute la Varşovia pentru a-şi lua în primire postul de şef al unei secţii de spital, Zander îşi dăduse ultimul examen la Facultatea de Medicină, iar Jakub se descurca bine la tipografie şi-i făcea curte unei tinere încântătoare. Până şi Ana îşi vedea de viaţa ei; muncea din greu şi aducea pe lume alţi şi alţi prunci. Ester se simţise privilegiată să-i însoţească la micuţa ceremonie omagială organizată în memoria lui Bartek la biserica lor locală, revenită la funcţia iniţială după ce fusese

transformată în fabrică de saltele, şi înălțase propria rugăciune pentru Sarah, obligată să muncească acolo în perioada ghetoului, şi pentru Ruth. Cum sinagogile se redeschiseseră, ea şi Leah făceau planuri pentru a-i omagia într-o ceremonie pe Mordecai şi Benjamin, care muriseră atât de eroic, însă voia să aştepte până când se întorcea Filip.

Ceasul bătu miezul zilei şi Ester îşi ridică privirea spre el şi mai sus, spre cerul albastru. Era 1 septembrie şi se împlineau fix şase ani de când Germania invadase Polonia cu tancurile şi mitralierele nemiloase ale nesățiosului Al Treilea Reich care le distruseseră viețile. Se împlineau fix şase ani şi de când Filip se aşezase într-un genunchi în fața ei şi o ceruse de soție, iar ea răspunsese cu un „da” ce-i izbucnise din piept într-o explozie glorioasă de bucurie de care acum aproape că-i era imposibil să-şi mai amintească. Fiecare zi care se scurgea fără veşti de la el destrăma tivul căsniciei lor mult prea scurte şi uneori Ester se întreba dacă nunta lor avusese loc cu adevărat.

Îşi duse o mână la burtă. Linii îi brăzdau acolo pielea distrusă de lagăr, linii care stăteau mărturie că purtase în pântec un prunc, pruncul pe care îl ținuse în brațe timp de trei zile minunate înainte de a-i fi smuls pentru a fi „germanizat”. Ester chiar nu voia să urască nimic şi pe nimeni, dar Dumnezeu s-o ierte, tare greu îi era!

Îşi forță mintea să sară de la întunecimea nazistă la lucruri mai plăcute. Primise o scrisoare de la Naomi prin intermediul comitetului de ajutorare a evreilor. Fata reuşise cumva să schimbe trei trenuri şi ajunsese în sud, la Salonic, pentru a se reuni cu tatăl şi surorile

ei, cu toții, ca prin miracol, scăpați cu viață. Fuseseră foarte încântați să îl cunoască pe pruncul Isaac şi aveau de gând să îi dea numele lui restaurantului pe care se pregăteau să-l deschidă. Ester trebuia să le facă o vizită, aşa cum stabiliseră la Birkenau.

— Va trebui să vii să vizitezi Salonicul atunci când toate astea se vor termina, îşi aminti Ester că îi spusese draga ei prietenă chiar în ziua când se cunoscuseră în mizeria de la Birkenau.

Se holbase atunci la ea, uimită de optimismul său viguros.

— Chiar crezi că se va întâmpla? o întrebase.

— Sigur că da, într-un fel sau altul, şi atunci ce rost ar avea să ne gândim la tot ce poate fi mai rău?

Ei bine, Naomi avusese dreptate, iar acum războiul chiar se terminase şi Naomi era acasă şi o invitase să vină în vizită. Însă nici vorbă să meargă în Grecia fără soțul ei. Îşi lăsă ochii să urmărească un nor alb care plutea inofensiv pe deasupra turnului cu ceas. Vremea fusese la fel la aceeaşi dată din 1939, însă abia dacă apucase să se sărute pentru întâia oară cu Filip, că avioanele spintecaseră, întunecate şi amenințătoare, cerul strălucitor albastru.

— Grăbeşte-te! o zorise atunci Filip, luând-o mână şi trăgând-o în sus pe scări spre intrarea în catedrală, iar Ester nu mai ştia dacă asta fusese cea mai fericită ori cea mai nefericită zi din viața ei.

Era o întrebare pe care şi-o pusese la nesfârşit în anii tulburi care urmaseră şi de care se temea că avea să o bântuie pentru totdeauna. Era oare mai bine să fi cunoscut o fericire aşa de frumoasă dacă absența sa

ulterioară aducea atâta suferință? Măcar în lagăr emoțiile îi fuseseră amorțite, la fel ca toate celelalte funcții ale corpului, însă aici, la Łódź, locul unde ei doi fuseseră împreună, păreau să o înjunghie constant.

Scoase din buzunar propria copie a scrisorii pe care o găsise în dormitorul Anei cu o săptămână în urmă. Nu spionase, nici măcar nu ştiuse că există ceva de spionat. Doar căutase o fundă neagră cu care să-şi lege părul la muncă şi o găsise acolo, pe noptieră, vârâtă sub peria de păr a Anei. Chiar şi aşa, nu ar fi atins-o dacă n-ar fi văzut ştampila de pe plic: „Societatea pentru Regăsirea Orfanilor Evrei." Îi fusese imposibil să reziste tentației şi, trăgând cu urechea, plină de vinovăție, la zgomotele din casă, sfârşise prin a deschide plicul.

Scrisoarea era semnată de un oarecare rabin pe nume Isaiah Drucker, care relata rezultatele unei călătorii făcute în Germania în căutarea copiilor evrei. Din câte se părea, Ana apelase la acest bărbat pentru a-i găsi pe pruncii tatuați cu numere la subsuoară, iar el îi descoperise pe câțiva. Mai precis cinci, pe lângă alți trei dintr-o călătorie anterioară, însă niciunul dintre ei cu numărul 41400 însemnat pe pielea delicată. Rabinul adăugase şi fotografii de mici dimensiuni şi întunecoase, dar suficient de clare pentru a distinge un şir de mici subsuori tatuate cu grijă în pliuri de mâinile lui Ester.

Ester se holbase îndelung la poze, încercând să-şi readucă în memorie imaginile mamelor ce îşi ținuseră pruncii în brațe în timp ce ea îi însemna atât de hidos pe pielea proaspătă în pregătirea momentului de după

război, când copiii urmau să revină pentru a fi găsiți. Şi unii dintre ei chiar erau găsiți. Din scrisoare, reieşea clar că Ana îi scrisese rabinului destoinic pentru a-l informa că un copil 51294 fusese returnat mamei lui în Belarus. De când citise scrisoarea, Ester dezbătea dacă ar fi trebuit să se bucure pentru acea femeie. Câteodată însă singura emoție autentică pe care o putea simți era o gelozie furioasă, copleşitoare.

— Îmi pare rău! şopti către cer.

Alt nor pluti benign în văzduh, şi încercă să discearnă în el măreața bunătate a Domnului. Naziştii nu mai erau. Auzise că atât Irma Grese, cât şi Maria Mandel fuseseră prinse şi urmau să fie judecate, împreună cu mulți alții, pentru crimele comise. Pentru a sfârşi, mai mult ca sigur, în ştreang. O soartă mai blândă decât meritau, dar ceea ce conta acum era că pacea fusese instaurată şi că familiile se reuneau. Atâtea motive pentru a fi recunoscătoare, dar, oh, cât de mult le ducea dorul îmbrățişărilor lui Filip, cât de mult îşi dorea să-i poată spune că au o fiică şi cât de mult îşi dorea să-l aibă alături în încercările de a o găsi pe Pippa! Fără el, totul i se părea lipsit de sens.

Se forță să-şi mute ochii de la cer în jos, spre spitalul aflat vizavi de catedrală. Nu totul era lipsit de sens. Avea munca ei, pacienții ei, colegii. O avea pe Ana şi pe noii ei „frați”, şi o avea pe Leah. Fiul surorii ei mai mici se născuse la numai două zile de la capitularea Germaniei, ca şi cum ştiuse că atunci era momentul pentru venirea în siguranță pe lume. Când începuse travaliul, Leah era acasă, la ferma lui Adam, şi-i trimisese vorbă Anei, dar până ce Ana şi Ester să

ajungă acolo în căruța lui Jakub, pruncul se născuse deja şi Leah se odihnea în pat, cu Adam făcându-şi de lucru mândru prin preajmă.

— Uitați-vă la el! exclamase el emoționat. Uitați-vă ce a putut să facă Leah!

Fusese atât de dulce în entuziasmul lui, încât Ester izbucnise în lacrimi, şi Leah o îmbrățişase şi îi spusese că urma să fie o mătuşă grozavă, iar ea nu voise să strice momentul vorbind de propriul copil pierdut, aşa că tăcuse. Acum îi părea rău. Pierderea Pippei nu era un secret ruşinos, ci o tragedie. Nu ea se făcea vinovată de această pierdere, care îi fusese impusă în cel mai crud mod cu putință. Şi totuşi... Cum ar fi putut să înțeleagă toate astea cineva care nu fusese acolo? Şi de ce să fi mânjit fericirea lui Leah cu propria ei suferință?

Încă îşi amintea noaptea îngrozitoare când stătuse cu Ruth în umbră, urmărind căruța care ieşea pe porțile ghetoului cu Leah ascunsă sub sacii plini de uniforme ale Wehrmachtului. Încă îşi amintea de soldatul care-şi scosese baioneta şi o auzea pe mama ei strigând în timp ce se prefăcea că are o criză pentru a le distrage atenția SS-iştilor. Vânătăile pe care Ruth le căpătase atunci în bătaie o slăbiseră atât de mult, încât îi micşoraseră substanțial şansele de supraviețuire, însă se sacrificase de dragul lui Leah, pentru ca fiica ei mai mică să poată trăi în liberate şi în siguranță, şi în inocență, ceea ce se şi întâmplase. Percepția naivă a lui Leah cu privire la adevăratele ravagii făcute de război era un lucru pentru care merita să se bucure, nu să aibă resentimente. Totuşi, uneori părea o povară prea greu de purtat de umerii slabi ai lui Ester.

O singură bătaie de clopot marcă jumătatea de oră. Pauza se terminase şi trebuia să se întoarcă la lucru. Piatra de pe trepte era rece sub picioarele ei, aşa cum fusese şi în ziua când Filip venise spre ea şi o ceruse de soție. În ziua aceasta de septembrie, pe cer nu erau avioane, dar nici Filip nu era lângă ea. Ester împrăştie pe jos ultimele firimituri şi urmări porumbeii care aterizau şi le ciuguleau, uguind recunoscători la picioarele ei. De câte ori mai putea continua să facă asta? Câte alte zile mai putea veni să stea aici, în rămăşițele din ce în ce mai şterse ale fostei ei vieți? Poate că venise momentul să renunțe la optimismul său prostesc? Dar, dacă o făcea, ce altceva pentru care merita să trăiască îi mai rămânea? Ce...?

— Ester?

Clipi şi se holbă la porumbei de parcă se aştepta ca ei să-i fi vorbit.

— Ester, tu eşti?

Picioarele cuiva se iviră în raza ei vizuală, iar porumbeii scoaseră un cârâit indignat şi-şi luară zborul. Ester nu îndrăzni totuşi să-şi înalțe privirea. De prea multe ori speranțele îi fuseseră spulberate şi nu se simțea capabilă să înfrunte o nouă dezamăgire. Însă un braț se întinse şi îi cuprinse, oh, atât de blând bărbia, ridicându-i-o, şi în clipa următoare se uita în cei mai dragi, cei mai calzi, cei mai iubitori ochi din lume.

— Filip, icni ea, apoi strigă tare: Filip!

Se agăță de el, se prinse de hainele lui ca să îl tragă aproape, ca să se asigure că ceea ce vede e real, că el se află într-adevăr acolo, în fața ei.

— Ester, repetă Filip iar şi iar, după care se aplecă şi o sărută pe buze, şi lumea explodă în cele mai strălucitoare şi mai vesele culori.

— Eşti aici, şopti Ester cu buzele lipite de ale lui. Eşti viu! Eşti aici!

Lacrimile porniră să-i curgă şuvoi pe faţă, amestecându-se cu ale lui. Braţele lui o înfăşurau, mâinile lui îi mângâiau spatele, buzele lui îi sărutau faţa, şi dintr-odată toată durerea se evaporă, întunecimea de la Birkenau fu împinsă în umbrele trecutului şi lumina iubirii o orbi şi aproape că o făcu să se clatine pe picioare, însă braţele lui o ţinură strâns.

— Unde ai fost? reuşi Ester să îngaime după ce se desprinseră într-un final din îmbrăţişare şi se putu uita la chipul lui iubit.

— Peste tot. Am evadat de la Chełmno. Oh, Ester, a fost cumplit!

— Ştiu, spuse ea, trecându-şi cu tandreţe degetele peste bărbia lui puternică. Mi-a povestit Noah.

— Noah? A reuşit şi el să scape? Este aici?

— Da, e aici, în Łódź. Mi-a spus că ai evadat din magazia unde vă ţineau închişi, dar nu ştia dacă ai supravieţuit împuşcăturilor nemţilor.

— Am scăpat ca prin urechile acului. Un glonţ m-a nimerit în picior, dar nu m-am oprit din fugă. Am traversat pădurea, am ajuns la râu şi m-am ascuns în tufişurile de pe mal, şi pe urmă am mers prin pădure în aval.

— Şi apoi?

Filip oftă, se aşează pe scară şi o strânse la piept.

— Eram slăbit, foarte slăbit, Ester. Aş fi murit dacă nu m-ar fi găsit nişte luptători din Rezistenţă. Mi-au pansat rana şi m-au hrănit. Am stat cu ei până ce m-am întremat un pic şi am putut să merg, iar atunci un ofiţer recrutor din armata poloneză a venit şi ne-a cerut să ne alăturăm soldaţilor pentru asaltul final asupra nemţilor. Şi asta am făcut. Am luptat, am făcut tot drumul până la Berlin – am luptat pe străzile oraşului. A fost ceva extraordinar, Ester, însă în bătălia finală pentru Reichstag am fost împuşcat.

— Din nou?

— Scuze!

Îi aruncă un zâmbet strâmb, iar Ester râse şi-i luă faţa în ambele mâini.

— Nu te scuza, dragul meu, scumpul meu soţ! Filip al meu!

Filip o trase şi mai aproape şi o acoperi cu sărutări până ce aproape că rămase aşa de ameţită, încât nici nu îi mai păsa de traumele prin care trecuse el. Într-un târziu, Filip se desprinse din îmbrăţişare.

— Am fost internat un timp într-un spital al Crucii Roşii. Îmi pierdusem cunoştinţa. Dar şi după ce mi-am revenit, a trebuit să duc muncă de lămurire cu doctorii ca să mă lase să plec să te caut, adăugă Filip şi duse mâna la păr, trăgându-l agitat pe spate, iar Ester scoase un icnet.

Jumătatea de sus a unei urechi îi lipsea şi o cicatrice zimţată pornea de la ea şi-i brăzda scalpul.

— Nu e atât de rău pe cât pare, o asigură el.

— Slavă Domnului, fiindcă arată groaznic!

— Ştiu. O să mai poţi să mă iubeşti, Ester?

Ester îl plesni peste mână.

— Iubirea pentru tine e singurul lucru care m-a ținut în viață în toți aceşti ani. Asta şi... Se întrerupse, apoi completă: Şi n-o să las o cicatrice să mă împiedice să te iubesc şi de acum înainte.

Întinse mâna şi urmări linia tăieturii, minunându-se. Ştia că, dacă ar fi fost cu doar un milimetru mai adâncă, l-ar fi pierdut pe Filip. Astfel de diferențe minuscule deciseseră supraviețuirea în cumplitul război, iar soarta lor fusese una norocoasă.

Reuşiseră amândoi să treacă peste toate obstacolele şi viitorul era din nou al lor.

— Dar tu? o întrebă Filip pe cel mai tandru ton posibil. Tu unde ai fost?

— La Auschwitz-Birkenau.

Ochii lui se umplură de tristețe.

— Tot timpul? Şi ai supraviețuit?

Ester zâmbi.

— Da. La fel şi Ana, şi poate că şi... Făcu din nou o pauză, apoi: Filip, am ceva să-ți spun.

El o privi adânc în ochi şi Ester clipi iar, nevenindu-i să creadă că ceea ce trăia e real.

— Avem o fiică.

— O fiică? Oh, Ester! Adevărat? Unde e? întrebă Filip, uitându-se în jur.

Ester se lăsă în voia lacrimilor şi a suferinței şi se rezemă de el.

— Nu ştiu unde e, Filip. Îmi pare rău, dar nu ştiu! Mi-a fost luată la numai patru zile după naştere.

Ochii lui Filip se umplură de durere. Încercă să o tragă spre el, dar Ester se opuse.

— Însă avem un mijloc de a o găsi, Filip. Ştiu că Ana a început deja să o caute, dar nu m-am simțit suficient de puternică pentru a ajuta şi eu... până acum.

De data asta nu se mai opuse când Filip o îmbrățişa.

— Acum suntem din nou împreună, Ester. Ne-am regăsit şi o vom căuta şi găsi şi pe fiica noastră.

EPILOG

APRILIE 1946

Oriunde întorci capul, dai de pătuțuri. Umplu sala cu podea din lemn şi ecou puternic şi, din fiecare dintre ele, un copilaş, numai ochi, ne urmăreşte cu atenție. În privirile lor nu citesc speranță, sunt prea mici pentru aşa ceva, ci mai degrabă un soi de nevoie fierbinte, un dor aprig care mă atinge nu la corzile inimii, ci şi mai profund, până în pântec. A trecut mult de când nu a mai fost un copil înlăuntrul ființei mele, însă poate că sentimentul nu te părăseşte niciodată. Poate că fiecare prunc pe care l-am adus pe lume a lăsat în urmă o părticică din el, o fărâmă de cord ombilical care face ca orice pereche de ochi mari de copil să îmi înmoaie cu uşurință inima. Şi poate că în acelaşi chip m-a afectat fiecare naştere la care am ajutat în cei 27 de ani de lucru ca moaşă.

Fac câțiva paşi înăuntru. Pătuțurile sunt grosolan construite şi reci, dar curate şi bine îngrijite. Într-unul dintre ele plânge un bebeluş, şi aud o voce de femeie cum se înalță într-un cântec de leagăn dulce şi alinător. Scâncetele se transformă în sughițuri şi se opresc, şi

numai muzica rămâne. La fel ca toate celelalte lucruri din această încăpere imensă, cântecul nu e deosebit ori interpretat cu talent, ci cu dragoste. Zâmbesc şi mă rog ca acesta să fie locul pe care l-am căutat.

— Eşti pregătită?

Mă răsucesc spre Ester, care stă în prag cu degetele încleştate de lemnul văruit al tocului uşii şi ochi la fel de mari ca ai orfanilor din sală.

— Nu sunt sigură, îmi răspunde.

Întind mâna spre ea.

— Ce întrebare prostească! Nu vei fi pregătită niciodată, dar eşti aici, acum, şi asta e de ajuns.

— Dar dacă nu e...?

— Atunci, vom continua căutările. Hai, vino!

O trag după mine pe când o femeie vârstnică, toată numai zâmbete, îşi arată faţa prietenoasă, croindu-şi drum printre pătuţuri.

— Văd că aţi ajuns. Mă bucur mult! Sper că nu aţi avut o călătorie dificilă.

Nu-mi pot înăbuşi râsul amar. Călătoria de azi-dimineaţă nu ne-a pus probleme, însă anii care au precedat-o au fost un amestec cumplit de răni şi suferinţe. Am străbătut, animate de din ce în ce mai puţină speranţă, acel gen de drum întunecat şi murdar pe care nimeni nu ar trebui să fie nevoit să-l parcurgă pentru a ajunge într-un astfel de loc dărăpănat. Călătoria ne-a secătuit de puteri pe amândouă, şi indiferent de ceea ce tocmai am spus, nu sunt sigură cât timp vom mai putea continua.

Femeia cea vârstnică pare să înţeleagă. Îşi pune mâna pe braţul meu şi dă din cap.

— Anii cei grei s-au dus.

— Sper să ai dreptate.

— Cu toții am avut enorm de pierdut.

Mă uit după Ester, care s-a furişat între timp spre pătuțul aflat cel mai aproape de fereastră. În el stă o fetiță cu smocuri de păr blond care îi încadrează feţişoara serioasă, luminată de soare. Când vede pe cineva apropiindu-se, copila se saltă clătinându-se, însă cu hotărâre, pe picioruşe. Ester pare să se clatine şi ea prin empatie, însă străbate în grabă ultimii metri care o despart de pătuț şi îşi aşază mâna pe bară. Fetița întinde brațul spre ea şi inima mi se frânge la vederea gestului, căci prea multe oprelişti, prea multe îngrădiri, prea multă segregare şi divizare au fost.

— Ea e? bolborosesc.

— Are pe corp un semn care aduce cu cel descris de voi, zice şi ridică din umeri, stânjenită, bătrâna.

„Aduce cu...” nu-i suficient. Mă întristez şi, dintr-odată, eu sunt cea care se simte nepregătită, cea care îşi doreşte brusc ca drumul cel întunecat şi murdar să şerpuiască înainte, pentru că, atâta timp cât vom avea motiv pentru a călători, speranța va rămâne.

Încetează! Îmi vine să plâng, însă plânsul mi se opreşte în gât, căci acum Ester întinde brațele şi o ridică pe fetiță din pătuț, iar dorul pe care îl citesc pe fața ei este mai sfâşietor decât cel al tuturor bieților orfani din sală la un loc. A sosit timpul să aflăm adevărul. Să aflăm dacă a meritat călătoria.

— Stai să te ajut!

Mă reped şi, împreună cu Ester, iau copila din pătuț şi o întind, cu mare blândețe, pe masa pentru schimbat

scutecele poziționată în mijlocul încăperii. Deasupra ei stă atârnată o jucărie mobilă din lemn, iar fetița zâmbeşte la vederea ei şi îşi întinde degețelele spre siluetele de animale. Zăresc o străfulgerare de negreală la subsuoara ei şi înghit cu greu. Am petrecut atâta timp făcând căutări eu, rabinul Drucker, Ester şi Filip. Am avut parte de multe piste false şi de speranțe deşarte, însă fetița asta ne-a restabilit încrederea.

— Ce vrei să fac acum? Să...?

Ester îşi muşcă buza. Aruncă o privire spre celălalt capăt al încăperii, unde Filip stă în prag şi-şi răsuceşte la nesfârşit pălăria în mâinile tremurânde, apoi se întoarce cu fața către mine şi dă din cap. Iau brațul fetiței de doi ani şi i-l ridic încet deasupra capului. Copila se zvârcoleşte un pic, însă animalele îi atrag mai mult atenția, aşa că reuşim să-i ridicăm complet brațul şi să-i dezgolim subsuoara pentru a da la iveală numărul.

Ester icneşte. Ochii mei bătrâni se încordează, însă în clipa când o rază de soare se abate asupra copilei, văd cifrele cu claritate: 58031.

Ester mă priveşte cu ochi strălucitori.

— Ea e, zice. E Oliwia.

Îmi fac cruce. În urmă cu o lună, o doamnă americancă drăguță de la ANUAR l-a contactat pe rabinul Drucker pentru a-l informa că găsiseră o fetiță blondă, probabil în jur de doi ani, cu un tatuaj la subsuoară. Mesajul a aprins speranța în Ester, însă când numărul ne-a parvenit, am ştiut instantaneu că nu e Pippa. Chiar şi aşa, cifrele 58031 ne-au deşteptat imediat amintiri: Oliwia, primul prunc tatuat de Ester.

Îmi amintesc cum îi tremurase mâna când apăsase acul pe pielea proaspătă şi frumoasă. Îmi amintesc cum îşi muşcase limba şi-şi adunase tot curajul pentru a săpa cu hotărâre şi precizie numărul bietei, tinerei Zofia în mica subsuoară. De aici începuse totul, de aici pornise încercarea de a-i reuni pe prunci cu cei care îi iubeau. Căutarea încă nu s-a încheiat, încă e departe de a se fi încheiat, însă începutul a fost făcut aşa cum trebuie.

Lacrimile îmi umplu ochii când Ester o ia în braţe pe fetiţă.

— Oliwia! exclamă ea, îngropându-şi capul în părul copilei.

Mă priveşte, şi preţ de o clipă suntem amândouă suspendate în timp, suntem din nou captive în Blocul 24 între paturile aglomerate, şobolanii lacomi şi păduchii aducători de boli. Preţ de o clipă, stăm din nou aplecate deasupra unui nou-născut cu acul unei prostituate în mâini, îmbarcate în misiunea disperată de a crea o verigă între mamă şi copil, o misiune disperată pe care am îndeplinit-o.

Zofia e moartă şi, în timp ce o privesc pe Oliwia, îmi vine să plâng din nou pentru tot ce au pierdut ele două, dar îmi iau seama că fetiţa asta va avea mamă. În ziua când am aflat numărul, am văzut tremurul buzei lui Ester când şi-a amintit cum Oliwia fusese smulsă din braţele mamei de către Wolf şi Meyer, exact aşa cum Pippa fusese smulsă din ale ei. I-am văzut lacrimile sclipind în ochi în timp ce îmi vorbea despre Zofia, prăbuşită de suferinţă după ce-şi pierduse mai întâi soţul, apoi şi copilul. Şi am văzut hotărârea cu care a dat din cap când mi-a spus:

— Trebuie să mergem la ea! Oliwia nu are părinți.

Mai bine zis, nu a avut până astăzi. Actele de adopție sunt pregătite.

— Acum o să te duc acasă, Oliwia, îi spune Ester în polonă.

Fetița se străduieşte să înțeleagă cuvintele.

Ester dă din cap scurt înspre mine, dar e un gest plin de semnificație. Apoi aleargă către uşă, unde Filip continuă să se foiască tulburat.

— Filip, spune ea cu o voce clară şi voioasă, e timpul s-o cunoşti pe fiica noastră, Oliwia.

Întinde brațele în care o ține pe fetiță spre Filip şi cei doi adulți rămân pentru o clipă să se privească pe deasupra capului micuței nevinovate. Văd licărul de încordare. Văd durerea palpabilă că fetița ținută în brațe de Ester nu este Pippa... nu încă. Vor continua să o caute, vom continua cu toții, dar pentru moment Oliwia are nevoie de părinți şi aceşti părinți au nevoie de ea. Suferințele pot fi vindecate în feluri diferite şi adopția primului copil pentru care Ester a născocit o metodă ingenioasă de salvare e primul pas. Tensiunea dispare când Filip întinde mâna şi mângâie buclele blonde ale fetiței.

— Bună, Oliwia! spune el. Eu voi fi tatăl tău.

— Tata? repetă mirată copila, şi noii ei părinți izbucnesc în hohote de râs şi se îmbrățişează, ținând-o strâns între ei.

Cu picioarele subit slăbite de uşurare, mă reazem de masa de schimbat scutecele şi-i mulțumesc Domnului. Acest copil minunat s-a născut la Birkenau, cel mai întunecat loc de pe pământul lui Dumnezeu, şi a fost

luat din braţele scheletice ale mamei sale după numai două zile pline de iubire. Dar dragostea nu poate fi distrusă de mitraliere, de tancuri şi de ideologii malefice. Dragostea nu poate fi distrusă de distanţă sau de absenţă, de foamete sau frig, de bătăi şi de umilinţe. Dragostea este mai presus de sânge şi descendenţă, orice ar fi crezut naziştii, şi poate crea legături de un milion de ori mai valoroase decât orice ideologie bolnavă.

Zâmbesc la amintirea lui Bartek cu mine şi cu fiii ł noştri şi mă rog pentru odihna veşnică a soţului meu drag pe care l-am pierdut şi a cărui lipsă o resimt în fiecare zi. Mă bucur enorm că Ester a fost cruţată de o asemenea suferinţă şi o binecuvântez pe fiica ce mi-a fost dăruită în mijlocul ororilor războiului. Ruth nu poate fi de faţă în calitate de bunică şi de martoră a acestui nou dar pentru familia noastră cea neobişnuită, însă fericită, dar eu sunt prezentă. Şi îi voi tine locul.

Femeia vârstnică se foieşte primprejur şi, ştergându-mi o lacrimă, îi împing pe Ester şi Filip în faţă. Cu degetele tremurătoare, cei doi semnează actele de adopţie prin care vor deveni o familie ce sper să se întregească într-o zi cu Pippa şi cu alţi prunci frumoşi. Îi văd cum îşi semnează cu o înfloritură numele, o sărută pe Oliwia şi-i mulţumesc femeii vârstnice. Îi vâră bani în mână bani – bani ce vor fi donaţi deopotrivă bisericilor şi sinagogilor pentru ca şi alţi bieţi orfani de război saşi găsească drumul înapoi spre casă – la care adaugă un bileţel.

Pe bileţel stă scris citeţ: *41400. Pippa Pasternak.*

Pippa e undeva în lume, şi vom continua să o căutăm atâta timp cât vom mai respira. Femeia vârstnică le strânge mâinile cu cele cu care îngrijeşte de atâta timp copii, apoi merge şi prinde cu un bold bileţelul pe perete. Ester îşi trece degetele peste el şi Oliwia o imită, iar Ester râde, îi ia mânuţele şi se răsuceşte spre mine. Mă priveşte în ochi.

— Îţi mulţumesc, Ana! Acum suntem gata, gata să mergem acasă.

Dau din cap, îmi închei nasturii de la haină şi-mi iau trusa de moaşă. Voi însoţi acasă noua familie, care va trebui să înveţe să fie împreună, după care va trebui să mă întorc la muncă. Sunt prunci care aşteaptă să se nască şi lumea pare să fi redevenit, în sfârşit, un loc potrivit pentru ei.

SCRISOARE DE LA ANNA

DRAGĂ CITITORULE,

Vreau să îţi mulţumesc cu toată sinceritatea pentru că ai ales să citeşti *Moaşa de la Auschwitz.*

Din clipa când am citit despre cei peste 3 000 de copii născuţi într-un lagăr de exterminare, am ştiut că este o poveste care trebuie spusă. Sper că această versiune ficţională a ajuns la inima ta şi, dacă doreşti să fii la curent cu cele mai noi apariţii editoriale ale mele, nu trebuie decât să te abonezi, accesând linkul de mai jos. Adresa ta de e-mail va rămâne confidenţială şi te poţi dezabona oricând doreşti.

www.bookouture.com / anna-stuart

Această carte nu a fost uşor de scris. Subiectul este, evident, unul tulburător, însă pe parcursul documentării am descoperit acte de camaraderie şi curaj dătătoare de inspiraţie petrecute în mlaştina întunecată de la Auschwitz-Birkenau. Atunci când am vizitat Auschwitz şi am văzut locul atâtor crime împotriva umanităţii, mi-a fost greu să îmi imaginez cum ar fi putut supravieţui cineva. Nu pot decât să presupun că, în ciuda tuturor acelor orori, prizonierii şi-au păstrat omenia şi aşa au reuşit să scape din iadul nazist cei câţiva supravieţuitori.

Recomand o vizită la Auschwitz. Nu va fi o zi veselă, ci una emoţionantă şi importantă. Într-o lume plină de turbulenţe, trebuie să luptăm pentru omenie, bună-cuviinţă şi toleranţă, şi sper ca *Moaşa de la Auschwitz* să stea mărturie acestor virtuţi şi să fie totodată o poveste pe care ţi-o vei aminti mult timp de acum încolo.

Dacă aşa va fi, ţi-aş fi foarte recunoscătoare dacă ai scrie o recenzie pentru această carte. M-aş bucura să aflu ce gândeşti despre ea şi i-ai ajuta în acest fel pe noii cititori să-mi descopere lucrările. Îmi face plăcere să ţin permanent legătura cu cititorii şi mă poţi contacta pe pagina mea de Facebook, pe Twitter, Goodreads sau pe pagina mea de web.

Mulţumesc,
Anna

www. annastuartbooks.com
facebook.com/ annastuartauthor
twitter.com/annastuartbooks

REFERINȚE ISTORICE

A scrie despre holocaust e o onoare ce vine însoțită de o uriașă responsabilitate pentru păstrarea adevărului. Deși aceasta este o lucrare de ficțiune, m-am străduit să mă asigur că toate detaliile sunt cât mai apropiate de realitate pentru a prezenta fidel suferințele îngrozitoare îndurate de aceia care, aidoma personajelor mele, au fost închiși în ghetourile și lagărele de exterminare ale regimului nazist.

Persoane reale care apar în roman

Multe dintre personajele cărții sunt reale și cred că e nevoie să prezint mai în detaliu poveștile unora dintre cele care au constituit surse de inspirație pentru mine:

Stanisława Leszczyńska a fost sursa de inspirație inițială pentru acest roman și, cu toate că romanul nu urmărește povestea ei adevărată, multe detalii ale vieții ei uimitoare se regăsesc în scenele-cheie.

La momentul izbucnirii războiului, Stanisława lucra ca moașă în orașul Łódź. Împreună cu familia, i-a ajutat pe evreii închiși în ghetou, cu rezultatul că au fost trimiși cu toții în lagăre. Soțul și fiul cel mare, amândoi purtând numele Bronislaw, au reușit să evadeze și să ajungă la Varșovia, unde soțul Stanislawei a murit spre

sfârşitul războiului luptând în tragica revoltă din capitala Poloniei (vezi mai jos).

Stanisława a fost expediată la Auschwitz, unde le-a înfruntat pe moaşa Klara şi pe Pfani, refuzând să permită uciderea pruncilor pe care îi putea salva, şi este un fapt documentat că a ajutat la aducerea pe lume a circa trei mii de copii la Birkenau, fără ca vreunul să moară la naştere. Din nefericire, cum condiţiile în lagăr erau îngrozitoare, iar naziştii nu alocau hrană nou-născuţilor, foarte puţini dintre micuţi au supravieţuit. Se ştie că Stanisława a îngrijit toate mamele cu multă dăruire şi cu profesionalism şi că s-a opus autorităţilor din lagăr, inclusiv temutului Josef Mengele, cerând să i se permită să-şi facă meseria cât de bine putea şi să-şi folosească abilităţile remarcabile în cele mai înfiorătoare împrejurări.

După război, Stanisława s-a întors la Łódź şi a continuat să lucreze ca moaşă până în 1958. Nu îi făcea plăcere să discute despre experienţele trăite la Auschwitz-Birkenau, dar după un timp s-a lăsat înduplecată de fiul mijlociu să scrie un scurt raport despre viaţa în lagăr (postat în întregime pe internet). În acest raport, a povestit despre suferinţele teribile îndurate de mame şi nou-născuţi şi a dezvăluit faptul că, începând din mai 1943, bebeluşii blonzi cu ochi albaştri erau luaţi în mod regulat din braţele mamelor pentru a fi incluşi în programul Lebensborn (vezi mai jos) şi că ea a născocit un mod de a-i tatua în secret, în speranţa reunirii lor mai târziu cu mamele. Dezvăluirea aceasta a stat la originea poveştii fictive a lui Ester.

Aşa cum am spus, multe detalii din roman se bazează pe ceea ce se cunoaşte despre viaţa Stanislawei, însă personajul Ana este unul fictiv. Câteva elemente din povestea acesteia diferă, şi vreau să clarific următoarele aspecte:

Stanisława a avut o fiică, Sylwia, care a fost prinsă şi trimisă la Auschwitz împreună cu ea. Tânăra studia medicina şi a lucrat în lagăr atât ca asistentă la moşit pentru mama ei, cât şi ca infirmieră în spital. Sylwia a fost sursa mea de inspiraţie pentru personajul Ester şi sper ca relaţia din carte dintre Ester şi Ana să demonstreze într-o bună măsură iubirea reală a Stanislawei pentru fiica sa. Un supravieţuitor a povestit că la un moment dat Sylwia era atât de slăbită din pricina tuberculozei, încât a fost selectată pentru a fi trimisă la camera de gazare, însă mama s-a agăţat de ea şi a refuzat s-o lase să plece, şi astfel a salvat-o. Salvarea şi supravieţuirea Sylwiei sunt dovada respectului pe care doctorii de la Birkenau îl aveau pentru remarcabila Stanisława.

Amănuntele referitoare la blocul în care a lucrat Stanisława sunt neclare, dar am găsit dovezi că a stat în Blocurile 17 şi 24, aşa că, pentru simplificare, am decis să fac referire numai la acestea două. Fapt interesant, la Birkenau se păstrează o colibă despre care vizitatorilor li se spune că a fost secţia de maternitate, numai că nu are în mijloc soba din cărămidă despre care Stanisława a povestit că servea drept pat de naşteri. Am folosit aşadar această colibă drept Blocul 17, cel în care au fost iniţial aduse Ana şi Ester, apoi, la scurtă vreme de la sosire, am mutat

personajele în „secția de maternitate”, un spațiu special alocat în Blocul 24.

Numărul de prizonier al Stanislawei a fost 41355. Am ales să nu-l folosesc pentru a-i onora identitatea față de moaşa mea fictivă; în schimb, am atribuit numărul 41401 Anei şi 41400 lui Ester. Aceste două numere au fost tatuate pe pielea altor evrei polonezi – Mayer Szac şi Abraham Sukerman – amândoi ucişi, din nefericire, la Auschwitz. Sper ca folosirea numerelor lor pentru a spune această poveste vitală să scoată în evidență curajul celor care au îndurat ororile lagărelor de concentrare.

Stanisława Leszczyńka a fost o femeie cu adevărat deosebită, un model demn de urmat. A fost onorată în Polonia prin atribuirea numelui ei drumului din fața fostului lagăr de la Birkenau, iar Biserica Catolică a demarat în 1992 procesul de beatificare a sa. Ea rămâne un exemplu minunat de bunătate, profesionalism, modestie şi curaj.

Irma Grese a venit la Birkenau de la lagărul pentru femei de la Ravensbrück în martie 1943, la vârsta de 20 de ani. Era o femeie pe cât de frumoasă, pe atât de sadică. Există mărturii privitoare la vanitatea ei exacerbată, la promiscuitatea şi relațiile cu diverşi doctori din lagăr şi la plăcerea cu care îi tortura pe deținuți. O supraviețuitoare a relatat că despica sânii prizonierelor cu ajutorul unui bici, poveste pe care am folosit-o în roman pentru a ilustra sadismul oribil al ei şi al celor de aceeaşi teapă. Grese a părăsit Birkenau în timpul marşurilor morții, însă a fost capturată de

britanici, judecată şi executată pentru crime de război în decembrie 1945.

Dr. Josef Mengele a rămas în istorie drept unul dintre cei mai malefici nazişti, într-o companie extrem de numeroasă, probabil din cauza folosirii inumane în scop ştiinţific a evreilor aflaţi în „îngrijirea" sa pe post de cobai. Poreclit „îngerul morţii", s-a făcut cunoscut pentru experimentele pline de cruzime efectuate mai ales asupra gemenilor. Se pare că era singurul doctor capabil să se ocupe de selecţia deţinuţilor nou sosiţi pe peronul gării fără să fie beat şi că procesul îi făcea realmente plăcere. Este posibil să fi avut câteva schimburi de cuvinte cu Stanisława şi să o fi respectat (atât cât putea el) pentru curajul de a i se opune. Contrar percepţiei generale, nu a fost singurul, şi nici cel mai important doctor de la Auschwitz-Birkenau. Iniţial a fost medic-şef (dacă acest termen poate fi aplicat, având în vedere condiţiile) în lagărul de ţigani şi nu a preluat conducerea medicală a lagărului de femei decât în august 1933, după trimiterea la moarte a ţiganilor.

Mengele şi-a petrecut restul vieţii în America de Sud şi a murit în Brazilia în 1979, la vârsta de 68 de ani, în urma unui infarct suferit în timp ce înota, o moarte mult mai blândă decât cea pe care le-a administrat-o multora dintre bietele lui victime.

Mala Zimetbaum, o evreică născută în Belgia, a fost adusă la Auschwitz în septembrie 1942 ca prizoniera cu numărul 19880. Avea talent la limbi străine şi a fost

folosită ca interpret şi curier, fapt care i-a adus anumite privilegii, ca de exemplu purtarea propriilor haine, netăierea părului şi o alimentaţie relativ bună. În pofida acestor avantaje, Mala s-a dedicat ajutorării celorlalte deţinute: obţinea atribuirea unor munci mai uşoare pentru bolnave, prevenea prizonierele asupra următoarelor selecţii şi sustrăgea şi aducea în lagăr fotografii trimise de rude deţinutelor, aşa cum am ilustrat prin scrisoarea lui Filip către Ester.

Mala a avut o „idilă" (în sensul că au conversat suficient de mult pentru a se îndrăgosti) cu Edek Galiński, care lucra ca mecanic în lagărul de femei. Povestea evadării lor este fidel relatată în roman. Cei doi au reuşit într-adevăr să iasă din lagăr cu Edek îmbrăcat ca paznic SS şi Mala ca prizonieră în drum pentru instalarea unei chiuvete, iar mai apoi ca iubita unui SS-ist ieşit cu el la plimbare. Planul a funcţionat iniţial, dar după trei zile Mala a fost arestată în timp ce încerca să cumpere pâine. Edek, care rămăsese să o urmărească de la distanţă, s-a predat, respectând promisiunea pe care şi-o făcuseră de a nu se despărţi. Există, de asemenea, relatări pe care le-am preluat în carte că cei doi şi-au cântat unul altuia din celulele în care fuseseră închişi în lagărul principal de la Auschwitz.

Edek a fost spânzurat în timp ce striga „Trăiască Polonia", iar, mai târziu, în aceeaşi după-amiază, Mala a fost dusă pentru a fi şi ea spânzurată în faţa deţinutelor. A avut cu adevărat o lamă ascunsă în păr cu care şi-a tăiat venele de la interiorul încheieturii cotului. Se pare că a existat o mică încercare de revoltă

printre prizoniere şi că a fost aşezată într-o roabă pentru a fi dusă la crematoriu şi a fi, probabil, arsă de vie. Există relatări care atestă faptul că infirmierele aflate de față i-au bandajat încet brațele pentru a-i permite să moară. Unele martore au susținut că ar fi sângerat de moarte în roabă, altele că a luat şi otravă, iar altele că a fost împuşcată de un paznic. Am ales să sintetizez aceste relatări într-un episod pe care l-am considerat a fi grăitor pentru personalitatea Malei, fără a insista asupra lui prea mult, în speranța că va fi privit drept un sfârşit curajos şi demn pentru o femeie atât de nobilă.

Auschwitz-Birkenau

Am abordat ideea scrierii unui roman despre Auschwitz cu oarecare îngrijorare, perfect conştientă că este aproape imposibil de redat cu adevărat ororile vieții de prizonier în lagăr; vocabularul necesar pentru acest demers pur şi simplu nu există. M-am străduit, în schimb, să le arăt cititorilor ce s-a întâmplat acolo şi vreau să vă asigur că, deşi o parte din personaje şi toate dialogurile sunt fictive, fiecare aspect din carte a fost atent documentat. Iată câteva exemple menite să demonstreze că nu am exagerat cu nimic în descrierea cruzimii barbare a vieții de la Auschwitz-Birkenau:

Mâncarea cu care erau aprovizionați prizonierii era, aşa cum au declarat numeroşi martori, foarte limitată şi îngrozitoare: surogat de cafea la micul-dejun, zeamă lungă la prânz şi o coajă de pâine la cină. Rămâne de neconceput cum cineva a putut supraviețui cu un

asemenea regim alimentar după orele lungi de muncă fizică grea.

Condiţiile în barăci era cumplite, aşa cum le-am descris, cu prizonieri care dormeau înghesuiți, cel puțin câte zece pe un pat din scânduri tari, fiecare învelit cu doar un colț de pătură. Uniformele nu făceau față gerului hibernal, iar una dintre măsurile de o cruzime specială aplicate de naziști a fost înlocuirea pantofilor şi a şosetelor deținuților cu saboți grei din lemn. La fel ca tatuarea numerelor pe piele şi rasul pe cap, acesta era un mod de a-i dezumaniza pe prizonieri, iar în aceste condiții nu e deloc surprinzătoare înflorirea unei piețe negre, de obicei cu produse „organizate" din Kanada.

Spitalele erau într-o situația şi mai rea. Din cauza răspândirii masive a bolilor şi a diareii, precum şi a lipsei de latrine, apă şi dezinfectant, pacienții erau adesea lăsați să zacă în propriile fluide corporale şi, dacă erau întinşi pe paturile de jos, fluidele celorlalți se scurgeau peste ei. În lagăr se înmulțeau şobolani de mărimea pisicilor care îi muşcau deopotrivă pe cei vii şi pe morți, iar păduchii erau imposibil de stârpit. Din nou, faptul că unii deținuți au supraviețuit e o dovadă a puterii de îndurare şi a rezistenței umane.

Un pom de Crăciun a fost cu adevărat înălțat în lagăr de către paznicii SS, care i-au obligat pe prizonieri să stea aliniați în fața lui pentru a da apoi la iveală o grămadă de cadavre aranjată în chip de „cadou de

Crăciun”, însă cântecul sfidător al deținuților este o invenție a mea.

„Selecţia” este un alt adevăr bine documentat, deşi aproape incredibil de oribil, despre Birkenau. Acesta a fost conceput ca lagăr de exterminare şi nou-veniții erau împărțiți în două coloane, cei mai în putere fiind trimişi la muncă, iar cei bolnavi sau prea slăbiți, direct în camerele de gazare. De obicei, aceştia din urmă erau ademeniți înăuntru cu promisiunea mincinoasă a unui duş (din motive de eficiență, nu din bunătate), însă cei care munceau în lagăr nu nutreau asemenea iluzii. „Selecțiile” periodice sau cele efectuate la intervale întâmplătoare erau o realitate şi toți deținuții selectați ştiau că vor merge la moarte.

Trenurile: în aprilie 1932 data la care personajele Ana şi Ester au ajuns în lagăr, trenurile încă îi debarcau pe prizonieri în gara din afara porților de la Birkenau, dar în mai 1933 linia ferată a fost extinsă pentru a trece prin mijlocul lagărului – după cum am arătat în episodul cu sosirea lui Tomaz – cu scopul de a accelera procesul. „Peronul” interior poate fi văzut şi astăzi de vizitatori.

Marşurile morţii sunt o bine-cunoscută oroare finală a poveştii lagărului din Auschwitz, care dovedeşte amploarea cruzimii şi a minciunilor naziste la finalul războiului. O parte dintre pacienții cei mai bolnavi au fost lăsați să moară în barăci, şi Stanisława, împreună cu alte câteva femei, i-au convins pe nazişti să le

permită să-i îngrijească. Naziştii au acceptat, dar au închis alimentarea cu electricitate, au încuiat bucătăriile şi au dat foc Kanadei cu niciun alt motiv decât acela de a le lipsi pe deţinute de orice confort. Şi copiii au fost lăsaţi în urmă, însă e greu de ştiut câte mame au rămas cu ei, însă există mărturii cu privire la prizonieri care au reuşit să evite marşul, ascunzându-se sub grămezile de cadavre, aşa cum a procedat personajul Naomi. Singurul lucru pe care l-am adaptat un pic a fost cronologia evenimentelor. A fost nevoie, în fapt, de două zile întregi pentru a mâna toţi prizonierii pe drumurile îngheţate, însă am scurtat episodul din raţiuni de simplitate dramatică.

Duminicile: Se pare că prizonierii aveau într-adevăr duminicile „libere", în sensul că nu erau trimişi oficial să efectueze sarcini.

Veştile despre lagăre: În primăvara anului doi prizonieri (la care fac referire în carte) au reuşit să evadeze din lagăr şi au ajuns în Slovacia, unde au prezentat adevărul despre Auschwitz-Birkenau în faţa consiliului evreiesc. Dezvăluirile lor au fost transmise Congresului Mondial Evreiesc, care nu a luat însă nicio măsură, chiar şi după ce informaţiile au fost confirmate şi suplimentate de alţi doi slovaci evadaţi în luna mai a aceluiaşi an. Dosarul a ajuns în mâna Aliaţilor la mijlocul lui iunie şi mai târziu până şi în Suedia neutră şi la Vatican, începând de la jumătatea anului 1933, BBC, presa elveţiană, ziarele şi posturile de radio americane au relatat tot mai des despre atrocităţile

comise în lagăr, iar avioanele de supraveghere americane au fotografiat Auschwitz-ul, fără ca Aliații să întreprindă ceva în această direcție.

Nici lagărul şi nici linia ferată care îl traversa nu au fost bombardate. De ce? Nu sunt în măsură să comentez, dar este fără îndoială o tragedie că uciderile nu au fost curmate mai devreme. Poate că, în ciuda mărturiilor, crimele inumane perpetuate la Auschwitz şi în celelalte lagăre de concentrare erau prea îngrozitoare pentru a fi crezute până ce nu erau văzute cu propriii ochi.

În afara Auschwitz-Birkenau

În afara oribilului lagăr de concentrare de la Auschwitz-Birkenau, în roman sunt prezentate alte câteva aspecte care necesită clarificări suplimentare:

Ghetoul din **Ł**ód**ź**

Spre ruşinea mea, până a mă documenta pentru scrierea acestui roman, nu am ştiut mare lucru despre ghetourile unde au fost nevoiți să trăiască evreii din mai multe oraşe europene, în special din Polonia. Łódź a fost unul dintre cele mai mari şi mai longevive dintre acestea, funcționând între februarie 1940 şi august 1944, în mare parte din cauza politicii de muncă promovate asiduu de liderul său, Chaim Rumkowski. Viața în ghetoul din Łódź este bine documentată mulțumită arhivelor oficiale şi mai multor jurnale personale, interviurilor realizate cu supraviețuitorii şi câtorva fotografii uimitoare. Vă îndemn să cercetați

aceste surse, mai elocvente decât aş putea fi eu vreodată.

Deşi majoritatea personajelor pe care le prezint în secţiunile dedicate ghetoului sunt fictive, m-am străduit să descriu cu exactitate condiţiile de trai şi evenimentele petrecute. Hrana era în cantităţi mici şi de foarte slabă calitate, iar penuria de combustibil i-a forţat pe oameni să-şi ardă mobilierul pentru a găti şi a face căldură în case. Supraaglomerarea s-a înrăutăţit considerabil odată cu aducerea altor evrei din ghetourile mai mici şi mai puţin profitabile. Şcolile au fost închise şi locuitorii obligaţi să lucreze în ateliere, iar de pe la sfârşitul anului 1941, foarte, foarte mulţi evrei au fost scoşi din ghetou şi trimişi mai întâi în camioane de gazare la Chełmno şi mai apoi la Auschwitz, o mică parte din ei la muncă, dar mulţi, direct la moarte.

Singurul lucru bun este că prezentarea pe care le-o fac celor care i-au ajutat pe evreii din ghetou este şi ea fidelă realităţii, Stanisława şi familia ei numărându-se printre polonezii curajoşi care s-au alăturat Rezistenţei în lupta împotriva naziştilor.

Programul *Lebensborn*

Acest program brutal a urmărit aducerea copiilor cu trăsături ariene în cămine nemţeşti pentru a fi educaţi în spirit nazist. Mii de prunci au fost răpiţi de la părinţi, în special în Polonia, şi expediaţi fără milă în patria-mamă pentru a fi daţi în grija unor cupluri germane sau a unor orfelinate speciale. Mulţi dintre copii erau

atât de mici, încât după război nu şi-au mai amintit de părinţii biologici şi de viaţa pe care o duseseră înainte.

În afară de toate acestea, în cadrul unui uluitor program de prostituţie sponsorizat de stat, tinere femei ariene din teritoriile ocupate de nemţi au fost ademenite în case mari pentru a se împerechea cu bărbaţi arieni „buni" (în general soldaţi) şi a livra Germaniei cât mai mulţi copii. De obicei erau ţinute în aceste case maternale până năşteau, uneori şi după, iar copiii erau fie crescuţi în orfelinate, fie daţi spre adopţie unor cupluri germane căsătorite. În chip tragic, după război, mulţi dintre aceşti copii au fost respinşi de societate şi stigmatizaţi, mai ales în Norvegia, unde au fost văzuţi drept dovada vie a colaboraţionismului ruşinos şi au fost nevoiţi să ducă vieţi îngrozitoare.

Smulgerea nou-născuţilor consideraţi „corespunzători" de la sânul mamelor din lagărele de concentrare a reprezentat o parte relativ neînsemnată din programul *Lebensborn,* dar nu mai puţin dureroasă pentru femeile implicate. Iniţial, numai pruncii nonevrei erau luaţi, însă există mărturii clare că, pe măsură ce autorităţile germane deveneau tot mai îngrijorate de numărul mare de tineri soldaţi ucişi pe Frontul de Est, condiţiile au fost revizuite în sensul acceptării tacite că nou-născuţii blonzi nu puteau fi evrei.

Soarta multora dintre adulţii supravieţuitori de la Auschwitz-Birkenau e dificil de trasat, şi încă şi mai dificil în cazul copiilor. În ciuda eforturilor mele, nu am reuşit să dau de poveşti concrete despre regăsirea cu mamele a niciunuia dintre nou-născuţii tatuaţi de Stanisława şi de ajutoarele sale. Din fericire, există

poveşti emoţionante de regăsire a unor alţi copii incluşi în programul *Lebensborn* de către părinţii lor biologici, aşa că cele petrecute la Auschwitz-Birkenau nu sunt imposibile. Totuşi, oricât de mult mi-aş fi dorit să le reunesc pe Ester şi Pippa la finele romanului, am considerat că un asemenea sfârşit nu ar fi în spiritul teribilei pierderi suferite de mamele din lagăr, aşa că am ales să o înlocuiesc pe Pippa cu Oliwia. Sper din inimă ca personajul meu fictiv să-şi fi găsit în cele din urmă fiica, dar e mai bine poate să las asta la latitudinea cititorilor.

Revolta din Varşovia

Curajoasa rebeliune poloneză a demarat la data de 1 august 1944, scopul insurgenţilor locali fiind cucerirea Varşoviei, capitala situată în centrul ţării, pentru a deschide calea trupelor sovietice ce înaintau dinspre est. Polonezii şi-au îndeplinit partea lor de înţelegere, însă sovieticii au ignorat încercările acestora de a-i contacta prin radio şi nu au avansat dincolo de periferiile oraşului. Nu se ştie cu exactitate motivul, iar teoriile variază de la faptul că au fost luaţi prin surprindere de acţiunea polonezilor, până la acela că i-au lăsat deliberat pe polonezi la mâna nemţilor pentru a fi măcelăriţi ca să preia ei puterea în ţară după încetarea războiului. Indiferent de cauze, rezultatul a fost un asediu prelungit asupra Varşoviei, cu lipsa hranei şi a apei devenită rapid o problemă gravă, iar în septembrie, nemţii au recucerit oraşul, însă cu pierderi masive.

Populația civilă a Varşoviei a fost în întregime deportată, în majoritate spre lagăre de muncă de pe tot cuprinsul Reichului, iar oraşul a fost decimat. Curajoşii rebeli, printre care s-au numărat cu adevărat soțul şi fiul cel mare al Stanislawei, au fost trădați de presupuşii lor aliați, iar revolta lor dârză, dar inutilă în ultimă instanță, a rămas una dintre prea numeroasele tragedii ale celui de-Al Doilea Război Mondial.

Întoarcerea acasă

Abia în timpul documentării pentru finalul romanului am fost şocată să descopăr numărul enorm de persoane aflate în tranzit prin toată Europa în lunile şi chiar anii de după război. Au existat mulți refugiați, oameni evacuați, prizonieri de război, foşti deținuți în lagăre şi soldați care încercau să ajungă acasă, dar şi nenumărați oameni care nu mai ştiau dacă au o casă sau o familie la care să se întoarcă.

M-a îmbărbătat descoperirea unui număr mare de organizații caritabile care au făcut o muncă extraordinară în facilitarea reunirii acestor oameni cu cei dragi. Una dintre foarte puținele trăsături bune şi utile ale detestatului regim nazist a fost ținerea meticuloasă a evidențelor, ceea ce a dus la posibilitatea identificării persoanelor deportate în lagărele de concentrare. Au existat tentative de distrugere a registrelor în timpul retragerii germane, însă chiar şi în mijlocul acelui haos multe s-au păstrat şi le-au servit unor organizații precum Crucea Roşie, Comitetul de

Ajutorare Evreiesc şi Administraţia Naţiunilor Unite pentru Ajutorare şi Reconstrucţie.

Majoritatea oraşelor au înfiinţat birouri de repatriere care s-au concentrat asupra situaţiei evreilor. În lunile de după război, Łódź a devenit un oraş vibrant – un înlocuitor al capitalei Varşovia, care fusese distrusă – şi unul dintre lucrurile care m-au surprins a fost acela că refacerea unor clădiri precum teatrele începuse deja în mai 1945. Pentru Polonia, sfârşitul războiului a venit mai devreme decât pentru Marea Britanie, dar oh, locuitorii săi chiar au avut mare nevoie de aşa ceva. Biata Polonie avusese enorm de suferit, iar poveştile pe care le-am auzit despre anunţurile lipite pe pereţii birourilor Comitetului de Ajutorare Evreiesc din Łódź mi-au frânt inima. Prea mulţi oameni nu au avut parte de reunirea cu cei dragi şi au rămas dezrădăcinaţi pentru totdeauna.

Pentru mine a fost important să fac cunoscută soarta unor personaje, cel mai însemnat dintre acestea fiind poate Filip. La fel ca Ester, şi Filip e un personaj fictiv, însă experienţele trăite de el la Chełmno spre finalul războiului se bazează pe fapte cunoscute. Se ştie că mai mulţi bărbaţi din Łódź au fost duşi la Chełmno în aprilie când au reînceput operaţiunile de exterminare, şi au fost ţinuţi acolo pentru a arde cadavrele. La fel de adevărat este şi că a fost amenajat un cort enorm pentru sortarea bunurilor deţinuţilor şi că o mână de croitori talentaţi au fost puşi să modifice hainele care erau pe placul familiilor ofiţerilor SS. Aşa au rămas în viaţă câţiva oameni, dar numai până la închiderea lagărului ca urmare a înaintării ruşilor.

Povestea evadării lui Filip şi Noah din magazia în flăcări are şi ea la bază mărturii ale supraviețuitorilor, care au povestit cum prizonierii aflați pe paturile de jos au fost împuşcați, în timp ce ceilalți i-au sfidat pe nazişti şi au fugit în pădure. Am considerat povestea aceasta drept o mică rază de speranță în mijlocul unor tragedii cumplite şi am împrumutat-o cu bucurie pentru a-l aduce pe Filip în brațele lui Ester la finalul romanului.

MULȚUMIRI

Această carte nu a fost uşor de scris. Au existat momente când m-am îndoit că sunt persoana potrivită pentru a aborda subiectul, însă am fost convinsă că povestea trebuie spusă şi doresc acum să le mulțumesc tuturor oamenilor minunați care m-au ajutat să o spun.

Primele în această lungă listă se cuvin a fi editoarea mea, Natasha Harding, şi agenta mea, Kate Shaw. Aceste femei fantastice m-au ajutat să dezvolt conceptul din *Moaşa de la Auschwitz* şi să modelez narațiunea într-un mod care să stea mărturie teribilelor suferințe îndurate de atâția oameni în timpul Holocaustului, dar să spună totodată o poveste individuală. Deşi romanul este inspirat de experiențele trăite de Stanisława Leszczyńka, Natasha şi Kate m-au ajutat să le dau acestora o interpretare ficțională care să-i aducă omagiu, dar fără pretenții de biografie, şi să creez personajul Ester care s-o însoțească şi să deschidă calea uimitoarei istorii adevărate a tatuării în secret a

nou-născuților, în speranța de a fi găsiți după război. Mulțumiri din inimă amândurora – fără voi, acest roman n-ar fi. Nici jumătate din ce e acum!

Mulțumiri la fel de calde întregii echipe talentate de la Bookouture, care a contribuit prin redactare, revizia de conținut ofensator şi o copertă cu design fabulos, ducând povestea către cititori în cea mai reuşită versiune posibilă. Sunt fericită şi mândră că am lucrat cu voi!

Toată admirația mea pentru „echipa" de creație, în special Tracy Bloom şi Julie Houston, care mi-au oferit sfaturi, încurajări şi vin... Primul nostru refugiu scriitoricesc, cel de anul trecut cu încântătoarea Debbie Rayner, s-a concretizat în câteva zile cu adevărat pline de inspirație. E uimitor câte poți realiza având în jur oameni care lucrează cu tine şi pe deasupra atât de înțelepți, încât îi poți consulta atunci când îți vine să te dai cu capul de pereți! Mulțumesc, doamnelor, şi să ne vedem cu bine la următoarea provocare!

Toată recunoştința mea „asistenților la documentare", Brenda şi Jamie Goth, care au acceptat cu amabilitate să ne însoțească pe mine şi pe soțul meu la Cracovia. S-au dovedit imbatabili la testarea berilor, mâncărurilor poloneze şi, cel mai memorabil, a scuterelor electrice! Revenind la lucruri serioase, au mers cu noi la Auschwitz şi am străbătut împreună lagărul, locul atâtor suferințe, o experiență care ne-a întristat şi îmbogățit totodată. Fie ca nimic de genul atrocităților de la Auschwitz-Birkenau să nu se mai întâmple vreodată pe acest pământ; să ne repetăm asta, vă rog,

în timp ce în Ucraina au loc evenimente atât de îngrozitoare!

La Auschwitz, am avut norocul să cunoaştem un ghid extraordinar, David Kennedy. Foarte bun cunoscător al lagărului, el a răspuns cu amabilitate tuturor întrebărilor mele în ziua aceea şi, mai târziu, via Messenger, şi mi-a recomandat câteva surse excelente. M-a ajutat în acest fel să intru în pielea miilor de femei închise la Auschwitz-Birkenau, iar pentru asta îi rămân recunoscătoare.

Am păstrat la sfârşit cel mai mare mulţumesc, care se cuvine soţului meu, Stuart, cel care mi-a stat mereu alături în timpul scrierii acestei cărţi şi a tuturor celorlalte. El este cel nevoit să-mi suporte şovăielile din miez de noapte, frustrările de documentare şi dorinţele bruşte de a mă consulta cu cineva. El este cel nevoit să mă asculte în timp ce trăncănesc despre idei noi, lucruri „fascinante" despre care am citit sau intrigi în care m-am încurcat, şi o face cu nesfârşită răbdare şi bună dispoziţie. El este placa mea de rezonanţă, senzorul meu de veridicitate şi stâlpul meu; mulţumesc, Stuart!